

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

28,5 Harfli Bibliyofil

ECE ATAER

LiBRUM

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

28,5 Harfli Bibliyofil

ECE ATAER

LiBRUM

ECE ATAER

28,5 HARFLİ BİBLİYOFİL

LiBRUM

Librum Kitap No: 53
Yayıncı Sertifika No: 31807
ISBN: 978-605-2305-04-1

ECE ATAER / 28,5 HARFLİ BİBLİYOFİL

Birinci Basım: Ekim 2017

Yayın Yönetmeni
Zülfü Oğur

Editör
Ece Özbaş

Kapak Tasarım
Alla Özabat

Sayfa Tasarım
Özlem Özkan

Baskı ve Cilt
Özkaracan Matbaacılık ve Ciltçilik San. ve Tic. Ltd. Şti.
Evren Mah. Gülbahar Cad. No: 62 Güneşli / İSTANBUL
Tel: +90 0212 630 8238
Sertifika No: 12228

© Kitabın tüm hakları Librum Kitap'a aittir. Yayınevinden yazılı izin almadan kısmen ya da tamamen kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

LiBRUM

Orbis Yayın Dağıtım Pazarlama - Ayten Oğur
Kamerhatun Mah. Hamalbaşı Cad. No: 22
Daire: 10 Beyoğlu / İSTANBUL
Tel: 0212 243 0199 Faks: 0212 243 0198
info@librumkitap.com
www.librumkitap.com

 instagram/librumkitap

 facebook/Librum Kitap

 twitter/librumkitap34

ECE ATAER

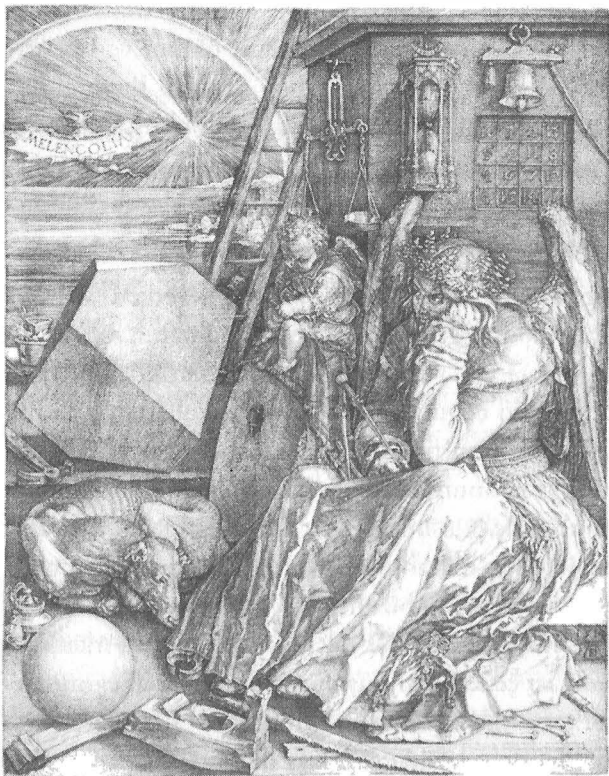
28,5 HARFLİ BİBLİYOFİL

ECE ATAER

1969 yılında, Mart ayının 20. günü doğdu. Bir romandaymış gibi başladığı hayat hikayesi renklenerek devam etti. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden (Türkoloji) 1993 yılında mezun oldu. 1996'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı, Yeni Türk Edebiyatı bölümünde Yüksek Lisans Programını tamamladı. Aynı yıllarda "BASİSEN" Dergisinin yayın kurulunda yer aldı. "Elele" ve çeşitli dergilerde editörlük yaptı. 2006'da "TRT INT"te "Sözüm Türkçe Üstüne" adlı programın arşiv danışmanlığını yaptı; takip eden dönemde TRT FM'de "Ekrem Ataer'le Geceye Doğru" adlı kültür ve müzik programının; 2008'de ise NTV'de "Ekrem Ataer'le Türküler Dolusu" programının içerik sorumlusu olarak görev aldı. 2013 – 2015 yıllarında ulusal günlük gazetelerin kültür sanat sayfasında H'ECE adlı köşesinde okuyucularla buluştu ve aynı adla Halk TV Radyo'da bir edebiyat programı hazırlayıp sundu. 1993 yılından beri çeşitli özel okullarda öğretmenlik ve yöneticilik yapan Ataer, 2015 yılında eğitim kurumlarındaki çalışmalarını sona erdirdi. Eski kitap koleksiyonu da yapan Ataer, şu anda "Masa" ve "Çağdaş Türk Dili Dergisi"nde yazmaktadır. 2016 Nisan ayından beri Şişli, Beylikdüzü ve Bahçeşehir ve semtlerinde açtığı Ece Ataer Kitap Okuma Atölyesi'ni yönetmektedir. Ataer, sanatçı Ekrem Ataer ile evlidir.

İÇİNDEKİLER

Âşık Bibliyofil	9
Fikret Otyam'ın Yolu Gök Tengri'ye Düştü	55
Orhan Kemal 10 (!) Yaşında	69
Kitaplarım 28,5 Harftir.....	85
Der Vase-ı Bahar.....	99
Okumaktan Pek Anlamam!	113
Üzölme Kafka, İnsanlık Çaresiz Değil!.....	127
Cumhuriyet Kitap	141
“Minareler Şehrinin Kadınları” Devrimin ta Kendisidir!.....	155
Bırakın Bu Yıl Okuyacağım Kitapları Kendim Seçeyim!	169
Zor Yıllar.....	183

Albert Dürer, Melancolia 1, 1514

ÂŞIK BİBLİYOFİL

İnsan için bütün zamanların algıları farklıdır. Zaman geçtikçe her yıl bir önceki yıldan daha kısa gelmeye başlar. Görmüşlüklerin fazlası epey yorucudur. Bunları geçirmiş miyizdir bilmem! Ruhlarımızın yaşı birkaç yüzyılı bulur. Tek isteğimiz bir gün “vaktinde ölmek”tir. Ürpertici bir şey “vaktinde ölmek!” Ölüme körü körüne yazgılı olmayı bilip zamanında

olanını istemek... Bu kadar göz önünde olmasına rağmen doğanın böyle büyük bir sırta yüklü olması ve bu sırrın çözülememesi ne kadar tuhaf! Doğa fırsatını bulduğunda başa dönüveriyor. Hiç güvende değiliz! Hâlbuki hepimiz için her yıl bir önceki yıldan daha uzun olabilirdi. İyiler için mesela... Dünyada hiç kimsenin ölmediği bir gün olmuş mudur acaba? Olası değildir herhalde.

Sevgilim hep yanı başımdayken, severken ve sevilirken ölüm hiç aklıma gelmezdi. Ölümü bilmenin var oluş üzüntüsünü daima canlı tutan bir umursamazlık bilinciyle, dünyadaki her şeyi çoğu zaman seviyor, engellerle ve kötülüklerle karşılaşsak da birbirimize yaslanarak dünyanın hak ettiği iyi ne varsa, yine onun özüne hak ettiği gibi iyi olarak armağan ediyorduk. Hiçliğin boşluğunu anlamlandırmaya çalışıyorduk herkes gibi. Var olmanın değişmezliği haline gelen geçiciliğin farkında olmak bazen bizi hüznlendiriyor, kısa kısa kendi aramızda konuşuyorduk “İlk ölen şanslı!” diye. Arkada kalanın daha çok acı çekeceğini düşünüyorduk. Tek dileğimiz -bu tatlı telaştan vazgeçmek pek kolay olmasa da- eşini yitiren kumrular gibi ilk ölenin ardından çok kısa bir süre diğerinin de yaşama veda etmesiydi. Her şeye rağmen biz de diğerleri gibi vaktinde ölmeyi umanlardandık. Bunlar anlık konuşmalardı. Ölüm gizli bir yoldaş olup sonra unutulup gidiyordu.

Bir sabah sevgilim şiddetli bir baş ağrısıyla uyandı ve bu ağrı artarak devam etti. Basit bir migren atağıdır ya da ani tansiyon yüksekliğidir diyerek gittiğimiz doktordan endişelerle evimize döndük. Sağlığımızla ilgili beklenmedik durumlara ya da olaylara hazırlıklı olduğumuz sanırız, ama hiçbirimiz hazırlıklı değilizdir aslında. Birkaç gün boyunca bitmeyen tahliller, röntgenler ve MR çekimleri devam etti. Bize, beyinde büyümeye hazır minicik bir ur olduğu söylendi. Şöhretli doktorun yüzünde, ölüme karşı yenilme duygusunu, bir kısırdöngünün içinde yaşamamanın ve çaresizliğin endişesini gördüm. Ölüm olasılığı

vardı ve onun ölüm için bir reçetesi yoktu. İlk defa hiç bilmediğim bir çaresizlik biçimiyle tanışıyordum.

Bitmek bilmeyen evhamlarla, korkularla harmanlanan birkaç gün... “Gün” kavramının ne kadar göreceli olduğuna, o zaman sürecinde karar verdim. Tahlil sonuçlarını beklerken hep düşündüm, geçen zamanın en küçük birimi neydi ve kime göre, hangi yaşamlara göre en küçüktü? Pervanenin yirmi dört saate sığan yaşamında birkaç gün ne kadar hayaldir?.. Kar altından hayata uzanan bir çiçeğin günü bize göre ne kadar kısa, bizim anlarımız ona göre ne kadar uzun ve anlamlı? Kısacası o bekleyiş var ya o bekleyiş, birkaç günle değil, birkaç asırla eş değerdirdi sanki. Onu, kendinizi, yaşamışlıklarınızı, geleceğinizi bir sinema filminin hızında yaşıyorsunuz.

Sonunda o gün geldi ve çalan telefonun sesiyle irkildik, o sakince “Sen bak. Ben meşgulüm.” dedi kaçır gibi. Aslında meşgul falan da değildi, düpedüz kaçıyordu, hem de ardına bile bakmadan... Haksız da sayılmazdı. Belli ki arayan şu şöhretli profesör, tam bir akademisyen. Verdiği saatte dakikası dakikasına arıyor. Cep telefonumu hep yanımda tutmama rağmen nedense birkaç gündür salonun en uzağına atmıştım. Yaklaşmak bile istemiyordum, gergindim ve korkuyordum... Ya kötü bir sonuç gelirse! Cayır cayır çalıyor kara suratlı men-debur telefon. Salonun öbür ucu o kadar uzak ki, kilometrelere sığmıyor sanki. Telefona ulaşmak için ilk adımı attığımda aklımda bir tek soru var:

“Ya ölecekse?..”

Etrafımda inanılmaz bir sessizlik, artık telefonun sesi de duyulmuyor, evimin salonu da değil burası.. Çevremde ne varsa dönüp duruyor, dünyayı bir köpeğin gözüyle görüyorum. Yalnız siyah ve beyaz, diğer renkler kaybolmuş gibi. Başka bir boyutta, başka bir yaşta, başka bir zamanda, başka bir “ben”-deyim. O yok! Yaşadığının gerçekliğini dahi bilmiyorum çünkü o yok! Mekânım, zamanım koskoca bir tünel, ama o yok!

Hayal meyal gördüğüm duvardaki saatin akrebi ve yelkovanı deli gibi zamanın ilerisine doğru dönüyor, ama o yok! Etrafımda yalnızca harfler, heceler, sözcükler, cümleler uçuşuyor, ama o yok! Tüm uçuşan harfleri bir araya getirmek ne kadar zor, etrafımda bilmediğim bir alfabenin yüzlerce harfı kum fırtınası gibi üzerime geliyor, o yok! Ortalık biraz durulur gibi oluyor ve bu hengâmenin içinde devasa bir bilgisayar klavyesi beliriyor. Her bir harfı fildişi piyano tuşları üzerine çakılmış bir klavye. Piyanoya da benziyor, bilgisayar klavyesine de. İlk tuşa korkarak dokunuyorum ve boşlukta kocaman bir harf, odanın içinde ise büyümlü bir piyano sesi beliriyor. Her harf bir nota ile süslü, yazdığım her sözcük bir melodi olup yayılıyor odaya. Bir kapriçyo... Delirmek işten bile değil, müziğin tınısıyla iç içe geçmiş sözcükler... Yazmaya başlıyorum. Sessizliğin içinde ses olmaya çalışan, hem yazan, hem şarkılar söyleyen bir sözcük ve ses avcısı... Bu ne muazzam bir hâldir böyle ve ben hâlden hâle akan, sema ederken eteklerinde harfler ve melodiler uçuşan, diyardan diyara zamansızlığı ve lâmekânı hisseden ve hissettiren sanki bir derviş.

Peki ya sessizlik olduğunda herkes ne işitir? Hangi diyarlarda bir söz bulurlar? Sarsılmadan yaşamak mümkün mü? Hiç tükenmemeyi nasıl becerir insan? Bütün sorularımın yanıtlarını bulduğumda kendimi iyi hissedecek miyim? Daha birlikte soluyacak o kadar çok şey vardı ki! Ya o?

Ölüme ne kadar yakın ve onun önünde ne kadar çıplakmışız meğer. Bütün kutsallıklara sığındım. Ölümün içinde en güçlü sözcükler sevgi dualarıdır. Yerin altında yanmakta olan bir lav kütlesi olsun sevgi, içine yerleşeceği dağlara gereksinimi olsun. Yanardağ olup patlasın, oradan vadiler ve ovalara alev alev aksın, ama kimseyi beni yaktığı gibi yakmasın. Ona ölüm sözcükleri yakışmasın. Ölüme nasıl teslim eder insan sevdiğini? Bu öyküden sonrası ne olur?

Ölüme karşı insanı çıldırtan süreklilik duygusu. İnsanın ölümü kabullenmesi mi bu? Hayır! Bu durumda sana kalan sadece bir avuntu. Hiçbir şeyin yarım ve yanlış söylenemeyeceği, çünkü düzeltmek için zamanımızın olmayacağı duygusu... Cesur bir rüya ve haykırış... Hayallere dalış... Ve yapabileceğim en iyi şey onsuzluğun her biçimde asil bir söylevi... Sözlerin tarifi yerine sözlerin kendilerini kullanmalıyım. Her şeyden azade. Kâğıt kalem ölümsüzlük için yaratılmıştır...

En iyi ve en güzel “şey” gizlenemez, gizlenmemeli. Hele şimdi. Karanlığı eşelemeden, aydınlıklara imler koymadan, yara izimizi göstermeden ve sırlarımızı yazmadan bu dünyadan gitmemeli. Hele kıymetliniz varsa, onu kutsamalısınız. Gururla anlatmalısınız İstanbul’un iyi insanlarına yazgısı belli bu öyküyü... Kim istemez dillerde destan olmuş, çarpıcı, özel bir aşk öyküsü yaşamayı? Kendisini seçilmiş biri gibi hissetmesini sağlayacak bir öyküsü olsun kim istemez? Hâlbuki hiçbir öykü yol üstünde, kuru bir çölde, deniz aşırı bir şehirde ya da köşe başında, sisli yol ayırımına kurulmuş bir pusuda sizi beklemez, gelip size “Ben buradayım, gel beni bul!” demez. Siz ona gideceksiniz. Mânânızı siz belirleyecek, siz ortaya çıkaracaksınız âlemin içinden. Ezasına, cefasına katlanacaksınız. Her dem yâd edilmek için göze alacaksınız ayrılık sözlerini... Ben söylemiyorum bunları, aşkın diyalektiği böyle diyor.

Bu öykü, eprimiş, sarı, sahaf kitaplarının arasına sıkışıp kalmayacak, yıllar geçtikçe kurgu gücünü kendi isteğiyle yitirecek, büyümlü bir esriklikle gerçekte tamamlanacak ve gün gelecek, muamma çözülerek dilden dile anlatılmaya başlanacak mı! İşte o zaman ölümlüler, desenini iki insanın acıyla ve kalemlerinin hikmetiyle belirlediği bu aşka kayıtsız kalamayacak; gerçekleri zamansızlaştırmanın ilmini hatmetmeden tanrılar ve tanrıçalar ise yaratısını sanata gizlemiş Antik çağlara özgü trajik bir aşk mitinin bugünün insanlarından çıktığına inanamayacak.

Şimdi aşka not düşme, sevgiliye ses verme zamanı... Yazarak yas tutma zamanı...

Âşık konuşmaya başladığında herkes susmalı! Çünkü içi de dışı da feryat ü figândır bu öykünün. “Al bunu yut! Mideni yakacak ama ağzın bal gibi tatlanacak...” der bir melek kutsal bir kitapta. O misal...

Bu öyküyü binlerce kişi aynı okuyacak; ama bir kişi okumakla kalmayacak, “o”, beni farklı dinleyecek.

Biliyorum, her sözcüğümü okuduğunda dans eden hayalim penceresine ılık bir esintiyle gelecek, İstanbul’un ayakları yerden kesilecek, geceleyin, uykusuz odasına serpmeye yıldızlar dolacak ve ay pervasızca alıp başını giderken laciverte yaslanmış yıldızlar, ışıklarını yavaş yavaş azaltarak gecesinden bir bir eksilmeye başlayacak... Ve bir tane daha... bir tane daha... derken... geriye sadece ferini yitirmiş bir yıldız kalacak. O gözyaşı yıldızı benim. Bu yıldız, kulağına, o güne kadar hiç duymadığı seveda sözlerini fısıldayacak. Ben gidince odasını zifir karanlık ödünç alacak. Karanlığa dokunduğunuzda saten gibi parlar. Üzerinize dökülür verir telaşsız. Hiç anlamazsınız... Tatlı tatlı boğmaya başlar ve kayar gider elinizden. Ay yoksa, karanlığın içine dışarıdan başka bir ışığın girmesi olanaksızdır. Terk etmem onu yalnızlığa. Ardından, emrimle saydam, harelerle çevrili ihtişamıyla, beyaz bir ay süzülerek gökyüzüne çıkacak, gece ve gündüz orada asılı kalarak her daim, onu aydınlatacak. Uykusuz kaldığı her gece benim için onu pervasızca sonsuz bir aşk ile öpecek. Bilirim, uykusuz bir erkeğin ya insanlık onuru için mücadelesi ya da bitmeyen bir sevdası, çilesi vardır. Doğayı bekleyen şaman kadın benim. Ben söylerim onlara ne yapacaklarını... Toprağı, suyu, havayı bir ermişin sabrıyla kadınlar bekler bin yıllardan beri. Penceresini açtığında ise odasına, keskin bir manolya kokusu dolacak. Ve bu romans, benim yazdığım son mektup, belki onun söylediği son şiir ve şarkı olacak.

Mevsimlerin bazıları bir günde gelir. Gecikmemiş bir sonbaharın ilk günlerinden birinde, söz, kahverengi erille geldi. Kadın ya da erkek beden, beğenilmek arzusuyla yanıp tutuştu mu başka biçimde konuşmaya başlar. Bana doğru akan üst bir gövde, heyecandan el ve kol uyumunu yitirmiş, hatta karmaşık bir hal almış. Baş bir abide gibi dik, eller vücutla eş değerde, vurgulu; bir yay kadar gergin bir bedene karşılık, gençliği yarım kalmış, ders almış yüzünde insanı anında sakinleştiren muzip bir tebessüm ve bütünle ters orantılı bir ses... Gökemli cüssede erkekçe bir zarafet ve tutkusu dinmemiş bir ten. Gözlerini bana bakışı anlamlı kıldı. Derinlerde kendi ruhundan tarifsiz bir devinimle taşmış, kontrolü zor yaratıcı bir cin, bir güç.

Yunan tanrısı mısın sen? Gözleri yukarıda, onu bulmaya çalışan ufacık ben!

Dediler:

“Her sabah dört atlı arabasıyla gökyüzünü baştan sona dolaşır, sanatın her rengiyle güneş saçar dünyaya.”

Dedim:

“Hem de sonbaharda? Nasıl olur böyle bir şey?”

Dediler:

“O, dünyaya bunun için gönderilmiştir.”

“*Güneşin sofrasında benim yerim olabilir mi?*”

İstanbul’un bazı yerleri karşılaşmak içindir. Yerler ve mekânlar, kadınlar ve erkeklerin uhrevi hayallerinin ucunu olasılıklarla biçimlendirsınler diye açık bırakırlar. Şehir o gün, İstanbul’un alelade bir semtinin çocuk ayaklarıyla aşınmış bir okulunun neşeli merdivenlerini bize uygun gördü. Bir gündüz düşü müydü gördüğüm? Siyah eteklerim, imgelerle dolu bu adamın rüzgârıyla uçtu. Alışılmadık bu rüzgârla şehrin ortasına gecekonduları, apartmanları, gökdelenleri ve güzü alt edip taze tohumlar geldi. O, altın lirini çalmadan önce, belirsiz bir

güçle yavaş yavaş yükselen, karpisli bir keman sesini duydu kulaklarım. Bir kapriçyo... En güç çift sesler ve yay oyunları taşıyordu gergin telinden. Adeta çılgılık atıyordu her bir nota. Anı sıçramalar... Yürüyüşler... Koşuşlar... Hemen ardından güçlü bir davul sesi duyuldu. Kemanın beklenmedik anlarda, inişli çıkışlı, tutarsız inlemesine eşlik etmekte zorlandı. Beceriksizce, kemana uyum sağlama telaşıyla düzensiz kalp atışlarımın ritmini taklit etti. En yakınimdakilerin dahi okumasına izin vermediğim duvarım, çoğu zaman yasaklarla ve mesafelerle ördüğüm surlar ve kapalı olduğuna inandığım bir yerin kilidi açılıyordu içimde. Hem de büyük bir istekle. Aşkın anahtarını ona vermiştim bile. Büyülü, ilk ve son aşkın zamanıydı. Öykümü toplamaya başlıyordum. Kahverengi, o an, müziğin sesini duydu mu bilmem, ama hem şiir, hem de şarkı söyleyebildiğini unutarak boşluğa çok basit şeyler söyledi. Ne söylerse söylesin, ağzından çıkan her söz benim için bambaşka bir ağırlık kazanıyor ve her harf tılsımlı bir tını ile kulaklarıma doluyordu.

O, ilk sözü bulmak için planlar yapmaya çalışırken birdenbire nasıl oldu bilmem, onu bekleyemedim. Deyiverdim:

“Sizi sevdim!”

“Seni sevdim, seni birdenbire değil, usul usul sevdim

‘Uyandım bir sabah’ gibi değil, öyle değil...¹

Hiç değil! Anlatmalıyım...

Nedenini aramalı mıydım? Bazen yalnızlıklarımız o kadar ortadadır ki herkesin gözünün içine baktığı halde anlaşılmaz, görülmez! Şaşırdı eril bu seremoniye... Hiç alışık değildi böyle güvenli bir dişiye! O da, ben de, o an hem şaşkın hem uhreviydik. Aynı anda, su perileri ve Musalar, etrafımızda şarkılar söyleyerek dans ediyorlardı. Ölümlüler, yıllar sonra meraklılara öyle anlatacaklardı.

Duygularımı saklamak ve arzudan utanç duymak hiç öğretilmemişti. Bedenim kabul görmüş, geleneklerle yönlendirilmiş, basmakalıp duyumlara sahip değildi. Süslenmem bir sanattı. Takıp takıştırmalarım kuşkuyla bakılmamıştı. Sürekli gemlenen, dizginlenen kız olmamıştım. Gözlerimi kaldırdım cesaretle onun yüzüne... Ben de şaşıtm "ben"e. Edalı halime... Dedi:

"Kimsiniz siz?"

"Siz" deyince belki de beni, arada bir yakınlıkta veya istediği bir mesafede tutabileceğini zannetti. Tüm inanmışlığımla dedim:

"Bu ülkede kadın olmak zordur. Çocuğum, genç kızım, kraliçeyim, Amazonum, sevgiliyim, anneyim, nineyim, büyücüyüm, hekimim ve 'siz'im, kendi halinde yaşsız bir kadınımlı!"

Yüzünde bir an hem merak, hem de ağır bir düşünce gördüğümü zannettim. Dedi:

"Siz eminim şiirler, romanlar ve şarkılar seversiniz. Size romanlar yazabilirim, şiirler ve şarkılar söyleyebilirim."

Neden sevgiliden el ele tutuşmak, buluşmak, sevişmek, sonsuza kadar birlikte yaşamak gibi aynı şeyleri bekleriz ki! O, benim için yapabileceklerini önceden bir bir sıralamıştı zaten. Belki beklenenin ötesinde sanki ikimiz de öyküsü olan bir dokunuş, bir titreyiş arıyorduk. Yaşam tecrübemizin açıklamaya yetmediği doğaüstü diye nitelendirilebilecek bir şeyin hal-i hazırında olduğumuzu hissederiz bazen. İşte kadınlığımı ıslıl ıslıl kamaştıran bir anın içindeydim. Daha önce hiçbir şey paylaşmadığım bu adamla kendiliğinden tuhaf bir birliktelik oluşmuştu aramızda. Sanki doğanın itinayla kurduğu bütün tuzakları karşılamaya hazırdık. Gücüm yetmedi o nadide zamanı ona anlatmaya. Sadece tek bir sözcükle anlatmayı becerebildim:

Ardından o, yeknesak, edebi cümlelerle değişmekten ve gelişmekten bahsetti. Gülümsedim. O an, kendisinin bir daha geriye dönemeyeceği biçimde değişebileceğini ise hiç kestirememişti.

Yaşam bize daima kısacık gelir, ama anlar uzundur. Uzun. Belleğimiz, yıllar geçtikçe unutamadığımız sihirli anları anımsar. O anı dondurmak isteriz. Bir gün uyandırmak koşuluyla!

Kahverengi veda ederken, şiirler ve şarkılardan önce bir roman çağırdı ve pardösüsünün eteklerini savurarak saçaklı bir uçurtmanın kuyruğuna takılıp gitti. O giderken gövdesinin içine saklanıp onunla başka diyarlara göç etmek istedim. Uçurtmanın havalanmasıyla kurumuş, bakır rengi çınar yaprakları da arkasından sürüklendi. Yaprakların ayaları açıldı ve tabanları genişleyerek el biçimini aldı. Geniş omuzlarına yapıştılar *gitme!* der gibi... Hafifçe silkelendi ve yoluna devam etti. Rüzgârın ayak izlerini silecek olması beni korkuttu. Hazindi sonbahar. O gün, yazgıma hükmedecek bir başlangıcın ve mevsimin içinde olduğumu kestirememiştim.

İnanır mı bilmem, gerçekten arkasından ağladım... Adeptimdir başka bir şeyi bahane ederek gerçeğe ağlamak. Bir şeyi bahane ederek ağlamak, geçmiş ve geleceği görerek ağlamaktır. Bu, şelale gibi gürül gürül akan ilk gözyaşı olacaktı.

Romanın kapağında Rodin'in "Le Braiser/Öpüşme" heykelinin illüstrasyonu. Öpüşürken dünyadan tecrit olmuş, sonunu görmediği bir ufukta yol alan, alışlagelmiş bir düzende yaşamak istemeyen bir çift. Kadın seçiminden emin. Erkek yörüngesini henüz bulamamış bir gezegen. Rodin'in bir anı bin parça etmeye hazır, hatta Camille Claudel'i deliliğe götüren marazi tutkusu beni hep korkutmuştur; ama romanın sahibi adamın tutkusu beni hiç korkutmadı. Tutkuyu avare bırakmaya gelmez. Kendi aklına, ruhuna, gücüne uygun disiplinli ya da eril bir beden bulduğunda, ona aniden sarılıverir. Romanı okudum,

okudum, okudum... Sözcükler, insanın kadim örüntülerini üstüne giymişti. Ben de doğal olmayan ritimleri üstüne giyenlerden değildim, ama yine de siyah elbisemin altındaki şeffaf iskeletimin de farkındaydım. Her sayfada siyah, parlak pullarım döküldü bir bir üzerimden... Dalgalandı hücrelerim ve yenilenmeye başladım. Romanı soludukça eski değerlerim çözülüyor ve önceden inandığım yanılsamalarından arınmaya başlıyordum. Herkes için bir şey, hatta her şey olmak çoğu zaman kadın erkek hepimizden beklenen değil midir? Her bedene uyduğumuz için çoğumuzun rengi ve hatta kokusu yoktur. Kalın kabuğumu soydum. Beyaz vücudum kaldı geriye. Üzerinde henüz bir şey yazılmayan, boşluğun ya da yokluğun doldurulacağına dair bir vaat değil midir beyaz, bedenden arınmış ruhun rengi değil midir? Yeni, bozulmamış, saf halimle kokum keskinleşti ve büyüdüğüm coğrafyanın acı, kekremsi zeytin kokusu doğaya yayılmaya başladı ve sadece ona kokmak istedim. Kahverengi ise içinde barındırdığı sarısı, siyahı, kırmızısı, turuncusu ve moruyla kahverengiydi. Kokusunu merak eden bir kadın olmuş mudur bilmem! Çok istememe rağmen duyamadım. Belki bir gün bir nefha gelir karşıdan.

Ve artık sadece bir kişiyi işitmeye başlıyordum. Bir kişiyi... Biliyordum ki o da aynı anda beni işitmeye başlamıştı.

Ege'nin mitlerini ve ana kadınların öykülerini dinlesem de dedemin masalları daha güçlüydü üzerimde. Sözü görme gücü bana çoktan verilmişti. Çocukluğumdan beri umutların, güvenin, bilginin; acının, şüphelerin, uçurumların, yalnızlığın, derinliğin ve hatta ölüme yakın olmanın doruklarına hep kitaplarla ulaşmıştım. Kitaplardan yaşama açılmıştım. Oğuz Atay'ın, *"Bana bir kitap kurdu, boş hayaller kumkuması, hayatın cılız gövdesi gibi sıfatlar yakıştırabilir. Şövalye romanları okuya okuya kendini şövalye sayan Don Kışot'a benzetebilirsiniz."* diyen Selim Işık'ı gibi olabilirim.

Hele masallar... Ev dediğin pastadan, çikolatadan, şekerlemelerden yapılmalı. Oda dediğin bir denizaltı olmalı. Uyku-
cu içine sığmalı. Holdeki eski karpuz lamba kristal küre, Peter
Pan sivrisinek olup uçmalı. Bizim mahallenin oğlanları Kızıl
Gömleklilere karşı savaşmalı. Aptal prensin seni kaybettiğin
ayakkabından bulmamalı. Beyaz atlı prensini beklemek kade-
rin mi olmalı? Anne baban ile pikniğe giderken yanına ekmek
kırıntıları almalı. Mantar toplama zamanında Robin Hood'tan
korunmalı. Nur teyzenin tavukları altın yumurtlamalı. Kırmı-
zı, güzel elmaları yemeden önce koklamalı. Arsen Lüpen gibi
hırsız ve çapkın bir salon adamı mı aramalı? Sherlock Holmes
sigara bağımlılığından hemen kurtulmalı. Saadet teyzenin ke-
disi Sütlaç'a bir çift çizme bulmalı. İdare lambasından Tepegöz
çıkmalı. Sinbad ortaya çıkmadan Hamiyet hanımteyzenin
seccadesiyle uçmalı. İki inatçı keçi köprüde karşılaşmadan ya-
kalamalı! Küssadan hisseler, çarpıklıklar, çelişkiler, öğretiler...
Bence iyilikler, kötülükler; acılar, sevinçler; suçlar, kompleks-
ler, her şey bu masalların başının altından çıkıyordu. Kendi
masalımızı yaratmadan önce bu masallara gereksinimimiz var
mıydı? Kafamızın içine sokulan bu safsataların ne gereği vardı?
Doğunun derun düşünceleri ile Batının şeytani mucizeleri bir-
birine karıştı içimde. Yetmiyordu bana. Hiç bıkmadan sabaha
kadar masallar anlatacak amber kokulu, akıllı mı akıllı bir Şeh-
razat'ım olsaydı, canı Şehriyar'a anlatacağına bana anlatsaydı
masallarını... Ve kahramanlarım etrafımdakilerden daha eğ-
lenceli, daha yaratıcı, daha cesur, daha inandırıcıydılar. Badem
ve vanilya kokulu kitaplarım, sadece kendi yaşamlarını değil
yüzlerce yaşamı taşıdılar bana. Hayallerden daha gerçek bir şey
olabilir miydi?

Belki de paradoksları, radikal davranışları, anormallikleri;
kural tanımayanları, sınır koymayanları, başkaldıranları bunun
için seviyordum çocukluğumdan beri. Dünyada insanların
olduğunu ve yaşadığını bana hatırlatan önce masallar, sonra
romanlar ve öyküler oldu. Şiirleri romantik bir kış gününde

ilk gençlikte keşfetmiştim. İstanbul'u da hiç görmeden şairlerinden, yazarlarından tanımıştım ve sevmiştim. Bana aşkı tattırabilecek tek yaratı elbette sözcükler olabilirdi. Öyle de oldu. Kahverenginin sunduğu okuma serüveni, bana gerçek aşkı getirdi. Çünkü ben, Tanpınar misali onu bulmak için çok sahaflar gezmiştim. Böyle bir aşka ne kadar çok gereksinimim olduğunu sonra anlayacaktım...Çok sonra...

Yanlış yer ve zaman değildi. Doğru zaman birbirimizi fark ettiğimiz zamandı. Biz yarattığımız, paylaştırılmış, ziyan edilmiş, kurgulanmış, vasat, harcıâlem, ortak saatleri kullanırken, güç haddini bilmez, hiç aklına gelmez insanların yaşlanabilecekleri, devinimindeki zamanı önümüze serer. O bilir işini... Günleriniz azalırken kime gereksinimiz varsa onu karşımıza çıkarırverir. İstanbul'un güzel rastlantıları, yazgının rutininden sıkılıp zamanın içinde yerlerini almışlardır. Bu ayarsız zaman onlardan bize bir armağandır. Birdenbire gelen, gelecekte kurguladığımız zamanın içinde olmadığı halde, süreklilik, yeni bir yaşam sunan bir yıldızname koyar önümüze. Görünen, bilinen her şeyi sorgulamanın zamanı gelmiştir. Bize düşen, yıldızların yolundan gitmektir.

Romanın davetine büyük bir hevesle iştirak ettim. İlk şiirler yetişkinlerin işitme alanlarının dışında yazılırlar. Çocuklar ve gençler böyle yaparlar. Biz de bu geleneğe uyduk. Bugüne kadar şiir yazmadığımı yeni fark ediyordum. Kahverengi'yle, kem ve meraklı gözlerden uzak ve gizliliğin esrarengiz, kekremsi yudumuyla ilk şiirlerimizi yazmaya koyulduk. Stratejimiz, taktiklerimiz, hesaplarımız yoktu. Duygularımız, ruhları çalkantılı gençlerin naif utangaçlığını taşıyordu. Sözcüklerimiz çocukça ve kırılğan bir masumiyetle dolup taşmasına rağmen ara sıra Kahverengi'nin dilinde ürpertici bir çelişkiye dönüşüyordu... Sözcüklerin canıyla oynamalar, kaçmalar... Hiçbir zaman bir erkeğin peşinden koşmam, onu kovalamam. Bir ara sordum:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

“Lâl mi olsam?”

Telaşlandı. Harflerin tedirgin ruhlarla ve bedenlere bürünmesi olağanüstü bir şeydi. Harflerimizin damarları vardı. Sözleri kanımda dolaşmaya başladı. Varoluş titreşiyordu yüreklerimizde. Nefesinin seslere üflemesi ne güzeldi? Seçtiğimiz sözcüklere zamanlarımızı taşıyarak dizelerden kendimiz için yeni bir pırıltı, tazelik yaratmaya çalışıyorduk. Birbirimizi mecazlar, aktarmalar, benzetmeler, kişileştirmelerle giyinmeye başladık. Söylenenden çok, söylenmeyenlerin varlığını hissettirmek için arada sırada düz yazının rahatlığıyla olaylara geçmek istediğimde, beni yine sözcüklerle uyarıyor ve şiirin hem dar hem de geniş zamanına beni hemen döndürüyordu. Belki öykümü bilmemeyi seviyor, bu sayede her sese sükûnet yüklüyordu. Onun öyküsünüyse herkes biliyordu. Aslında şarsıntılarla dolu bir hengâmeyi büyük sanıp küçücük bir bölge ayırmaya çalışmaktı bizimkisi. Onun için bu hengâmenin tahmin ettiğimden daha büyük olduğunu zamanla anlayacaktım! Arzumuz, metaforlarla, özel simgelerle, gizli geçitleri aralayarak kimsenin karışmadığı, sadece ikimizin paylaşacağı bir mahremiyet yaratmaktı. Kısa bir süre de olsa bunu başardık. Meğer zaman bize bir tadımlık mutluluk sunmuş!

Arkasında farklı yaşanmışlıkları olan iki figürdük. İkimiz de kendi kalıplarımızın, alanlarımızın içinden sıyrılıp “aşk” gibi ortak, muhteşem bir eylemi, büyük bir istekle çağırarak paralel bir davranış ortaklığı sergiliyorduk. Elbette bugüne kadar birçok kimliğin içinden isteyerek ya da istemeyerek geçmiştik. Sanki var gücümüzle ilk kimliklerimize dönme arzusuyla çırpınıyorduk. Sanırım gerçek olanın görünürde yaşanan olmadığına farkına varacak yaşa yeni gelmiştik. Boşluğunuzla yüz yüze gelmeden varlığınızı nasıl dolduracaksınız? Aslında rastlantı gibi görünse bu bir lütuftu. Bizler doğru zamanı yakalamış, şanslı, bir kadın ve bir erkektik.

Biz, bağıra çağıra şarkı söylerken aşka dair, ölümlülere göre zamansızdı söz. Delice sevmeye koyulmak öyle kolay değildir. Ciddi bir girişimdir aşk... Tuzaktır... Suçtur... Yasaktır...

Sapmadır... Anarşidir... Onların belirlediği kurallar içinde meşru olması gerekir. En küçük bir itaatsizlik düzeni tehlikeye sokar. Yaratılışı zorlar. Hepimize hükmeden normaller; sosyalisti, kapitalisti, dincisi, ateisti fark etmez, her şeyi bırakıp aşkın önünü kesmek için tek tek sıraya girerler. Atalarından devraldıkları ceza hukukunun sözel temel ilkelerini âşıklara tek tek okuyarak aykırı davrananlara kişilere özel yaptırımlarını uygulamaktan çekinmezler. Çünkü aşkın yağmur bereketi sevgilileridir. Bu durumda aşkınız da ancak içinde yaşadığınız toplumun ya da camianın kalıpları ya da inançları kadardır. En insanı, en kadını, en erkeği, en eğitilmiş, en akıllısı, sizi en çok seveni, hatta en sanatçısı yolunuzun üstüne mayınları döşemeye başlamıştır. Aşkta Havva hep günahkârdır, suçludur ama tavus kuşunun Adem ile Havva'nın arasını açmak için cennete iblisi çoktan soktuğunu herkes bilse bile, bilmezlikten gelmesi, şiirde unutulmuş bir söz sanatı olarak kalmaya devam eder gider.

Hele bir de devrimci söylemlerle büyümüşseniz, yeni bir dünya uğrunda siz de bu misyonu devam ettirerek “büyük insanlık (!)” için yaşıyorsanız, bireysel mücadelelerle, aşkla meşkle işiniz olamaz. İnsanlık onuru için ölümü göze alan ağabeylerinizin evleri zindanlar olmuşsa, ablalarınızın gözleri kaybettiklerini boşlukta arıyorsa, işkenceler masalınızsa, henüz 10 yaşında, sapsarı, maviş, minicik bir bebeği, kardeşinizi “onu da kaybedersem” korkusuyla kimselere emanet etmeyerek sıkı sıkıya elinden tutmuş, katran karası bir karakolun kapısında, annenizi ümitsizce beklemişseniz, babanızın ihtilâl mevsiminde başlayan tutsaklığı ergenliğinizi aşmışsa aşk nedir ki? Size yakışmaz! Hele hele erkek ya da kadın terazisine tutarlı gramını tam oturtmuş devrimcilerin özel yaşamında tutarsız olması durumunda pek bir değerleri de kalmaz! Aslında bütün geleceğimiz çocukluğun soğukluğunda yatar. Kendinizi ve sevdiklerinizi koruma içgüdüsi, çocukluğunuzda gerektiği kadar ısıtılmamışsanız içinize taht kurar.

Kafalarımızda uyku yiyen, beyin kemiren, kan içen sorular çoktan başlamıştı bile. Sorular sizi sevgilinizden çok uzağa fırlatıp durur, orada bulduğunuz yanıtlar da başka bir yere! Verilen yanıtlar sizi asla ona ulaştırmaz. İlk kalp çarpıntısıyla damarlarınızda hızla akan kanın akışı yavaşlamaya başlar.

Ne yazık ki ikimiz de aynı kanı taşıyorduk!

Cumayı cumartesiye bağlayan, tüm engellerden arındırılmış, aceleci tek sonbahar gecesinde -başka bir gece olasılığı yoktu- “Masal gibi olsun!” diyerek hayaller kurduğumuz ilk buluşmaya Kahverengi gelmedi!

Hâlbuki siyah elbisemi çıkarıp sürüp sürüştürmeden, takıp takıştırmadan ona nasıl da hazırlanmıştım! Geriye sadece zeytin kokum ve bembeyaz tenim kalmıştı.

Kolay değildir ödüllü bir yazar, şöhretli bir müzisyen, iyi bir gazeteci, başarılı bir doktor, kariyerinin doruk noktasında bir profesör olmak... Önce yüceltirler, Adorno'nun deyişiyle “şahane mazlumlar” oluruz. İnsan ister istemez evcilleşir. Korkarız yargılanmaktan, güvenli sığınaklar ararız boyun eğerek. Yitimde “Aşk iki kişilik” olmaktan çıkar. Kâbuslara önce üçüncü, sonra yüz binlerce kişi eklenir. İşte o zaman aşk karabasana dönüşür. Kızmamaya çalıştım ve onu anlamaya gayret ettim, ama sonunda soluksuz kaldım. Tıkandım! Umutsuzluğun uçurumunu yaşamaya başlıyordum. Ayrılığı da öyküm gibi biriktirmeye başlamıştım adım adım... Onun gelememe nedeni benim de nedenimdi. Hem beni, hem de kendini korumaya çalışıyordu. Kahır içindeydi tüm renkler... Kahverengisi, siyahı, beyazı, moru, turuncusu, kırmızısı... Sonbahar, kara kışa boyun eğerek kahverenginin tonlarını göstermekten vazgeçti. Aşkla akıl başa çıkabilir mi? Biz baş etmeye çalışıyorduk aşkın yarım bıraktığı akıllarımızla... Sonuçta o da ben de farkında olmadan, çaresizce, kendi içimizde çoktan yok olmaya başlamıştık bile. Tanrıların katındayken fark etmeden, ağır ağır Yunan trajedi kahramanlarına dönüşüyorduk.

Belki aşkı hakkıyla yaşamak aynı olgunlukta bir donanım istiyor. Kadın olarak aşta, adımları ilk siz atıyorsanız, pusulanız belli ve güvenliyseniz, erkeklerin dünyasında bunun adı “tecrübe” dir! Erkekler bundan hem korkar, hem de cazibesine kapılırlar. Birkaç gün sonra, dedi:

“Belki gelirim bundan sonraki buluşmaya!”

“Belki” sözcüğü güven barındırmaz. Kadın için anlamı “Kaç!” demektir. Bu sefer istemeyen bendim. Şimdi sıra bendeydi. Öncelikle onu anlatamadığım tecrübemle korumam gerekiyordu! Kendimden ve karabasan gibi üzerine kapanmak için fırsat kollayan sevgiyi hiç tanımamış ötekilerden. O kadar çok korktum ki ona zarar vermekten! Yeterince sevilmediğim duygusu ve sözcüklerinin alt anlamlarından çözülerek içime süzülen yargılanmanın huzursuzluğu bu kararı destekledi. Dinlemiyor görünürüm -sevgilim gibi- çevremdekiler bazen söylediklerini duymadığımdan endişe ederler, ama hiçbir şeyi kaçırmam! Ve ne yazık ki öyle bir zaman geliyor ki, erkeklerin en gelişmişinin bile toplumun değer yargılarından kurtulamadığını fark ettiğinizde acınız daha da büyüyor. Vesvese mi bunlar? Belki de! Kaygı, şüpheyi doğurur. Anlayacağınız, âşıklar birbirinden uzaklaştığı anda, araya bin bir çeşit şüphe zevkle giriyor ve ruhu geriyor da geriyor.

Kimdim ben? Kadınların tuvallere yansıyan huzursuz gülüşleri; şiirlerde elemli göz süzüşleri, romanlarda karnında bebekle başını alıp gidişleri, şarkıların nakaratlarını bezdirişleri belki de hep tarih boyunca yargılandıkları içindir. Belki de intikam alıyorlardır sevgililerinden. Doğama işlenmemiş duygudur intikam! Ne demek hiç anlayamam! Sonuçta çatır çatır kırıldım! Gözünü karartıp her şeyi göze alan bir kadın tarafından bu kadar çok arzulanırken, hiç istenmeden, mecburen alınmış bir reddi anlamakta çok zorlandım sevgilim! Bir gün kadınları tam anlamıyla tanımanın mümkün olmadığını, saskınla dile getirecekti. Dinlememişti ki kimim anlatayım!

Aşkı yaşamaya başlarken birden düşünmeye başlıyorsunuz.

Bir yandan, dünya kendisini tatmin edilmesi mümkün olmayan güç iştahıyla delilik içinde yaratmaya devam ederken, Anadolu denen bu toprağın üstünde yürüyen her bir ayak, her an bir tehlikenin içindedir yıllardan beri. Önümüze, içine her an yuvarlanabileceğimiz yeni çukurlar, delikler açarlar ve yanlış adımlarımızın yolunu gözlerler. Kötülüğü hepimize yavaş yavaş sessizce paylaşırlar. Üfleyerek ısırdıkları için acımızı o an anlayamayız. Zayıf bir anınızı ya da açığınızı bulduklarında çörekleniverirler üstünüze. Kötülerin elinde zamanlarımız tükenir ve yazgımız talihsizce can verir. Onların dilinde ise bu talihsizliktir. Hangi talihsizin yoluna çıktıklarını her şey olup bittikten sonra anlarsınız.

Onun sesini boğmaya hakkım yoktu! O, her rengiyle var olmalıydı.

Sınırlı yaşamlara mahkûm edilmiş bizler, uzun süredir yargılananların, tutuklananların, savaşlarda yok olanların, açlık grevlerinde ölenlerin, acısı dinmeyen annelerin ve adalete susayanların türküsünü söylüyorduk. Tarih, bu sefer, aman bilmez bir âdemin eline geçmiş, keyfince gözünü çıkartıp hunharca eğip büküyordu. Yeni demokrasiler yaratıyor, yeni bayramlar icat ediyordu. Vicdanların yerini kibir almış, gaffet uykusu akılları ve yürekleri sarmıştı. İnsanlar, çabuk şaşıyorlar, çabuk üzülmüyorlar, çabuk unutuyorlar ve çabuk uyuyorlardı. Uykularından da uyanmıyorlardı! Herkes kendi öyküsünün tek kahramanıydı. Kitaplardan çoktan vazgeçmişlerdi. Bellekleri diri olan bizler ağır ağır ölüyorduk onların içinde. Vurguncularla tepetaklak olmuş bir vatanın içinde üretmeye çalışırken, bir yandan da düşmeden ayakta durmanın yollarını aramamız kaçınılmazdı. Durduğumuz noktadan doğru ya da yanlış böyle görüyorduk deyri. Mutlu olmayı, becerebilmek başlı başına bir iştir bu topraklarda.

İki âşık, hepimizi farklı paranoyalara sürükleyen bu çerçeveyi yok edecek tek şeyin “aşk ve devrim” olduğunu bildiğimiz halde, önceden öğrenilmişliklerimiz, kaygılarımız, koruma ve korunma içgüdümüzle cehennemimizi tasarladık ve birbirimizi, birbirimize sürgün ettik. Bu da “devrimci romantik” anlayışın çarpık bir biçimiydi aslında. Badio’nun hepimize rağmen aşkı savunmak zorunda kalması boşuna değildi. “Güvenliğe ve rahatlığa karşı riski ve serüveni yeniden icat etmeli!”

Dramatik bir biçimde savrulmaya başladık.

İki kişi aynı bedende bir olduğumuzun farkında bile değildik. Ruhun ıstırabına vücut dayanamaz bazen. Aynı anda, aynı hastalıkla, bedenlerimiz uzandı taşlığa. Melankoli kapıyı erken çalmıştı. Tutkunun ötesine geçmiş, bedenlerimizin orta bölgesi kararmıştı. Sevdanın rengi bundan sonra karadır, kapkara. Tasarladığımız bir hiçliğin içinde görkemli bir yalnızlıkla yuvarlanmaya başlıyorduk. Yerçekimsiz bir evrende uğrak yeri aramak boşunadır. Doğrusu olmayan hataların ayırımında olmanın hazzı mıydı yaşanan, yoksa çok anlamlı bir çöküş senaryosu mu? Sevgilim, “Böyle şey olmaz!” diyerek öfkeli, duygularını inkâr halindeydi, böyle bir şeyin olabileceğini bilerek! Yoksa neden beni şiirler yazarak efsunlamak ve duygularını büyütmek istesin! Bu bir durum mu, olay mı, benzersiz bir anlam mı açıklamam zor, ama var olanı kabullenmesi yıllarca sürdü. Sonuçlarına katlanmak koşuluyla yaşamına bir yön verebilme-yi, benimle olmayı fazlasıyla istemekte, korkmakta, bunu başaramadığı için hayal kırıklığı ve elemle içine kapanmaktaydı. O, en sonunda aşılması gereken bir sorun olarak son noktayı koydu. Elimden hiçbir şey gelmiyor, aşama aşama yaşayacaklarını biliyor, onu gözlemliyordum. Ben bu hastalığın can sıkıntılı, hüznü, anlamlı suskunluk halini tercih ettim. En ağırını... Bir Ortaçağ atasözü şöyle der: “Melankoli ölümün sevgilisidir.” Ölümler konuşmaz. Biz farklı hezeyanlarla delirirken, çevremizdekiler için erdemli, saygı, bir kadın ve erkektir. Sevgilim de ancak bu durumda bana saygı duyuyordu!

Öykünü cümle âlem biliyorsa sevinçler de hastalıklar da duyuluverir. Anlamakta zorlandığımı, aramıza uzaklık girmesine rağmen onun varlığını bütün yoğunluğuyla hissetmemdim. Onun uykusunu uyumaya başladığımın farkında mıydı acaba? Belki de ilk buluşma gerçekleşseydi daha da yalnızlaşacaktım. Şimdi çoğalmıştım. Dayanılmaz acı insanın yer ile gök arasındaki mesafesini kaldırıyor. Bulunduğunuz normal ya da doğal durum ister istemez mistik bir hal almaya başlıyor. Bilincim kaybolurken sezgilerim güçleniyordu. Dengede kalmamı sağlayan, farklı duyumları algılayabilmemdi. Belki de ben öyle sanıyordum. Travmalar kendi içinde kat'î olana isyandan başka bir şey değil de nedir? Aşkı ona rağmen bu halet-i ruhiyemle acı dolu katıksız haliyle kabullendim. O, olsa da olmasa da doğal seyri içinde, hak ettiği biçimde yaşamaya ve süreci tamamlamaya kararlıyım.

Çırpınışlarımı anlamakta zorlanan Kahverengi, reddedildiğini zannedip içinden çıkamadığı ahval ve şartlar içerisinde ne yapacağını şaşırmış, aşkı kabullenmeyerek, hatta kendine yakıştıramayarak, can acıtıcı hamlelerle savuşturmaya çalışmaktaydı duygularını ve beni. Kâh sessizliğin çıplak uğultusuyla, kâh yaralayıcı sözlerle. O, dilinde “intikam” sözcüğüyle sessizliğe büründü. Yok oldu! Sözlerinin benliğimi nasıl parçaladığını geç anladı, ama sessizliğinin ruhumu nasıl sakatladığını hiçbir zaman anlamadı. Tutkusunu içine sığdıramayan erkekler, kızlar, köpürürler, ani çıkışlarla aptalca şeyler yaparlar ve sonra da üzülüp telafisini ararlar. Bilgilerimiz ve yaşam tecrübemiz kafa yorsak da onların davranışlarını anlamaya yetmeyebilir. Yoksa bu tavır aşkıta acemilik midir? Aşka bir tanım ya da içerik kazandıran toylukla verilen kararların yanılgıları mıdır? Bunlar aşkın halleri miydi yoksa onun doğal hali mi? Ne için olursa olsun varlığında yabancı bir temaydım onun için. Yok edici tufanına hazırlıklıyım. Sufiler, Tanrı'dan kalplerini kırmasını can-ı gönülden dilerler. *“Kalbimi parçala ki sınırsız sevgi için yeni bir oda yaratılabilsin.”*

Kemandan incinmiş kadınlara özgü bir ürkeklikle iç yakan bir ağıt yükselirken, o, inleyen notalara kulaklarını tıkayarak, bestelediği “Aşk ölümlüdür!” şarkısını mırıldanarak davulun kemanı bastıran savruk, gürültülü sesine kulak verdi. Müzik bir veda biçimi değil midir? Gözyaşları ile müzik arasında bir ayrım yapamaz filozoflar. Bizim durumumuzda aşk ona göre bir meseleydi. İkimiz meseleyi billur gözyaşlarının ilahi müziğiyle kapattığımızı sandık.

Müzikten yoksun bir hüznün ve bir hazan mevsimi olamaz. Her mevsim gibi o sonbahar da bitti. Gözümün gördüğü her yerde tüm renkler soldu. Ben:

“Öyle sevdim ki seni

Öylesine sensin ki

Kuşlar gibi cıvıldar

Tattırdığım acılar.”²

Evde ailemle, arkadaşlarımla ve çoğunlukla işyerinde yaşam devam ediyordu. O yıl etrafımda olanları takip etmekte zorlanmaya başladım -istemiyordum da! O yıl kendi kendine konuşma huyum başladı -bildiğiniz deli! O yıl insanlarla konuşmayı unuttum -gerekli miydi? O yıl başladı huysuzluğum! Uyumlu oldum da ne oldu? -mutsuz olduğunda insan mücadele gücünü yitiriyor. Etrafımızdakileri mutlu etmek için doğru karar verdik ya! Evet, bizler, sonuçlarını hesaplayamadan seçim yaptığımızı zannederiz bazen, koca bir yalanın içinde yaşayarak... Sahip olduğumuz içrek bilgiler yazgımızı yönlendirmeye yetmez.

Burnumun dibinde oturmak, evde olmak iyiydi. Kaçabiliyordum gözlerden. Gereksinimlerim dahilinde az konuşarak yaşayabiliyordum. Çok kişiyi dinlemem ve bir şey yapmam gerekmiyordu. Sürekli fedakârlıkla iletişim kurduğum insanlar

için bu durum anlaşılmaz olmuştu. Beklentileri olmayınca “Çok değiştin!” demeye başladılar. İyi tarafı “Hayır!” demeyi öğrenmem oldu. Kimse size bulaşmıyor. Ama uykusuzluk ve baş ağrıları, yeme bozuklukları, aşırı yeme ya da hiç yememe -48 kiloydum, sürekli diyet yapan ben kilo alamıyordum, ama hâlâ güzeldim ve zarif- peşimi bırakmıyordu. Sinirli olmuş- tum. Dedikleri gibi “huysuz!” Bunun adı benim dilimde “duy- gu boşluğu”. Hastalığımı biliyordum, ilacını da! O da benim hekimimdi. Bana bir dokunsa hiçbir şeyim kalmayacaktı.

Bir müddet şarkıları işitmez oldum. Aşk filmlerini seyretmez, sevda türkülerini söylemez, ayrılık şiirlerini okumaz oldum.

Marquez büyülu gerçekçiliğinin içinde der: “*İnsan aşktan vazgeçerse, yaşlanır.*” Asıl yaşlanmak buydu işte.

Tüm bunlar olurken kapriçyo hiç kimseye aldırmadan ken- dine özgü ritmiyle, aşırı ve özgün merakıyla kural tanımayarak alınan karara kafa tutarcasına çalmaya devam etti. Cüretkârdı. İzin versek baş döndürücü çevikliğiyle şeytanla pazarlık yap- maya her an hazırdu. Çünkü çalan Paganini’ydi.

Kemanın sesini duymak istemedim. Gideyim buralardan dedim. İstanbul’dan uzağa. Sevgilimden uzağa. Neresi olursa olsun. Gittiğim her yerde o vardı. Onsuz kaybolmak duygu- suyla her ülkeden, şehirden, kasabadan kısa zamanda geri gel- dim. İstanbul’dan ayrılamazdım. Koca şehirde sevgilimi yalnız bırakamazdım. Yunan Adalarından birinde denize bakan uçurumunun kenarında, tehlikelere meydan okurcasına genç bir çift öpüşüyordu. Baktım. Sevgilim ve ben. *İyi ki yaşıyor* diye dua ettim öldürülen sevgililerinin, kocalarının arkasından yas tutan kadınlar ağlarken... Kadınların bal gözleri yaşla doluy- du. Afişlerde resmini gördüğüm şehirlerin duvarlarını sevdim. Roma’da evlerinde kaldığım bir çiftin kitaplığında kitapları vardı. Onlara iyi davrandım. Lütfettim! Paris’te Montparnesse Mezarlığında yarı yarıya yatan Simone de Bevoir ve Jean Paul Sartre’ı ölüm uykusunda dahi ayrılmadıkları için kıskandım.

“Bırak peşimi dedim!” sevgiliye. Aldırmadı, her yere arkamdan geldi.

Bir sabah, pirinin gönlüne hasret, yol yorgunu, bir nefes alıp içini berkitmek isteyen gamlı bir derviş, ağlamayalı yıllar olmuş, içini boşaltmak isteyen, dolu bir ney üfledi kulağıma:

“Dinle! Kapa gözlerini ve dinle! Sevgisini kaybeden sadece sen değilsin!”

Uzun süredir sessizliği dinlemeye alışan, kara bir boşluğa bıraktığım kulağım, ustalıkla üflenene kendine özgü bu sese yanıt verdi. Ağlamaktan çürümüş gözlerin, çözölen gözyaşlarının sesiydi duyduğum. Acısını görmezden gelebilir miydim? Kâinatı uyandırmaya kıyamayan bu tatlı ses karşısında şaşkına dönen keman, çıkardığı narsist seslerden ürktü, uzun soluklu notalarla beslenen nefesini başka diyarlardan alan bu dünyaya ait değildi. Dert ortağım olmadığının, ruhumu dinlendiremediğinin farkındaydı. Kendinden emin neyin inleyişini işitince onun da benim gibi içi dağlandı, geri çekildi ve saygıyla sustu. Neyle hemhal oldum gece ve gündüz. Mekânım, bir zamanlar semazenlerin vecd ile doldurduğu Galata Mevlevihanesi’nin avlusuna taşındı.

Buraya düşen Leylaların ellerinden tutup kaldırmak görevleridir dervişlerin. Kadın bir şair, yüzyıldan beri sadece kendi sırrıyla kaplanmış şarkılar söyler ve benim gibi bekler bu sükût evini. O mu göndermişti bilmem, bir gün bir derviş usulca yanıma oturdu. Elbette, söyleyeceği hiçbir şeyin beni teselli etmeyeceğini bilmenin kemâline erişeli çok olmuştu. Aynı anı paylaşmak dışında yapabileceği hiçbir şey yoktu. Sabırdı gömleği. Benimkisi ham keten harmanı.

Hamuşhânede ölümlerle oturmaya başladım. Şeyh Galip bir gün dayanamayarak sordu:

“Aşkın nerede? Yoksa, Gayret ile Kimya’yı bulmak için Hissar- ı Kalb ülkesine mi gitti?”

Bilirsiniz, hakikatin sırla bezenmiş incileridir mazmunlar.

Dedim:

“Beni kendinden ayrı sanıyor. Nerede olduğunu bilmiyorum. Belki temmuz güneşinde ateş içiyordur!”

Dedi:

“Var bunda bir âşikâre mânâ? Çileye soyunduğuna, burada Aşkını beklediğine göre âyinesi boş olmamalı! Mirâcını tamamlamak derdine düşmüştür. Bırak önce kendi bedeninde kendini bulsun. Yekpare bir bütün olarak bir biçimde sana dönecektir. Nasıl olsa birsiniz! Gelse n’olur gelmesin!”

Bildim mi her dem benimle bir olduğunu? Bildim... Hep bildim.

Ve sustum. Hep sustum. Şeyh Galip bir daha bir şey sormadı. O da benimle birlikte bekledi yıllarca Aşk! Derûn çalkantılar içinde, âlem-i surette, gam harabelerinde geziyor olmalıydı sevgilim.

Gam çölünde vahşi hayvanları yenip, gulyabanilerle ve devle mücadelesini tamamlayıp, kâm almak isteğiyle yanıp tuşan cadının anaforunda boğulmadan, en son durağı ateşler denizinden geçerek düştüğü kuyudan çıkararak beni bulmasını bekledim. Aşkta her müşkül, gönül aynasına atılan parlak bir cila derler inananlar. Çilesini nasıl dolduruyordu, bilmiyordum. İlahi sırların gerçeklerine tercüman olmaya alışmış ney ise; cezbedici, esrarengiz, ahenkli sedasıyla benimle aynı sıra hasretini paylaşmaya devam etti bıkmadan.

Şeyh Galip bir gece tarifsiz acıma dayanamadı, en sonunda ateşe verdi lâmekânı.

“Gül âteş gülün âteş gülşen âteş cuybâr âteş” oldu.

İyilik ve kötülüğü aynı anda taşıyan tek olgu ateş değil mi? Hem cehennem hem de cennet! Cesaret ve korkaklığı gün yüzüne çıkaran değil midir? Ateş, ateş, ateş...

Kış geçti. Benim için geçen zaman uzun, alınan yol kısa ve bir hiçti! Bazen rengârenk bir sülün geldi avluya, bazen inleyen bir bülbül, ama hekim gelmedi. Rüzgâr bahçedeki gülleri sol-
durdu, dikenlerin içinde feryat ü figân eden bülbülü susturdu. Gök kubbenin altında günler bitti, söz tükendi. Zaman geçti, geçti ve geçti. Adeta bir devr-i daimin içinde, başladığım yere gelmiştim. Bahtım karaymış meğer.

Divan'da Hüsn'üne dönen Aşk, bana gelmedi!

Yeterince tarumar olmamış gibi, ayazın İstanbul'u bir yer-
den başka bir yere sürüklediği bir kış gününde Halet Efendi
avludaki kütüphanesinden başını gösterdi.

Dedi:

“Orada boşu boşuna Aşkı bekleyeceğine yanıma gel. Kim-
sede olmayan kitapları kimlerin kanını dökerek nasıl biriktir-
diğimi bir bilsen! Burada kal ve benimle oku. Aradığın nedir?
Aşk meşk nedir ki kitapların yanında! Oku... Oku... Oku...”

Her zaman olduğu gibi acımasız ve gaddar değildi. Şaşılar
birlikte uyuyanlar, azıcık şefkat bürümüş kalbine. Belki o da
bir zaman aşkın pençesine düşmüştü. Tepeden tırnağa ısrarla
süzüşünden, kanamamı dindirebileceğini, yazgımı belirlemeye
gücünün yeteceğini zannettim. Ondan çaresizce medet um-
dum. Benden çabuk vazgeçti. Bakışlarını avluya çevirdi. Zama-
nın koruduklarının sayımını yapmak ister gibiydi. Götürdük-
lerinin yanında sayılabilecek kadar azdılar zaten. Kendinin de
ölürken, dünyayı bulduğundan daha iyi bıraktığı söylenemez-
di. Ruhu boş kalmıştı, onu tımar etmeyi burada öğrenememiş-
ti. Bildiğiniz Halet Efendiydi işte! Ben öğrenebilecek miydim?

Ve ben, niye buradaydım? Çocukken kulağımı toprağa da-
yayıp dinlerdim. Elimle toprağı eşleyip bana gösterdiklerine
bakmayı, avucuma almayı, ufalayarak ona aldığımı geri verme-
yi severdim. Bu köca şehirde, bir avuç toprak parçası bulabildi-
ğim, kendime katlanabildiğim, yalnızlığımı taşıyabildiğim tek

yer burasıydı belki de. Umman'da bulunmayı bekleyen küçük bir toprak parçası gibi öylece ben de burada bulunmayı bekliyordum.

Bu insanlar niye kapılanmışlardı bir dergâha ve niye buradaydılar? Ben niye buradaydım? Kadın ya da erkek, bazen kendimizi var oluşa ait hissetmediğimizde bir yerlere kapılar açmak ve oradan başka yaşamlara geçmeyi arzularız. Kaybettiğimiz menzilimizi gösterecek yeni bir yol ararız. Yaşamımızın bir bölümümde duvara tosladığımızda her zaman bizi sabırla bekleyen başka bir bölüm, başka bir bölüm ve başka bir bölüm vardır. "Kırklara karışmak" böyle bir şey midir acaba? Sır belki de burada saklıdır! Dervişlerle hemhal olup yanarak dönüşümü ateşlemeyi, bir an önce yeni bir ekim mevsimini kucaklamayı ve yaşamımı ve onu geri almayı o kadar çok istiyordum ki!

Kıştan sonra her zaman ilkbahar gelmez mi? Sonra yaz... Bir türlü gelmiyordu. Ve efkârlı derviş ve ney, çaresizlikle nefeslerini tuttular.

Zaman yaşlanarak ağırlaşmış; geçmiş zaman şimdiki zamana yapışmıştı. İçinde olmak istemediğim, bomboş bir şimdiki zamanı yaşıyordum. Hiçbir şeye katılmıyor ve zerre kadar kımıldamıyordum. Duyularım neredeyse sabitleşmiş, duracak düzeye gelmişti. Geçmişle yaşadığım için felç olan benliği bu yüzden değiştirmem olanaksız hale geliyor, geleceği biçimlendiremiyordum. Var oluşum yok oluşa dönüşmüştü. Etrafımdakiler için epey gizemliydim. Toplumsal varlığımın azaldığını hissederken, tuhaf bir biçimde çevremdekiler için manyetik bir çekim gücüm vardı adeta. Çekici bulunduğumu bile söyleyebilirim.

Aşk bir tür hastalık. İçgüdülerimin zedelenmesiyle tuhaf, çeşitli hallerde buldum günbegün beni. Bilincim neredeydi? Elimi kestiğimde ya da ayağımı bir yere çarptığımda canım acımadığı halde avaz avaz ağladım. Günün akışına kaptırdığımda kendimi, akşam kendimle baş başa kalmak için uyuyor

numarası yapıp gece al ayak çekilince onu düşünmek için ayaklandım. Çift kimlikli bir hastaydım. Sylvia Plath'ın dediği gibi “Bendix çamaşır makinelerine bağlı” kalırken ellerimi yakan sıcak suların içinde leke çıkarıcılarla gömlek yakalarını çitiledim. Bir yandan da sevgilimin düşünüyordum. Kendi kendime her gün sordum: “Başka türlü olamaz mıydı?” Yanıtını sadece benim vermem yetmiyordu. Nasıl bir eziyetti bu! Hastalığım kronikleşiyordu. Aslında tedavi olmak istemedim... Bitsin istemedim.

Bunda garip olan ne vardı? Ve gırtlığına kadar pisliğe batmış bu ülkede, sanal mutluluk ve başarı diye tanımlananların içinde onu sevmekten daha iyi ne olabilirdi? Hissettiğim hiçbir duygu bu kadar güçlü değildi ve yerine koyabileceğim daha iyi bir şey yoktu. İnsanın en gerçek duygusu bence aşk. Hele beklenti yoksa... Diğerlerinden daha sahici ve dürüstüm. Sevgisini sandıkları bir sürü şey var. Bayraklarını seviyorlar, vatanlarını seviyorlar, liderlerini seviyorlar, Tanrılarını seviyorlar ve bu yüzden birbirlerini öldürüyorlar. Ama insanı seven yok. Aşka tahammülleri hiç yok. Ancak onların belirlediği kurallar çerçevesinde yaşamalısın. İkiyüzlü yaşamlarını bunların üzerine kuruyorlar. Acı da çeksem daha sağlıklıydım. Bu kadar ilkelliğin içinde zor olsa da, zamanla, onun bana bir armağan olduğunu düşündüm. İşte şarkılar söylemeye o zaman başladım. Kanıksadım duygularımı. Sümer'de Tanrılar, insanlardan onlara şarkılar söylemelerini, dans etmelerini ve dünyayı aşk ile biçimlendirmelerini isterler. Benim Tanrım ve tapınağım başka! İnanna'nın yolundan giderim. Tanrım onlarınkiyle aynı olmasın...

“Kim o?” Sık sık soruyorum bunu. Sadece Kahverengi. İran Edebiyatında “suretine âşık olmak” diye bir kavram vardır. Bilirsiniz. Acaba ben bir surete mi âşığım? *Kürk Mantolu Madonna*'nın Raif'i gibi, Metin Erksan'ın *Sevmek Zamanı* filminin Boyacı Halil'i gibi, Loti'nin *Hayal Kadınlar*'ı gibi. Kafamda ne yarattım? İçinden çıkamıyorum. Keşke onu son gördüğümde

kör olana kadar yüzüne baksaydım. En çok istediğim şey yüzüne bakmak... Yüzünü avuçlarımdan arasına alarak, ona saatlerce hiç yorulmadan bakmak ve onu öpmek. Âşık ve sureti birbirinin körü olana kadar yüzlerine bakmazlar mı? O zaman ikisinin de sureti birbirleri için bir değer olur. Bu da benim rüyam.

Geçenlerde Coco Chanel ile besteci Stravinsky'nin ilişkisini anlatan *Büyük Aşk* filmi izledim. Tamamlayabildim. Stravinskiy, Coco'yu kırıp incitiyor. Bir kırgınlık ömür boyu ayrılığa neden oluyor ve ömürlerinin sonuna kadar birbirlerini düşünerek ve özlemle acı çekerek geçiriyorlar. Her sabah yataкта uyandıklarında ilk akıllarına gelen aşkları oluyor. Adam 80 yaşına gelmiş, her sabah Coco'ya özlem duyarak uyanıyor. Coco gizlice onun konserlerine gidiyor. Onu uzaktan hep seviyor. Böyle mi olacaktı? En azından başka bir şeye dönüşsün istiyordum. Yarım kalmış ilişkiler, ölümler, yarım insanlar yaratıyor. Biz yarım kaldık. O bir tarafta ben bir tarafta.

Ve ben ona onu sevdiğimi ilk gün söyledim. Olsa da olmasa da. Bilenler anlamakta zorlanıyor! Böyle sevebildiğim için gurur duydum kendimle! Ve her şeyinle seviyordum onu. Bu yeterli değil miydi? Niyesi olmamalı! Aşkın niyesi varsa zaten aşk olabilir mi?

“Susuzdu, suya değdi dudaklarım, seni sevdim

Mevsim kirazlardan, eriklerden geçti, yaza döndü.”³

Döktüre döktüre sustum! Bu suskunluk adeta feryadın tadıydı. Yaram ağrıyor ve sürekli kanıyordu. Acı beni en derinime taşıdı. Kurcaladım benliğimi. Sürgünümde kendimi biriktirmek için kitap müzayedelerinden bir ömür okumakla bitiremeyeceğim yüzlerce kitap aldım ve hâlâ alıyorum. Kitap biriktirmekle bu durumu karıştırmış olabilirdim. El değiştiren kitaplarla ben de değişiyordum. Bunun yolu okumak değil midir? Başka yol öğretilmedi bana. Sustum ve sadece onu

unutmak için okudum. Öğrenmek için değil! Bilgi, duygularımın gerçekliğinin yanında o kadar anlamsızdı ki! Melankoli, zıtlıklar ve çelişkiler üretir. Bir filmde, Beyrut ateşler içinde yarken, derme çatma bir sığınakta, bombardıman altında kitap okuyan bir kadının görüntüsü beynime kazınmış bir zamanda. Dişleri ve saçları dökülmüş, avurtları çökmüş, ayakları çıplak, ölüme karşı okuyan yaşlı, bembeyaz bir bilge. Kitabından kafasını kaldırdı, gülümsedi. Ne okuyordu ateş hattında? Bu nasıl bir meydan okumadır ölüme? Bense onun gücünün yanında devamlılığımı sağlamaya çalışan minicik bir zerre. Önce yaşamımı yavaşlattığımı sandım. Sonradan fark ettim ki sindiriyorum ve sindire sindire okurken yakın zamanı eviriyor ve görül-meyen onarıcı atomları emerek yavaşça ilerliyorum. .

Erasmus, *Deliliğe Övgü* kitabında kitap delisini bir kadın olarak betimler. “Bir kadın bilge görünmeyi aklına koysa bile -ki benim böyle bir niyetim yoktu- iki kat daha şapşal olmayı başarır.” Ve devam eder. “Bir kadın daima kadındır, yani delidir.” Aynaya bakınca Erasmus’un yargısından kendimi kurtaramıyorum, hatta ona hak veriyordum. Kurtuluş yolunu arayan gezgin bir hacı gibiydim. Tek başıma ve her yerde Dante gibi okuya okuya yoluma devam ediyordum.

Her gündönümünde, gölgesinde gölgemin uzadığını sevgi-
lim nereden bilsin!

“Nasıl yürür özsu dal uçlarına

Ve günışığı sislerden düşsel ovalara.”⁴

Gece gündüz, her saat ve her biçimde onu içimde tüketmek, yok etmek ve bazen de çelişkiyle sıradanlaştırmak için durmaksızın düşündüm, çağırdım, ona seslendim. Ve duydu.

Önünüzde bir kılavuzunuz yoksa kokuları ve renkleri takip edersiniz.

Bir yıl sonra ilk mevsim yaklaşırken havaalanında karşıma çıkıverdi göğün berrak maviliğinde. Uçuş saatimden epey erken gitmek adetimdir. Bir de uçak rötar yaparsa neredeyse günün yarısı havaalanında geçer. Oturdum kafelerden birine. Her zaman, her yerde yediğimiz sıradan yiyecekleri buralarda fahiş fiyata yemek nedense ayrı bir lezzet katar yaşama. Tıkmaya başladım. Terminalde anonslar yapılıyor, elektronik ekrandan uçakların kalkış ve iniş saatleri akıyor, bekleme salonunda gözleri eşyalarında, birbirine yapışık, metal, delikli, küçücük sandalyelerde uyuklayan, meraklı bakışlarla birbirini süzen, bir şey yiyip içme yarışına girmiş yolcular pinekliyor; kendilerinden emin, bembeyaz üniformalarıyla uçaklarına koşarak yetişmeye çalışan fiyakalı pilotlar; dikkat çekici renklerdeki bavulları ve marka fularlarıyla kıvrıta kıvrıta yürüyen hostesler yanımdan telaşla geçip gidiyorlardı.

Sevgilim kim bilir kaç kere buralardan geçmişti? Belki oturduğum yerde oturmuş, belki kahve içtiğim fincandan içmişti. Fincanın içinde bir harede beni görmüş müydü? Yoksa kapkara bir telvede, yüreği kabarmış içine bir sıkıntı mı düşmüştü? Doğsaydım hanesine... Bedenin, aklım ve kalbim de nereye gidersem gideyim benimle birlikte geliyordu ve hiç aklımdan çıkmıyordu.

Havaalanlarındaki reklam afişleri gereğinden fazla büyüktür. Dolayısıyla fark ettiğiniz imgeler de gözünüzde büyür. Güneş yağı reklamındaki sarı saçlı kadının mor puanlı bikinisi, ıslıl ıslıl koskocaman durmadan yanıp sönen elektronik bir saat ve güvenlik kontrol noktasının hemen çıkışındaki devasa sandalye gözümü aldı. Gözlerim birden sıkılmayayım diye gördüklerimi sıraya sokuyor, sıkıntı gittikçe ağırlaşarak üzerime çöküyordu. Aynı anda yanımdan geçen, free shoopta satılan parfümlerin neredeyse tamamının deneyerek üstüne boca etmiş yaşlı kadının ağır kokusu midemi bulandırdı. İçimden "Taze bir bahar dalı gibi kokman olanaksız! Boşuna uğraşma!" demek geldi.

Sonra acımasızlığıma hayret ettim ve kendime kızdım. Mut-suzluk çeşitli biçimlerde yansıyor yaşama.

Bir gecelik bir iş seyahatiydi benimkisi. Zamanı ve beklen-tisi az. Evde alıştığınız rahat yaşamı sık sık iş için bırakıp gidi-yorsanız, seyahatler ilginç olmaktan çıkar. Hele hele yabancıyı olduğunuz bir yatakta uyumaya bir gece olsa da tahammül et-mek zordur. Sabaha kadar oteldeki sesleri dinleyerek sabahlar-sınız. Bazen de bir kütüphane kadar sessizdir binalar. Bu eziyeti kolaylaştıracak, hatta keyfe dönüştürecek benim gibiler için tek araç tartışmasız bir kitaptır. Çantama elimi attım, kitabımı ara-dım. Yoktu.

Masadan telaşla kalkarak ilk gördüğüm kitapçıya yöneldim. Çoğunlukla gazetelerin, dergilerin satıldığı, içi boş, popüler aşk romanlarının bulunduğu, polisiyelerin cirit attığı minicik bir alanda buldum kendimi. O an, yılları yaşamış kâğıtların arasında bir sahafta olmayı canım öyle bir çekti ki! Dikkatlice bakınca dişe dokunur kitapların da olduğunu fark ettim. Hatta gözüme Galeano'nun kitapları ilişince sevindim. Kısa kısa an-latılar. Gece için biçilmiş kaftan. Ama çok okuduğum bir yazar olduğu için anlattıkları benim için cazip olmayabilirdi. Aradı-ğım uzun soluklu bir roman da değildi. Birkaç öykü hiç değil! Merak ettiğim birinin biyografisi fena olmazdı, ama istediğim gibi bir şey de göremedim. Bir edebiyat dergisi mi alsam der-ken bir şiir kitabı ilişti gözüme. Hiç sırası değil! Aşırı uçlarda ve çelişkiler içinde yaşayan, yarı deli bir kadın için şiir, umut düşleyebilmek anlamına gelir. Bir dize zamanı geçmişe taşır. Hele yapayalnız bir gecede sesleri ya da sessizliği dinlerken... Kendini kaybetmiş seslerin bedbaht ruhumu geleceğe taşıma-sını istemem. Hiçbir zaman sevgilimle sahip olamayacağım bir zamanı hissetmek istemem sözcüklerin izinde. Umudun olma-dığı bir gecede ne işim var şiirle?..

Bunları düşünürken bir yandan da içimden başka bir ses "Al bu kitabı!" deyip duruyordu. Çivi çiviye söker! İçimden bağıra

çağıra yükselen sesi dinledim ve kitabı almaya karar verdim. Sakarlığım meşhurdur. Raftan kitabı elime aldığım anda arkasından başka bir kitap yere düştü! Romanın sahibini fark edince gözlerim yerinden fırladı. Oydu. Adı sanki beni çağırıyordu. İlk zamanda olduğu gibi yine bana bir roman mı göndermişti? Elimi yakacak diye korkumdan yerden kaldıramadım. Ne zaman yazmıştı bunu? Birden midem bulandı, bir ter boşaldı ve tüm vücudum titremeye başladı. Ne şiir kitabını aldım ne de yere düşen romanı! Dönerek hızla oradan uzaklaştım. dönerek hızla oradan uzaklaştım. Bir alacakaranlığın içine düşmüş, yaşadığım anla baş edemiyordum. Aslında o anın kendine ait öyle şiirsel bir yanı vardı ki duygularımı şiirlerde aramaya korkarken kendi şiirim önüme gelmişti. Böyle bir şey olabilir miydi? Kaç kadın ya da erkek böyle bir şey yaşayabilirdi?

Alelacele uçağımı bulup hemen yükselmekti niyetim. Bir an önce havalanmak. Uçarsam sanki normale döneceğim gibi bir his vardı içimde. Hiç kimse sıraya girmemişken uçağa binmek için elimde bilet, tek başıma epey bekledim. Kapıda yolcuları karşılayan hostes, *aceleniz ne* der gibi gülümsedi. Belki de bana öyle geldi. Uçakta yerimi bulup oturduğumda henüz kendime gelmiş değildim.

Uçak havalandığında aynamı çıkarıp yüzüme bakma gereksinimi duydum. Parça parça edilmiş benliğiyle yaşama tutunmaya çalışan, aşkının karşılıksız olduğuna inanan, zaman zaman kızgınlıkla ve öfke nöbetleriyle oradan oraya savrulan, hiç olmadığı kadar incinmiş bir kadın yüzü! İki insan duygularıyla baş etmeye çalışırken çarpışmıştı. Bendeki hasar epey büyüktü. Aynada gördüğüm yansıma, yüzey değil biriktirdiğim acının ta kendisiydi. Onun ayinesi nasıldı acaba? Bilmemi istememişti!

Hiçlikte günler geçmeye devam ediyordu. “Ya bana değilse!”, “Ya içindekiler beni daha da çok incitirse!”, “Hiç ilgilenmemek, bilmemek en iyisi” cümlelerini takıntılı bir biçimde tekrarlayarak askıya aldım içinde bulunduğum durumu.

Sırlarımın ortağı, çocukluk arkadaşım aradı deli bir sabah.

Dedi:

“Senin için kurgulanmış bir roman var elimde. İçinde sadece sen varsın! Sadece sen.”

Dedim:

“Daha fazla kırılır mıyım?”

Dedi:

“Rengin yerine gelecek!”

Ertesi gün getirip önüme bıraktı.

Yine bir sonbahar günü “Size romanlar yazabilirim, şiirler ve şarkılar söyleyebilirim.” diyen sevgilim sözünü tutmuştu.

Kapriçyo, melankolinin yaratıcı halini taçlandırmak istiyordu. Paganini büyük bir hevesle kemanını tekrar çalmaya başladı. Hezeyan halinde değildi. Bu sefer notaları, kötü ruhları, cinleri kovmaya hiç olmadığı kadar istekliydi. İki ruhu dinginliğe kavuşturmanın iyi niyetiyle tatlı ve hareketli bir nağmeyle başlangıç yaptı. İki âşığı yeni uyarımlarla, en azından bir romanda birleştirmeye kararlıydı bu enstrüman. Uçurumlarda ya da kayalıklarda bekleyen sirenlerin denizcilere güzel sesleriyle söylediği şarkılar kapriçyo gibi olmalıydı. Büyüsüyle zorda kalmış bir adama veya kadına yol gösterebilen, ya da onları canından edebilen şarkılar. Sirenlere de, kapriçyoya da sahip olamazsınız. Alır başını gider. İki âşık arasında sonsuz, coşkulu bir bütünlük yaratılabilir miydi? Doğa buna izin vermeye, bizi bir araya getirmeye hazırdı! Ya biz?

Bunu romanımı okudukça anlayacaktım belki de! Evet, bu, benim romanımdı. Benim için yazılmıştı.

“Yitik ceren araya araya anasını buldu

Adın ölmezlendi bir ağızda benden geçerek.”⁵

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

⁵ Gülten Akın, “Seni Sevdim” şiiri.

Kendimi Dürer'in "Melankoli I" gravüründe, mistik, herhangi bir zamanda ve bilinmeyen bir yerde -ben İstanbul diyorum- penceresiz ve kapısız bir yapının önündeki merdivenlere yığılıp kalmış, düşünceli, ama aynı zamanda her an uçmaya hazır, kanatlı kadına benzetiyordum. Bu dünyaya aitliği olmayan, bir an önce öbür dünyaya gitmek isteyen hüznünlü bir hali vardı. Bir hiçliğe odaklandığını sandığım bakışları ufukta bir noktada, birini bekliyormuş hissini veriyordu. Yüzünde üzüntüden çok öfke, bedeninde ve konumunda yalnızlıktan çok terk edilmişlik, hatta korkudan çok kuşku görülmekteydi. Ama ışığın gölgelediği yüzündeki gözleri bu haliyle çelişkili biçimde ıslıl ışıldı. Belki de arkasındaki gökyüzünde yerini almış, ebemkuşağı ve kuyrukluyıldız umuduydu. Ona, ona rağmen zamanın geçtiğini anımsatan kum ve güneş saati tepesinde öylece duruyordu. Bu, geçmişin yokluğunu kabullenmek, gelmeyen geleceği beklemek ve taş halinde bir şimdiki zamanı bellektir. Birbirleriyle ilişkileri olmayan, parça parça tabloya serpiştirilmiş nesneler dağılmış, anlamlı bir düzensizlik içinde, kadın için hiçbir şey ifade etmeyecek ve hiçbir zaman kullanılmayacak biçimde hareketsiz beklemekteydiler. Belinden sarkan gücün temsilcisi anahtarı ve varsıllığını anlatan para kesesi umurunda bile değildi. Maddi her türlü araçtan uzak, dış dünyadan farklı bir zaman boyutunu yaşıyor gibiydi. Müzik aletleri ve notalar, içinde susturamadığı ezgilerin sembolü. İyileştiricisi. Kadın gravürde siyahın yanında ne renkli, ne renksiz... Koyu gri... Yansız gri... Kuru gri... Cansız gri...

Romanı daha okumaya başlamadan gravürdeki kanatlı bebek Putto'yu ve kadının dizleri dibinde oturan köpeği sevgi-lime gönderdim. Eros aşkımı anlatsın, köpek ise can yoldaşı olsun, arkadaşlık etsin diye. Eros hâlâ yanında mı bilmiyorum, ama tanıdıklar köpeğin ona can yoldaşı olduğunu ve sadakatle onu beklediğini söylüyorlar.

Mutlu bir son arayışı içindeki gizemli, belki günahkâr olan kadın; kendi kendisiyle hesaplaşıp aynayla ruhun

derinliklerindeki duygularını dışarı yansıtabilecek midir? Bir tür günah çıkararak, kucağındaki kutsal kitabını -romanını- okuyarak ve içindeki müzikle arınıp erdemli bir sona ulaşabilecek midir? Bilinmez.

Zaman benim için akmış olsaydı, size “uzun zaman olmuştu” derdim. Ama sabit bir an vardı ve romanı elime aldığım an saatler geçmeye başladı. Tuhaf ama zamanın onun için akışkan bir sıvı gibi yüksek bir yerden döküldüğü hissine kapıldım birden. Döküldüğü yerde birikiyor ve orada sevgilimle birlikte sanki başka bir evrende yok oluyordu. Kontrol edemediğiniz bir şeyin şekli şemali, varlığı da anlamsız bir biçimde değişiyor içinizde. Romanın sayfalarını çevirmeye başladığım anda onunla aynı devinimin içine sığıdım ve birlikte akmaya başladık. Zamanın hafızasını taşımanın bir yolu da bu muydu acaba?

Karşılıksız zannettiğim aşkın acısı içimde hiç azalmamıştı. Kahverengi, ara renkleriyle, yaralayıcı sözleriyle, sert ve katı tutumuyla beni kırmıştı. İnsanlardan yeri geldiğinde sakınmayı, korunmayı, uzaklaşmayı, saklanmayı bildiğimi sanıyordum. Doğamla uyuşmayan, apansız gel gitlerine karşı, o güne kadar öğrendiklerim hiçbir işe yaramamıştı. İlk defa kendimi zayıf ve güçsüz hissediyordum. Bölünmüş, yaralı benliğimi hiçbir zaman bir araya getiremeyecekmişim gibi geliyordu. Hiç ama hiç olmadığı kadar, çok ama çok öfkeliydim.

Ve şimdi elimde benim için yazılmış, etten kemikten, canı olan bir roman vardı! Olağanüstü bir haldi bu!

Bir romanın sizi incitebileceğinden korktunuz mu hiç? Sevilmediğinizin bir romandan kulaklarınıza fısıldanacağı endişesini yaşadınız mı? Bir sanat eserinin hayal edemeyeceğiniz kötü bir tecrübeye yol açabileceği kuşkusunu taşıdınız mı? Hiç sanmıyorum. Bu hem bir ayrıcalık, hem de aşılması zor bir travma. Acaba literatüre böyle bir travma örneği geçmiş midir? Benzerleri görülen travmaların tedavisi bilinir. Hangi hekim

bunun çaresini bilecek? Şifacılar da artık yok. Yine beni baş etmekte zorlanacağım başka bir kaosun içine sokmuştu.

Hiçbir nesneye dokunmadığım gibi dokundum ona. İçinde kalbi olan bir melek vardı. Yanıma usulca sokulmuştu. Sıcacık nefesini kesmeden, onunla konuşarak, özenle okumalıydım romanımı. Öykünün içinde canlı başka bir öykü daha vardı. Böyle bir metin nasıl okunur bilmiyordum. Yol gösterecek başka bir melek aradım. Yoktu!

Korkuyla okumaya başladım romanımı. Neden mi yazmıştı? Derdi kalbinin son çırpınışlarını bana duyurmaktı. Benim için çarpan bir kalp varmış demek! Ve hâlâ melankolinin inkâr safhası devam ediyordu. Habis cümleleri okuduğum anda benim de nefesim durdu. Soluğu kesilmiş bir ruha müzik gerekmez. Kemanın da soluğu kesildi. Bir daha hiç duyulmadı! Üzgündü Paganini. Daha ilk cümlede üzüntü içinde kalakalmıştım.

Bir yandan da kalbim küt küt atıyordu. O kadar örselenmişim ki bir müddet yazılanların bana ait olduğunu anlamakta zorlandım. Ama cümleler önümde akmaya başlayınca, ruhum ağır ağır sakinleşti, alt dünyamdaki şüpheler beni bırakıp gitti, aklım dinlenmeye başladı. Her ayrıntıyı okurken neler düşüneceğimi bilerek bezemişti. Sözcüklerinin aynası ıslık ıslık. Tahmin ettiği gibi her imgede, her mecazda, ironik başka anlamlar aradım. Her metinde sözcüklerden arta kalan bir boşluk vardır. En kusursuz metinde bile bu boşluğu sadece yazar bilir. Okuyan için bu bir gizdir. Sinir bozucu ve kışkırtıcıdır. Sözcükler, söyleyeceklerini söyleyip okundukları anda kanatlanıp uçuyordu. Bir daha hiç dönmeyeceklerini bilmenin üzüntüsüyle arka-
larından bakakalıyordum. Bıraktıkları boşluğu neyle dolduracaktım? O, pardösüsünün eteklerini savurup tutkusunun söz gösterişiyle sarhoş çekip gidecekti. İçindekileri başka bir şeye dönüştürmüştü. Ya ben? Araları dolduran, ancak onun anlamı olabilirdi. Ve yoktu.

Kurgusunun rengi maviydi. Hele açık mavi cümlelerin içine kasten sızarak, doğayı ve doğada bulunan en ulvi duygu olan aşkı ideal haline getirerek romanlara armağan eder. Bu aşamadan sonra hem dış, hem de iç gerçeğin rengidir mavi... Bir kadını sözcüklerle alabildiğine şımartmanın rengidir mavi... Kendini haklı kılan uzun bir mektubun rengidir mavi... Hiç bitmeyecek derin bir karmaşanın, bunalımın rengidir mavi... Yeryüzündeki yalnızlığımıza tanıklık etmenin rengidir mavi... İçimizde ukte kalan aşkın rengidir mavi... Açık mavi... Bazen bir masaldan daha şaşırtıcı, bazen de bir efsaneden daha anonim olabilir.

Gerçeği estetik bir illüzyonla yanıltarak ve hatta askıya alarak çeşitli kılıklarda romana bürümüş, yeni bir görme biçimi yaratmıştı sevgilim. Saf ve tutkuluyduk. “Ne söylemek istiyordun bana?” Anlatımı kurgudan arındırarak asıl olanı çözmek için bir cümleyi defalarca okuyordum. Üstünü örterek sakladığı anlam katmanlarını aşıp beni ne kadar sevdiğini anlamaya çalışıyordum. O da anlatıyordu bana beni ne kadar sevdiğini! Acı beslemişti. Sevgilisine kavuşmak istemeyen Divan şairi misali. Bu aşknâmesinin keyifli bir yalnızlıkla yazıldığı her sözcükten belli oluyordu. Tahliller iç sesimle o kadar ortak ki! Evet, inlemelerimle her an onunla birlikteydim. Uzaktayken nasıl da beslemiştim onu? Yakınında olsam! Kahverengi, kendine ait renklerle yetinmemiş, tüm renkleri, farklı tonlarıyla genç bir zamanda, sarmal bir kurguyla bir araya getirmişti. İnadına gençti aşk, çok genç. Zaman azaldıkça kurguyu taptaze bir gençlikle anlatmak, o zamana son bir yolculuk yapmanın hevesiydi belki. Yazdıklarının hepsi benim içindi... Yalnız benim için... Her cümlede renkleri gözlerimden kalbime yayıldı. Huy oldu. Ve yavaş yavaş mavi, gözü yaşlı bir kadının kafesi oldu.

Delice sevilen bir genç bir kız vardı. O bendim. Sanatının, yaşamının merkezinde öylece oturuyordum. Onun dünyasının içinden algılanan ve mükemmel bir âşığa dönüştürülen bir

imgeydim. El değmemiş, saf... Tam bir dişi... Kararlı... Ne istediğini bilen... Her şeyi göze alabilen... Beni yaratan onun aşkının muhteşem gücüydü. Ayrı hanelerde, ayrı yataklarda aynı uykuyu uyuduğumuzdan emindim artık. Mavi ve ben onsuz bir hiçtim. Onurlandırılan, gururlandırılan ve ideallerle süslenen, ama onun izin verdiği kadar kıpırdayabilen, onun bakışıyla biçimlenen bir dıştım artık.

Diyordu ki, seninle hiçbir koşulda birlikte olmamıza izin vermezlerdi. Benimle olamamasının nedenlerini, korkularını tek tek açıklıyordu bana. Korkularını sevdim. Benimle olmasa da seilmeyi hak ediyordu bu adam.

İzin verdi, onu sevdim... İzin verdi, başkaldırdım...

Tüm şairler şiirlerine kendi zamanlarını adarlar. Bizim zamanımızı anlatmaya ne sevdâ sözlerinin, ne de başka şairlerin gücünün yetmediğini bilen sevgili, çözüm getirmişti bilmeden düşünceme. Küçücük şiirler ekleyivermişti eserine.

Ve romanımı okudukça, kendimi ve biricik aşkımı eskittim. En sonunda, romanda da şiirler ve şarkılarla ayırdı beni kendinden. Aşkınız siz yaşayabildiğiniz ve yaşatabildiğiniz kadar var. Vakti geldiğinde tutamıyorsanız, firar ediyor.

Taksim Meydanına çıkıp uluya uluya, "Bu roman benim için yazıldı!" dememek için kendimi zor tuttum.

Kitabı görünce acım dinmedi. İyileşmeyecek yaralar varmış. Kabuk bile bağlamadı. Herhalde ömrüm boyunca bu kadar çok ağladığımı hatırlamıyorum. Onurlu, ama buruk bir mutluluk. Ne kadar çok sevilmişim. Ve ne kadar özel! En değerli şeyin nedir diye sorsalar, vereceğim yanıt belli! Bu beni çok gururlandırıyor.

Daha önce öfkeli halimle sevilmediğimi zannedip kabullenmek daha kolaydı. Çabuk bitecekti içimdekiler. Öyle sanıyordum. Roman aşka olağanüstülük ekledi ve bu bağı kuvvetlendirdi. Çıkamadım içinden. Hem çok mutlu oldum, hem de

çok acı çektim. Böyle, büyülmüş olsun istedi. Ben de öyle istedim. İlk ve son aşk gibi. Son aşkı zaten ve büyülmüştü. Aşkım olan sorumluluğum kitapla arttı. Saklamam, korumam ve bitirmemem gerekiyordu sanki. Bunun bedeli ayrılıktı. Evde kitap yok! Görmek istemiyorum, Çocukluk arkadaşım saklıyor evinde, içinde gönderilmemiş (!) mektuplarla... Benimle görüşmüyor. Huysuz oldum... İnsanların sınırlarını zorluyorum çoğu zaman. Arkadaşım epey bir zaman önce, “Kitabını istiyor musun?” diye sordu.

“Hayır!” dedim.

“İçindeki bitmemiş, bitince görüşelim.” dedi.

Haklı!

O kadar özeldi ki yaşanan, olağanüstülüğünün altında ezilmeye başladım. Bir sanat eseriyle ödüllendirilmişseniz, artık o saatten sonra ölümlülerle düşüp kalkmak katlanılmaz bir şey oluyor. Kimsenin dindiremediği bir iç kanama başlıyor beyninizde. Herkes için “yetersizlik” ve “zevksizlik” kavramlarını günlük yaşamada başköşeye oturtup her fırsatta yapıştırıveriyorsunuz durumlara ya da olaylara. Görüntüler ıssız ve kasvetli bir hal alıyor. İnsanlar ise görüntülerin etrafında silüetleriyle rastgele dolaşıp duruyorlar.

Yaşama katılmakta zorlanıyordum. Kendime gereğinden fazla tanıdık geliyordum. Hatta sıkıcı ve yavan. Çevremde her şey, değişmeyen konturları ve ölü çizgileriyle hareketsiz halde duruyorlardı. Sanki yalnızlığımı doğrulamak için bulunuyorlardı. İnsanlar, hayvanlar, bitkiler ve nesneler donmuş gibiydi. Yaşamımı donduran bendim aslında. Buzlaşmayı bekliyordum. Günler geçtikçe derinimdekilerle başa çıkabilecek asil bir dert yerleşti içime. Bu derdin bana hiçbir zararının olmadığını zor da olsa öğrendim.

Latin kültürlerinde eski anatomistler kulağın üç farklı düzeyde işitecek bir yapıda olduğunu tahmin ediyorlardı. Birinci

yol, yeryüzündeki dünyevi konuşmaları işitiyor, ikincisi kendisine rehberlik edenleri ve bilgiyi. İçimde ısrarlı, tanımsız bir tıkırtı ise “Bir tek beni duy!” diyordu. Bu üçüncü işitme yolu sanatla ilgili olandı. Ben kulaklarımı ilk ikisine çoktan kapamıştım. Şu başıbozukluğun içinde bir tek onun ve sanatın sesini duyabilir ve kavrayabilirdim, çünkü çok isteyip de gerçekleştiremediklerini bir tek sanat verir insana.

Kör bir alacakaranlık vardı önümde ve bir geçidin kapısı çoktan açılmıştı ve bu geçidin kapısını açan aşkın lirik sözüydü. Hekimim yanımda olmadığına göre yaşadığımı karşıma alıp için için bakmak ve şifamı kendimde bulmak zorundaydım. Ferit Edgü düşmeyeyim diye *Düşüş*’te yolu işaret ediyordu: “... *Düşmemek için çabalıyorum. Havalanmak, yükselmek için acıyla kanat çırpıtiğım dan çok az, çok az yükselebiliyorum. Bu arada içimde bir ses, olağanüstü bir kuş olduğumu, canımı verdiğimde... küllerimden yeni bir kuşun doğacağını söylüyor, küllerimden... yeni bir kuş... gene ben mi olacağım?*”

Kahverengi gecelere tutkundurdu. Van Gogh’u kıskandıracak gece mavisi, toz yıldızlara bürünmüş bir melankolik mavide, kulağıma fısıldadı. “Gel!” dedi. “Başka türlü sü mümkün değil! Sözcüklerle gel! Takip et beni!” Ruhunu benim için açık bıraktı. Anahtar imgem, ancak “sessizliğe övgü” olabilirdi. O kadar güçlüydü ki sessizliği, odamın her metrekaresini kulaklarımı sağır edecek kadar büyük bir gürültüyle doldurdu.

Öyle kırılma anları vardır ki soluk alıp verdiğimizizi hissetmek için bir ipucu, bir belirti, bir kalıntı bulmak için yeri göğü alt üst ederiz. Bir yerlerde kaybolmanın insanı zenginleştiren mutlaka bir tarafı olmalıydı. Trajedisiyle donanmış onurlu ve gururlu, sanatsal bir estetikle yepyeni bir benlik oluşturabilirdim. Algım hiç olmadığı kadar açıldı. Sanki yüz binlerce gözüm vardı. Geçmişime ve aşkıma binlerce göz aracılığıyla bakabilirdim. Onu iki elinden tutup yanıma oturtabilirdim. Sözcüklerle hasretimi giderebilirdim.

“Bilinir ne usta olduğum içlenmek zanaatında

Canımla besliyorum şu hüznün kuşlarını.”⁶

Zihnimi köşe bucak temizledim. Esin kaynağım ve yol göstericim oydu. Hiç eksilmeyen, sürekli artan acı ve mutluluk dolu hamlelerle kalbim aşkla doldu ve her seferini başka bir duygu durumu ve değişimle karşıladım. Uyandım. Ait olduğum yeri bulmam gerekiyordu. “İvmem değişmişti!”

Ve belleğim canlandı, aradığımı bana sözcükler verdi. Amacım belliydi. Aracım ise sözcüklerdi. Onları çağıran bendim. İmkansız olanın çağrışımları öyle ağır ağır geliyor. Yavaşça dili üzerime geçirdim. Sözcükler yaşamı anlamlandırarak geri vermeye başladı. “Hiç”in ne olduğunu ortaya koyup anlamlandırmaya çalışmaktan ibaretti yaptığım. Kaybettiğim iç ritmimi her zamankinden daha derin duyabilirdim. Tutkumun dilini yazabilirdim. Yeni anlam kapıları yaratıp onları imbikleyebilirdim. Bunu sadece insana acı yaptırır. İlham veren aşk yaptırır.

Sözcüklerle aram onunla ilişkim gibiydi. Bazen direndiler, bazen de bana boyun eğdiler... Gündüzleri onları bıraktım, dinlendiler. Geceleri izin verdiler, onlarla oynadım. Öfkelen-dim, derinliğe gömüldüler. Sonra dinginliğimi sağladığıma inandıkları anda beklemediğim bir biçimde ortaya çıkıp kendilerini anımsattılar. Ama tek fark onlar yanımdaydı. Kahverengi yoktu. Herhalde rüyalarının yüküyle baş etmeye çalışıyordu. Özlem içimde kuru kaldı.

“Sözcükler çok hareketli varlıklardır, bir günleri bir günlerine uymaz, gölgeler gibi istikrarsızdırlar, bir bakarsınız vardılar, bir bakarsınız yok olurlar, sabun köpüğü gibidirler, hatta salyangozların nefes alışı gibidirler, hemen hemen hiç duyulmazlar, kesilip toprağa düşmüş kütüklere benzerler.” Der, Ölüm Bir Varmış Bir Yokmuş’ta Saramago... Onun gibiydi sözcüklerim de.

Aslında beni hem ürküten, hem de mutlu edenler, bana aldırmadan hep onun dilinden çıktı. Tutkumu duyurabilmek için insanlara, onlarla oynamam gerekiyordu. Sözcükleri kol- larıma aldım, taşıdım, yerlerine koydum, açtım, kapadım, hiçlikten kurtardım. Kendi dizilişlerinden ve anlamlarından büyülendiler ve büyüleyecekler. Bazıları yazıldıkları anda yok olup gittiler, onlar öfkemdi. Bazıları da kâğıda yapışıp kaldılar, onlar dindiremediğim arzularımdı. Olayların ve durumların sonsuz yinelenişleriyle ayrılık, hasret sözcükleri, arka arkaya ek- lenince alışkanlık halini aldı. Kanıksadım. Bütün sözcüklerimi istediğim gibi özgürce yaşattım. Kadim bir törenin parçası gibi sırayla yerlerini aldılar. Yazıldıkça asil bir biçimde, benim gibi törenin bitimine yakın kendi sonlarına doğru yuvarlandılar.

Yazdıkça iyileşmek istemedim. Kendimi iyi hissettiğimde sıradanlık başlar. Herkesle bir olmak istemem. Korkarım söz- cüklerimin anlamlarının sihrini yitirmesinden. Kendim için yas tutarken, onların yasını da tutmak istemem!

Dünyayı sadece sözcüklerle algılamak mümkün mü? Bit- meyen yasımı dindirmeye yeterli değildiler. Dürtüler, işaretler, imgeler, hayaller, öyküler, resimler ve şarkılar içimden bir bir ortaya çıktı. İçimin gürültüsünü başka nasıl hafifletebilirim? Sanatın her rengi ve biçimi, varoluşumuzun doğayla ve kâinat- la uyumunu anımsatmak içindir. Yazılarımın ruhlarını anlatan resimler gözümde canlanmaya başladı. Resimleri anlamlandı- ran, bütünde gördüklerimiz değil, duygularımızda ve düşün- celerimizde işaret ettiklerindedir. Ve en az resmin içindekiler ve heykeller de benim kadar yalnızdı. Şarkıları söyleyenler ve söyletenler kadar... Şiirleri dizenler ve okuyanlar kadar... Sev- gilim ve benim kadar...

Van Gogh, öncelikle mavi, sarı ve diğer renkleriyle yana yana ince hastalığı beslemeye devam ediyordu. Rembrandt'ın açıklı koyulu renkleri, ısıklık ve gölgeleri ise yaşlılığın habercisi... Gauguin pembe, beyaz naif çiçekleriyle umudu her tablosunda

müjdelemekten usanmadı. Göğe çivi gibi kaskatı yıldızlar çakan acının sesi Goya... Mevsim tanrıçası Horae ile birlikte karada Botticelli Venüs'ün çıplak bedenini örtmek için sabırla bekledi. Eyüboğlu, Otyam ve yüzlercesi, her yazımda karşıma farklı temalarla; simgeler, semboller ve anlamlarla çıktılar. Sözcüklerimin renkleriyle onların paletlerindeki renkleri bir araya getirmek kendiliğinden oldu.

Hiçbir zaman olmadığı kadar müzik vardı içimde. Anılarımın derinliklerinde benzersiz bir teselli sanatıydı. Esin kaynağıydı. Yitirdiğim soluğu uyarımlarla geri verendi. Beden ve ruhun kutsal harmonisini sağlayandı. Sancıları geçiren, bedeni onaran, mucizevi bir biçimde ölüleri diriltten şarkılar değil de nedir? Her mit kendi içinde bir ibadet biçimidir ve mitlerin içinden yüce yaratılış ilahileri çıkar. Kahramanlarımız, yarattığımız kişiler, güçlerini ve bilgeliklerini şarkılarla üflerler doğaya. Ritimle duyguların bilgisini verirler ve sizi yeni mitlere taşırlar. Bu gururlu sızıyı dindirmenin bir yolu da müziğin peşine düşmektir. Alınyazımı notaların içlerinde eritmesini ümit ediyordum. Davud, Saul'a harb (arp) çalarak müzikle iyileştirmedim mi? Afrikalı Konstantinus müzik dinleyerek acısını tatlandırmadı mı?

Anı dondururken geçmişin çağrışımına kapılmaya başladım. Parçalanmış kısımlarım da bu çağrışımın içinde saklıydı. Geçtiğim yolların belleğimde bıraktığı, ruhumu ve yaşamımı zenginleştiren olayları, kişileri, değişimleri; kitapları ve özellikle edebiyatın bende bıraktığı izleri ve imgeleri hepsini tek tek sandığımdan çıkardım. Tükettiğim zamanı körpe, dipdiri, taptaze genç sözlerle anlatabilirdim. Doğduğum coğrafyanın ve ait olduğum kültürün katmanlarını kazarak anlatılarıma bir zemin oluşturdum. Anladım ki yaşadığım coğrafyanın yazarları içimde daha çok birikmişler. Zamanla toz haline dönüşen ve bazı parçaları ve ayrıntıları kaybolan, silinen olayları; mitosları ve motifleri birleştirdim. Renkleri soluktu, ama biçimlerini sağlamlaştırıp canlandırabilirdim. Eski püskü, yamuk yumuk,

yırtık pırtık, eğri büğrü, oynak ne varsa derleyip toparlayabildim.

Bir tek ona yazmak istedim. Nerede olursa olsun! Yakınımda ya da yukarıdakilerin arasında. Beklemediğiniz anlarda sözcükler, unuttuğunuzu sandığınız sevgilinizi aslında hiç unutmadığınızı anımsatır, yüzünüze vurur. O, bambaşka konularda boğulurken yanıma süzülür anbean. Çocukluğumun arı belirsizliklerinde, ilk gençliğimin olağan huzursuzluklarında, bir yazarı soluklarken, hemcinslerimle dertleşirken, bir yılbaşı sabahında, başlayamadığım ve bitiremediğim kitapların yıprak sayfalarında, kısıvrak bağlandığım şiirlerde, baharın şımarıklığında, yazın tuzlu ve tüketici sükûnetinde, dalıp gittiğim nesnelerin çiğ görünüşünde, sorgulamalarla uzayan giden yollarda, burun deliklerimden ısrarla sızan uçucu kokularda, mırıl mırıl ezgisiz şarkılarda, ressamın gölgelerinde ve bu zor yıllarda... Yazmaya gömülürken hem anın içinde bildiğim gibi akmalıydım, hem de aynı anda onun içinde... Yapabildim mi bilmem! İçinde yaşadığımı karşıma alıp her daim özleyeceğimi bilerek uzun uzun baktım. Her şeyin tamamı zaten başıboş bir kurgudan ibaret değil mi? Dünya, deneyimiyle bize inanılmayacak zenginlikte ipuçları verir. Kafamızı karıştırıcı bulmacalar sunar ve söz deneyimi zihnimize rekabete girer. Biz de onları çeşitli biçimlerde bir oyun gibi anlatı dizilerine çeviririz. Yazarın hem akılla, hem de yaratıcılığıyla peşine düştüğü, yarattığı olaylar ve durumlar, okuyucunun algıladığıyla hayal ettiği arasındaki gerilimde saklanır.

Ne yazık ki öykülerin bitiminde değiştirmek istediğiniz her şey aynı kalır.

“Soludum, üfledim, yaprak pırpırlandı, ağustos dindi
Seni sevdim, sevgilerim senden geçerek bütünlendi.”⁷

⁷ Gülten Akın, “Seni Sevdim” şiiri.

Neyi yitirdiğimizi bilemiyoruz aşkta ve ölümden. Birbirimizi mi? Kaybettiğimizin yerini kimse tutamıyor. Ruh ve ten karmakarışık oluyor ve etrafımızdakileri şaşırtacak kadar hem kendimize, hem de sevgilimize karşı yıkıcı ve kıyıcı olabiliyoruz. Nedeni nedir bilmiyorum. Ayrı olsak bile bu bağ, aşk sürüyor, ama yitirilen neyse serbest kalıyor ve o boş kalan sanki başka bir şeye yöneliyor. Yoksa yok olursunuz, aşırı gelebilir, ama belki bir anlamda ölürsünüz. İkiye bölünüyorsunuz. Bir yarınız kendini terk edilmiş hissediyor, bir yarınız da vicdan diyor! Yazılanlar vicdanın yerine geçiyor. Kendinizi kıyasıya yargılıyor, suçluyor ve eleştiriyorsunuz. Yok olmaktan kurtulmak için hangi yarınıza sığınacaksınız? İkisi de onarılamayacak kadar ölü ya da diri, onun yokluğuyla yaralı. İşte o zaman bir şey yapmanız gerekiyor. İçinizdeki yara belki köklerinizde olan ruhunuzdan güçlü ve gizemli bir şey, bir yetenek bahşediyor. Ben de aynı onun gibi, çaresizce, zamanın eğreti akışını kendim için yumuşatarak, sadece yazdım... Yazdım... Yazdım...

Fikret Otyam, Harranlı Kadınlar, 1990-2000

FİKRET OTYAM'IN YOLU GÖK TENGRİ'YE DÜŞTÜ...

Yazmasam olmazdı!

“*Alnı çoban yıldızlı*” harman ayı ağustosta gidiverdi Gök Tengri'ye... Gök Tengri, iyiliklerin tanrısıdır. Uzun zamandır gözler yolunu... Vakt-i zamanı geldiğinde “Yeri artık benim yanımdır!” demiştir biz ölümlülere... Biraz da ben hissedeyim iyi

ruhunu... Ben besleneyim tüm insanlık için erdeminden...
Kötülerle mücadele etmeyi ben de öğreneyim...

O, siz insanların zamanına göre epey oldu göçeli yeryüzünden gökyüzüne... Ölümüyle, Avşar elleri de göç eyledi sıram sıram arkasından... Ama kervanlarla mı meleklerle mi bilinmez! Kara sevda ile bağlı olduğu topraklar, Anadolu, gerçek sahiplerinden birini daha yitirdi bir ağustos sıcağında. Ki çoğu bilmez! O, sıcak diyarları aşıp soğuklardan gelmişti içinize.

Güneydoğu'nun adı memlekette ağza alınmazken, boyundan ömrü boyunca hiç çıkarmadığı teslim taşı "Hu Dost" diyerek düşer yollara bir veli... Bir röportajında *"Halkımı o yaşlarda eczanede tanıdım. İnanılmaz bir fakirlik vardı. İkinci Dünya Savaşı yılları daha felaketti. Sıtma, uyuz, trahoma halkı kırıp geçiriyordu. Dürüstlüğü, insan sevgisini babamdan öğrendim."* der. Halkını, umutsuz ve çaresiz Gorki'nin insanlarına benzetir.

Falih Rıfkı Atay'dan kendisini Doğuya ve Güneydoğuya yollamasını ister. Aşar dağları, ovaları, eğri büğrü yolları... "Ha Bu Diyar" senin ha bu diyar benim ilerler şark elinde... Yürür... Yürür... Elinde asası yoktur, ama boynunda üçüncü bir gözü, fotoğraf makinesi... İbrahim Çallı'yla dede torun gibi olsalar da akli fikri Eyüboğlu'ndadır. Gönül gözü, iki gözü, bir de ustası Bedri Rahmi'nin gözüyle mayınlı topraklar üzerinde yol alır. İlk yolculuklarının birinde yanında, yıllarca darılıp barıştığı, en sonunda küsmemek üzere helalleştiği Yaşar Kemal vardır. Sonra da has dostlarından biri Orhan Kemal olacaktır. *Dünya* ve *Cumhuriyet* gazeteleri uzun bir süre evleri olur. Gitmek isteyen yollar açıktır. Bazen eşkiyalar keser yolunu, bazen ağalar... Bazen kaçakçılar arasında bulur kendini, bazen yeraltında madenciler... Kendi gibi dervişlere ise ara sıra rastlar. Çoğunlukla Doğuda "İmdat!" diyen bütün ezilmişlerin, yıkılmışların, horlanmışların, topraksızların yanındadır o. Toprak dediğin oralarda sadece ağalara mahsustur. Niyeti mi?

Yoksulların dertlerine derman, yaralarına merhem olmaktadır. Karanlıkları aydınlık yapmaktadır. Soğuğu sıcak, buzu su yapmaktadır.

Bizim gibi ülkelerde, doğup büyüdüğümüz coğrafyaların gerçeklerini anlatmak büyük bir risktir. Korkuların hükmüyle yaşamaya alışmış insanların topraklarında, cesaret ve değişmeyen sabit bir duruşla gerçekleri yazmak öyle kolay bir şey değildir. Ülkesinden uzak yaşamaya boyun eğmiş insanların yaşamlarını örgütlerken, bir yandan kendi yaşamını da örgütlemeye başlamıştır artık. Ateş hattında hedef olmayı da çoktan göze almıştır. Güvencesi yoktur. Bu durumda yazarın söylemleri ve bu söylemlerin eseri kitaplar da bizzat gerçeğin ta kendisi olacaktır.

Urfa, Gaziantep, Van, Bitlis, Diyarbakır üçüncü bir gözle arşivlenir. Otyam, yüreğinin gözüyle objektifin içine sığdırır anı... Kilitler zamanı... Uzun zamandır don tutmuştur oralar... Çığ altından çıkarır bilinmeyen yaşamı... Fotoğraflar akar Batıya... Haberler, izlenimler dökülür satırlara... Röportajları etten kemikten bir canlı olur. Capcanlı... Ceylanların suya indiği, Bingöl yaylalarının, Harran ovalarının nerede olduğunu bilmeyenlere öğretir yerini, gösterir yolunu... "Topraksızlar"ın topraklarını anlatır dört bucağa... Bu röportajlar günlerce dilden düşmez... Şimdiye benzemez... Hükümet sarsılır... Bakanlar koltuklarından olur. Hava iyice ısınmıştır artık... Bundan sonra Güneydoğu ile ilgili henüz çekilmemiş filmlerin, yazılmamış romanların ve basılmamış hikâyelerin ilk ilham kaynağı bu röportajlar olacaktır. Ve sanat Doğuya ısınacaktır.

Arkasından Alevisi, Tahtacısı, Yörüğü gazetelere manşet olur. Beydilliler, Avşarlar, Elbeyliler, Karakeçililer, Sarıkeçililer Fikret Otyam'ın röportajlarıyla Doğudan Batıya göç etmeye başlar. Hele hele son göçer aşiret Beritanlıları bütün dünya onunla bilir ve öğrenir.

Bir gün Otyam, batıdan doğuya doğru akarken kuş uçmaz kervan geçmez bir yere gelir. “Gide Gide” bir yere varır.

Yazgım, kendisiyle kesişir bilmeden.

1961 yılının Ocak ayında Valinin gülerek “Kurtlar yemezse, yine görüşelim.” diyerek kendisini yolcu ettiği Van - Erciş yolu üzerindeki “Güveçli” Köyüne (Eski adı Köçeni) gider. Tilki ve kurt izlerini takip ederek bulur yolunu. Röportaj yapacaktır. Başka derdi ne olabilir ki Otyam'ın! Onun aradığı Mekke'de, Kudüs'te, Hac'da değil, sadece kendindedir! Köyü dolaşmak beş dakikasını alır. 50 haneli 400 nüfuslu köy. *“Karlı damlarda küpe benzeyen bacalardan tezek dumanları gri göğe doğru nazlı nazlı çıkıyordu.”* Ve aynı gün bir haber yayılır köye. *“Güllü Nine'nin dört koyunundan üçünü kurtlar halletmiş. Bir ağıttır yükseldi. Ne yürek dayanır ne kurt! Neyler şimdi Güllü Nine? Neyler?”* Karların üstünde ise varlıklarından söz edilmeyen küçük kız çocukları... *“Bir kız gördüm on, on bir yaşında var. Karlar ses çıkarıyor ayağı her bastıkça. O kız ayağını kaldırdı, indirdi fotoğraf makinesi çıt etti. Çıkan resimde bir kız vardı! Karlar bileğine geliyordu! Kız, ellerini karnına kavuşturup yürüyordu. Dağınık saçları bir yerde tazi boncuklarıyla örülüydü. Ayakları çıplaktı.”*

Köyde sadece bir gece kalır. Ertesi sabah, çocuklar ve ke-koları halaylar çekerek *“Bizleri unutma gazatacı beg... Bizleri unutma!”* diyerek gönderirler onu. Gerçekler ne kadar unutulabilir ya da unutturulabilir ki! Onun derdi zaten insanlara insan olduklarını hatırlatmaktır.

“Hangi birisini yazsam? Kuş olup yine varmak isterdim. Kanadım kırık!”

1967 yılında ise yeni evli, biri 20, diğeri 21 yaşında Ege-li iki köy öğretmeni “Biz Doğuda çalışmak istiyoruz.” diyerek Ankara'ya gittiklerinde malum Türk büyükleri (!) tuhaf tuhaf bakarlar yüzlerine. O günün Türkiye'sinde öğretmen okulunda onlara öğretilen, vazgeçilmez idealleri yerine getirmektir

görevleri. Hükümet, kaderlerini Güveçli Köyüne yazar. 61'den bu yana köydeki tek değişim, ilk defa bir bayan öğretmen görmeleridir. Annemi günlerce incelerler hüznün gözlü kadınlar! Kat kat elbiseli Kibeleler, annemin tek kat elbisesine hayretle bakarlar. Onlara göre babam sevmemektedir annemi! Bir tek elbisesinin olması bu yüzdendir. Annem gülerek açar dolabı, gösterir elbiselerini. O da bu soğuk coğrafyanın kadınlarını anlamaya çalışır sıcak yaradılışıyla... Karlı bir günde, Van'a giden bir kamyon dolusu insan, bir trafik kazasında, coşup taşan bir nehre yuvarlanacak, üst üste giyilmiş lahana misali etekleri sayesinde bu feci kazadan sadece kadınlar kurtulacaktır. Annem, yeri geldiğinde bu kazayı, hem acılı, hem de tuhaf bir gülümsemeyle fanilere anlatacaktır.

Kısa bir süre sonra annem ve babam köyün her şeyidir artık... Doktoru, ebesi, veterineri, bacısı... En son ise öğretmeni... Henüz yirmi yaşında incecik, yeşil gözlü bir kadın doru bir atın üstünde, elinde şırınga, gece gündüz gezer durur. Annem, "Elma kabuklarını çocuklarım çöpten alıp yemesinler diye hep toprağa gömdüm." der. Fikret Otyam'ın bir gece geçirdiği Güveçli'de annem babam iki yıl kalır. Bir ömre yetecek kadar tecrübeyle iki insan meşakkatli geçecek yıllar için kanatlanır. 69'da doğumum sancılı olur. Kurt ve tilki izlerini takip ederek annemi kızakla Van'a götürür köylü. Çektiği sıkıntıdan beş günde hastanede zor doğurur beni. Annem, yamuk yumuk, eğri büğrü, upuzun bir kafayla doğan beni kucağına alınca, sakat olduğumu sanarak günlerce ağlar. En sonunda doktor "Çektiğin sıkıntının eseri bu bebek. Düzelecek!" deyince rahatlar. Ve ara sıra yüzüme bakıp hayatında benim kadar çirkin bebek görmediğini, Uzunköprü bostanına benzediğimi söyler durur.

Köye geri dönmek de gitmek kadar zor olur. Anneme ve bana "Baba" adında on iki, on üç yaşlarında bir öğrencisi bakar. Derme çatma bir okul lojmanının önünde, bir ayağı topal, çelimsiz, kara gözlü, merhametli bir oğlanla birlikte, hafif

sararmış, siyah beyaz bir fotoğrafım vardır. Baba, Güveçli'den ayrılana kadar iki yıl süreyle hep yanlarında kalır. Kitaba, *Uy Babo* boşuna denmemiştir! Bilmiş midir olacakları Otyam? Orada hâlâ benim de ailemin de kekolarım vardır. Nadir dayım annemin öz kardeşidir! Hacdan döndükten sonra dayım, “Kahveci Güzeli” motifli bir duvar halısı getirmiştir taaa Mekte’den Çanakkale’ye... Otyam’ın “ayakları çıplak” kara gözlü ceylanının adı ise Gülistan’dır. Annem, “Ne yaşadı bilmem! Dili lâl olmuştu!” der. Ben de karların içinde doğmuşum bir kere. Sanırım sıcağı sevmemem bu yüzdendir. Bazen rüyamda bir tipinin içinde yolumu kaybeder, karın içine düşerim, işte o zaman başımda kurşuni renkte bir kurt bekler. Anneme anlatırım rüyamı. Doğumuma kurtların eşlik ettiğini, kızak karların içinde yol almaya çalışırken, tipinin hızıyla kurtların yarıştığını o da bana hiç bıkmadan defalarca anlatır.

Otyam’ın Güveçli’de bir gecede gördükleri 1962 yılında basılan *Uy Babo* adlı kitabında mühürlenir. Babam, “Bak kızım, bu kitap senin doğduğun toprakları anlatır.” diyerek bana teslim ettiği, özenle sakladığım kitap, aynı zamanda doğumumun da mührüdür. Annem herhalde *Uy Babo*’yu kurtların uluduğu, tipiden gözün gözü görmediği bembeyaz karlara kendini teslim etmiş bir gecede, fersiz bir lambanın ışığında okumuştur. Uzun süre başucu kitabı olmuştur. Önce en iyi bildiği, kıyamadığı çocukları, yakından tanıdığı kadınları, anlayamadığı erkekleri; çok iyi bildiği şeyleri, kendi bildiklerine en yakın duygu ve düşüncelerle anlatan bu kitabı uzun süre başucundan ayıramamıştır. Metinleri ideallerimize, inançlarımıza ve isteklerimize göre okumuyor muyuz? Başucu kitapları, el ayak çekilince bizimle konuşmaya başlayan kitaplardır. Gereksinim duyduğumuz ne varsa bize söyleyen onlardır. Ben de unutmamam gereken şeyleri yazan kitapları başucumda tutarım. Arada bir değişirler. Unutmamamız gereken şeyler gibi...

Bir kitap çok şeydir. *Uy Babo* ise benim için pek çok şeylerin bütünüdür. Bir nüfus kâğıdı, anılar çuvalı, adı ısrarla bilinmek

istenmeyen bir coğrafyanın anahtarı, bir yazarı yâd etmenin mutluluğu, vefa duygusuyla sevdiklerini kucaklamanın yolu, aynı dilde buluştuğunuz yaratıcılık alanlarıyla uzaklardaki sevgilinizle buluşma ve ona yaklaşma biçimi, geçmişini kayıt altına alarak geleceğe aktarma, ailenizin ve kendinizin aynasına bakma, risk alanı, sığınılacak bir kulübe, canınızın cananı, öğretmen, havadaki titreşim, tılsımlı bir havuz...

Sizin de öyküleriniz vardır. Benimkiler, bir girdabın içinden üzerime o kadar çok aktı ki, bir ara ayrıntıdan, gördüklerimin çokluğundan kör olduğumu sandım. Ruhuma hoyratça dokunmuş, kendi kokusundan başı dönen erkekler ve kadınlar; izin verdiğim için oradan oraya savrulan anılar; telef edilinceye kadar kullanılmış, bilgilerini unuttuğum günler; ne işe yaradığına akıl erdiremediğim sanal okullar; anneannemin buruşuk yüzüne sinmiş değerim, gelecekleri sahipsiz çocuklarım; duvarda bin yıldan beri asılı saatin kimin olduğu belli olmayan dakikaları; ayçekirdekleri cebinde gezen yardımcımız kara Kadriye ablanın belikleri; ev sahibim dilsiz Şahika'nın benleri; anneannemden yirmi beş yaş büyük babam mı arkadaşım mı, bir türlü karar veremediğim, büyünce evlenme hayalleri kurduğum dedemin ölümü; anne mi anneanne yarısı mı karar veremediğim teyzemin merhameti; 110 yaşına kadar Rumca türküler söyleyen ve bana sirtakiler öğreten haminnemin pembe incileri; Aristo'nun göz koyduğu, adımı taşıyan, limanın kırmızı çizgili en güzel sandalı; gök gözlü deli halalarım; kitaplarımın içinde biriktirdiğim kâğıt bebeklerim; oynamayı bir türlü öğrenemediğim oyuncaklarım; kitaplarla, ama kitapsız yaşayan öğretmenler; ilk gençlikte, okul bitiminde uzun, kahverengi, Grundig marka bir pikapta, cızırtılı plaklardan dinleyerek söylediğimiz ve ritmine ayak uydurarak kardeşimle dans ettiğimiz Cem Karaca ve Kurtalan Ekspres şarkıları; konsol radyomuzla çocuk saati mutlulukları; *Tanrı iyi ki yaratmış* diye dua ettiğim, afiyetle yediğim ızgara sardalyeler, Alzheimer hastası babaannemin pembe çiçekli pazen geceliğiyle evden kaçmaları;

annemim öz yaşam kokusu çamaşır sulu, hafta sonu temizlikleri; kuzenimle, ak zeytin çarşaflarını parçalayarak erik bahçemize çadır kurduğumuz yaz günleri, hevesli, el pençe huzura durdular önümde. Ne yapsaydım? Yok mu saysaydım beni? Belki yine bir gün karıştırılıp kesilerek, başka bir yerden alınıp başka bir yere yapıştırılarak, sıraya sokulacaklar ve o güne ait bir bakışım ve anlayışımla yazılacaklar.

Ama ilk sırada ailem var. Çocukluğumuzdan itibaren birçok anı dinleriz büyüklerimizden, annemizden, babamızdan... O kadar çok dinleriz ki anıları, zaman geçtikçe sıradan şeylermiş gibi gelmeye başlarlar. Yaşım ilerledikçe benim için daha da ilginç oldular. Annem yaşlandıkça içinde saklamaktan vazgeçti anılarını. Bazılarını yeni öğreniyorum. Daha önce anlattıklarına ayrıntılar ekliyor. Ailenizin başka yüzlerinin olduğunu görmek garip bir duygu yaratıyor insanda. Ben de son iki yıldır annemle daha çok konuşuyorum. Birlikte yemek yaparken, hiç beklemediğim bir zamanda bir şey söyleyiveriyor. Bazılarına nasıl tepki vereceğimi bilemesem de çoğunlukla anlattıkları beni mutlu ediyor. Doğumumu her anlattığında, yeni bir şeyler ekliyor. Sanırım aramızdan ayrılmadan bir şeyi eksik bırakmak istemiyor. Otyam sadece bir tanesi. Annem de, Otyam da unutulsun istemedim. Sevdiklerinizi yazdıkça değerleri artıyor, onlara daha da tutuluyorsunuz. Boşuna yazmıyor şairler aşk şiirlerini... Boşuna değil sözcükleri sıra sıra dizmemiz kâğıtlara... Hele hele her biçimde kaybetmek duygusu daha da bağlıyor sizi satırlara..

Anne babam benimle birlikte büyürken, Otyam'ın gözlerinin gördükleri, kulaklarının duydukları ve tecrübeleri resim ve fotoğraflarda daha fazla belirecektir. Belgeselci tavrını resimlerine yansıtan Otyam, Anadolu'nun içindeki figürlerle birlikte çeşitli inanç ve geleneklerin öykülerini tuvallerine aktaracaktır. Önce köylü kadınlar, sonra keçiler, çobanlar, küçükbaş hayvan sürüleri, Alevi mitolojisine ait Kübist motifler ve başköşede naif Şahmeran canlı ve parlak renkleriyle resimlerine bulanacaktır.

Abdi İpekçi öldürülünce, o da beline silahı dolamak zorunda kalır. Yıllar sonra Antalya'ya Toroslar'a göç zamanı gelmiştir. Asıl ait olduğu yerlere gitmek gerekmektedir. Can yoldaşı, biricik sevdiği Filiz Otyam'la, "Hoşça Kal İstanbul" sergisi ile veda eder şehre. Ara sıra gelse de İstanbul'a, artık memleketi bu koca şehir değildir. "*Serinus Kalesi altında, Deliçay yanında, en yakın komşularının Tanrı olduğu bir yer*" bulurlar. Hüseyin Haydar'ın dediği gibi bu tarihten sonra Gazipaşa'da, daha sonra Geyikpınarı'nda "*Balbal taşı gibi Akdeniz'i bekleyen*" Fikret olacaktır.

Otyam, eminim, İstanbul'dan ayrılırken, omzunun üzerinden şehrin gri, solgun silüetine şöyle bir baktı. Aniden kendini sararmış, açıkly koyulu renklerle gölgelendirilmiş eski zaman gravürlerinden birinin içindeymiş gibi hissetti. Gravürler, geçmiş yüzyılların siyah beyaz betimlemeleri. O, gravürün içinde eteklerini savurarak, elinde bastonu, yola revan olmuş, yaşamın karşısına çıkaracağı aydınlık ve karanlık tesadüflere hazır yaşadığı şehri terk etmek üzere bir ermiş. Minareleri, kubbeleri, sarayları, damları, kemerleri, surları, köhne binaları, gecekondularıyla şehir metanetle onu uğurlamaktaydı. Ne yaptığından emin yola çıktı.

Yaşamın boşluğunu dolduran, bizim ona verdiğimiz anlamdan başka nedir ki? Doğayla, doğru bir zamanda bütünleşmeyi bilen bir ruhun doluluğuyla tekrar kucaklayacaktır Anadolu insanını ve Toroslar'ın gerçek sahibi keçi yavrularını. Bahçesine bir de cennet sembolü bir çift "melek tavus" alacaktır. Jandarmaların ateş talimi sırasında, bu nazlı tavus kuşlarından birinin korkudan ödü patlayınca Otyam kıyametleri koparır. Jandarma komutanı üzgündür. Onun gönlünü almak için bir çift tavus kuşu hediye edecektir.

Gözüm, zaman zaman İstanbul'u görmez olduğunda senin gibi akarım dağlara, ovalara... Karşıma, bembeyaz tuvalinin içine sığdırdığın küçücük burunları, minicik ağızları, koyu bir leke gibi kara gözleriyle, kar beyazının üstünde allı, yeşilli,

sarılı, morlu, pullu başları ve rengârenk entarileriyle, dimdik, yazgısı çoktan belirlenmiş kadınların çıkar. Senin gibi bakmaya çalışırım buğulu gözlü ceylanlarına... Karşı yamaçlarda gözüm sevdalısı olduğun keçilere takılır. Senin gibi hiç zorlanmadan dağı taşı delerek bütün bilgeliği oradan oraya taşıyarak doğduğu toprağı besleyen inatçı keçiler... Göçerlerin yoldaşı kara keçiler... Ne yiyeceğini, nereye gideceğini, yaşama nasıl tutunacağını bilen, insanın sağlığı keçiler... Gözüm onları senin tuvalinde görür. Ne kadar çok bakarsam gün görmüş keçilerine ve insanların acı ve dehşet dolu yüzlerine, seni o kadar çok anımsayacağıma inanırım. Gözleri sürmeli kadınlar, keçiler ve Anadolu “sen” olur.

Der: *“Güneydoğu’daki kadınların gözleri doğuştan sürmeli. Bir de sürme çekerler, olur fincan gibi. Biraz da ben abartıyorum. Bu gözler benim imzam gibi oldu. Harranlı, Doğulu kadın... İmzam olmasa da ‘Bu Otyam!’ derler. 45 yıldır bu simge oldu. Keçiye gelince... Biz çocukken keçi beslerdik. Şimdi Geyikpınarı’ndaki evimizin bahçesinde keçi var.”*

2005 yılının yine karlı bir kış günü annem, babam ve sevgili Otyam’ı bir araya getirdi yaşam. Paylaştılar ortak dertlerini. Üçünün de vatan için yaptıkları cezasız kalmamıştı. Konuşacak o kadar çok şeyleri vardı ki! Bizim de öğrenecek o kadar çok şeyimiz. Anlattılar birbirlerine ve bize bir bir öykülerini...

O tarihten sonra sık sık görüşür olduk Otyam’la İstanbul’daki mekânı, Odakule’de, Büyük Londra Otelinin loş salonunda. Hâlâ, salonun sağ tarafında piyanonun üstünde, baktığı anın içinde tutsak kalmış, hüznü gözlü kadınlardan biri her gittiğimde onun gözleriyle bana bakar. Biz düşlediğimiz memleketin insanlarıydık. Başka türlü mü mümkün değildi zaten! En son telefonda duyduğum, “Gönderdiğiniz muhabbet kuşlarına iyi bakıyorum canlar.” oldu.

Bazı insanları yaşamınızdan kolay kolay çıkarıp atamazsınız. Bir yerlerde nefes almaları, sizin yaşamınızın da anlamı ve

gücüdür. Kabullenemedim ben Fikret Otyam'ın öldüğünü... Onun evrende varlığıma kattığı anlam benim için önemlidir.

Anadolu'nun içindeki ürpertisi, baraklar ve bozlaklarla gömüldü toprağa. Fikret, başında bir balbal taşı, şu anda Akdeniz'i değil Hacı Bektaş'ı beklemektedir. Onun öldüğü gün bize göre düğün günüydü. Hacı Bektaş, Balım Sultan ve diğer tüm erenlerin gözleri yollarda kalmıştı beklemekten... En sonunda sevenler sevdiklerine kavuşmuş oldu.

Sevgili Filiz Otyam'a yazıyı gönderdim. Otyam Sanat'ta paylaştı ve bir not ekledi. Yazıyı okusa "Yaşa kız, derdi." dedi.

Ölümü kavradığınız anda, yaşam ölüm duygusuyla devam ediyor. Öleceğinizi bilerek yaşıyorsunuz. Tersine çevrilmiş bir eylem sürdürülen. Ömrün algısı ters yüz oluyor. Ölüyoruz, acı çekerek yaşıyoruz ve doğuyoruz. Ve çaresizlikten aklın alamayacağı biçimde, korkuyla bu durumun ilahi olduğuna inanıyoruz. Başka yaşamların var olabilmesi için ilk önce ölmemiz/ölmeniz gerekiyor. Bir zamanda, Ağrı Dağının eteğinde, Toroslar'ın sıcağında, Kaz Dağının denize bakan yamaçlarında, Boğazın dalgalarında, Kaçkarlar'ın fırtınasında, Peri Bacalarının oyuklarında aynı anda yeni bir bebek doğuyor.

Acılarımıza alışıyoruz, yaralarımızın varlığı büyülüyor bizi ve üretiyoruz. Otyam, gazetelerde sayısız yazı ve röportaj yayınladı. Karelerce fotoğraf çekti. Kırktan fazla kitap yazdı. Kendi deyimi ile sayısız "tuval boyadı." Hele hele son zamanlarında, terazisinin ayarı bozulmuş adalete karşı hiç durmadan yazdı. Vicdanı yerlerde sürünen bir devleteydi isyanı. Sanat derin bir sızının ağıtından başka bir şey değildir.

Ölüm ise Fikret Otyam gibi onurlu yaşayanlar ve insan sevgisi ile dolu olup üretenler için anlamlı. Üreten insan, ölüm korkusunu çoktan yenmiştir. Ürettikçe gökyüzüne doğru yükselmeye başlar. Bırakacak, kendine ait bu kadar ürün varsa ölümden neden korkasın? Tertemiz bir vicdanla ölmek, rahat bir yastığın kucağında uyumaya benzer. Bu duygu, ölüm

karşısında kazanılan bir zaferdir. Günümüzün derinlikten yoksun modern(!) insanına bu kadar yangın içinde ölmek doğal geliyor, sorgulamıyor, düşünmüyor bile üzerinde. Onlar, ölürlen yükseldiklerini düşünüyorlar. Terörle ölüyorlar, öldürüyorlar ya da şehit oluyorlar. Ama sanatçılar için ölmek bir sanattır. Bilgeliklerinin içinde yakaladıkları evrenin ritmiyle uyum içinde tamamlarlar yaşamlarını ve nasıl ölmesi gerektiğini dahi hesaplayarak dünyayı terk ederler ve yeni doğanlara izin verirler. Onlara minnettarlıkla teşekkür etmemiz gerekiyor.

“İnsan uyur’ dedi çocuğa ‘ama bir daha uyanmaz.’ ‘Ben hep uyanırım’ dedi çocuk neşeyle.”⁸

Anadolu’nun şimdi her noktası ölümün soğukluğuyla ateşler içinde yanıyor ve senin istediğin gibi hiç değil! Topal Abdo’nun türküsü hâlâ söylenip duruyor.

O zamanlar silah deyince mayın akla gelirdi. Mayın toprağa gömülüdür, hepimiz duymuşuzdur, dibi su almazmış, yanını tepsi gibi sarı otlar sararmış; açık yeşil gibi, ekseri de bahar zamanı belli olurmuş. Diğer tarafları koyu yeşilmiş. Mayının nerede olduğu böylelikle anlaşılmış. Bana bunları kekolarım anlattı. Bugün mayınların yerini yeni belledikleri, henüz huyunu suyunu öğrenemedikleri çeşit çeşit silahlar almayı sürdürüyor.

Ne yazık ki hâlâ mayınlar/silahlar çiçek açmadı bu yazgısı kara, kendisi apak topraklarda...

Uy Babo, beni, ben yapan ve tanımlayan şeylerden biri. Ailemin ve bir bakıma benim belleğim. Onu unutulmaktan kurtarmak, bir yandan da belki yakın geçmişi saklamak ve korumak amacıyla yazıyorum. Bu kitap kim bilir hangi aşamalardan geçerek gelecek yıllara aktarılacak! Kitapların ve kütüphanelerin bir gün yok olacağını söyleyen felaket tellalları var. Onlara hiç katılmıyorum. Kitaplar; tabletlerden, rulolardan, papirüslerden, el yazmalarından geçerek bugünkü çağdaş diye

⁸ Elias Canetti, *Ölüm Üzerine*.

nitelendirebileceğimiz aşamaya geldiler; kitap yakanlardan ve yangınlardan kurtuldular. Onlara elektronik boyut kazandırmakla yetinmeyip ayrıca, araştırıp inceliyoruz ve kategorilere ayırıyoruz, bir romanın ya da bir şiirin içine sığdırıyoruz; övgüler düzüyoruz, yerden yere vuruyoruz, hatta sevgilimiz gibi yâd ediyoruz. Varlığını sürdürmesini sağlayacak alanlarını genişleterek çevirilerle kara parçalarına yayıyoruz metinleri. Elimizden kurtulup hiç bilmedikleri kültürlerin soluğunda anlamlarını açıyorlar rengârenk kadınlara, erkeklere ve çocuklara. Onu elimizden geldiğince kanlı canlı tutarak yaşatmayı becerebiliyoruz.

12 Eylül dönemini dibine kadar yaşamış, kısa saçlı, mavi gözlü bir amazon Karadeniz kadını Fatma, yasakladıkları ya da yasaklayacaklarını düşündükleri kitapları Ray Bradbury'nin *Fahrenheit 451*'inden ilham alarak arkadaşlarıyla aralarında paylaşıp ezberlediklerini anlatmıştı. "Kitapları da bizim gibi kelepçelediler. Biz de birer Montag olduk!" dedi. "Sen hangisini ezberledin?" dedim. Ona Samed Behrengi'nin "Küçük Kara Balık" masalı düşmüş. Yıllar sonra küçük kızına ezberinden bu kitabı defalarca okumuş. O da ezbere bilirmiş. Yaşı ne olursa olsun, ilk gün, ilk derste öğrencilerime okuduğum metindir ve İran'da hâlâ yasaklıdır. Behrengi'nin küçücük, meraklı kara balığından korkar hâlâ devletler.

İlk sözcükler aynı anda dudaklarımdan dökülmeye başladı: *"Denizin derinliklerinde yaşlı balık on iki bin çocuğu ve torununu başına toplamış onlara masal anlatıyordu: Bir zamanlar annesiyle ırmakta yaşayan küçük bir kara balık vardı."*

Gözlerimden yaşlar süzüldüğünü görünce, "Sizi böyle ağlarken görünce çok rahatladım. Demek, kitaplara her zaman sahip çıkacak insanlar olacak!" demişti.

Ölüm duygusuyla sürdürdüğümüz tepetaklak döngünün içinde bundan daha ilahi ne olabilir? Kitaplara, yazarlara ve okuyanlara mütevazı bir ölümsüzlük bahşetsek çok mu?

Sevdiklerimden biri artık yok, ama anıları ve *Uy Babo* bana kaldı.

“Canlar canını bulan, canını yağma veren

Balbal taşı gibi Akdeniz’i bekleyen

Gökyüzünü tuval yapmış, yeryüzü palet

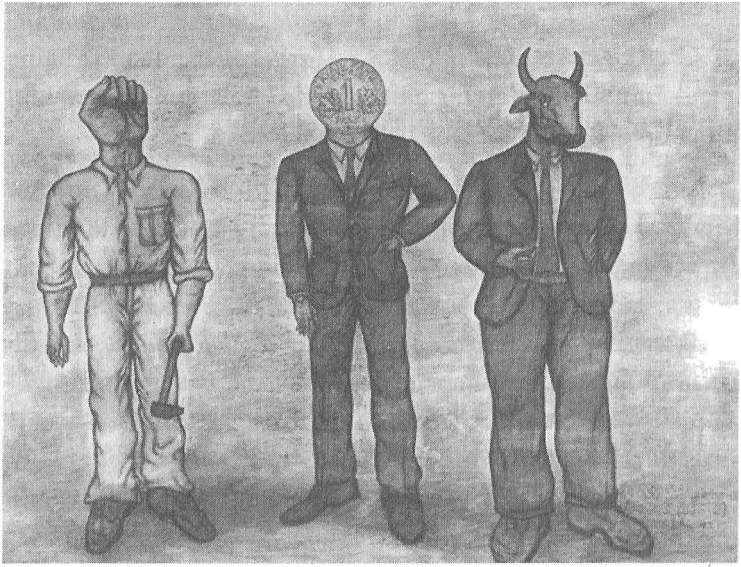
Kurtarıyor sürek avından sürmelileri Fikret.”⁹

Keçilerinin bir sahibi olur mu bilmem! Ama bilirim kara, kapkara gözleri artık senin gibi kimse çizemeyecek!

“Alnı çoban yıldızlı!”

Yazmasam olmazdı!

⁹ Hüseyin Haydar, *İsyan Makamı* kitabı, Alnı Çoban Yıldızlılar.

Arture 156, Kapital VI, Sınıflar, Yüksel Aslan, 1967- 1973

ORHAN KEMAL 10 (!) YAŞINDA...

Adı kısa olan çocukluğumun ömrünü uzatmak için anlatmalıyım size. İnsan çocukluğunu anlattıkça koruyabilir. Anlattıkça gerçek bir yetişkin olabilir, olgunlaşabilir. Anlattıkça çocukça aşkını saf, daim kılabilir.

Üç bin nüfuslu bir Ege kasabasında büyüyen Sabahattin Ali'nin *Kürk Mantolu Madonna'sının* Raif'i gibi "kitapların baştan çıkardığı" bir çocuktum. Evdeki kitaplar yetmediğinde gözlerim başka kitaplar arar oldu. Koskoca kasaba gözümde küçülmeye başlamıştı. İmdadıma cuma günleri kurulan pazar yetişti. Bir çerçi gelirdi kahvenin karşısına. Bir sürü ıvır zıvırın yanında sararmış yapraklı, kullanılmaktan lime lime olmuş, gezgin kitaplar da satardı. Çoğunlukla bunlar halk

hikayeleriydi: *Leyla ile Mecnun, Yusuf ile Züleyha, Köroğlu, Battal Gazi Destanı, Hayber Kalesi...* Arap çöllerinden geldiğine inandığım bu kitapları bir hafta süreyle kiralardım. Bir sonraki cumanın gelmesini ise sabırsızlıkla beklerdim.

Yine bir cuma günü, çerçide Çamaşırcının Kızı'yla tanıştım. Kitabın kapağı bile yoktu. Sadece kokusu vardı. Hiç unutmadım... Acımsı bir tütün kokusu... Haftada bir anneanneme çamaşırdaki yardımcı olmaya Rabia teyze gelirdi. Yanında da kızı Neriman. Babası Neriman Köksal'ı çok severmiş. Onun için kızının adını da Neriman koymuş. "Afet-i devran Neriman" derdi kızına. Ne demek istediğini tam anlamasam da kızına güzel bir şey söylediğini kavrardım. Acaba bu Çamaşırcının Kızı kitabının Rabia teyze ve Rabia teyzenin kızıyla bir ilişkisi olabilir miydi? Hemen aldım. Okumaya başladım. Benim kitabımdaki Çamaşırcının Kızı'nın adı da Neriman'dı. Hayretler içinde kaldım. Film yıldızı olma hayalleri kuran Neriman... Haftada bir annesiyle bize gelen, Yeşilçam filmleri seyredip sürekli sakız çiğneyen, dudaklarını pespembe bir rujla boyayan Neriman'a bakışlarım değişmişti. Çok geçmeden kasabada Neriman'ın fuar zamanı İzmir'e kaçtığı duyuldu. Arkasından Rabia teyze de yok oldu. İlerleyen zamanda afet-i devran Neriman'ın adının artık Aysel olduğunu öğrenecektim ve ardından da bir türkücü ile imam nikahı ile evlendiğini duyacaktım... Türkücünün adını da biliyorum ama adı bende kalsın!

Hikâyeler benziyordu birbirine... Artık kasabada her yaptığımızı izleyen bir adam vardı. Adı da Orhan Kemal'di. Nerede yaşıyordu acaba? Masallarım, Hazreti Ali'nin Cenkleri, Âşık Garip ve bir türlü birbirine kavuşamayan sevgilileri anlatan kitaplarım Arap çöllerinden geliyordu. Çamaşırcının Kızı nereden gelmişti acaba bizim kasabaya? Orhan Kemal bize yakın oturuyor olmalıydı. Başka türlü olamazdı. O bir biliciydi. Adeta bizim mahalleye göz kulak olması için gönderilmişti. Tüm olacakları önceden haber veriyordu. Her şeyi olduğu gibi

söyleyecek değildi ya... Geri kalanını da ben bilecektim. Burası da işin esrarengiz tarafıydı.

Ertesi hafta bir Orhan Kemal kitabı daha bulmak umuduyla çerçiye koştum. Çerçiye de anlattım onun bizim Neriman'dan bahsettiğini. Acaba Orhan Kemal çerçi miydi? Gazoz şişelerinin dibini gözlük yapmış, zor gören bu adam nereden böyle şeyler yazacaktı? Hemen kafamdan attım bu düşünceyi. Çerçi, çok ciddi bir yüzle tezgahın altından gizli bir kitap çıkardı: *Ekmek Kavgası*... Ve avucumdaki tüm parayı gülerek aldı. Heyecanımı anlatamam. Yine acımsı bir tütün kokusu sardı genzimi... Acaba bizim küçük kasabamızda neler olacaktı! Koşa koşa eve gittim ve gözlerimden yaşlar akarak okudum hikâyeyi.

Okuduğum benim için bir öykü değil, sanki başımıza geleceklerin habercisiydi. Bir gün mahallemizdeki insanların aç kalacağı ve yemek çöplerini kedi ve köpeklerle bölüşmek için savaşıacakları düşüncesi uzun süre uykularımı kaçırdı. Çünkü Kıbrıs Barış Harekatı başlamıştı. Karartma geceleri de... Anneannem gece olunca evimizin pencerelerine siyah büyük bezler asıyordu ve neredeyse sabaha kadar komşularla birlikte evin önündeki taş merdivenlerde oturuluyordu. Mahalleli ancak sabaha karşı yataklarına giriyordu. Herhalde bu saatlerde bombardıman olmaz, diye düşünüyorlardı. Ankara'dan bize gelen Kore gazisi enişte, geceleri asker üniforması ve belinde tabanca ile uyuyordu. Kötü günler kapıdaydı demek! Dedem ise eve sürekli erzak depoluyordu. Evin alt katındaki kilere un ve şeker çuvalları, yağ tenekeleri, gazyağı şişeleri, bakliyat ve buğday torbaları sıra sıra dizilmeye başlamıştı. Ya bir gün okuduklarım gerçek olursa... Ailem ve tüm mahalle aç kalırsak... Aki-de şekerlerimi teneke bir çay kutusunun içine saklayıp misafir odasında yanmayan sobanın içine yerleştirdim. Bir ay sonra da dayanamayıp birbirine yapışmış şekerleri sobanın içinden çıkarıp afiyetle yiyecektim.

O bir Tanrı'ydı... Her şeyi biliyordu... O varken, bahsettikleri Tanrı'ya ne gerek vardı? Her şeyi Allah'ın bilmesini ve

her şeyi ondan beklememizi artık anlamıyordum. Kasabada Vildan teyzenin yıllardır baktığı yaşlı kocasını banyoda yıkar-ken dövdüğü söyleniyordu. Köy köy dolaşan veterinerin cim-riliği kasabada nam salmıştı. Halama göre veremli kızı Nihan, iyi beslenemediği için bir türlü iyileşemiyordu. Ve Ankaralı be-lediye başkanının hiç evlenmemiş olması evde kalmış tüm ma-halledeki kız kurularını ilgilendiriyordu! Deveci'nin Mustafa, kız kaçırmaktan hapse girmişti. Nasıl olsa Orhan Kemal vardı! Ve yeni keşfettiğim Tanrı'nın tek muhatabı da bendim. Bana olacakları söyleyecekti. Acaba kötülükleri yok edebilir miydim? Olacakları değiştirebilir miydim?

Ve şimdi adlarını hatırlayamadığım Tanrı'mın öykülerini bir bir okumaya devam ettim... Ne gerçek ne değil, hepsi bir-birine karışmıştı. Kasabaya bazen bir dinginlik geliyordu. Bana göre bu sessizlik, benim öykülerimi okumadığım zamanlar olu-yordu! İşte, o günlerde kapı kapı dolaşıp düğün şekeri dağıtan Hadiye teyzeye kulak kabartıyordum. Bir süre sonra mahallede her şeyin olduğu gibi devam ettiğini fark ettim. Hiçbir şeyin değişmemesi, değiştirilememesi beni hayrete düşürüyordu. Nasıl oluyordu böyle bir şey!

Buram buram Yeşilçam kokan bu mahallenin kendine has gizemleri, heyecanları, dedikoduları devam edip durdu. Kışın söylenen bir söz, yazın gelip sahibini deşiyordu. Kulaklarım tetikte, olayları, durumları kaçırmamaya çalışıyordum. Çok is-terdim bir bilet kesip sizi bu mahalleye sokmayı. İnanın filmin bitmesini istemezsiniz.

Bir gün dayanamayıp öğretmen babama Orhan Kemal'i ta-nıyıp tanımadığını sordum. Öyle ya, öğretmenler her şeyi bi-lirdi. Üstelik o benim babamdı. Cevap vermesini beklemeden, arka arkaya sıralayıverdim Neriman'ı, Vildan teyzeyi, Nihan'ı, Ali'yi ve Cemile'yi, El Kızı Hacer'i, Murtaza'yı, Pavli dayıyı, Virjin'i, Köse Hasan'ı, İflahsız'ın Memed'i tanıdığımı...

Bu insanların çoğu öldürücü bir derdin pençesinde kıvranan, ruhları elbirliğiyle zedelenmiş, ama bunlara rağmen akılcı olmayan biçimde, yaşamlarına umursamazlıkla bağlanmış, sıradan kişilerdi. Yüzleri solgundu ve aynı dalgınlıkla ortalıkta dolaşıp duruyorlardı. Adının büyüyünce “sanayileşme” olduğunu öğreneceğim, makineleşme sancısının içinde, kendilerini atlayıp başka bir boyuta geçmek istiyorlar, bunun için sürekli savaşıyorlardı küçük mahallelerden ve gecekonduardan ibaret çevreleriyle. Bir de oradan oraya hiç durmadan göç eden, mahallesi de gecekondu da olmayan bizim oralardaki mevsimlik zeytin işçilerine benzer insancıklar vardı yolunu kaybetmiş! Bir türlü bir araya gelip kendileri için bir şey yapmıyorlardı.

Kemal’in özenle çizdiği eğik yaşamlar, mahallemin ve ülkenin insanlık manzarasının bütün zenginliğini taşıyan doğal bir dille, samimi bir ahenk barınıyorlardı romanların ve dolaşısıyla düzenin içeriğinde. Onları hem seviyor, hem de onlara çoğu zaman acıyordum. Ben ve ailem ne kadar parçasıydık bu yaşamın, tam ayrımında değildim.

Anlattıkça insanlarımızı, babam kahkahalarla güldü ve gerçeği başka bir anlama büründürmeme hayretler içinde kaldı. Ve o da anlattı öğretmen sorumluluğuyla Orhan Kemal’in kim olduğunu... İnsanların hikâyeler anlatabileceğini ve yazabileceğini... Masalların ve halk hikâyelerinin olmasını istediklerimizi yazdıklarını... Gerçeklerin ya da gerçekleştirecek şeylerin de yazılabileceğini... Ve kütüphanede duran *Kaçak* romanını gösterdi. “Büyüyünce bu kitabını da okursun ama henüz zamanı gelmedi!” dedi. Babam, sanırım benim erken büyüdüğümün farkında değildi. Belki de farkındaydı ve doğalinin bu olduğuna inanıyordu. Bir an babamın ağzından cümleler çıkarırken ‘Acaba bizim kasabadan kim kaçacak?’ diye düşünmekten kendimi alamadım! Ve babam, beni kendi halime bıraktı...

Nasıl davranmam gerekiyordu mahallemdaki insanlara? Birbirlerine yaptıkları gibi arkalarından konuşmalı mıydım,

duyduklarımı gidip birilerine söylemeli miydim bilemiyordum. Onlar çok kızdıklarında en sonunda hapse atıyorlardı birbirlerini ve o insan uzun süre ortalıkta görünmüyordu. Bir başka kişi beklenmeyen bir günde, yine aynı şeyi yapıyor ve bu böyle devam edip gidiyordu. Onlara kötülük yaptıran nedenler beni hiçbir şekilde tatmin etmiyordu. İç benliğimle ve çevremdekilerle eninde sonunda bir gün kuracağım pürüzlü ilişkilerin ilk halkası oluşmuştu. Bu halka, çocuk için onarılması epey zor bir kırılma noktası oluşturur ve geriye dönüşü olamaz.

Hermann Hesse, Öldürmeyeceksin kitabındaki denemelerden birinde okurları kümelendirir. Üç kümeden ilkin, “safdil okur” diye adlandırır. İşte bu bendim.

“Böyle biri, yemek yiyen kişiler gibi bir kitabı alıp indirir gövdesine. Yalnızca alıcıdır; ister Kızılderili romanı okuyan bir oğlan olsun bu kişi, ister kontes romanları okuyan bir hizmetçi, ister Schopenhauer’dan bir şeyler okuyan bir üniversite öğrencisi; yitip tikanır, okuduğu şeyle bir kişi karşısındaki konumu değil, önündeki yemlik karşısında bir atın konumu gibidir; hani atın arabacı karşısındaki konumu gibidir de diyebiliriz buna. Kitap önden gider, okuyucu da onun peşinden yürür. Kitapta sunulan konu, bir nesnellikle alınıp gerçek olarak kabullenilir.”

Okurluğun ilk aşamasındaydım. Her okur geçmiştir mutlaka bu aşamadan. Kimilerinde kısa, kimilerinde uzundur. Bu aşamada kalan var mı bilmem! Aslında bu, bir tür “sığ okurluk”tur. Çocukluğa özgü olmalı! Anlatıcı yoktu benim için. Yazarın kanlı canlı kendisi vardı! Hem de bambaşka bir boyutta.

Yazarının romanlarında ve öykülerinde anlattığı dünyaya öylesine canlılık, öylesine gerçeklik yüklemiştim ki akılcılıktan uzaklaşmıştım. Her okur, en az benim kadar klinik vak’a olmasa da sözcüklerin gücünü hissetmiş, bir kahramana âşık olmuş, birinden nefret etmiş, bir diğerini kıskanmış olabilir. Bir yerde Londra Posta Merkezine, Sherlock Holmes’un 221 Baker Street adresine iletmek üzere bugün hâlâ mektup gönderildiğini okumuştum.

Kitapları “yalayıp yutmak” deyimi bu durumdan daha iyi kullanılamaz diye düşünüyorum. Akıllarını kitaplara kaptıranlar, okumayanların penceresinden bu durumda daha da vahim görülürler. Hangimize “Kaldır artık kafanı şu kitaptan. Dışarıya çık ve hayatını yaşa!” denmedi ki!

Cervantes 1605 yılında, Don Kişot diye bildiğimiz şövalyeyi veya başka bir deyişle bildiğimiz kitap delisini şöyle anlatıyordu: *“Kısaca kendini kitaplara öyle kaptırmıştı ki gün batımından gün doğumuna kadar bütün geceyi, gün doğumundan gün batımına kadar günlerini okuyarak geçirir, sonunda az uyuyup çok okumaktan beyni kurudu ve aklını yitirdi.”* Okumakla akli başından gitmiş kitap delileri Don Kişot gibi hep gülünç bulunmuştur.

Neyse ki ben daha çocuktum! Yaratıcımın gölgesinde dolaşan küçük bir varlıktım. Görünmez ama varlığını sürekli duyumsadığım Tanrı’m elimden alınmıştı. Elimden alan da babamdı. Kurmacaya istemeden zorunlu bir geçiş yapmıştım. İçimde hayal kırıklığı ile birlikte garip bir boşluk oluştu. O zamandan beri dolduramadığım bir boşluk. Bu gerçeklik ve çoğu zaman değiştiremediklerim beni üzdü ve “acı çekme” duygusu çocukken içime yerleşiverdi. Orhan Kemal beni hayallerden çıkarıp gerçeğe bağlamıştı. Sıradan hayatları tüm şeffaflığıyla görmeye başlayınca, acı çekenler dergahının bir üyesi de ben olmuştum. Zamanla insanları onun gibi bağışlamayı öğrenecektim. Sert gerçekleri yumuşatmayı...

Karanlıkta, yoksulluğun ve ekmek kavgasının içindeki işçilerin kavgalarını; ustabaşılardan, ırgatların yalanlarını; çöpçülerin, hamalların, bekçilerin, işportacıların arada kalmışlıklarını; fahişelerin, kenar mahalle dilberlerinin, işçi kızların çıkmazlarını, çocuk işçilerin ezilmişliklerini; mahkûmların nasıllarını, niçinlerini ve tüm emekçi insanları yönlendiren toplumsal koşulların tezgâhında kayboluşlarını, dramatik, alacalı renkleriyle çıkmazlarını kabullendim mi? Hayır! Çünkü Orhan Kemal'im

hiçbir zaman umudunu kesmez insanlardan. En kötümüzde bile küçücük bir merhamet kırıntısı bırakır, çünkü kendisi de umudun peşinden gitmezse yeni öyküler ve romanlar yazamayacaktır.

O, hep benimle oldu. Önce *Kaçak*, sonra *Baba Evi*, *Suçlu*, *Gurbet Kuşları*, *Arkadaş Islıkları* ve diğerleri ilk gençliğime bulaştı. Kaygı, yoldaşım oldu. Bu tuhaf insanlığı nasıl görmezden gelebilirdim ki! O, sadece gördüklerimi değil göremediğim Çukurova insanının yaşamını da anlatır oldu bana Yaşar Kemal ile birlikte.

Romanlarının içinde *Bereketli Topraklar Üzerinde*'nin yeri hep ayrıdır diğerlerinden. Benim için Murtaza'dan da önce gelir. Kaç tane yazar tanıyorsunuz, yazdığı eseri anlattığı kişilere okuyan? Kitabını yazıp bitirdikten sonra basılmadan romanın asıl sahibi, işçilere okumuş ve kitabın arka kapağında şu sözlerle yer vermiştir:

"Bu kitap, kendi bilgi ve görüşlerim dışında, bir lokma ekmek için kötü iş şartları içinde zehir gibi bir hayatı yaşayanlardan derlenmiş malzemeyle meydana gelmiştir. Yayımlanmadan önce, çeşitli ırgat, usta, usta yardımcısını toplayarak bir gece sabaha kadar okudum onlara. Dinlediler. 'Pardon dediler, bu kadar olur. Bütün anlattıkların doğru. Eksik bile. Çukurova'nın bereketli topraklarında öyle işler olur ki, aklın durur. Sana anlatsak, bir değil beş roman çıkarırsın.'"

Bir süre kaldığım Vezneciler Kız Yurdunun pencerelerinin bir kısmı tekstil atölyelerine bakar. Orhan Kemal'in işçilerini izlerdim bitmeyen gecelerde. Fabrikada makineler ve işçiler hiç durmadan çalışırdı. Makinalaşmak istiyorlardı!

"Trrrrum,
Trrrrum,
Trak tiki tak..."¹⁰

¹⁰ Nazım Hikmet "Makinalaşmak İstiyorum" şiiri.

Ve yıllar geçti... Ben büyüdüm, kasaba da büyüdü ve adı İstanbul oldu. Gençliğime yeni heyecanlar eklendi. Değişiyordum... Zamanın kurgusuna boyun eğmem gerektiğini büyüklerim vurgulasa da aslında onun cümleleri bana hep “değiştirebilirsin, kabullenme” dediler.

Okumanın tadını Adana’daki Giritli kahvesindeki işçi arkadaşlarından alan Orhan Kemal, bana küçücük bir kasabada akla zarar bir okuma tutkusu bulaştıranların en başındaydı. Edebiyat Fakültesine yönlendiren de beni bu tutku oldu. Türk edebiyatının tüm eserlerini dört yılda okutup bitireceklerini sanıyordum. Üniversiteye sadece kitap okumak için gittim ben.

Lehçeler ağırlıklı Türk dili ve edebiyatı eğitim ve öğretiminin yanında o dönemin tarihinin öğretilmemesi şaşırtıcıydı. Dil ve edebiyat çalışmaları birbirinden kopuk, dış dünyayla hiçbir ilgisi olmayan bayatlamış bir jargonla devam edip gidiyordu. Hep eksik kalıyordum. Öğrendiklerimi bir türlü birleştiremiyordum. Sağlam bir metin ya da şiir tahlili yapmadan mezun oldum. Mehmet Kaplan’ın *Metin Tahlilleri* ve Şiir Tahlilleri kitaplarındaki örnek incelemeler önümüze konuldu ve aynıları sınavlarda soruldu. Ezberci öğretim burada da devam ediyordu. Sadece anlatılanları not alıyordunuz ve derslerde tek bir sözcük ağzınızdan çıkmadan sınıftan çıkıp gidiyordunuz.

Dördüncü sınıfta, ders, “Yeni (!) Türk Edebiyatı.” Dört yılda arada bir parça Halide Edip, bir parça Yakup Kadri ile Yahya Kemal’e kadar gelebilmiştik –ben iki yıl daha devam edecektim! Anlaşılır gibi değildi. Hatta bir yıl boyunca sadece Yahya Kemal okumuştuk ve yeni edebiyat bitmişti. Hocamın yenisiyle benim yenilerim farklıydı sanırım. İlk ve son kez ağzımı açarak rahmetli hocama sordum: “Dersimizin adı: Yeni Türk Edebiyatı... Biz dört yıl boyunca Kemal Tahir, Orhan Kemal, Yaşar Kemal neden okumadık?” dediğimde Hoca küplere bindi. “Çok istiyorsan kendin oku!” dedi. Ben de küstahlıkla, “Zaten okudum, bittiler!” dedim. Ve avaz avaz bağırarak,

tehdit edici sözlerle dışarı çıkmamı söyledi. Dersten atılmıştım. Arkamdan bağıyordu: “1923’ten beri bıkmadınız bu Kemal’lerden?..” Bekledim tüm sınıf dışarı çıkar mı diye! En azından birkaç! Kimse dışarı çıkmadı. 10 numaralı amfinin koca kapısının yükünü tek başıma omuzlayarak Hergele Meydanının yolunu tuttum. Kendime benzeyen insanlar belki oradadır diye... Meydan dediğim küçük bir alandır, bir kantindir aslında. Adı meydan. Bilenler bilir Hergele’yi. Yine eylem vardı. Sandalyeler, masalar uçuşuyordu havada. Polis her zamanki gibi işini yapıyordu! Hangi tarafa ne anlatacaktım? O zaman karar verdim. Ne örgütüm, ne derneğim, ne partim olacaktı!

Bazı günler zamanın hep dışında kalırlar. O gün öyle bir gündü.

Bazen bir dalgalanma olur benliğimizde. Böyle bir olayın tekrarlanmayacağını biliriz, eski bir zamanın yansıması hafızamızı geriye sarar. O günün anısına beklemediğimiz zamanlarda yem oluruz. Basamak basamak benliğimiz boşalır ve anı tekrar eder dururuz. Bir anlamda yaşanan köklere geri çekilmedir, başka bir zaman ile ilgili belgeleri açarak geçmiş tüketmedir.

Sıkıştığımda yine ona giderdim. Edebiyat Fakültesinin tam karşısındaki Orhan Kemal İl Halk Kütüphanesine. Kütüphaneye memuru, her mezun olmadığım yıl, kafasını bu durumu onaylamadığını belirten bir tutum içinde sağa sola sallar, çık çık eder, beni buradan mezun edeceğini söyleyerek, bana hem kızar hem de takılırdı. Altı yıl sonra nihayet üniversiteyi bitirdiğimde, bir haziran ayında, nereden bulmuştu bilmem, lacivert, sırmalı bir cübbe getirdi ve giydirdi. Fahrenheit 451’in yazarı Ray Bradbury’nin parasızlık nedeniyle koleje gidemediğini, ama kütüphanelerin müdavimi olduğunu, ancak yirmi sekiz yaşında kütüphanelerden dışarıya adım attığını söyledi. Kütüphane müdürü, en sonunda ona bir cübbe giydirmiş, hatta bir kep takmış ve bir diploma vermiş. Ve benim kütüphane memurum, Orhan Kemal’in *Eskici ve Oğulları*’nı elime

tutuşturdu. Oraya neredeyse yirmi yedi yıl sonra Orhan Kemal için gideceğimi nereden bileyim...

Yıllardan birinde, bir radyoda yaptığım edebiyat programlarından birine Orhan Kemal'in sevgili oğlu Işık Öğütçü'yü davet ettim. Babasından çok annesine benzeyen, güler yüzlü, samimi, iyi niyetli bir adam geldi. Tüm program boyunca gururla, gözü yaşlı anlattı durdu babası Orhan Kemal'i. Gerçek adıyla Raşit Öğütçü'yü.

Bir ay sonra bin bir fedakârlıkla Cihangir'de açtığı Orhan Kemal Müzesi'ni ziyaret ettim. Yine karşıladı Işık Öğütçü beni güler yüzüyle. Babası Raşit Öğütçü'nün eşyalarına, kitaplarına, fotoğraflarına tek tek dokunmama izin verdi. Hatta oturttu beni masasına, eşi Nuriye Hanım'ın özenle sakladığı, başından hiç çıkarmadığı şapkasını giydirdi. Utandım. Daktilosuna, masasına dokundum. Nereden bilsin benim çocukluğuma dokunduğumu! O, İkbâl Kahvesi'nde, bana babasını anlattı, ben de ona on yaşımın Orhan Kemal'ini...

Bunlar tesadüf müdür? Bir bakıma "evet!" Belki de bizim bilmediğimiz doğanın nedenleri vardır! İşleyişin gizemine inanırım ben. Bazı tesadüfler bir bakıma insana bahşediliyor. Sade yaşamınızın içinde onları seviyor, vazgeçilmez biçimde kalbinizde derinleştiriyorsunuz. Bir aitlik oluşturarak size yaklaşıyorlar. Kasabamızdaki çerçiyi bulmam gibi... Işık Öğütçü'yü tanımam gibi... Bana değer yükleyen bir kütüphaneci ile karşılaşmam gibi... Sevgilimle tanışmam gibi...

Oğul Işık Öğütçü, aynı yıl, 45. Orhan Kemal Roman Armağanı törenine konuşma yapmam için davet ettiğinde ise önce telaşlandım, ne yazacağımı bilemedim. Romanlarını yığdım önüme. Sayfaları arasında dolaşırken aldığım notları, işaretlediğim yerleri tek tek okudum. Sanki romanlarında anlattığı insan hayatlarının yükünü ben de onunla birlikte taşımışım. Tüm saflığıyla yazdım Orhan Kemal'imi. Biriktirdiklerimi kırk yaşımdan sonra anlatmam gerekiyor galiba. Yıllar sonra asıl

üniversitem olan, kütüphaneme gitmek de ayrı bir heyecandı oldu benim için. Tuğla hatıllı taş binanın pencerelerinden birinin içine yine sığıverdim.

Konuşmamı yaparken bir de baktım sevgilim arkamda. Hep orada durduğu halde kimse farkında değil onun. Ellerini bağlamış, dışa kapalı bedeninin varlığına karşı bana sonsuza kadar açık gözleriyle, sanki “Ben buradayım, merak etme!” diyor. Yanımda olamadığı zamanlar için üzgün, hüznü bir akis bana yansıyor. Öfkem az bir süre de olsa anında sakinleşti, duruldum. Beklenmeyen zamanda bir anıyla buluşmanın ardından duyulan iç dinginliğe ulaştım. İçimden, “Ne şekilde olursa olsun, siz hep olun! Bir fotoğrafla, bir şiirle, bir romanla, bir şarkıyla... İstemem dediğime bakmayın, hep olun.” dedim.

Zamanın dışına sıçrama halindeydim. Belleğim aktif, ona ulaşmanın bin bir biçimini kullanarak sınırları ve boyutları kaldırıyordu. Bir yandan onun derin belleğini de uyandırıyor- du. Güçlü bir bellek her zaman aşk için başa beladır.

İstanbul, aşk söylencelerini başkasına bırakmaz, onları kendi özünde yaratır. İstanbul’un doğal şiirleridir söylenceler. Simkeşhane, o gün, altın ve gümüş sırmalarıyla âşıkları bir suretle birbirine bağlayarak yeni bir söylenceye ev sahipliği yapmaktaydı.

Eminim hayret etmiştir kendi çatısı altında yaşanan bu aşka! Çünkü Orhan Kemal de benim gibi aşkların “imkânsız” olmasını anlayamaz. “İmkânsız aşk” nedir ki! *Vukuat Var* romanında birbirlerini delice seven Kemal ve Güllü’nün engelini yine Güllü’ye kaldırtır:

“...Ben Fellah, sen Boşnak. Nasıl evleneceğiz, diyeceksin. Deme. Ne olursan ol! Çingene ol, gavur ol istersen, seviyorum seni. Zorla mı?”

O hep benim gibi umudu olanların yanındadır.

Sevgili Işık Öğütçü bir fotoğrafın kopyasını armağan etti bana. Fotoğrafta Bulgar Yazarlar Birliğinin çağrısıyla gittiği Sofya'da yaşamını yitiren Orhan Kemal'in cenazesini Babaeski'de, şehre girmeden onları anlayan tek yazarlarını karşılayan işçiler görünüyor. Fotoğraftaki çiçek demetinin üzerinde ise şunlar yazılı: "Biz işçiler, hatıran önünde saygıyla eğiliriz."

Eminim bir de türkü tutturmuşlardır, yarı gümbür gümbür bağırarak, yarı fısıldayarak:

"geliyoruz zincirleri kıra kıra hey
burjuvanın kafasına vura vura hey
geliyoruz zincirleri kıra kıra hey
faşistlerin kafasına vura vura hey

işçi yürüyor baştan
fabrika dağdan taştan
galiptir her savaştan."

On gün sonra fotoğrafta görülen işçiler, 15- 16 Haziran işçi direnişini başlatacaklardır.

Hasan Hüseyin Korkmazgil'in yüreğinde Nazım Hikmet'in ölümüyle bir şiir oluşmaya başlar. Orhan Kemal ölümüyle şekillenir ve biter. Korkmazgil, 2 Haziran 1970'de yad ellerde ölen Orhan Kemal'e ithaf edecektir.

"sokaktayım
gece leylak
ve tomurcuk kokuyor
yaralı bir şahin olmuş yüreğim
uy anam anam
haziranda ölmek zor!"

Geçen akşam, kütüphanede uzun süredir okunmayı bekleyen *Sokakların Çocuğu*'nu elime aldım. Sabahladık birlikte... Cevdet'i hapse düşürmemesi için rahmetliyi mezarından çıkarıp yalvarmak istedim. Ve yeni öğrendim, Abdülbaki Göl-pınarlı'nın, Baki Hoca'nın tek sevdiği yazarın Orhan Kemal

olduğunu. Umudunun arkasına takılıp *Sokakların Çocuğu*'nun Cevdet'ini hapse düşürmemesi için sabah sabah Orhan Kemal'in evine gidip onunla pazarlık yaptığını...

Baki Hoca'nın, Orhan Kemal'in ve Cevdet'in peşine düşmesi bizim içindir.

Tek bir satırı ayrıntısıyla okumak, düşlerden ibaret bir dünyanın içinde olmayı sağladığı gibi, geçmişin, şimdinin ve geleceğin sürekli değişen izlenimlerini yansıtmakta, zamanı bizim için esnetmektedir. Günlük yaşama dair ipuçlarıyla ve keşiflerle donatılmış metinler, güzergâhlarımızı işaretleyerek anlatılan zamanın sınırlarını yönetmekte, bazen de bizi uçsuz bucaksız bırakmaktadırlar.

Önünüzde duran kitabı sayfa sayfa çevirirken *Sokakların Çocuğu* Cevdet'i tek bir cümleyle hapse düşürtebilir, Baki Hoca'yla bir olup onu tek bir paragrafla demir parmaklıklardan kurtararak olayı askıya alabilir, ya da Orhan Kemal'in ona uygun gördüğü yazgıya, yazarın kurallarla çözümlemelerine bir romanın akışında boyun eğebilirsiniz. Dolayısıyla metin bizde yüce bir sorunu çözme eğilimi yaratarak günlük ortamımızdan sıyrılmamızı sağlar.

Gece yarısı olmuş, hâlâ okuyordum. Orhan Kemal yanımda beliriverdi. Sordu:

- “- *Hiç bitmeyecek mi senin okuman?*
- *Bitmeyecek.*
- *Hiç mi?*
- *Hiç?*
- *Niyetin katip olmak mı yani?*
- *Hayır!*
- *Ya?*
- *İnsan olmak!”* ¹¹

¹¹ *Vukuat Var*, romanından.

Desem senin gibi “insan olmak”! Biliyorum, řu sefil devrin insanları arasında çok zor!

Sizin anlayacağınız, benim Orhan Kemal'im bitmez... “Kabullenme, oku, yaz, değıştirebilirsin!” dedi hep ömrüm boyunca... Sesini kaybetmem içimde... Onun sesini kaybedersem kendimi de kaybederim. Çünkü yazmak umut demek... Karakterler yaratmak, aşkları destan yapmak, kahramanlarla boy ölçüşmek, insanı anlatmak ve kısaca yaratmak umuttur. Her bir sözcük, bir cümle, bir paragraf, bir öykü ve bir roman umut olur insanlığa.

Bunları okuyan da umut olur yaşama...

Les Misérables (Sefiller), Paul Gauguin, 1888

KİTAPLARIM 28,5 HARFTİR

Kendimizi bulmak ya da kaybetmek için evimizde kütüphanemizi oluştururuz. Kütüphanelerde kendini kaybetmek de bulmak da zarar getirmez. Ama ilk kitabımız başlangıçtır. Sanırım dört beş yaşlarındaydım. Okuma yazmam daha yoktu. Babam *Kırmızı Başlıklı Kız*'ı getirdi eve. Bir de el örgüsü kırmızı bir bere! Okumaya başladı ilk kitabımı! İyi ki büyükannem hep yanımdaydı. Böyle aç bir kurdun beni ve büyükannemi yiyemeyeceğini biliyordum. Ama yine de ürkmüştüm. Hiçbir şeyin görüldüğü gibi olmadığını henüz kendi başıma oynamayı beceremediğim bir nesne anlatmıştı bana. Oyuncaktan farklıydı! Üstelik sokakta oyun oynamaya başlayınca yaşamımda kurtların hep peşimde olacağının farkına varmamı da çarçabuk

sağlayıvermişti! Hem anlatılanlar gerçekten olsun istiyordum, hem de anlatıldığı gibi olmadığına inanmak istiyordum. Bir açmazdaydım. Bu çocukça ruhumla içinden zor çıkacağım bir durumdu. Zıt isteklerim arasında gel gitler yaşıyordum. Umberto Eco, bu durumu “yorumun sınırları” diye bir tamlamayla açıklıyor. Kitaplar beni dünyaya farklı bir şekilde bakmaya zorlamıştı. İlk kitabımı sevdim ve sakladım. Kırmızı beremi de! Bazen objelere, delice, anlamsız biçimde bağlanırsınız. Sanki kırmızı berem, kitaplara bağlanmamın sembolü gibiydi.

Babam okula gidene kadar her cuma akşamüstü bana yaşamda olabilecekleri ve hiç olamayacakları okumaya devam etti. Bazen ben de sayfaları tek tek açarak okuduklarını değiştirip, olmasını istediklerimi, hayallerimi anlattım ona... “Okuyor gibiymişim” oyunu güzeldi. Her masalda onların yalnız anlatıda var olduklarını bildiğim halde, bir yandan gerçek olmalarını çok isterken bir yandan da onları değiştirerek gizemli düşle- rimle değiştirip anlatmayı seviyordum. Her bir masal zihnimi harekete geçiyordu. Var olan dünya modellerinin dışına çıkmamın ilk basamaklarını oluşturunuyordum farkına varmadan. Babam ise beni sabırla dinliyordu. O sakin hali, bende doğru yoldayım hissini uyandırıyor ve kendimden emin, güven duygusuyla büyüyordum.

Babam okuduğuna göre iyi ve yararlı bir şeydi bu eylem. Yazılı şeylerin göz kamaştıran gerçekliği beni büyülüyordu. Üstelik ailemizin yaşantısına göre kitaplar oldukça karışık ve alabildiğine renkliydi. Babam bana kitap okurken annemin yemek yapması ya da sofrayı hazırlaması çok sıkıcı geliyordu.

Alfabe benim için 28,5 harftir. “r” harfleri yoktur. Vardır da tam o harfe benzemez! Herkes gibi söyleyemem. “v” ile “r” arası bir şey! Fransız değilim, ama kendi ulusum gibi de söyleyemem. Şöyle bir ağız tadıyla “Tü(r)k” diyemem. Babamın da “r” harfi kimselere benzemiyordu. Ama ikimizinki aynıydı! Hiç kimsenin babası böyle konuşmuyor ve böyle kitap okumuyordu! Bir

tuhaflık vardı bizde. Baba kız diğerlerine benzemiyorduk! Doğal ve hatta mükemmel olan tüm sesleri herkes gibi söylemekti, ama biz kusurluyduk! Leonard Cohen ne diyor: *“Mükemmeliyeti boş ver. Her şey kusurludur. Her şeyin üzerinde çatlaklar vardır. Işık da bu çatlaklar ve kusurlar sayesinde görünür.”*

Kitaplarla ve bir tek harfin söylenemeyişiyle kurulan, karşılıksız ve baba kız arasında yaşanan başka bir sevgiydi bu!

Kitap okunan çocuk bir an önce okumayı sökmek ister. Okumayı öğrenmemle doğal olarak kitaplarla olan ilişkim değişmişti. Ama öğretmenimin tüm uğraşlarına rağmen alfabe-me, onun istediği gibi “r” harfini ekleyemedim! Benim tuhaf “r” harfim, sadece bana ve babama özeldi. Aramıza babamla kimse giremezdi! Artık kitaplarımla kendim oynayabiliyor, onları okuyabiliyordum ve tüm kitaplarımda içindeki “r” harfleri de doğal olarak bana özeldi. Okudukça onları, kütüphanemin raflarına özenle yerleştirdim. Annem, bazı kitaplarımı arkadaşlarıma vermemi söylediğinde bahanem hazırdu: Benim kitaplarımı başka çocuklar, benim ve babamın okuduğu gibi okuyamazlardı! Onların işine yaramazdı. Sonunda nasılsa annem beni ikna etmeyi başardı. Teyze kızına verdiğim,, *Pigmelerin Arasında Sekiz Yıl* kitabını hâlâ sahaflarda arıyorum. “Ayşe-gül”lerimi niye vermişim sanki! Zor olsa da sanırım kitaplar kütüphanemin raflarında yerlerini bulunca ben de yavaş yavaş yerimi bulmaya başlayacaktım. Keloğlan’ım, Robinson’um, Sinbad’ım ve kötü kalpli Karlar Kraliçesi kendi kimlikleriyle kitaplığında yerlerini aldılar. Elbette kendi kimliğimle, kitapların benim için var ettiği kimlik arasında bir ayırım yapmam çocukluğumda mümkün değildi. Süreç devam etti. Tabii hep okuyarak...

Okullar kapandığında anneannemin ve dedemin yanından ayrılıp yaz tatilini annem, babam ve kız kardeşimle geçirmek için o yıl hangi köyde öğretmenlik yapıyorlarsa oraya giderdim. Anımsadığım en güzel anlar, annem, babam ve benim,

gece birlikte kitap okuduğumuz anlardı. Bazen kardeşime de okurdum kitaplarımı. O, okumaktan çok dinlemeyi severdi. Hatta sadece bu an için yaz tatilinin gelmesini beklediğimi söyleyebilirim. Köylerde mutlaka her şey satan sadece bir dükkân bulunurdu. Ayda bir kez babam, bu dükkân aracılığıyla çeşitli kitaplar ısmarlayıp getirtirdi. Gündüz, bir piknik tüpünün ucuna cam içinde bez bir torba geçirilmesinden oluşan ışık verici bir aparat sayesinde işlem gören bir mekanizmayla çalışan, lüks lamba denilen aydınlatmaları hazırlardı. Akşam bu lambalardan yayılan ışıkla kitapların içinden iyi huylu gölgeler çıkardı, onları izler, sadece ben görürdüm ve bir söz ormanından ibaret loş bir oda gittikçe esrarengiz bir şatoya dönüşürdü.

Gorki, *Edebiyat Yaşamım* adlı eserinde kitapların onda bıraktığı etkiyi anlatamayacağının endişesini taşır: *“Her kitap, önümde yepyeni ve yabancı olduğu bir dünyaya açılan bir pencereymiş gibi geldi bana. Daha önce hiç tanımadığım, bilip öğrenemediğim ilişkilerden, düşüncelerden, duygulardan ve insanlardan söz ediyordu kitaplar. Bunu anladığımda duyduğum şaşkınlığın büyüklüğünü yeterince canlı ve inandırıcı bir biçimde anlatamayacağım size belki de...”*

Okumaya doyamadığım bir gece herkes uykuya dalınca el fenerini ele geçirip yatağın içinde gizlice kitap okumanın hazasını keşfettim. Her akşam el fenerlerindeki pilleri yenilemek zorunda kalan annem, kısa zamanda ne yaptığımı anladı ama bir şey söylemedi. Babam bir gün yok oldu. Ertesi akşam bir kutu pille, normalinden daha büyük bir el feneriyle çıkageldi. Azarlanmayı beklerken ödüllendirilmiştim. Abartmamak kaydıyla geceleyin yatağımın içinde okumama izin verildi. Bir yıl sonra, sekiz yaşında kalın mercekli bir çift gözlüğüm oldu. Ben, gözlüğüm ve kitaplarım bir bütün olduk.

Babamın kestane ağacından yaptığı kitaplığımızda yan yana, düz veya yatık, sımsıkı ya da aralıklı dizili kitaplar sıkılmadan dururdu. Balzac yeşil, bez kaplı, orta boyluydu. Beyaz

tenli Şolohov'dan dört tane vardı. En zayıfı Don Quijote'tu. Okul kütüphanesinde şişman halini görünce şaşırılmıştım. Öğretmenliğimin ilk yıllarında doğum günümde Doğan Kardeş Yayınları'nın bastığı, Reşat Nuri Güntekin'in, 1957 ilk baskısını kendime armağan ettim. Ne çok zayıf, ne de çok şişman.

Kütüphanenin en üst rafına dokunmama izin verilmiyordu. Annem o kitaplara sandalye olmadan erişebildiğimde okuyabileceğimi söyledi. Birkaç kez tabureyle uzanma girişiminde bulundusam da başarılı olamadım. Ailemin tek servetinin kitaplar olduğunu hissediyor, onlara da, aileme de derin bir saygı besliyordum.

En eğlenceli şey, ansiklopedilerden öğrendiklerimi yeri geldikçe sınıfta anlatmaktı. O zamanlar gazeteler kupon karşılığında ansiklopedi vermeye henüz başlamamıştı. Herkesin evinde pek ansiklopedi de yoktu. Arkadaşlarım ancak kasabamızın küçük halk kütüphanesinden onlara ulaşabiliyorlardı.

Ben şanslıydım. Halamın doğum günü armağanları bordo ciltli "Doğan Kardeş" ve Hayat Yayınları'nın çıkardığı mavi cildin üzerine altın yaldızla yazılmış başlığıyla *Küçük Ansiklopedi*'ye sahiptim.

Küçük Ansiklopedi'm, Şevket Rado'nun önsözüyle başlar: "Şimdi elinizde bulunan ve Küçük Ansiklopedi adını taşıyan bu eser, kısa yoldan çabuk ve doğru bilgi edinmek isteyenlerin ihtiyaçlarını gidermek maksadıyla çıkarılmıştır. Daima el altında bulundurulması gerektiği düşünülerek tek ciltte tamamlanmasına bilhassa ehemmiyet verilmiştir. Fen, tabiat, ilim, sanat, tarih, coğrafya bahisleriyle meşhur adamlar içine alınarak geniş bir alâkaya hitap etmesi temin edilmiştir."

Şimdi bilgiye ne kadar kolay ulaşabildiğimizi düşündükçe, bu önsöz, verilen emeğin büyüklüğünü anlatması açısından çok önemli geliyor bana.

Bir insan birdenbire okuma tutkunu olmaz. Aşama aşama gerçekleşir. Ansiklopedi maddelerini alfabetik sıraya göre hepsini tek tek okumak ilk hastalanma belirtilerimdi. Okuduğum ya da okuyacağım bütün kitapların yerini tutuyor gibi geliyordu bana bu kalın hacimli kitaplar. Okuduğum bazı kitaplar tuğla gibi ansiklopedimin yanında bir şey ifade etmiyordu. Yeni yeni bilginin farkına varıyordum. “r harfine gelince ne yaptın?” diye kendi kendinize soruyorsunuz doğal olarak. Güneş tanrısı “Ra” ilk maddeydi. O maddeye gelemeden başka kitapların varlığını keşfediverdim. Dünyanın bilinmezliğine az da olsa yanıtlar bulmak okuma ve bir an önce büyüme isteğimi artırıyordu.

İlk gençliğimin kütüphanesi, bugün benim için hâlâ önemli olan hemen hemen her kitabı içeriyordu. Bunu oluşturan çevremdi. Şanslıydım. Annem, babam, öğretmenlerim, bir çocuğa bir kitap hediye etmenin önemine inanan tanıdıklar kütüphanemi oluşturmamda yardımcı oldular. Kendi paramla ilk aldığım kitap, incecik bir şiir risalesiydi. Saman kâğıdına basılmış minicik bir Tevfik Fikret. Şehirler arasında düzenlenen yarışma sonrası, bir hentbol maçı bitişi, devletin verdiği küçücük harcırahla Kütahya’da bir kırtasiyeden almıştım. Neden Tevfik Fikret? Edebiyat öğretmenim Mübeccel Hanım, sınıfta bir aşağı bir yukarı gidip gelerek yüksek topuklarının ritmik tak taklarıyla Tevfik Fikret’in şiirlerini okurdu bize! Topuklarının ritmiyle şiir uyum içinde salınır dururdu kafamın içinde. Fikret’e bağlılığım oradan gelir. Kitaplarınıza bağlanırken, yazarlarına da sadakatle bağlanmaz mısınız? Bazen kitaplığımda edebiyat öğretmenimin hayaleti dolaşır. Şimdi daha iyi anlıyorum değerini. Son günlerde memleketin halinden aklı gidip gelen ben, onu, kütüphanemde, kendisine çok yakışan tarazlı sesiyle “Han-ı Yağma”yı okurken buluyorum.

“Verir zavallı memleket, verir ne varsa, malını
Vücudunu, hayatını, ümidini, hayalini

Bütün ferağ-ı halini, olanca şevk-i bâlini.

Hemen yutun düşünmeyin haramını, helâlini...”¹²

Öğretmenim, şiirleri okurken özellikle son hecelerde “r” harfini daha bir vurgulu söylerdi. Ağzından “rrrrrrr” diye bitmek bilmeyen bir ses çıkardığında sanki kendini daha güçlü hissediyordu. İnsanlar, devletin her fırsatta ezdiği ruhlarını, çelişkili bir biçimde vatan, millet adına okudukları şiirlerde o garip harfi, uzun bir şekilde söyleyerek onarıyorlar galiba... İnsan üzerindeki yüzyıllara varan baskının bir harfi hiç bitmeyecek gibi baskılı söylenmesiyle atılması mümkün mü? Ve bu harfi çoğunun aynı söylemesi... Bütün kitaplarda bu sesin olması normal mi? Kitapların aynı seslerle okunması hem büyü, hem de çok sıradan gelmiyor mu size?

Fransız yazar George Perec, *La Disparition/Kayboluş* romanında faşizme tepkisini. “e” harfini romanında kullanmayarak gösterir. Perec, Anton Voyle (Anton Ssliharf) adlı kahramanının kayboluşunu polisiye bir kurguyla anlatır. Anton’la birlikte, dünyadan “e” harfi de kaybolmuştur. Perec’in kaybolmasına göz yumduğu “e” harfinin, Fransız işbirlikçiler tarafından Nazilere teslim edilen ve toplama kampında ölen annesini simgelediği söylenir. Yaşamında annesinin boşluğunu “e” harfini ortadan kaldırarak yansıtmıştır. Biz ise gürültülü “r” harfinin bitmesine izin vermeyerek farkında olmadan devlet faşizminin insan ruhunu yaralayıcı baskısından kurtulmaya çalışıyoruz. Devlet nasıl bizi sömürüyorsa, biz de “r” harfini sömürerek ondan intikamımızı böyle alıyoruz.

İyi bir okur olduğumu düşündüğüm bir arkadaşım, George Perec’in kitabını okuduktan sonra, “E harfinin olmamasının ruhumda derin bir yoksunluk duygusu yaratacağını ve ‘e’ harfini özleyeceğimi tahmin etmezdim” demişti. Onun bu sözleri üzerine “r” harfini yaşamımdan tamamen çıkarıp atsam, özler miyim acaba diye bir an düşündüm.

¹² Tevfik Fikret.

Sesler, genizden bir tını, nefes alışlarla beliren, dişlerin içinde yuvarlanarak dudaklarla önleri kesilen, inişli çıkışlı yorumlarıyla birlikte bir bütün oluşturan simgelerdi. Birbirleri arkasından gelerek her insan için değişik aktarımlarla benzersiz imgeler oluşturuyorlar, kişilere özel, soyluca yerlerini alıyorlardı. Sesleri emiyor, onları doğal durumlarıyla yakalayarak benimsiyordum.

Bazen sesler şaşırtıcı biçimde, okuyanın ve dinleyenin duyumuna göre de olağanüstü bir hal alabiliyordu. Sözcükleri oluşturarak dil, hem yazanın hem de okuyanın yaratıcı zekâsına göre nasıl da biçimleniyordu! İçinize zengin sözcükler sırayla dolmaya başlıyordu.

Daniel Pennac, *Roman Gibi* kitabında bir öğretmenin öğrencilerine metinleri sesli okumasının etkisinden söz eder. Hatta onu bildiklerini aşılamadığı, bildiklerini sunduğu için bir halk ozanına benzetir; çünkü öğretmenin karşısında “okuması olmayan(!)” bir topluluk vardır: “*En önemlisi, bize her şeyi yüksek sesle okumasıydı. Anlama arzumuza birden yerleştirdiği bir güven... Yüksek sesle okuyan insan, kitabın seviyesine çıkarır bizi. Gerçekten okuyacak bir şeyler verir...*”

Büyüyordum... Annem, şömiz kapaklı Victor Hugo’nun *Sefiller* kitabını artık okuyabileceğimi, hatta bana verebileceğini söylediğinde bunu hak edecek ne yaptığımı düşünmeden edemedim. Kitabın kapağına âşıktım. Genç bir adam, yerde kanlar içinde yatan yaşlı bir adamın başını kucağına almış, beyaz bir mendille kanlarını temizliyordu. Beni çeken daha çok renkleri idi. Siyah, beyaz ve kırmızı, “devrim” dedikleri büyük ve kanlı bir olayın rengiydi anlaşılan! Annem ve babamın kitaplarının kapıları bana açılıyordu. Ben de evde kendi devrimimi böyle yapmıştım. Zaferimi okulda arkadaşlarıma, öğretmenlerime ve tüm mahalleye göstermek için kitabı evden okula, okuldan eve getirip götürmeye başladım. Hatta sınıfta, sıramdan yere düştüğünde öpüp başıma koydum. Kutsal

olanın yerde ne işi vardı! Bize öğretilen de buydu! Arkadaşları-
mın kahkahalarını hiç anlayamadım!

O dönemden çok az arkadaşım kaldı geriye ama Dilek Mat-
baası'nın 1972 yılında bastığı *Sefiller*'i hâlâ elimde! Mübeccel
Hanım, "Kitabın okumadan yırtılacak, eve götür artık, kitaplı-
ğına koy!" dedi. Bu bir emirdi! Sözünü dinledim. Kitabımı kü-
tüphaneme yerleştirdim, ama hemen okumadım. Ancak *Notre
Dame'in Kamburu*'nun siyah beyaz filmini izledikten sonra
merak edip *Sefiller*'i okudum. 80'li yıllardı. O yıllar, siyah be-
yaz ve kırmızıydı. Başka renkler pek yoktu! Yasak renk ise kı-
zıl! Sefiller (!) zamanıydı! Seneler sonra Paris'e gitme olanağı
bulduğumda, anlamsız bakışlar altında ilk gezdiğim yer şehrin
kanalizasyonları oldu. Babamın ihtilâl aylarında kimselere ya-
kalanmadan şehrin karanlık, izbe kanalizasyonlarından kaçma-
sının hayalini epey kurmuştum. Farelerle nasıl baş edeceğini
dahi düşünmüştüm. Bu hayallerin hiçbir işe yaramaması uzun
süre canımı yaktı. Babamı onun elinden düşürmediği kitapla-
rıyla yatıp kalkarak aramıza dönmesini yıllarca bekledim.

Okuduğum kitaplardan okulda söz etmeyi seviyordum.
"r"leri söyleyemeyerek sevimli ve her zaman ilgi odağı olmak,
kitaplardan öğrendiklerimi hiç bıkmadan anlatarak popülerli-
ğimi devam ettirmek hoşuma gidiyordu. Yalnız, öğretmenle-
rim ağzımı açtığımda beni kaş göz işaretleriyle hemen susturu-
yorlardı. Anlatmamam gereken şeyler vardı sanırım. Ne zaman
susmam, ne zaman konuşmam gerekiyordu, şaşırmışım! Kara
sarı bir gecede sobada çatır çatır yanan kitaplardan, geriye *Se-
filler* kalmayı başarabilmişti! Evet Sefillerrrrrr! Annemin yanan
kitapların ardından neden sobanın üzerinde çay demlediğini
hiçbir zaman anlayamadım! Soramadım da!

Yıllar sonra, Amsterdam'da Van Gogh Müzesi'nde, Gau-
guin'in birlikte çalıştığı Van Gogh için 1888 yılında yaptığı
"Sefiller" tablosunu gördüğümde kendini Jean Valjean gibi
toplumun baskısı altında hisseden bu adamı anlamam hiç zor

olmayacaktı. Vincent'e şöyle yazar: *"Başıma hücum eden kan ve gözlerimin çevresindeki renkler, demirci ocaklarındaki renkleri hatırlatıyor. Böylece, kızgın lavlar ruhuma doğru akıyor, gözlerimin ve burnumun etrafındaki çizgiler bana İran halılarındaki çiçekleri hatırlatıyor."* Gauguin, çocuksu çiçekleriyle ve boylarıyla beni kışkırtarak ergenliğimin sembollerini ve acılarını birleştirmiş, bir final hazırlamıştı.

Üniversiteye gitmek için evden ayrılma zamanım gelmişti. Kitaplarımın bir kısmı benimle uzak bir diyara taşındı. Bir kısmı da ailemle kaldı. Ruhumu iyileştirenleri, iyiyi yaratanları baba evinde bıraktım. Masallarım, romanlarım, hikâyelerim ve şiirlerim beni yıllarca bekledi. Ansiklopediler ve yardımcı kitaplar, tüm hacimleriyle benimle geldi ve yarattıkları zorunluluk duygusu ve ağırlıklarıyla yanımda kaldılar. Halbuki küçük olanları yanımda taşısam ruhum hafifleyecekti! İşte, kütüphaneler imdadıma o zaman yetişti ve açtılar bana bütün kapılarını... Şehirdeki tüm kitaplar benim oldu. Ve söyleyebildiğim şekliyle "r" harfini olduğu gibi tüm kitaplarda kabullendim!

Sevgili Alpay Kabacalı gülümseyerek bir gün sordu. Çok az gülerdi. Şaşırdım.

"Hiç denedin mi senin şu muhteşem harfini doğru söylemeyi?"

"Hayır!" dedim.

Sevgilimin arzularını kamçılایan Habeşistanlı dedemden yadigâr melez dudaklarım bu harfi söylemeyi hiç istememişti. Ayrıca, hiç kimse de doğal haliyle –ne demekse- ağzımdan çıkarabilmem için beni uyarmamıştı. Kabacalı, Özdemir Asaf'ı anlattı:

"Senin gibidir," dedi gülerek. "Özdemir Asaf, şiirlerinde 'Asaf' soyadını kullanırdı. Oysa asıl ismi Halit Özdemir Arun'du. 1950 yılında Çağaloğlu'nda bir matbaa açmaya karar verir. Vergi dairesine açılış işlemleri için gittiğinde memur adını

sorar. R'leri 'ğ' olarak söyleyen şair, 'Halit Özdemir Ağun' der. Memur, Özdemir, bilinen bir isim olduğu için belgelere 'Halit Özdemir Ağun' yazar. Asaf, yanlış yazıldığını görünce 'Soyadımı yanlış yazdınız. Doğğusu Ağun' der. Memur yüzüne garip garip bakar. 'Evet, Ağun' der. 'Hayığ, hayığ Ağğun.' 'Beyefendi anladım. Ağun.' Asaf çok sinirlenir. Cebinden kalemini çıkarır, kocaman harflerle kâğıda ARUN yazar, r'lere basa basa yüksek sesle okur. 'AĞĞĞĞĞUN.'"

Ve ekledi:

"Yine bir gün, matbaadan çıkıp Karaköy'e gitmek için bindiği taksinin şoförü sorar. 'Neğeye biğadeğ?' Asaf utancından 'Kağaköy' diyemez, 'Eminönü' der ve iner. Oradan Karaköy'e kadar yürür."

Ne zaman bir Özdemir Asaf şiiri duysam ya da okusam bir gülümseme yayılır yüzüme. Bu yüzden şiirlerinin de hakkını veremem Asaf'ın. Ve kendim de yüksek sesle şiir okumayı sevmem. Sınıfımda yüzlerce metni öğrencilerime okumuşumdur keyifle, ama şiir okumaktan hep kaçınmışımdır. Bu huyumu fark eden haylaz öğrencilerimden biri "Sizin için bir şiir yazılsa, bakın nasıl okursunuz!" demişti. Hak vermeden edememiştim.

Ve Can Yücel, 28 Ocak 1981'de Özdemir Asaf'ın cenazesi için Bebek Camiinden Aşîyan'a kadar geldikten sonra "Cenaze Dönüşü" adlı bir şiir yazacaktır.

"Anlaşıldı bu

R'lerin intikamı

Onlar yuttu Özdemir Asaf'ı."

İstanbul'da kitaplarımı kaybedecek değildim Ama epey bir zaman onlar da ben de sık sık oradan oraya taşınıp durduk. Her taşınmamda bazılarını bir gün canlanacaklarına olan inancımınla sabırla beklemeyi öğrensinler diye kutulara yerleştirdim. Kutular ağırlaştıkça ben de ağırlaşmaya başladım. Yaşadığım her

evde, salonda, odada, mutfakta kitaplardan oluşan kalıntıları mı bırakıyor gibiydim. Onları biri yüreklendirse anlatacaklar İstanbul'da nerelerden nerelere sürüklendiklerini! Leviathan'ın gri raflı yurt odacıkları, yaşlı kadınların pansiyonları ve eski Fatih evlerinin şal desenli, kâğıt kaplı duvarları... Ve mekânların birbirine yaslanmış duvarlarından benim kulağıma yapışan, “r” harfini kadınlara şiddetle, bağıra bağıra söyleyen e(r)il “errrrr-rkek” sesleri...

Ve nihayet, bir gün, benim gibi oradan oraya savrulan kitaplarımın bir araya gelme zamanı geldi. Tek tek kutulardan çıktılar, özenle taşındılar ve kendi evimde toplandılar. Her seferinde kendime, *duvarlarıma yayılan bu yığın ve kitapların içinden çıkıp uçuşarak raflara yapışan bu muhteşem seslerin birleşimi nasıl oluştu* diye sorar ve hayret ederim. Aslında hiç kolay olmamıştı. Ama harfleri farklı söyleyen insanların sesini içimde daha çok duymuştum sanırım. Onları dinleye dinleye kendi sesime ulaşacaktım. Sesler topluluğunun sırrı buydu belki de!

Hastalanmıştım. “Bibliyofil” olma yolunda ilerliyordum. Kitapların ilk baskılarını arayıp bulma ve imzalı kopyalar elde etme merakı beni iyice sarmaya başladı. Osmanlıca okumayı öğrenmem el yazmalarına yönlendirdi. Doğal olarak kıymetlilerim, kütüphanemde özel bir yere sahip oldular. Önce onları önyargılarıma göre düzenledim. Sonra da gereksinimlerime göre... Hatta bu coğrafyaya saçma sapan bir mantığın etkin olduğunu bile söyleyebilirim. Sayıları arttıkça aradıklarımı bulamaz oldum. Bulamadığımda da yenisini almaya başladım. Amin Maalouf'un, Çivisi Çıkış Dünyası'nı üç kez aldığımı fark ettiğimde kütüphanemin de çivisinin çıktığını anladım! Onu yeniden ele geçirmek için yeni bir yol bulmam gerekiyordu. Tüm kitapları bilgisayarda fişlemek sanırım tek çözümdü. Hem numaralarla hem de harflerle özel bir sistem oluşturdum. İçinde “r” harfi elbette vardı. Fakat benim tuhaf söyleyiş biçimimle! Özel sesime alıştım da bu sisteme alışmam kolay olmadı.

İyi ki alfabenin başında benim şöhretli harfim yoktu. Kütüphanemin bu harfle başlamasını istemezdim doğrusu! Sol-jenitsin'in *Gulag Takım Adaları* ya da Hasan İzzettin Dina-mo'nun *Kutsal İsyan*'ını belli bir sistemin içine oturtmak ve tüm kitaplarımı düzenlemek, edindiğim parça parça kültür kırıntılarını kafamda bir bütün olarak toparlıyormuşum his-sini vermişti. Duvarlarımı ünlü yazarların kitaplarıyla doldur-mak bir anlamda fetişist bir tatmin aracı değil de nedir? Sanki kitapları raflara yerleştirerek edindiklerimi sindiriyordum. Bu, takdir edersiniz ki bir yanılsamadır; çünkü bir kitabı bitirdiği-mizde geriye kalanın ya da kalanların adını koymak oldukça zordur.

Türk klasikleri ilk zamanlar öncelikli oldu; çünkü "r" se-sini herkes gibi söyleyemesem de Türkçeye vurgundum... Eğitimim dolayısıyla kendi edebiyatımı ya da kültürümü öne alma kaygımdan değil! Reşat Nuri, Yakup Kadri, Halide Edip, Hüseyin Rahmi kütüphanemin raflarında yerlerini yavaş ya-vaş okunarak aldılar. Güncel, hatta popüler Türk yazarlarının kitaplarını da edindim. Bazılarını okudum, ama bazıları hâlâ sürgünde! Belki bir gün okurum! Ama Karay'ın *Türk Prensesi Nilgün* serisinin kütüphanemde olmasıyla hep övündüm. Ah-met Hamdi Tanpınar'ın *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'nü defa-larca okudum. Nedenini anlatamam! Yarası vardır içimde!

Michel Zevaco'nun on ciltlik *Pardayanlar* serisi ile dünya bana geldi. Victor Hugo, Flaubert ağırlıklı kütüphanemde Zola pek yok. Az oluşunun nedeni de yok! Bazı eserleri anlamak için yaş almam gerektiğine inandım ve beklettim. Rus edebiyatı raf-larda imbiklendi ve önce Gogol'ü sömürdüm. Ardından Dos-toyevski'nin dediği gibi Gogol'ün *Palto*'sundan Puşkin, Tols-toy ve tabii Dostoyevski çıktı. 35 yaştan sonrasını kucaklamak daha kolay oldu. Yönlendirilmişliğim, gelgitlerim, yargılarım, şartlanmalarım, fakülte-deki ders notlarım, Osmanlıca "r" har-finin yazabilmem etkili olmuştur kütüphanemi oluşturmamda! Bu varoluşlarla yaratılan kütüphane özgün olarak nitelendirilir

mi bilmiyorum. Kırk beş yaşından sonra bazı kitapları elimden çıkarttım. Hatta bu, bana garip bir zevk verdi. Sevmediğim huylarımı terk etmek gibi! Sanırım asıl kütüphanem bundan sonra oluşacak! Yeterince vaktim var mı bilinmez. “Ölüme karşı okumuyor muyuz?”

Bıraktım artık harfimle didişmeyi. Ve sevgilim “r” harfini böyle söylemeyi ya da söyleyememeyi bana çok yakıştırdı.

Yatarak okumayı severim. Bir kitap okurken bazen ruhumu bedenimden ayırıp kendime ve kütüphaneme bakıyorum. Adeta bir mabede benziyor. Abartıyor olabilirim. Şiirler, romanlar, öyküler, denemeler, biyografiler ve kitaplarımın hepsi gözüme ilahi bir lütuf olarak görünüyor. “Edep” sözcüğünün anlamını düşünürsek, edebiyatın güzelin, iyinin özünü oluşturduğunu düşünmüyor muyuz? Buna hizmet etmiyor mu? Birçok kültürde ozanlar Tanrı’nın yüksek temsilcileri değiller midir? İlahi olanı yorumlamak bize kalıyor. Bu amaca hizmet eden tüm metinler her insan için “ilahi olan” neyse, en yüce noktaya yakınlaştırıyor. Kitaplarla birlikte bizim için en yüce neyse ona doğru koşuyoruz.

Son zamanlarda okuduğum metinlerde doğruyu bulmakta zorlanıyorum. Temmuz ayından beri bir takıntı oluştu bende! “Cumhuriyet”, “demokrasi” ve “özgürlük” sözcüklerini kitaplarımın içinde kaybetmekten korkuyorum ve “r” harfinin vurgulu ve uzun söylenmesine sinirlenen ben, bugünlerde özellikle “cumhu(r)iyet”, “demok(r)asi” ve “özü(r)lük” sözcüklerinin orta hecelerde daha bir vurgulu söylenmesini çaresizce bekliyorum!

Sandro Botticelli, La Primavera (Bahar), 1481-1482

DER VASF-I BAHAR

Her şeye rağmen bitmek bilmeyen bir kışın ardından nihayet bahara kavuştuk. Yaza pek hevesim yok. Ruhum bu yıl baharı alabildiğine yaşamakta kararlı.

“Mayıs ayların gülüdür
Taze bir çiçek dalıdır
İçerim ateş doludur
Mayısta gönlüm delidir...”¹³

Sabahattin Ali’nin dizeleriyle iç içe geçmiş notalar dolanıp duruyor dilimde. Mayıs hem aşkı müjdeliyor, hem de devrimi... Baharın köpürttüğü nehirler gibi insanlar coşuyorlar. Ülkemin her yerinde çoban ateşleri yanıyor.

¹³ Sabahattin Ali, “Mayıs” şiiri.

İstanbul'da bahar mı? Olmayan bahçelerde ve mesire yerlerinde Osmanlı'da baharı yaşıyorum inadına! En fettan halimle ve ok kirpiklerimle duvara yapışıp kalmış otlara, çalılara ve çiçeklere göz süzerek dikey bahçelerin yanından nazlanarak geçiyorum. Korkarım ağaçlar da bir gün, topraktan çıkıp betonun üstünde amuda kalkarak başka bir makama geçecekler! Katledilen ormanların yerine tuhaf bir yanılısama ile insanlara "aferin" dedirten ve yol kenarlarına iliştirilen rengârenk sümbül ve lâlelere bir "ah" çekerek bakıyorum.

Divan şairleri, bahariyeleri herhalde gülşenlere bakarak yazdılar. Ben nereye baksam? Nef'i, "Esti nesim-i nevbahar açıldı güller subh-dem" derken Hasbahçe'ye mi bakıyordu? Çılgın bülbül hangi gül için feryat ü figan ediyordu? İşveli, servi boylu dilberler Sadâbat'ta belki Hacı Arif Bey'den bir şarkı geçiyorlardı. Boğazda erguvanlar yeniyi muştuluyordu. Sarı mimozalar, ada sakinlerini yaza davet ediyordu. Bütün cami çinilerine zerk edilmiş nar ve erik çiçekleri sanki "Tüm zamanların nevbaharını unutmayın." diyordu. Âşıklar mı? Felekten kâm alma derdinde... Hangi yüzyılda mı bu bahar yaşandı? Çok önce... Konstantin Efendiler, kuşları boğmadan, çimenleri sökmeden, yollar çamur içinde kalmadan önce.

Bahar, gönüllere ferahlıktır... Gam, keder dağılır. Ölüler, dirilmek için Hazreti İsa'nın nefesini bekler. Karakoç der: "Yaratılışa dönmüşüm baharla." Her nevruzda başka türlü canlanır bedenler. Çünkü Tanrılar ölümlülere can vermiş, havalar ısınmış, meyve çiçekleri açmaya başlamıştır martın sonunda... İlkbaharın genç kadınlarıdır onlar.

Aşk, baharla gelen...

Çocukluğunda arkası yarınların âşıklarının inlemelerini dinleyerek büyüyenler, sizin ve benim gibi, iki denizin ve iki karanın koynunda uyuyan İstanbul'un mor baharını aşkla karşılar. Geçmiş tazelenir. Eskilerin bitti sanılan aşkları mektuplarla canlanır. Davetkârdır söz... Aranan o ilk söz, ilk öpüşme,

ilkbahardır belki! Tenin tene işlemesidir. Âşık, “rüsva-yı cihan” olmaya niyetlidir yeni zamanda. Geç keşfedilir ne yazık ki şimdiki zaman. Bir rüyayı müjdeler sevgiliye Mecnun namelerle. Uyanıkken görülen bir rüyayı! İkisi de artık bir menkıbenin parçası olduklarını bilirler. Bu mektubu okuyan Fuzuli, cananın şevkinden Leyla ile Mecnun’u sadakatle yâd eder. Canan, “Yoksa bugün delirdiğin zaman mı?” der, sorar sevgiliye: “Yanar mısın pervane gibi yeniden?” Deli gönüller kaynayıp coşar. Var mıdır âşıklara Fuzuli ile Karacaoğlan’dan daha iyi aşkı öğreten? Hiç söylenmemiş aşk neşidelerini onlar için dillendirirler. Bırakın, baharım bitmeden hem inanayım hem yorulayım. Size yaslanayım. Aşk umduğun ve korktuğun müddetçe var!

İstanbul’un mor, hercai baharı âşıkları çoktan ele geçirmiştir. Gerçekle tezat rüyaların, arada kalmışlığın, sisin rengi, erkek ve dişinin sınırlarını zorlar. Boyutlar arasında git gellerle âşıkları bunaltan mor, varlıklarını bölmeyi başarır. Erkeğin kendini doğanın ritmine bırakmasından ziyade, güvenli alanını aşıp risk alma halini düşündürür. Hudutlarını zorlar ama erkek kontrolü elinden bırakmaz. Erkeğini cezbeden kalın ve etli dudaklarıyla pervasız dişi, aşkta tüm engelleri yok sayarken erkek toplumsal normların bekçisi olma görevini hep anımsar morda. Ayrı bir güzergâhta dolaşan kadın, başka bir alternatifte işaret eder. Morun sakini olmak kolay değildir. Dünyanın bütünlüğünün parçalanması gerekir. Bu renk, bu yüzden dişiye aittir.

Bitti sanılan duygular, o bahar, mayıs sürgünleri gibi tap-taze filizlenir ve aşk bükülmezliğiyle yücelir. Ateş yanmaya başlamıştır, ama ateşi kimin diri tutacağı belli değildir. Ruh ve beden çok dilli iki varlık... Isısıyla, rengiyle, kokusuyla, acısıyla, uyarılmanın ateşiyle ve tutkuyla bütün kabullenişlere meydan okur. Aşk denetlenebilen bir şey değildir. Kırar, kavga eder, yıkar geçer. Bir ayaklanmanın sesidir gelen. Baş eğmek değil başkaldırmak gerek. Yanıtlar beklenir alelacele... Bunu nasıl değerlendirmeli âşık? Aşkın sözü bugünü sorgular. “Oku,

mutlu ol, seni hâlâ sevdiğimi bil, daha fazla bir şey bekleme ve acı çek... Ya da oku, nihayet kabullendiğimi bil ve yaşadıklarımı anla ve bana ulaş. Oku, ben yaşamak istediklerimi ve hayallerimi yazarım sadece...” Kuruntular... Söz dalgalanır gider ama geri gelmez. Mecbur değildir aşk söze. Kadın sözden öte, ete kemiğe bürünmüş bir adam, bir ses, upuzun bir açık deniz yolculuğu kadar öpüş istemektedir. “Şaşırt beni! Etrafımda dolanma, gel, kucakla beni!” der sevgiliye, çünkü kalbindeki sevgiye kapılıp gitmekten korkmayan bir kız çocuğunun ruhunu hep içinde saklamıştır sizin için. Mevsim bitmeden heves de bitiverir. Aşk aykırı erkek ve kadınların işidir. Aykırıda buluşur âşıklar, ikisi de sürüklenecektir karanlık bir geceye. Bahar âşıklara hiçliği sunarak yakışmayan bir sessizlikle ayrılığı getirmiştir. İçimde an derinleşmiş, kemikleşmiştir. Acaba susmak anı ertelemek midir? Zamanı sonsuzlaştırmak mı? Boşluğa tutunmak böyle bir şey işte! Sorgular durursun ömrünce! Sonuçta ne için olursa olsun haz yarıda kalmıştır. Âşık erken yorulmuştur. Sanki yolculuğu kalmamıştır geleceğe. Yaşanılan zaman daha geçerken özlenir. Bahar bize gelecek sandım, bahar sizi getirmedi.

Sevgili, aşkın ten tene bir bağın ötesinde, doğayla uyumlu, insana en yakışan ve en gerçek duygu olduğunu, bu uyumdan insanların, emeğin çoğalacağını, evrenin değişeceğini ve bunun için doğanın bizi yan yana getirdiğini bildiği halde gelmez. Nendendir bilmem! Gelmez! Hâlbuki gelse bahar, uzayacak hatta hiç bitmeyecektir.

Bir de köklerim var benim! Bahar köklerim. Bir sonbahar, çiçeklerimle ayrıldığım çocukluğumun geçtiği topraklara bağlılığım... Çeker beni kendine. Ege’de kızlar özgürdür. Baharda daha da özgür.

Mercurius’un annesi Maius, adına hakkını verircesine bitkileri büyötmeye çoktan başlamıştır. Ve yemyeşil bir okulun bahçesinde, bir bilim kadını tavrıyla her bitkiden bir yaprak ya da bir çiçek koparmaya ve bunların adlarını öğrenmeye çalışan;

beyaz, ponpon çoraplı bir kız... Artık bahar tanrıçası Flora gibi her bitkinin yönetimi benim elimdedir. Toplanan nebat, tek tek yapıştırılır kartonlara. Bitkilerin altlarına adları özenle yazılır ve bu ayın her bahar böyle devam eder. Araba modellerinin, giyim markalarının vb adlarını öğrenemedim, ama birçok ağacın, kır çiçeğinin adını bilirim ve tanırım. Bir ara, üniversite dönemimde Botiçelli'nin gizemli "Venüs'ün Doğuşu" diye bilinen tablosuna yerleştirdiği yüz yetmiş farklı türü temsil eden beş yüz çiçeği toplayıp kurutmak gibi bir takıntım da oluşmuştu. Ressam hepsini bir resme yerleştirebildiyse ben de bu çiçekleri kurutup saklamayı becerebilirdim. Sonra sıkıldım. Bahar bizi beklemez, doğada gizli saklı ne varsa döker ortalığa... Bir tek ders kitabında okuduğum ve her bahar aradığım dört yapraklı yonca'yı bana vermez toprak! Doğa "Bir gün, umut bana lazım olur!" diyerek kendine mi saklar acaba?

Ömer Seyfettin kıştan beri minicik ellerime bağlıdır. Okul bahçesinde "Bahar ve Kelebekler"i çevremi ve doğadaki konumumu duyumsayarak okumak alışık olmadığım bir deneyim sunar bana. Anlatılarla mevsimi kucaklamak... *"Saf mavi bir sema. Çiçekli ağaçlar... Uyur gibi sessiz duran deniz... Karşı sahilde mor, fark olunmaz sisler altında, dağlar... Bütün bunların üzerinde bir esatir rüyasının havai hakikati gibi uçan martı sürüleri..."* Kırmızı kurşun kalemimle çizmişim altını cümlelerin. O zaman, karşı taraftaki Midilli Adasının silueti belirginleşir, ada, birden kopkoyu, yeşil mavi, turkuvaz bir denizin üstünden incecik bir sakız kokusuyla yanıma geliverir. Kitaplarla yaşadığım hiçbir anı aceleyle getirmek istemem.

Hayvanlar mı? Uyanıp benim gibi haşarı çocukları bekler heyecanla! Kaplumbağalar tavşanlarla çoktan yarışa çıkmıştır çayırlarda. Bebesini doğuran bir keçi izlenir şaşkınlıkla! Hiçbir şeye değil, fakat bu mucizeye secde edilir. Biraz korku biraz da evrene duyulan hayranlıkla.

"Bütün bitkiler, bütün hayvanlar, bütün taşlar

Sürüngenler, konglomeralar, serhaslar
 Hepsi, hepsi ortada öğretmenim...'
 İlkbahara hazırım ben!
 Yeni çıkan kuzuların adlarını bellemeye..."

Taze çimen kokulu otlar arasında dolaşan neşeli kertenkeleler en sevdiğim hayvanlardır. Öğretmenlik yapmaya başladığım ilk yılın ilkbaharında öğrencilerim hem beni korkutmak, hem de dersi kaynatmak için kalemligime boz renkli, parmak kadar bir kertenkele koymuşlardı. Kertenkeleyle tanıştığımda mutluluktan deliye döndüğümü, çığlıklar attığımı görünce yüzlerindeki hayal kırıklığını hiç unutamam. O günden sonra okul bahçelerinde birlikte kertenkele koşturur olduk. Hatta bir yıl evde "Haşmet" adını verdiğim bir bukalemunla birlikte yaşadığım da bilinir. Eve gelen yardımcı hanımım Hanife, "Evde bir canavarla yaşıyor bu kadın!" diye epey dedikodu yapmıştır apartmanda.

İstanbul çocuklarını neler neşelendiriyordu baharda?

Sonra ağaçlara tırmanmaya başlanır. Önce badem tazeşi çağlalar, sonra erikler için... Komşu bahçenin duvarından erik çalmalar... Öğrencilerime anlatmıştım nasıl erik çaldığımı! "Ne ayıp!" dediler. Önce ne diyeceğimi şaşırdım. Sonra anlattım çaldığımı sandığımı! Komşulukta bir hak olduğunu! Her çaldığımız erik için arkamızdan kış için biriktirdiği kozalakları fırlatan Şükran teyzenin bahçesinden bize hiçbir erik hakkı tanımadığını. Her mevsim olgunlaşacak eriklerin hepsini sadece kendisi için istediğini. Bahara hazırlanan biz okullular kahkahalarla neşelendik hep birlikte...

Aziz Nesin bir röportajında Çatalca'daki vakfın duvar kenarlarına çocukların çalması için erik ağaçlarını özellikle diktiğini anlatır. Her balaya yeşile dair bir geçmiş, bir anı lazımdır. O, bu hakkı bize çoktan vermiştir zaten.

Tabii, havaların ısınmasıyla ağız tatları da değişir. Yaşamataıyla bakılır. Ve annem, teyzem, anneannem... ve Ege'de tüm

kadınlar, yabani otlar toplar. Sepet sepet taşınır evlere labada, acı filiz, ebegümeci, eşek turpu... Pazara keçi kılından yapılmış, kök boyalarla dokunan kaz ayağı motiflerle bezenmiş heybelerin içinde kuzu kulakları da gelir. Sofrada bin bir çeşidiyle ot salataları ve zeytinyağlılar yerini alır taze sarımsak eşliğinde... Cücük denilen yeni çıkmış soğanların filizlerini emmek de yağda yumurta ve ev ekmeği ile fena olmaz hani! Baklaları tarladan toplayıp poşete doldurup okulda teneffüslerde yemek de baharın cabası. Çocukların görevidir oğlak etlerini mahalle fırınlarına götürmek... Kızarmış oğlakla bezenmiş tepsileri düşürmeden eve getirmek... Küçük sokaklarda rayihalar birbirine karışır... “Bahar” Arapça koku demek... Tat ve koku iksiri baharat da baharın ürünü... Kaz Dağı limon kekiği etin yareni. Yemek içmek olmadan bedenin değeri, tazeliği olur mu? Beden kıvama gelince hayat da kıvama gelir. Hele ilkyazda.

Yine bir bahar mevsiminde başladım “Saatli Maarif Takvimi”ndeki sarı, küçücük, dikdörtgen kâğıtlardan yemek tariflerini okumaya... Bilmiş bilmiş okuduğum bu tarifleri, anneannem çeyiz sandığıma koyacağı dantel örtüleri örerken büyük bir ciddiyetle dinlerdi. Üzeri tavus kuşu motifli teneke kutusundan ipliklerini çıkarır, işlek parmakları tıgın ve ipliğin birbirine kenetlenmesiyle görünmez olurdu. Onun elinin değdiği her şey benim gözümde başka bir ruha sahipti. Gözü de ocakta fokur fokur kaynayarak pişen yemeğin üstünde... Biraz ondan, biraz bundan koyarak yaptığı yemeğe şefkatini de katardı. Bir tencere yemek; kokusuyla, tadıyla nasıl da anıları aşıyor, okuyucuya ulaşıyor! Yemek pişirmek ve insanı tatlarla sarhoş etmek ölümsüzlük için sanki bir metafor. Geriye mal mülk, saraylar mı kalacak? Oğlunuz, kızınız ya da torununuzun ağzında bırakacağınız enfes bir yemeğin tadı tuzu kalacak.

Takvim yaprağının arkasındaki tarifler mi? Nedense bütün tarifler mahallenin tümünün pişirdiği yemekleri anlatıyordu! Niye takvime yazdıklarına akıl erdiremezdim. Sanırım o dönemlerde zengin yoksul hepimizin tatları aynıydı. Suşi,

tortellini, karpaçyo ne bilmiyorduk! İlk ebeğümecini, yine bir baharda, on bir yaşında, “Günün Yemeği” ne bakarak pişirince anlayacaktım bizim bahçedeki tüm otların dünyaya da ait olduğunu. Yaklaşık otuz yıl sonra bir efemera müzayedesinden 1954 tarihli “Saatli Malûmatlı Maarif Takvimi”nin sadece bir yaprağını alıp çerçeveletip mutfağıma asınca anneannemin balı zeytinyağlılarının taze kokuları evime dolacaktı.

Duyular güzellikleri devşirmemiz için bize verilmişti. Beş duyu, hele baharda, yaşamın ışığını imbikten geçirmeye yarıyordu. Onlara ezgiler, renkler, kokular ve tatlar sunduğunuzda aşk geliyordu ve aşk bahara başkalık katıyordu. Bu başkalık, yaşamı her zamankinden daha fazla severek yeniden keşfetmenin, duyumsamanın da anahtarı oluyordu. Benliklerimizin parçalanmış kısımlarını onarmak ve ölü kısımlarını atıp canlanmak için her yıl İda, gizli bir sevda ile bir yaradılış ilahisi söyler. Aşk olmadığı zaman altın saçlı Afrodit, ölür bu topraklarda... Şair Mimnerm bunu çok iyi bilir, Simyrna’dan ona da sevgiliye de kıvrıcık saçlı bir dilberle selam gönderir.

Kadınlar mı? Bağıra çağıra yaşlı kadınlar, genç kızlara emirler vererek bahar temizliğine başlarlar. Niye Ege’de kadınlar yüksek sesle konuşur bilmem! Yarı taş yarı ahşap evlerin camları, kapıları gösterişle ardına kadar açılır. Boya badana yapılır, camlar silinir, dolap içinde kullanılmayan örtüler, çarşaflar, giysiler, yıkanır havalandırılır. Tahta fırçasıyla iç kıyıcı Arap sabunu arkadaş olur. En sevdiğim bölümü halıların terasta yıkanmasıdır. Köpük ve suyla ayaklar neşelenir, pamuğa dönüşür. Yıkamak aslında zaman dışı bir arınma töreni... Evler, eşyalar, giysiler duygularımıza, düşüncelerimize ve değerlerimize benzerler. Zamanla kirlenir, yıpranır, eskirler. Yenilenme, onarılma sadece suyla gerçekleşir. Süpürmek, yıkamak, onarmak; aslında sıradanın ötesinde bir şey... Derinlerdeki yaşama değer vermek, evi ve aileyi kutsamak, düzenini gözetmek... İşte “kut” bu olmalı!

Ve mayıs ayı... Boşuna tutturmamış Sabahattin Ali “Mayıs, mayıs” diye... 6 Mayıs Hıdrellez geçince okulların kapanması yaklaşırdı ve panayır zamanı da gelirdi. Şimdilerde adı alafranga “festival” oldu. Hiç gittiniz mi böyle bir yere? Ege’nin şirin kasabalarında kırılık alanlara kurulan panayırlarda alışverişler başlardı. Pan’ın izniyle tabii. Yakın zaman aralıklarıyla bu küçük ilçeler canlanırdı. Bir kalabalık... Bir kalabalık... Dağ Yörükleri, Oba Türkmenleri, Tahtacılar; yeşil, pembe, turuncu, kırmızı pullu fistanlarıyla; başlarında çiçekli ve telli hotozları, elleri, ayakları ve saçları kınalı kadınlar köylerden hücum ederlerdi bu tantanalı cümbüşe. Rengârenk entarilerinden gözlerimi alamazdım. Kendilerini içlerine saklamış görünmekle birlikte, bastığı yeri iyi bilen bu çeşnisi bol kadınların varlığından toprağa, çekidüzen verdikleri hanelerine, etrafa bir güç yayılırdı. Güneşten yanmış yüzlerindeki huzurla; köylerini, ailelerini, içinden güvenle geçip süzülerek gittikleri yaşamı kutsarlardı. Üstelik kasabanın arada kalmış kötü dokusunu onarmak istercesine dağlarının, obalarının, köylerinin ve tarlalarının tüm renklerinin alacalarını, doğallığını taşırlardı bu hengâmeye. Bu gürültülü kalabalıkta panayıra gelen Çingenelerin çocukları kaçıracakları uydurmaları hepimizi korkuturdu. Kara Zarife’nin öyküsü en korkuncuydu. İşin içinde kalay ateşinde kavrulmak vardı! Ben inanırdım. Şimdi çocuklar nelere inanıyorlar bilmem! Filmlerdeki ve kitaplardaki öcü böcü çocuğu ne kadar korkutabilir ki benim kanlı canlı Çingene’m gözümün önündeyken!

Çocuklar pervasızdır panayır içinde... Asıl panayır onlara gelirdi. Helvacı, macuncu ve dondurmacıyı senede bir kez panayırdaki görürdük. Dört gün boyunca yediğim abur cuburlar midemi alt üst ederdi. Evdekilere göre pis, bana göre leziz. Bir de elma şekeri satan, saçı, kaşı, kirpiği bembeyaz orta yaşlı bir adam vardı. Öğretmenim ona “Albino Adam” derdi. Ona dikkatlice bakmamamız için bizi uyarırdı. Albino Adam kendini Tanrı Eris zannederdi. Elmaları altındandı. “En güzeliniz

kimse, o alsın bu elmayı!” diye elma şekerlerini bize satmaya çalışırdı. Dünyanın ilk güzellik yarışmasının yapıldığı dağın eteklerinde büyümek böyle bir şeydi sanırım. Paris altın elmayı Afrodite’ye vermişti. Sevgilim için herkesten güzelim, biliyorum, ama bir tanrıçadan daha güzel olamam? Hafifçe geri çekilirdim. Oyun bittikten sonra elmamı alırdım. Anneannemin tüm uyarılarına rağmen gizli gizli tüm yiyeceklerin tadına bakardım.

Anneannem ve teyzemle birlikte başrolde olduğum bir polisiye romanın içinde zannederdim kendimi. Tatlı bir kovalamaca başlardı meydanda. En akıllıca yapacağınız iş, yakalanacağınız zaman üstü üste konan saten ve pazen yorganların ve yün halıların altına saklanmaktı. Pamuk ya da yün silkeleyen hallaçların tokmak seslerine satıcıların bağırışları yanıt verirdi. Gelininin “acuze” diye nitelendirdiği, gölge gibi insanların arkasından yürüyen Habibe teyze olmasa işler yolundaydı. Yaşlı olduğu için kimse onu bir tehlike saymazdı. Bulunduğu yerde varlığını siler, ama ummadığınız bir anda kâbusunuz olur, sizi yakalayiverirdi. Tekin değildi vesselam.

Uçsuz bucaksız çayırlarda atlı karınca, uçan sandalyeler, kasnakçılar ve hokkabazlığın bin bir türlü süsü cazibeleriyle afacanları çağırırdı. Onlar, panayırdan alınanlarla sevindirilirdi bayramlarda... Kırmızı rügan ayakkabılarım, ekoseli eteğim, gözü açılıp kapanan, ağlayan et bebeğim panayırdan alınmıştır. Üç tekerlekli bisikletim, top küpelerim, kırmızı taşlı, minik altın bileziğim ve içine sığabildiğim çivit mavisi naylon kamyonum... Ne olursa olsun, baharda, ayrımına vardığı her güzelliğe deli olurdu benim gibi tüm sokak çocukları.

Sadece erkeklerin gittiği, her tarafı kapalı, diğerlerine göre daha büyük çadırlar kurulurdu alışveriş yerinin biraz dışına... Oralar bize yasaktı! Duyardık ayıp şeyler olduğunu o çadırlarda. Gizlice, kız kardeşimle gidiverdik bir gün bu çadırlardan birine... Kafamızı sokuverdik çadırın altından içeriye... O,

banâ nedense “Abla, bakma sakın! Kapa gözünü!” dedi. Dört gözlerim daha da açıldı. Büyük bir cam sandığın içinde yarı çıplak güzeller güzeli bir denizkızı ve ona arsızca bakan tanıdığım bütün kasabanın erkekleri. Amcalar, dayılar, ağabeyler... Denizkızının göğüs uçlarına, püsküllü düğmeler yapışmıştı. Şaşıtım, o güzel kızın buruşmadan o kadar uzun süre nasıl küçücük bir havuzun içinde kaldığıydı!

Assos Limanında yazı beklemeden, dişleri birbirine çarpa çarpa, sabahtan akşama kadar denize giren çocukların elleri ayakları buruş buruş olur bizim oralarda. Mayolar mayıs ayından itibaren okul önlüklerimizin altına giyilmeye başlamıştır. Deniz kızları panayıra özgüydü, pek çıkmazdı ağlardan, ama efsane balıkçımız Palabıyık amcanın bir yunusun üzerine binip havalar ısınınca, durgun denizi yarararak Cunda Adasındaki büyük aşkı Eleni’ye gittiği anlatılırdı! O yunusuna binmiş giderken mavi deniz, akşam vakti şaraba dönerdi. Ben de arkasından bakakalırdım. Elbet ben de büyüyecektim. Belki bir gün beni de beğenirdi.

Küçük küçük çadırların, tentelerin altına sıkışan esnaf güler yüzüyle malını satmaya çalışırdı kasabalılara. Bazen bir şeyler takas da edilirdi. Yaz mevsimi düğün dernek zamanıydı. Eros’un oklarıyla büyülediği Afrodit’in güzelliğini taşıyan tüm Ege kızlarının aşklarını tamamına erdirmenin vakti gelirdi. Anne baba da boş duracak değil ya! Oğula, kıza yeni bir ev düzüldü buradan yapılan alışverişle. Gelin kızlara mavi boncuklu, boynuzuna takılan okkalı bir altınla kınalı koçları götürmek antik dönemden beri bir gelenektir düğünlerde, bayramlarda... Zeus İda’nın tepesinde kurban bekler bin yıllardan beri... Bunu bilir Kaz Dağının eteklerini bekleyenler. Karşıda, Midilli’de Sappho, attıkları her adım efsane olmuş Ege kızlarının sonelerini yazar, asırlık zeytin ağaçlarının altında... Antik çağda ve her bahar, yazılan tüm mitoslardan onun tabuları yıkan şiirleriyle akla geçilir ve iki kıyının kızları, Sappho ile özgürleşir, başları daha da dikleşir.

Gece, evlerin kapılarının önlerinde oturulur, komşular toplanır, çaylar içilir ve panayır dedikoduları yapılırdı. Ve bahar serinliğinde biraz üşüsek de gece saklambaçları başlardı mahallede. Nasıl olsa okulun kapanmasına az kalmıştı! Ödevleri yapmasak da olurdu! Karanlıkta saklanacak, kaybolacak metruk bir sürü yer “Bu gece bana gel! Bu gece bana gel” diye çağırır dururdu bizleri. Hem korkar hem de oynamaktan geri kalmazdık. Fil Mehmet’in bahçesi, sivri dilli Aliye hanımteyzenin göçmüş evi, Nursuz’un Ziya’nın boş dükkânı kaçıp kovalamacanın çekildiği film setleri gibiydi. Çontuk Ahmet’in yıkık taş evine girilmezdi. Evini bırakıp gideli çok olmuştu. Mahalleliye göre boş eve yerleşmek de cinlere nasip olmuştu!

Bir sonbahar çiçeklerle ayrıldığım topraklara her yaz giderim. Zamanın götürdükleriyle içinde sakladıklarını anlamak isterim her gidişimde. Burada olmadığım yılları hatırlatan üstü kapalı bir hazine saklar antik taşlarla çevrili sokaklarında. Bütün zenginliklerini içime çocukken ve ilk gençliğimde yerleştirmiştir. Artık ona ihtiyacım kalmamıştır. Her seferinde önce kafamı yukarı kaldırıp göğe, sonra denize bakarım. İçimde bulduğum andır önemli olan. Bundan sonra bana düşen, yeryüzünü bulduğumdan daha iyi bırakmaktır. Arkamı dönüp bulduğum yerden huzurla uzaklaşıyorum.

Çocukluğumun bahar ayını ise her mayısta, kafamın içinde döner durur. Şarkının dediği gibi kalbim de, bahar köklerim de Ege’de kaldı!

İstanbul mu? Bin bir derdiyle ve yüzüyle... Her semtinde, her çarşısı ve pazarında, sinemasında, tiyatrosunda, parkında; her anıt ve müzesinde; köprüsünde, denizinde, vapurunda otuz yılımı geçirdiğim tarçın ve karanfil kokulu şehir. Her ikisinin de fazlası acı, azı tatlı ve hoş... Üniversiteden daha çok kütüphaneleriyle, sahaflarıyla, öğrenci kafeleriyle, Çınaraltı’yla ve onu yüzyıllardır bekleyen dev anıt Hüseyin Avni Dede’yle banasözcüklerle kalmayı öğreten Beyazıt; ilk sevgilimin

parmağıma hiçbir yaşanmışlığın hafızasını taşımayan incecik, kalp figürlü gümüş, sade bir yüzük taktığı Ataköy, avlusunda arkadaşlarımla bitmeyen finallere hazırlandığımız kuş lokumlu kahve bahtıyarı İbrahim Paşa Sarayı, diğer adıyla İslam Eserleri Müzesi; okumadığım romanların, öykülerin, masalların rüyalarını gördüğüm ve sizin sözlerinizi okuduğum, kısa bir süre de olsa, mutluluk şarkıları söylediğim Topkapı Sarayının bahçesi; küçücük bir bankta, cumayı cumartesiye bağlayan bir gecede, çıkarsız, koşulsuz, masum, kestane tadında ilk öpüşmeyi tattığım Moda sahili; festival kuyruklarında beklediğim çoktan emekli edilmiş Beyoğlu sinemaları, saat onda, şimdi, kendi kadrajına daraltılarak bir köşede bırakılmış AKM’de gittiğim klasik müzik konserleri, Fatih’teki bir türlü içine sığamadığım soğuk, kocaman apartman dairesi ve Etiler’de teyzem ve eniştemin sevgileriyle içimi doldurdıkları minik evim, yirmi yedi yıl okullarını arşınladığım İstanbul’un sevimsiz, çapraşık, ucube yeni semtleri... Benim gibi baharı yarı deli, yarı meczup, yarı abdal karşılayan cerbezeli şehir.

Bu bahar, bir şair dostum “İstanbul’da baharda Tezer Özlü okunur!” dedi. Kızdım. Ben ölmeye değil, dirilmeye çalışıyordum!

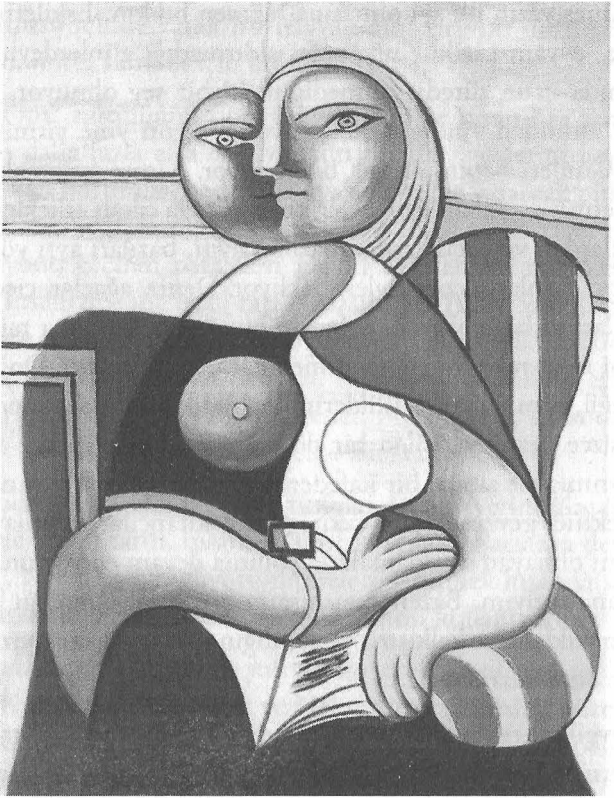
Ve bahara ve sevgilime olan dayanılmaz hasretim... Dünyanın en güzel şehrinin aslında hiç tatmadığım baharına tutunuşum, insanca yaşama olan özlemim... Hakkım değil mi? İnsan gibi kalmak ve sizinle ömrüm yettiğince birkaç çağa kalıntılarını bırakacak efsane bir aşkla yaşamak?

Hakkımız değil mi bu şehirde kesik kesik soluk almak yerine toprağın bilgeliğinin ayırımına vararak derin bir nefes almak! Aldığımız o derin nefesle İstanbul’a da can olmak.

Rivayete göre Bursa Hapishanesinde Nazım Hikmet’in arkasında Suphi Taşhan’ın “Kilometre Taşları” şiirinin ilk iki dizesi asılıdır.

“Bahar beklediğimi getirmedi

Bahar yine gelir!”

Pablo Picasso, Reading (Okumak), 1932

OKUMAKTAN PEK ANLAMAM!

“Yaz beni derin yatağa çekiyor

Ağlıyorum ve diriliyorum yeniden

Yaz bir ölüm uykusu ve gece dürtüsüdür.”¹⁴

¹⁴ Ataol Behramoğlu, “Yaz” şiiri.

Güneş yazın ilk ayı olmasına rağmen bıkkın. Eskilerin deyişle “eyyam-ı bahur”un nefes aldırmadığı günlerdeyiz. Yaşamımda uzun süredir bilmediğim hiçbir şey olmuyor. Geceenin ardından yine gündüz oluyor. Ve gün yine yirmi dört saat. Günleri benim adıma biri sayıyor. Kimse yaşamak için acele etmiyor. Sabahleyin evlerinden sokağa çıkan erkeklerden, kadınlardan ve çocuklardan bazıları aynı, bazıları ayrı yönlere gidiyor. Yaşlıların çoğu evleri bekliyor. Deniz, ağaçlar, çiçekler, bulutlar; taşlar, yollar ve evler de buna razı. Israrlara rağmen güneşi izleyerek bir yerlere gitmek içimden gelmiyor. Doğal ya da değil, tüm öğrenilmişliklerim ve bildiklerim devam ediyor. Çaresizce gerçekleştirilen bir döngünün rehberliğinde, avare, yaralanmış bir akılla, bir kafeden kalkıp diğer kafeye oturarak entelektüel gevezeliklerle vakit geçirip kitapçıları arşınlayarak zamanı olmayan sayıklamalarla yoluma devam ediyorum. Ben de buna razıyım. Bazen yaşamımıza boş yere, olmadığı halde anlam yüklemeye kalkışırız ve aynılığın içinden çıkamayız. Hepimiz buna razı oluruz.

Sevgili de rızanızı almadan, kendi ve sizin adınıza çoktan karar vermiştir zaten. İkinizin adına tüm endişelerini açıklamıştır dünyaya, size hiç sormadan! Çaresiz, kararına boyun eğersiniz. Yaşamı seyretmekle yetinirsiniz, çünkü “o”nun odasından çıkıp gece ormana girmeye gücü yoktur. Her daim “o”nun da dinlediğini bilerek karanlık bir ormanın sesini işitir kulaklarınız günün bütün saatlerinde. İnsanları çiğ çiğ yiyen kurtların ulumaları duyulur... Uzun uzun ulur dişi bir kurt! Döngü böyledir. Korkutucudur bazıları için! Ormana girmeyen insanların ise yaşamları başlamaz. Kendine ait bir odada, yapayalnız, bir gece bekçisi, perdeleri kapatarak yaşar ve dilinde ölüm, sözcükleri bekler. O beklerken odasında, yaşam akıp gider. Çünkü o, doğayla uyum içinde gerçek bir yaşam sürdürmekten korkmaktadır. Ve siz de kendi odanızda, duvarları sözcüklerle döşeyerek onu her şekilde, sadakatle sevmeye devam edersiniz.

Ve acınızın içinde yaralı bir hayvan gibi çırpınır durursunuz. Zaman, onun ve sizin için kilitlenmiştir.

Kış mı? Kötülüğün döngüsüyle geçti ve insan her zaman-
kinden daha fazla alçaldı. Mevsim finalini, gözlerini her an-
lamda kan bürümüş, hedefi 200 yaşına kadar yaşamak olmasın-
na rağmen, 101 yaşında, altı kalp, üç böbrek ve iki ciğer nakli
operasyonu geçiren para devi David Rockefeller'ın ölmesiyle
yaptı. İnsanlar buna nasıl razı olmasın? Ve Yıldız Savaşları'nın
kötülerle mücadele eden efsane prensesi Leila öldü. Baskıcı ve
tekdüze yaşama meydan okuyan, robotlarla insanların eşit ve
özgür yaşadığı bir dünya için direnen Prenses! Hiç sırası değil-
di. Filmde bile olsa bir güçtü Leila. Bir sembol.

Şimdi ne mi olacak? Yeni tiranlar ölenin yerini alacak ve
ürettikleri yeni tarih, insanlığa tarifsiz acılar yaşatmaya devam
edecek. Nereden mi biliyorum? Geleceği bilmek insanda sanal
bir küstahlık yaratıyor. Ben de bu hakkımı kullanıyorum.

Cassandra sendromuyla yaşıyorum uzun süredir. Mitolojide
Truva Kralı Priamus'un kızı ve Hektor'un kız kardeşi güzelleri
güzeli Cassandra, Truva Savaşının tehlikelerini diğerlerine göre
gelişmiş duyma yeteneği sayesinde anlar ve büyük gözleri saye-
sinde görür: Ama bunları kimseye anlatamaz. Fiziksel ve duy-
gusal acılar içinde kıvrılır. Onun da laneti budur. Toplumsal
vicdana sahip olmanın ağırlığı... İnsan olma yeteneği...

Yaşadığımız aşkları ve acıları yanımıza alıp devam etmez
miyiz? Çoğumuz öyle yapmıyor muyuz? Ben bekleme halin-
deyim. Geçmişin üstüme binmesinden korkarak, silkelenip di-
rileceğime, aynı yerde debeleniyorum. Kıyıya vurmamak için
biraz çabalayarak sadece karaya tutunmaya çalışıyorum. Bahar
gibi taze, diri değilim. Yaz gibi yapışkan ve rutubetliyim. Küf
kokuyorum.

Unutma sanki bir bulut. İnsanlığın peşinden gidiyor. Bir
karanlık var içinde. Şimdiki zamanda ben, gözlerim açık, bu-
lutun içinde, ışığı bulma gayretiyle okuyorum. Ancak o zaman

yaşama katlanacak bir güç bulabiliyorum. Her geçen günde kendimi oyalamak için yaptığım her okumanın yalnızlığımı da çoğalttığının farkına varıyorum. Onlar kadar erotik olmasam da Picasso'nun okuyan kadınları gibi evde, her biçimde, ömrümü hatırlamak ve hatırlatmak üzere kurmaya çalışarak, dirençle her zaman olduğu gibi okuyorum. Picasso, "Reading/Okumak" adlı tablosunda yasak aşkı Marie – Therese Walter ile birlikte. Marie – Therese'nin yüzü ve Picasso'nun onu dudaklarından öpen profili. Diğer resimlerine göre yuvarlak ve yumuşak çizgiler, parlak renkler... Hele sevgilinin kitaba ve aşkına sarılan leylak renkli sol eli. Mutlulukla sarmalanmış bir kalbe benzeyen iki âşığın tek yüzü. Yaramı delici bir lirizmle deşen imgeler... Fonda Pavarotti Puccini'nin Tosca Operası'ndan "E Luceven le Stelle"i söyler.

Okudukça kök salsın yaralar, bulsun yerini, kapanmasın istiyorum. Yeni bir umut var mı? Size ve insanlığa yol alayım. Acı öyküleşsin, yeryüzüne bağlanayım. Beynim ve benliğim diri olsun. Okuyarak boşluğun içinde var olmak yolunu aralayayım. Cassandra'yla birlikte ağlayayım.

Ve diyorlar ki yaz mevsimi OHAL'de devam edecek. Anlıyorum ki sizin için endişelenmelerim de...

Bir taraftan da kulağım, gündelik politik söylemlerde. Bennett ve Royle, Şu Edebiyat Denen Şey kitabında "İkna Retoriği" kavramı üzerinde durarak politik metinlerde şiirsel bir enerji olduğunu ileri sürüyorlar. En geleneksel biçimiyle kullanıldığında bile "politik alan"ın öykü anlatımı, retorik mecazlar, dramatikleştirme ve şiirsel etkiler barındırdığını ve edebiyatın ve metinlerin varlığını, günlük yaşamda, farklı biçimlerde devam ettirdiğini dile getiriyorlar. Bu durumda politikanın içinde gizli bir edebiyat barındırdığını onaylamamız gerekiyor. O halde "İkna Retoriği"ni bir edebiyat etkileşimi olarak kabul etmemiz ve sadece politikada değil tüketim üzerine kurulu dünyada, her adımda, etkisini sürdüren bir metin bombardımanı

karşı karşıya olduğumuzu da onaylamamız gerekiyor. Sonuçta olumlu ya da olumsuz olanaklar açılıyor önümüzde. Bunlardan kaçmak mümkün olmuyor! Bu seslere, kulaklarımızı kapataamayacağımız göre, okuduklarımızı farklı disiplinlerle yorumlamak da kaçınılmaz oluyor.

Edebiyat okumaları ise bilinen anlamlarının çok ilerisinde, geniş boyutuyla insanı şaşırtarak kulağımızdaki etkileşimlerle birleşerek farklı zenginlikler ve çeşitlilikler sunuyor. Günlerin beynimize doldurduklarında ya da özel okumalarda, metinlere bağlanma biçimimiz karmaşık, hatta sıra dışı. Çünkü insanın beklentileri, duyguları, yaşamı yorumlayışı akla hayale sığmayacak kadar çeşitlilik gösteriyor. Okuma emeği de, bu yüzden sancılı, kışkırtıcı ve çapraşık... Metinlere bağlanma biçimleri farklılıklar gösterse de, iyi bir okur, çoğu zaman aşağı yukarı aynı süreçlerden geçiyor. Hatta evre evre bu süreç devam ediyor.

Metinleri, bütün bir nesne olarak kitaba indirgediğimizde, önce, kitaplardan biri, sizi adeta kendine davet eder. Bazen de etrafınızdaki okumayı etkileyen, kuşatan, bütün disiplinleri dikkate alarak, hatta farkında olmadan siz onu. İşte burada anlık dürtüler, duygular, düşünceler, konular, temalar, öğrenme merakıyla devrededir. Bu karşılıklı davete karşı koyamazsınız. Eski Türkçede, ilk biçimi “okı-” olan bugünkü “oku-” eylemi, Orhun Yazıtları’nda “çağırma”, Anadolu’da ilk Türkçe metinlerde de “okı-” yanında, “oku-” ve “ohu-” biçimlerinde “çağırma, davet etmek” anlamlarında kullanılır. Muharrem Ergin hocam der dururdu. Eylemin ilk kullanımı nasıl da metin-okur ilişkisini sarıp sarmalıyor, onu güçlendiriyor.

Romanlar başka... Hele yazsa ve sıcak uykuyu tutuklamışsa ve sevgili mey ile size yakın bir sahil kasabasında yine söze sığınmışsa, bir romanı elinize alma zamanı gelir. Kapılıp gidersiniz. Bazı romanlar yalnız, tehditkâr ve soğuk; bazıları sıcak ve emicidir. Sayfaları çevirmeye başlarsınız. Yapacağınız

daha iyi bir şey yoktur bu nemli havada. Romanların vaat ettiklerini yaşamda bulmamız mümkün mü? Günlük yaşamda, önümüze gelen silik kimlikler, sıradan öyküler, sıkıcı ilişkiler, yavan politik söylemler, kopya görüntüler, biteviye konuşmalar... Tekdüzelik insanı bir süre sonra körleştirir. Yaşlı insanlar gibi farklı bir şey olduğunda ya da yeni biri yaşamınıza girmek istediğinde sinirlenirsiniz. Bir yerden kesip başka bir yere yapıştırmadıkça, sürprizler olmadıkça yaşam ne kadar ilginç olabilir ki? Okumayla hissetmenin, sezmenin, hayal etmenin, düşünmenin pencereleri de açılır. Evren genişler, dünya genişleşip görünür olur, bitkilerin ve hayvanların dilini anlamaya başlar, renkler arasına saklanmış ara renkleri görür, uzaklarda olsa sevgilinin ruhundaki titreşimleri algılar, bu pencerelerin varlığıyla çoğalmaya başlarsınız.

Bazı romanlara ya da öykülere daha ilk cümleden bağlanırsınız. Zamanla âşık olunan erkek ya da kadınlar gibi değildir bazı kitaplar. İlk görüşte aşk gibi dramatik bir yanılsamayla sizi alır içine...

“Zamanların en iyisiydi, zamanların en kötüsüydü, hem akıl çağıydı hem aptallık; hem inanç devriydi, hem de kuşku. Aydınlik mevsimiydi. Karanlık mevsimiydi. Hem umut baharı, hem de umutsuzluk kışıydı. Hem her şeyimiz vardı, hem hiçbir şeyimiz yoktu. Hepimiz ya doğruca cennete gidecektik, ya da tam öteki yana -sözün kısası, şimdikine öylesine yakın bir dönemdi ki kimi yaygaracı otoriteler bu dönemin, iyi ya da kötü fark etmez, sadece ‘daha’ kullanılarak diğerleriyle karşılaştırılabileceğini iddia ederdi.”

Dickens’in *İki Şehrin Hikâyesi*’nde oyunbaz kurgusunun arasında asgari bir saat dolaşabilirsiniz ancak. Ülkesinde her gün toplumsal bir travmayla yaşayan biri bu romanı okumayı reddedemez.

Bir metinde kendini bulmak, tanımak elbette önemli. Hem sıradan hem de gizemli bir deneyimdir bu. Sayfaları çevirirken

sizi saran bir betimlemenin, herhangi bir olaylar dizisinin, karşı konulmaz bir iç sesin etkisine kapılıverirsiniz. Metin ile okuyucu arasındaki boşluk doluverir. Onunla tuhaf bir uyum ve yakınlık başlar. Sözcükler, cümleler ve paragraflardır bunu yapan. Dış dünya ve yazar ile sesler yoluyla bağ kurulmuştur. Siz zaten bunu bekliyorsunuzdur. O da sizi... Sadece beklediğinizi bilmezsiniz.

Okuduğunuz sayfalarda izlerinizi bulmaktan alamazsınız kendinizi... Bazen de ötekini... Sarı yapraklar, başka bir yaşamın sayfalarını açar önünüze. Romanların satır araları bunun içindir. Her altını çizdiğiniz cümlede biraz daha yazara ve kitaba yaklaşırsınız... Belki sevgilerinize de. Sırrınıza açığa vurur altını çizdiğiniz her cümle. Kitabın içinden fışkıran çaresizlik bir kıymık gibi batar kalbinize. Aslında yaşananlar, yazılanlardan çok daha fazladır. O an, öyle bir büyü oluşur ki aranızda, onun söylediklerini sadece siz yaşamışsınızdır. “O” da sizin, hatta sadece sizin yaşadığınızı bilir. Bu kolay kolay yaşanamayacak özel bir deneyimdir. Yazar ve okuyucu adeta birbirinin yerçekimine tutulmuşlardır. Dünyada, eşdeğerde tartımla aynı terazinin kefelerinde dengelendiklerinin farkındadırlar. Bundan aldıkları güçle yazan ve okuyan bir daha sözcüklerde bir araya gelmeseler de hep aynı ekvator çizgisi üzerinde olduklarını bileceklerdir. Çok şanslıdır ikisi de.

Aslında anlatılanlar hep yaşanmış ya da yaşanacak olanlardır! Anında gerçekleşen okuma, sadece bizim için ya da bizim yaşadıklarımız duygusunu kayıtsızca içimize sokar. Bu, “Ben de böyle düşünüyorum ya da hissediyorum” durumunu oluşturur. Roman sizi tutuklamıştır. Hatta bir aşk romanıysa okuduğunuz, kendiliğinden kırmızı dudaklarınız birden mora dönüşür ve yazılanları gerçek sanıp yazarın ya da roman kahramanının peşine aşk dolu bir mektupla düşersiniz! İyot kokulu bir şehirde tutuşturursunuz kalabalığın arasında mektubunuzu. O zaman roman sayfalarının ve harflerinin rengi de morarır.

Tutku mor satırlara yaslanır. Olur ya, size ses veren bulunur! Yaz gururlanır.

Yazar, okurundan gelen mektubu âşığından geliyormuşçasına, anında, hatta yırtarak okumalı ve cesareti varsa “o” da okuyucusunun peşine düşmeli. Roman gerçek aşka dönüşmeli! Yoksa yazar sessizliğe mi bürünmeli? Yoksa yazarın bu mektubu yanıtlamaya cesareti yok mu? Yoksa sözcükler aşktan daha mı kalıcı? Yoksa “siz”...

Şaşırtıyor muyum sizi? Yüksek dozda gerçek her zaman iyi değildir. Fanteziler bitmez. Okur ile yazar arasında ise hiç bitmez. Onlar artık iflah olmaz âşık ile maşuktur. Hatta hasta ile hekim. Hastanın ilacı büyücü ya da falcıda değil, artık hekimdedir. Ama o, aşka dair cümlelerinde âşıkları kavuşturmak istemekte, ama kendisi mor dudaklı kadına kavuşmak istememektedir. Bizim gibiler, yazan ve okuyanlar, korkar sevgilisine kavuşunca az sevmekten! Romeo ve Juliet olarak kalmak Ephraim Kishon’un, *Tarla Kuşuydu Juliet*’i olarak devam etmekten elbette daha iyidir. Ütülenmemiş gömleklerin, geleneksel akraba ziyaretlerinin, buram buram evin içine ve yeni eşyalara sinmiş yemek kokularının arasında, dillere destan, romanlara ve şiirlere dönüşmüş aşk öyküsünün bir zırvaya dönüşmesi... Shakespeare’in de mezarından ters dönüp gelme olasılığı artık yoktur bu devirde evinize... Romanlar teknikleriyle okuyucuyla kavuşmayı müjdelediklerinde, bilinç akar gider, ama gizlenen ayrılıktır. Ne hasta, ne de hekim roman bitene kadar bunun farkında değildir. Sizin anlayacağınız okur yazar ilişkisi epey karışıktır. Yazarın ise ruhu ve beyni karmakarışık!

Georg Lukacs, *Roman Kuramı*’nda Virginia Wolf ve Faulkner’den çok daha önce bilincin akışını tanımlıyor. “Edilgenlik eğilimi... Dış çatışma ve mücadelelere girmek yerine bunlardan kaçınma eğilimi, ruhu ilgilendiren her şeyle yine ruhun kendi içinde uğraşma eğilimi...” Bazı romanlarda biçimle anlamlı bir öykü gizlenir ve bu giz psikolojik çözümlemelerle

okuyucuya hissettirilir. Yazar kendinin karanlığında kaybolur ve bir süre yazamaz olur. Dolayısıyla okuyucu da duraklama dönemine girmiştir. Başka bir romana ya da türde okumaya geçmek zorlaşır. Yazar da okuyucu da iki sevgili gibi duygularıyla ve yaralarıyla yüzleşecektir. Okuyucunun da bu aşamadan sonra yazma eğilimi gösterme olasılığı yüksektir. Yüzleşme, okuma edimini yaşam tarzı olarak benimseyenler için ancak sağlıklı bir biçimde yazarak gerçekleşir. Artık sadece okur değil, hem de yazar vardır, yazarın karşısında.

Roman kahramanları... Karakterler güçlüyse ve öne çıkıyorsa, onlarla iletişiminiz de farklılıklar gösterir. Anna Karenina'nın kocası Aleksey Aleksandroviç'ten nefret etmeniz için bir kadın olarak birçok neden vardır elbette. Orhan Kemal'in vatandaşa kan kusturan, amirlerinin önünde esas duruşa geçen bekçi Murtaza'yı herhangi bir devlet dairesinin kapısı önünde boy gösterirken görmek sizi şaşırtır, acı bir gülümseme kaplar yüzünüzü. Vlademir Nobokov'un kırk yaşlarında Humbert'inin on iki yaşındaki Annabel Leigh'e olan aşk ve tutkusu midenizi bulandırabilir. Marquez'in Albay Aureliano Buendia'nın otuz iki silahlı ayaklanmanın hepsini kaybetmesine rağmen, davasına inanmışlığıyla, kahramanlığıyla ve umutsuzca sevgisiyle gönlünüze haklı olarak fetheder.

Benim karakterim Vedat Türkali'nin, *Bir Gün Tek Başına* romanının karakteri Günsel'dir. Günsel, yaz kış, ilkbahar sonbaharda; cesur, atılgan, savaşçı genç bir kızdır. Birbirleri için imkânsız olduklarını bilse de evli ve çocuğu olan Kenan'dan asla vazgeçmez. "... Mutluluk yorar insanı. Pırıl pırıl bir ırmakta yüzüyorsun, mutluluk dediğin bu. Bir kıyıda, bir dönemeçte arada bir ortaya çıkıveren pis, bulanık akıntılardan uzaklaşacaksın, güçlü kulaçlar atman gerek. Sık sık oldu mu yorulur insan. Timsahlar, su aygırları, ağulu yılanlar da var ırmakta. Ne çok düşmanı var mutluluğun..." Ben Günsel'im. Ne olursa olsun vazgeçmem sevdamdan ve mücadelemden.

Portreler kendilerinden yola çıkarak kendinizi tanımanız için ruhunuza sistemli bir yol açarlar, çünkü onlar hepimiz için her zaman varlığını sürdüren zamansız ruhlardır. Onlar, farklı şekillerde başka zamanların savaşçılarıdır. Onların serüvenine, bilinmeyenine dalarak belki korkularınızı alt edersiniz, apartmandan kulenizde oturmaktan kurtulursunuz. Yazmayı ve okumayı bilenler, sizin gibi onları düşlerinde görürler. Sizin gibi delice severler ve sevilirler.

Romancının oyunu bitmez. Belki herhangi bir yaz mevsiminin birkaç ayında size de bir romanda ruh verilmiştir? Belki yıldızlara ve şiirlere bulanmış, sadece sizin okumanız için veya sizin için bir roman yazılmıştır. Siz bilemezsiniz. Onu sözcüklere tutkun kadın bilir! Sonsuzluk ona sözcüklerle bahşedilmiştir. Romancı bir bir cümle kapılarının hepsini açmıştır onun için... O, düz cümleli erkeklerden değildir. Herkes o kitaptan konuşurken, sözcüklere tutkun kadın, tarif edilemez acısıyla denizin serinliğini bırakıp geçmişin kilidini açar ve İstanbul'un çöp masalları arasına sıkışmış eski bir zamanın gizine kaptırır kendini. Öyle ya, acıyı çekmeyi becerebilmek gerek. Kitap satan dükkânların raflarında arar sevgilisini. Acısı çoktan kangren olmuştur her bir hücresinde... O da pek alışmaya niyetli değildir bunun eksikliğine... Aşkta zirvede kalmanın, müzik, resim, heykel ve bilinen tüm sanat dallarından öte, en çok edebiyatla mümkün olduğunun tezini, aşkla ve acıyla iki kişi birlikte yazmıştır.

Kitaptaki estetik değerler... Onları görmezden gelemezsiniz. Çeşitli biçimlerde kahramanlara eşlik ederler ve sizi adeta ayartırlar. Kurguya garip bir esriklikle bağlanırsınız. Metne teslim olur ve kendinizi bırakırsınız. Okur ile kitap arasında ritmik bir keyif başlar. Okuma kupkuru bir pratik olmaktan çıkar. Ateşli bir ilişkidir başlayan... Şeyler'i yazarla birlikte görürsünüz. Bu size bir ayrıcalık sağlar. Büyülenirsiniz. Yakın okuma başlamıştır artık. İlk kez Jane Austen okuyan bir erkeği düşünün ya da *Suç ve Ceza*'yı okuyan bir suçluyu veya Flaubert'te

Madam Bovary'nin delice tutkusunu okuyan bir kadının derinliğinin boyutunu... Aşk romanları okuyup da gerçekliğinden uzaklaşmayan var mıdır? Başınızı Emma'dan önce çorap örülüverir. "Siz" in gibi... Benim gibi... Kitapla ve dolayısıyla aşkla aranızdaki ilişki uygunsuz bir durumdaysa, varsın olsun... Başka türlü nasıl değişeceksiniz? Değişimi gerçekleştirmenin yolu herkesin bildiği kimlikten sıyrılmak, alıştığımız güvenli yaşamı bir tarafa bırakmak ve yazarın yolundan gitmektir. Ona güven duyarak boyun eğmektir.

Bazı metinlerin sonunda hedefinizi düşük tutmanız gerekir. Bunları fark etmeden geçerseniz ya da onlara ister istemez kayıtsız kalırsınız. Bazen metin de sizi sevmez, siz de onu. Didişirsiniz. Ama bazı metinler, kışkırtıcı ve şok edicidir. Yadırgarsınız, sınırınız aşılmıştır. Sizi bazen yerinden eder, bazen de bir travma gerçekleştirir. Adeta tokat yemiş gibi olursunuz. Patricia Duncker'in, *Foucault'yu Sayıklamak* romanını okuduğumda okurla yazar arasındaki garip ve sınırsız ilişki beni korkutmuş, hatta tedirgin etmişti. Aralarında hiçbir romanda görmediğim tuhaf, her türlü ilişkiden daha etkili bir yaşanmışlık vardı. Aşırı da olsa bu zevkliydi. Bence okumam hedefine ulaşmıştı. Günlerce ben de Foucault'yu sayıkladım. Ara ara her yaz, plajda, çocukluğunda âşık olduğu yazara sevgilisini gönderen küçücük bir kız görüyorum. Fütursuz ve umursamaz.

Bu arada bir yandan da aydınlanmalısınız... Bilgi edinme heyecan verici. Benliğin ötesinde dış dünya, insanlar ve toplumsal davranışlar, sembolik katmanlar birey için etkili. Dışa ait farkındalığın gelişmesi için gerekli. Şüphesiz her kitap bunun için uygun olmayabilir. Fakat insanı okumaya iten nedenlerden biri de gündelik deneyimlere ve toplumsal hayatın şekline ilişkin daha derin bir algı kazanma umudu değil midir? Okumada bilgi edinme olmazsa olmazlardan biri.. Bu da olsun... Başka türlü nasıl gelişeceksiniz?

Okuyan insan donanımına bir bakıma bencil bir biçimde güçlenir. Okuyarak, gerçeği sadece kendisinin bildiğine ve

gördüğüne inanır. Cassandra sendromunun başka boyutu. Hele hele bizim gibi okuma alışkanlığı gelişmemiş toplumlarda okuyan insanlar, okumayan çoğunluk için “sıradışı”dır. Sıradışılığı nitelik olarak benimseyen iyi okur, çoğunluk haline geldiğinde bu özelliğini yitireceğini bilir ve azınlıkta olmak için daha çok okur. Okumayanın onu arayacak ya da bulacak yetenekte olmadığına ve okumadığı için buna layık olmadığına inanır. Metinler garip bir yanılsama yaratır benliğinde. Aslında bu durumda sadece kendisi için okuma yapmaktadır. Kibir mi? Bunun en uç noktası...

Kitaptan başınızı kaldırdığınızda da edebiyatın sizdeki etkisi devam eder. Tüm duyularınız, çağrışımlarla başka duygularınızı anımsatır. Onları karşılaştırır, benzerliklerini ve farklılıklarını keşfedersiniz. Dolayısıyla akıldan geçenler yine akıldakilerle harman olur ve bilinç oluşur. Freud, bilinç akışının bizler farkına varmadan süreçlerimizi etkilediğini söyler. Ruhu ilgilendiren her şeyle yine ruh öğrendikleriyle kendi içinde uğraşır. Benlik her okumayla dinçleşip yenilenir ve başka bir faza geçer. Dolayısıyla yaşamın olağan akışında duygularımızı, düşüncelerimizi etkileyen olaylara ve durumlara okuduklarımızın etkisinde bakarız. Bunu diri tutmak için de atalete düşmeden okumayı devamlı kılmak gerekir.

Romanlar ve öyküler, büyüleyici ve olağanüstüdür. Dolayısıyla kurguya gereksinimimiz yadsınamaz, çünkü kurgu özgürlüktür. Her türlü tek sesli yoruma karşıdır ve onlarla savaş halindedir. Dünyanın inanılmaz karmaşasına karşı nasıl yaşayacağımız ve nasıl davranacağımız konusunda argümanları vardır. Farklı manevi durumlar sunarak tanımlayamadığım bir çevrede ve kaos içindeki bir ülkede bir rota çizmemize yardımcı olabilirler. Tabii var olanı desteklemek için değil, sorgulamak için kullanırsak! Kurgunun değiştirme gücünden yararlanırsak! İşte o zaman kurtuluşu aramak ve bulmak için tek ya da birlikte bir hareket oluşturabiliriz.

Ey, okuyanlar ve yazarlar, yeni bir yaz, yeni bir dönem, yeni bir çağ başlıyor. Fildişi kulelerinizde sadece kitaplarla beslenmekten vazgeçiniz. Yeni yamyamlar gelecek... Yeni canavarlar... Yeni sömürücüler... Farkında mısınız?

Alberto Manguel'siz bu yazı tamamlanamaz. *"Kurt nasıl okur-gezgini yiyip bitirirse, okur gezgin de kitapları yiyip bitirir, ancak bunu yaparken amacı, kitapların ve yaşamın sergilediği öğretilerden yararlanmak değildir, sadece sözcüklerle patlayasıya doymak... Okur böylece kitaplardan ve yaşamdan besin olarak değil yem olarak yararlanan bir kurt, bir fare, bir sıçan, bir yaratık diye alay konusu olur."* İtirazı olan var mı?

Kadınlar ve erkekler, benim gibi yaşamda kırılma noktaları yaşayanlar ve bu kırılmalarla hafızalarını diri tutmaya çalışanlar, okuyarak sezgilerimizle ve bitmeyen garip çelişkilerimizle, kabullenmelerimizle bu çekilmez dünyaya rıza göstererek yaşamaya devam mı edeceğiz?

Okumamızı, bencilce, içe dönük edilgen bir aktivite, hobi, hatta sinir bozacak biçimde boş zamanlarımızı değerlendirme alışkanlığı olarak gerçekleştirmeye devam edersek sistemin yıkıntılarına ve insanların ötekiler üzerindeki kuşatılmışlıklarına karşı mücadele etmemiz hiçbir zaman mümkün olmayacaktır.

Ve her yeni yaz; bizim eylemsizliğimizden güç alarak güzellere güzeli Cassandra'yı, okuyup yazar aşkla kutsanmışları, bunaltmayı ve yaralamayı sürdürecektir.

Kafka'nın çizimlerinden biri

ÜZÜLME KAFKA, İNSANLIK ÇARESİZ DEĞİL!

Gezginler “Prag’ı gezmek için uzun bir zaman gerekmez!” der. Kafka’nın Prag’da yaşadığını göz ardı ederek... Prag, Kafka’dır. Kafka ise benim için bir ağıt... Ağıtlar uzun solukludur ve ezgileri acıtıcı, kanatıcı, yaralayıcı... Okudukça paragrafları nefes almanız zorlaşır. Cümleler, kelimeler, sesler önce sizi deşer, yara kanamaya başlar ve kabuk bağlar. İyileşecek diye beklersiniz... Okuduğunuz her anlatıda yaradaki kabuk biraz daha kalınlaşır. Derinleşir... Nafile... Geçmez... Kabuk yaradan düşse bile izi sabitlenir derinizde, kalbinizde ve beyninizde...

Unutmayı istersiniz okuduklarınızı, ama aldığınız her nefeste bilgece öğretiler olarak içinize yerleşir sayfalar tek tek... Belki genlerinizle aktarılır bir diğerine... Taşınır durur

ötekilere... Hatta Kafkaesk, Kafkavari, Kafkaokur, Kafkacılar tanımlamalarıyla bu genleri taşıyıp durur Kafkaseverler öteki-ne! Taşıdıkları mı? Kafka'nın korkuları diye bilinen kendi korkularıdır aslında. Bir virüs gibi Kafka ya da kısaca K. adıyla yayılan korkular... Çünkü bunlar yaşadığınız çaresizliklerdir veya değiştiremeyeceğinizi sandıklarınız... Yakanıza yapışır-lar. Kafka, tek kelimelik ilaç adları gibi *Dava*, *Dönüşüm*, *Şato*, *Amerika* adlarıyla çabucak yutmanız için Prag Kalesinin kale duvarları arasında kalmış, çoğunlukla 22 numaralı taş bir kulübede yazmıştır bunları. O, "*Sözcükler ve gülmeler arasında eşelenip durmaktadır.*" Yazdıklarının onu kahkahalara boğduğu söylenir. Biz öykülerinin satır aralarından bin bir anlam çıkartmak için uğraşırken, o, yukarıdan, biraz da halimize acıyarak kıs kıs gülmektedir.

Korkularıyla baş etmeyi denemeden yazmak onun için en kolay! Kâbusunu başka insanlarla paylaşmak bencilce ve zalimce! Alay edercesine her bir cümle ile zulmetmek! O, bunu yaparak ruhunu şeytana satmıştır! Bu durumda hem Tanrı'ya çok yakın, hem de çok uzaktır! Onu okuyan da tüm dünyanın günahlarını paylaşır! Mutluluk yolundan da sonsuza dek uzaklaşır! Yazan insanların beş aşağı beş yukarı yaptığı da budur.

Kendimden, sizden, hepimizden izler arayarak yürüdüm bu şehirde... "*Prag sizi asla bırakmaz. Bu küçük ananın çok güçlü pençeleri vardır.*" der Kafka, ama aslında onu bırakmayan Kafka'nın ta kendisidir. Prag Kafka'nın *Şato*'sudur. "*Tepede açık seçik kenar çizgileriyle görünür.*" "*Ne eski bir derebeyi kalesi, ne de bir saraydı...*" Prag Kalesinden, ya da eskilerin deyişiyle Prag Şatosundan kuşbakışı baktığınızda şehrin sınırlarını çizi-verirsiniz. Aslında onun sınırlarını çoktan belirleyen bu şehir, bir yandan da onun görmek istediği gibi sınırsızdır. O yüzden kendisini bir yer yazımcısı olarak düşlediği bu şehrin bir türlü haritasını belirleyemez! Yarattığı labirentte dolanır durur. Labirentin kapıları olmaz. Ne bir yere girebilir, ne de girildiği yerden çıkılabilir.

O, hiçbir yere aitliği olmayan bir yabancıdır! İç mimarisini belirleyemediği, işleyişini çözemediği bu şehirde kısacık ömründe eviyle birkaç bina ve sokak arasında gider gelir. O, “*Kafesin biri kuş aramaya çıktı!*” diyen kafesin içine çoktan razı bir kuştur. Bir postaneden bir telgraf çekmek bile onun için epey karmaşıktır! Hele hele para, borsa, döviz... Hatta yazmak için kullandığı nesne olarak daktilo bir bilmecedir onun için. Kafka’nın kara gözleri canlı ya da cansız, kendisinden daha yetenekli her şeye hayranlıkla bakar. Sevgilisi Milena, hayretler içindedir bu tuhaf adamı izlerken... Yazgısı mıdır bu, bir yazara, şaire, müzisyene veya ressama âşık olan, onun karmaşasını anlamaya çalışan bütün kadınların?

İyi ki arkadaşı Max Brood yanındadır! Kafka 1924 yılında, ölüm döşeginde “*Yayınlanmamış bütün eserlerimi yak!*” derken elbette bilmektedir hastalığını Brod’un insanlara bulaştıracaklarını! Yapıtlarını yok etmek isteyen bir yazar bunu kendi zevkle yapar. Bu zevki niye başka birine bıraksın? Arkadaşı Brod’un, kaybolduğu şehirde ve ülkesinde yazdıklarını yeryüzüne yayarak hepimizi bir K. yapıvereceğinden hiç kuşkusuz yoktur. Max vefasız değildir. 1939 Martında Alman orduları Prag’a girmeden bir gece önce arkadaşının bütün el yazısı metinlerini yanına alıp trenle Romanya’ya, oradan da Tel Aviv’e gider. 1956’da Süveyş Buhranı sırasında el yazılarının çoğu güvenlik gerekçesiyle İsviçre’ye taşınır. Birkaç yıl sonra da İngiltere’de, Oxford’taki Bodleian Library’e teslim edilecektir. Günümüzde Kafka’nın özgün metinlerinin çoğu bu kütüphanede korunmaktadır. “*Yalnızca bizi ısrar ve soka kitapları okumalıyız, içimizdeki donmuş denizi kıran balta olmalı onlar.*” diyen Kafka, Brod’dan yakmasını istediği metinlerin ruhlarımızda yaratacağı tahribatı çok iyi bilmektedir.

Prag’da Kafka ile birlikteyken eski şehrin Astronomik Saat’i bazen hızlı bazen de yavaş çalıştı! Tüm gezginler bu saate niye saatlerce bakar anlamakta zorlansam da ben de baktım uzun

bir zaman... Belki içime yerleşen umutsuzluğu ve tutkuyu durdurmak umuduyla... Nazım'ın dediği gibi o anda:

“Hanuş Usta'nın saati

On ikiyi vuruyordu.”¹⁵

Astronomik saatte sadece havariler değil tüm figürler, Kafka'nın deyişiyle “*Geldiler, kendilerini gösterdiler ve kızarak çekip gittiler.*” Onların da Kafka gibi benden ve sizlerden pek ümitleri yoktu sanırım.

Prag'da güneş size gelmez, siz her bir sokağın çıkışını bulmak için dar yollarda ışığı ararsınız. Epey yürümeniz gerekir. Şehirde güneş, Kafka'nın aslında hiç görmediği ışıkları gibi yanıltıcıdır. Küçük küçük meydanlara çıkarsınız ve ucu göğe sivriltilerek uzanan gotik mimarinin zarif örneği yapılar güneşi içine hapsetmiştir romanesk üsluba inat. Yapıların cepheleri ise kaskatı önünüzü keser. Sarı ışıklar arada kendini gösterir, ama cazibesini yitirmekten korkan bir film yıldızı gibi hemen kaybolurlar. Ve Orson Welles, geleneksel tüm lamentoları kıskanarak kulaklarınıza Jean Ledrut'un feryat eden melodisini yükler. Bu melodiye kendinizi kaptırır, hızlı hızlı adım atmadan korkar ve yavaş yavaş Karl Köprüsünden geçersiniz. Saydam, belli belirsiz bir silüet, arada ürkek ürkek arkasına bakarak önünüzden yürür ağır aksak... Kim bilir kaç kere geçmiştir uzun paltosu, kulaklarının taşıdığı geniş kenarlı siyah şapkası, incecik ve zayıf vücuduyla Kafka bu köprüden... “Kafka” filmi- nin yönetmeni Steven Soderberg, “O ekspresyonist görünümü sağlayabilmek, siyah beyaz duyarlılığı” verebilmek için filmi monogram çektiğini söyler. Prag da Kafka da kendini kolay kolay ele vermez. Hele bir yazar, bir kente bağlanmışsa, sevgili- si için sesi de, yüzü de sır olur.

Gece ise bir ay ışığı gördüğünüzde gökyüzünde, bir Joseph K. mı öldürülüyor diye içiniz cız eder. Bir dava vardır yine ve

¹⁵ Nazım Hikmet, “Pırağ” şiiri.

o anda düşündüğünüz bir davanın içinde kimin öldürüldüğüdür? Kendi labirentini örüp içinde sıkışıp kalan kimdir? Kendini şehrine ya da ülkesine hapseden? Parmaklıkların arkasındaki ya da içeriye girmek üzere olan kimdir?

Benim ülkemde uzun süredir “Dava”nın adı bir semtin adıyla bütünleşmiştir. Kafka’nın *Dava’sı*yla tek fark, faşizmin kılık değiştirmiş olmasıdır. Her daim Kafka’nın “dava”sı yeniden görülür. Siyah adamlar nedense evinize, hiçbir zaman bir öğleden sonra ya da bir akşamüstü gelmez. Joseph K. gibi sabah geleceklerini siz de bilirsiniz ve beklersiniz... Hangi bölüme bağlı olduklarını, ne biçim insanlar olduklarını, davayı kimin yönettiğini bilirsiniz ve beklersiniz... İnanılmaz bir aymazlıkla hâlâ bir hukuk devletinde yaşadığınızı zanneder ve yasalardan eşitlik ve saygı beklersiniz... Niçin tutuklandığınızı bilir ve beklersiniz... Prosedür zaten gerçekleşmiştir ve zaten kabullenmişsinizdir ve beklersiniz... Bürokrasi tarafından kutlanır ve ona bağlılığınızı ilan eder ve paranoyak bir halde hep beklersiniz. “Dava”nın sonuçsuz kalacağını bile bile beklersiniz... Alışın insancıklar, buna “Kafkaesk” denir ve böyle denince kabul etmek daha da çetrefilleşir.

Tüm toplum, parmaklıkların arkasında ya da dışında fark etmez, bütün Joseph K.’ların davalarından haberdardır çünkü... Toplumun davadan haberdar olması onların gücüdür. Onlar güçlerini yarattıkları korku ve güvensizlikten alırlar ve aslında içeridekileri suçlayan yine toplum olur ve ardından “*yargı suçun çekim gücüne kapılır!*”; çünkü yargıçlar ve avukatlar suçun çekim gücü için gereklidir. Kara, ak olmadan nasıl var olsun? Suçsuzu savunmak suçluyu savunmaktan daha fazla zaman gerektirir. Davayı yöneten de bu zamandan beslenir. Hiçbir zaman yerini bulmayan dilekçeler gider gelir mahkemede... Sonuç bellidir. Kendi var oluşunuzu belirleyen yine siz olursunuz. Sonuçlarına katlanan da siz! Sizden beklenen rol zayıftır ve siz de bu rolü hakkınca oynarsınız. Niçin yaşadığınızı dahi düşünme fırsatınız olmadan, aniden ölüm geliverir.

Kaçtıkça içine yuvarlanırsınız. İnsan sık sık düşünür ölümünün şeklini... Haklı bir ölüm bekler yaşamı boyunca. Bir yandan da ecelinden kaçır durur. Ama Joseph K. gibi *“Bir tuzağın içine bilerek isteyerek atlanırsa tuzaklar tehlikeli olmaktan çıkar.”* Ve ölüm beklenen olur, var olmak da büyüsunü yitirip gider.

Ve elbette hepimiz gibi sizin de korkularınız vardır. 1883'te Kafka gibi çok kısa bir süre sonra Avrupa'da şiddetin tarihinin yazılacağı bir zamanda doğmamışsındır da 2017'de Ortadoğu'nun tutuştuğu bir yangın zamanında Türkiye'de gelmişsinizdir dünyaya. Kafka gibi Yahudi değilsinizdir, ama Alevisinizdir! Sevgilerinize yazdığınız mektuplarda farklı bir inanca sahip olduğunuz için onunla olmanıza izin verilmeyeceğinin endişesini yaşarsınız! Anadiliniz Türkçedir, ama siz de yıllarca onun gibi Almanca yazmak zorunda kalmışsınızdır. İçinizdeki şarkılar başka, dilinizdeki şarkılar başkadır! Kulağınızdaki hür melodileri, değişmeden önce kız kardeşiniz farz ettiğiniz Grete'nin kemanına yüklersiniz. Herkes özgürlüğünün, sessizliğinin müziğini kendi yaratsın diye! Onun babası gibi belki otorite abidesi bir babanız yoktur da belki dediğim dedik bir anneniz vardır! Hiç sevmediğiniz, katlanmak zorunda olduğun erkek ya da kız kardeşleriniz...

Aşk, bilinen korkuların ötesinde daha da ürkütücüdür. Hiç ummadığınız anda bütün değer yargılarını zorlayarak geliverir. Korkular nöbettedir. Kafka'nın korkularına sahip değilseniz bile, sizi de zorlayan koşullar ve ilişkiler vardır. Bırakmaya kıyamadığınız, şefkatinize muhtaç her şeye değen, çitlembik gibi bir kız çocuğunuz ya da kendisini size adanmış, emeğine saygı duyduğunuz, fedakâr bir eş! Kadınlarla oturtamadığınız ilişkilerinizle Kafka gibi, “ebedi nişanlı” olarak kalma olasılığı da vardır. Kişi, dünyasında yaşamın güzel yanlarını tanıyıp yaşıyorsa, mutluysa, kocaman dünyanın insanlarına da ancak o zaman güzel yaşamlar vaat edebilir ya da olumsuzluklarla mücadele edebilir.

Üstelik prosedür işlerken ve siz kendi hapishanenizi yaratırken dışarıdakiler de sizden hiç farklı değildir. Onlar da Prag’da ve dünyanın diğer tüm şehirlerinde korkarak yaşarlar ve hiç yorulmazlar! Aptalların yorulduğunu Kafka da görmemiştir. Akıllıların da entelektüel yalanlarla kendi kendini kuşattığı bu hiç kimseler topluluğunun içinde, siz ve bir de Kafka cesurca *“Korkuyorum! Çaresizim!”* diye sözcükleriyle bağırırsınız. Ve bir Milena (Mişenka- “Sevgili” demek) bulduğunda *“Çünkü her ne kadar kimi zaman ‘korkumu savunmak üzere rüşvetle tutulmuş biri gibi görünsem de, belki ruhumun derinliklerinde hak veriyorum, korkuma; hatta korku sayesinde yaşamımı sürdürüyorum. Belki korku elimdeki en iyi şeydir. Senin de belki bende yalnızca korkumu sevmen, onun elimdeki en iyi şey olmasından kaynaklanıyor. Öyle ya, bende sevmeye değer, hatırı sayılır ne var başka? Ama işte korkum hak ediyor sevimleyi!”* diyerek haykırırsınız. Evet, korkunuz hak ediyor sevimleyi!

Aşkta onun için asıl olan sözcüklerdir. Çağın en edebi iletişim biçimi Kafka için yaratılmıştır. Bu çelimsiz adamın belki de kadınlara ulaşabileceği tek araç mektuplardır. O mektuplar da bir sevgiliye mi, yoksa bir hayalete mi yazıldı, bilinmez. Kendini onun devinimine bırakmış okuyucular, sevgililerine yazdığı mektuplarda boşuna aşk sözcükleri arar durur. O ise korkularının arasına sıkıştırdığı birkaç sevgi satırıyla hayranlarını sevindirir! Kafka ve âşıkların tümü bir kadına mektup yazmanın anadan üryan kalmak demek olduğunu bilir. Çıplak kalmak ürkütücüdür. O, bir kadınla güçlenerek kendi hayaletiyle düşüp kalkan bir meczuptur. Zaten mektuplarında gönderdiği öpücükler de ulaşmaz yerlerine, yol kesen hayaletler hem öpücüklerine, hem de mektuplarına el koyar. Okuyucular Kafka’yı anlamaya hüküm giydikleri için buna şaşmazlar!

Canetti, *Sözcüklerin Bilinci*’nde ve Öteki Dava – Felice Bauer’e Mektuplar incelemesinde ilk sevgilisi Felice Bauer’le dostlar arasındaki tatlı bir sohbeti kendini bir “yargı organı” önündeymiş gibi duyumsadığını yazar. Hatta bu sohbetin “Dava”nın

temelini oluşturduğunu anlatır. Julie ise galiba Felice'den ayrılmanın acısını hafifleten bir boşluk. Bir an önce evlenme ve alelacele ayrılma telaşı Kafka'yı sarmıştır. Ve ölüm döşeginde cesur ve fedakâr Dora. İkinci Dünya Savaşı kapıda... Yoksulluğun ve çaresizliğin birleştirdiği iki hayat. Bu tutkulu kadınlar acaba ona neler yazmışlardı? Bu merhametli kadınların mektupları nerede saklı? Bir yazara âşık olmanın bedeli mi bu? Hak, yazma donanımıyla var olduğu için yazarın mı? Yoksa gölgelerde yaşamaya alışık oldukları için nasıl var olacaklarını bilmiyorlar mıydı bu kadınlar?

Ama Milena... Evli olmasına rağmen, "Bu mektuplaşmalar çok saçma..." diyen Kafka'ya, benim sevgilime söylediğim gibi "*Gel, beni kollarına al. Seni seviyorum.*" sözleriyle haykıran güvenli ve güçlü Milena... Gazeteci ve çevirmen. Yaşamı boyunca toplumsal sorumluluk duygusuyla hareket etmeyi insanlığa borç bilmiş Milena... Hitler Çekoslovakya'ya girdiğinde Yahudileri ve Çekleri yurt dışına kaçırmak için her şeyi göze alan Milena... Halkını direnişe çağırarak bir toplama kampında ölen Milena... Güçlü Milena... Ona gittiğinde kalsaydın Viyana'da Kafka! Ölmek için değil kalmak için gitseydin bu şehre. Prag, seni sevgiline gönderdi, ölüme değil! "Bırak beni", dedi Ama sen güzelliğinden Hitler'in bombalamaya kıyamadığı bu görkemli şehirde kalmayı tercih ettin. Haksız da sayılmazdın! Masal diyarını kim bırakıp gidebilir? Yüzyıllardır hiçbir şeyin değişmediği, heykellerin devlerin yerine geçip her an savaşımaya hazır olduğu bu gri ülkede, kiliselerin korkuyla yarattığı ürkütücü güç ve gizem senin ruhunu ele geçirmişti. Engizisyon mahkemelerinde yakılan kadınlar, cadı olarak ülkenin masallarında çoktan yerini almıştı. Melekler azdı... Kulağında bir ninni gibi bunları dinleyerek büyüdün!

Ülkenin efsaneleri elbette *Benjamin Franklin'in Günlükleri*'nden daha etkili olacaktı üzerinde. Yaşam bazen kitaplardan daha sahicidir. Evinden bir adım uzaklaşmaktan korkan Karl, Joseph K., Kafka elbette karşı cinsle ilk deneyimini bir hizmetçi

ile yaşayacaktı. Ve bir gün *Amerika*'ya babası tarafından sürgüne gönderilmek... Hem de 16 yaşındayken. Belki de Prag'dan gitmek istemişti Kafka... Anne Julie engeldir uzaklara... Gençken daha umutlu, iyimser ve aydınlıktır insan. Aşkı doyasıya yaşamak ve gezmek için. Kıtalar arasında dolaşmak büyümlü bir heves olmalı. Şiir gibi bir heves... Kaybolmak pahasına. İlk romanında *Kayıp* adı altında inanmadan, olanaksız kabul ederek ütopyayı sunmak en baştan yenilgiyi kabul etmektir. Hep haklıdır Kafka. Her şeyi sinir bozacak kadar olağanlık ve sakinlikle anlatır. Bu yalınlık insanı zaman zaman deli eder. Uzgörünün dehşeti olmasın bu! Medyum misali önceden bilmek uykusuzların işidir. Karl'ı "Amerika" Özgürlük Heykeli, elinde kılıçla karşılayacaktır ve Kafka her yazdığı metinde *Amerika*'da kaybettiği Karl'ı arayacak, çok az metni tamamlayacaktır.

Çeklerin kökenini oluşturan Slavlar 874 yılında Hristiyanlığı kabul ederek önce Bohemya, sonra Habsburg'ların yönetiminde uzun yıllar yaşadılar. Ardından 30 yıl süren mezhep savaşları. Dinin nefes aldırmanın baskısı. Salgın hastalıklar... Yıllarca dillerinde hep ölüm oldu ve ölüm koktu sokaklar... Prag gecelerinde Azrail, ara sokaklarda, elinde tırpanı hâlâ turistlerle saklambaç oynar!

Ve sen Kafka, tarihinden aldığın ilhamla, tarifi olmayan korkularıyla tüm dünyayı ele geçirmeyi başardın. Korku; seninle kimsenin hayal edemeyeceği fantastik bir hale dönüştü ve insanların kanıksamasıyla uygarlığın adı ne yazık ki "korku" oldu.

Haklıydı Kafka korkmakla! Dünyanın yaşayacağı dehşeti, ömrü yeterse başına gelebilecekleri görmüştü. Görmediği bir toplama kampının tel örgüleriydi! Ölümünden 14 yıl sonra, Çek toprakları Almanya tarafından işgal edilecek ve 83.000'i Yahudi, 390.000 Çek, Naziler tarafından öldürülecekti. Yaşadığı yıllarda insanlar arasında diyalog uzun süredir kesilmişti. Derin bir sessizlikti hissedilen... Kimse konuşmuyordu.

Çünkü dünya aynı bugün olduğu gibi sevgiyi içinde taşımayan, istekleri, uyarıları duymayan kör ve sağır yöneticiler tarafından idare edilmekteydi. Tek başına ne yapabiliirdi ki yazmaktan başka! Adeta erken öleceğini bilerek ve ölümü yüreklendirerek yazdı, yazdı, yazdı...

Bazıları için berbat bir klişe olsa da çağının en romantik ve sevilen hastalığı verem, melankolinin beden algısı... Onun ince, zayıf vücuduna en çok yakışanı... *"Ruh ve yürek yükü taşıyamaz olunca hiç değilse eşit bölünmesi için ağırlığın yarısını ciğer üstlenir."* diyordu Milena'ya. Ne önemi var ki 41 yaşında zamanın gelmişken! Neden yazıyordu? Neden yazıyoruz? Sevgilimize ancak böyle ulaşabildiğimizden mi? Onun deyişiyle cehennemimizden edebiyat sayesinde çıktığımız için mi? Kendi gerçekliğimiz bize çok sıkıcı mı geliyor? Yaşadıklarımız bize ait değil mi?

Ve ardından Elias Canetti, Kafka'dan aldığı cesaretle *Körleşme* adlı romanında uyarıyordu: *"Herkesi kılıçtan geçireceklerdi. Yeniçağ'dan ve Ortaçağ'dan gerilere kaçmalıydı."* *"Kurtuluş hiçbir yerde yoktu; her şey yıkımdı; insan nereye saklanırsa saklansın, düşmanlar bulup çıkarıyorlardı; hayranlık duyulan uygarlıklar, haydutların, boş kafalı barbarların eliyle iskambil kâğıtlarından yapılma evler gibi yıkılıveriyordu."* Romanın kahramanı Profesör Kien, çaresizlikten taşlaşacaktı ve doğal olarak tüm Kafka kahramanları gibi ya ölecek ya da yarım bırakılmış roman kâğıtlarında sıkışıp kalacaktı. Çünkü ilhamını K.'dan almıştı.

Albert Camus'nun yirminci yüzyılı Kafka'dan aldığı ilahi bir güçle "Korku Çağı" diye nitelendirmesi elbette bir kehanet olmayacaktı. Kafka 1919'da İkinci Dünya Savaşının fragmanını *Ceza Kolonisi*'nde çoktan anlatıyordu, çünkü işkencenin ve insanın acımasızlığının sınırlarının olamayacağını biliyordu. Ve bu yaşanacaktı. Öyle bir zaman gelecekti ki cezalandıran da, cezayı çeken de aynı gemide olduğunu fark edip buna şaşacaktı! Subay ve asker ya da cezalandıran ve mahkûm bir olacaktı!

Yasama, yürütme ve yargı yetkilerinin hepsini bir kara parçasında törenle kendinde toplayan subay -seçimle değil- çok yakın bir zamanda kurban olarak düzenin içinde rolünü tamamlayacaktı. Sömürge olarak yaşamak böyle bir şeydi işte! Bundan her toplum tarihinin bir döneminde, akıllanmazsa her döneminde nasibini alırdı. Kafka, kendinde ve toplumunda hiçbir şeyi değiştiremeyen insanlar ve ülkeler için hep aynı okunur. İtaat ederseniz... Ama değişime karar verdiğiniz gün *Ceza Kolonisi* metnin işlevi içinde bir başkaldırı olabilir! “Hayır!” dersiniz. Sanırım asırlar boyunca Kafka farklı okumalarla devam edecek ve insanları yaşamadan yazdıklarıyla “Nasıl bunları yazabildi?” sorusuyla hep düşündürecek.

Dönüşüm mü? Kafka’nın *Dönüşüm*’den kastettiği kesinlikle bir değişim değildir. Çünkü değişim, yaşama sıkı sıkıya tutunarak kendi ile birlikte etrafını da değiştirmektir. Değişmek yenilenmektir, devrimdir. Çekler ve modern şehir insanları Gregor Samsa gibi bir gün bir hamamböceğine dönüşmekten korkarak yaşarlar. İşyerindeki kısırdöngü yetmiyormuş gibi her gün sabahın köründe yollara düşerek bir türlü ilişemediği insanların arasında, hiçbir yere koşuşup dururlar! Şeytan da görmez yüzlerini! Neden buna mahkûmuz diye kendi kendilerine sormayı bile akıl edemezler ve yine yollarına devam ederek koşarlar. Uygarlaşma süreçleri içerisinde bu döngüyü algılamak oldukça zordur, çünkü ailenin, çevrenin hatta insanlığın bize gereksinimi vardır. Uygar(!) insanın zamanla sesi, bedeni ve ruhu değişir. Sevmeyi unuttur. Bilir ki pes ettiği anda sevilmeyi de unutacaktır ve insanlık için bir böceğe, en yakınları için dahi bir parazite dönüşecektir. Özgürlük mü? Olanaksızdır. Ve “yabancılaşmak” kaçınılmaz olur. Çoğumuz gibi. Böceklerin arkasından hiç kimse ağlamaz. Kapital kuralını dayatır: “Hiç kimse vazgeçilmez değildir!”

Kafka, yaratıcılığının temeli hiçlik duygusunu babasına borçludur. Babaya gönderilemeyen mektupta cümleler keskindir: “*Ben sıksa, güçsüz, ince; sen güçlü, iri, geniş. Kendimi*

acınası bir halde görürdüm, üstelik yalnızca senin önünde değil, tüm dünyanın önünde...” Yazma iştahı kabarıırken bedensel iştahsızlık garip bir zıtlıkla yıllar geçtikçe artacaktır. Babanız sizi sevmiyorsa yemek yemeniz için de bir neden yoktur! Babasının yarattığı travma zaman içinde suçluluk duygusuna dönüşecek, din de onu yokluk duygusundan kurtaramayacaktır.

Ve son eserinde artık o *Açlık Sanatçısı*’dır. Uzun süredir zaten bir kafesin içindedir. Sona yaklaştığının farkındadır. İnsanların ilgisi azalmıştır. Prag onun için bir sirkte ve bu sirkte aç kalarak gösteri yapmak, yazmak onun için çocuk oyuncağıdır. O varlığını açlığına borçludur. İnsanın en sevdiği yiyecek sevgidir. Sevgiyi bulsaydı Kafka, karnını tıka basa doyuracak, ama yazamayacaktı. Çeklerin de bir Kafka’sı olmayacaktı.

Prag’a aslında kapitalizm henüz yerleşememiş. Şehri arşınlarken, bir an, 1945’te Alman işgaline son vermek için şehre giren Sovyet tankları üzerinize geliyor. Kırk bir yıl sonra 1968’de “Prag Baharı” başlıyor. O da ne? Jan Palach Özgürlük Anıtı’nın olduğu yerde kendini yakıyor. 1989’da Kadife Devrim ve Çekler nihayet “demokrasi” diyorlar. Ve 1993’de Slovakya ayrılınca -Çekoslovakya dediğinizde sinirleniyorlar!- Çek Cumhuriyeti kuruluyor.

Şehri ikiye bölen Vltava Nehrinin etrafından yabancılardan çekinen ve onlarla konuşmak istemeyen, ürkek insanlar geçer. Yüzyıllardır kendi yazgısını belirlemekte zorlanan kadınlar ve erkekler... Bize benzemezler. Bu ıhlamur kokulu şehrin insanlarının çoğu hem kendine, hem de bize yabancısıdır. Komünizmle kapitalizm arasında gidip gelirler. Ve sorarlar birbirlerine “Böcek mi olayım, insan mı?” Dostoyevski de sormuştur Kafka’dan elli yıl önce *İnsancıklar*’a, “İnsan mıyız yoksa böcek mi?” Yaşlı bir adam, Dostoyevski’nin ve Kafka’nın gözleriyle dalgın dalgın bakar nehre... Sosyalizme övgü düzmek artık boşunadır. Çapraz edebiyat okumaları yaşamda bir işe yaramamıştır.

1958'de Pırağ'da Slavia Cafe'de: "Şair memlekette uzakta

Hasretten delik deşik

Etrafına dalgın dalgın baktı."¹⁶

Slavia Cafe'de Nazım Hikmet oturur. Pek yakınında Yahudi Mezarlığında yatar Kafka... Sessiz soluksuz ölüm onu çoktan almıştır.

Slavia Cafe'de "Ah gülüm, ah gülüm

Muhacirlik ölümden beter..."¹⁷

Keşke mücadele etmenin ne demek olduğunu Nazım ona anlatabilseydi!.. Kafka ulusunun önünde yürüseydi, direnerek ölseydi!

Kafka korkularıyla ölen Kafka'lar yaratmıştır. "Gözüyle kartal avlayan" Yaşar Kemal ise bir davada, hukuk olmadığında, haksızlık için dağa çıkan, ağaya baş kaldıran, boyun eğmeyen eşkıya İnce *Memed*'i... Memed, kendi hakkını kendi arar. Ölmeyi beklemez!

Üzülme Kafka, insanlık çaresiz değil!

¹⁶ Nazım Hikmet, "Pırağ" şiiri.

¹⁷ Nazım Hikmet, "Pırağ" şiiri.

Rembrandt van Rijn, Kitap Okuyan Yaşlı Kadın, 1655

CUMHURİYET KİTAP

Tüm yeni yıl armağanlarımdan en güzelini aldım bu yıl. Cumhuriyet Kitap Eki'nin 1990 Şubat ayında çıkan ilk sayısından, 2008 yılına kadar ciltlenmiş halini kitap dostu bir hanımefendi bana teslim etti. Bir kitaplığa sığacak boyda ve ende olmalarına rağmen, ağırlıklarını hiçbir kitaplığın kaldıramayacağına kanaat getirerek siyah, bordo, kırmızı ciltli kitap

eklerini üst üste çalışma odamın bir köşesine özenle dizdim. Odama, bütün samimiyetleriyle kitap emekçilerinin, âşıkların, aldatılmış kadınların, ressamların, aktörlerin, aktrislerin, tanrıçaların, tutuklanan, kaçan yazarların, çocuk kahkahalarının; fotoğrafların, karikatürlerin, eskizlerin, trajedilerin, mitosların, masalların, yasaklanan ya da ilk ve son kez basılan romanların, defalarca okunan öykülerin, basılıp kapanan yayınevlerinin, şiir ödülllerinin, hiç bulamayacağımı sandığım antolojilerin, bilge denemelerin ve adı geçen tüm kitapların suretleri girdi. Bir suretleri de izin verdiğim ölçüde bu yazının içine girecek. Ruhları mı? Asıllarında kalmıştı. Bu kitap suretlerinin tamamını ne edinebilirim, ne de hepsini okuyabilirim! Ancak kütüphanemdeki kitaplarımla ve kitapların suretleriyle bana özel bir ruhlar dünyası oluşturabilirim. Bu da benim “Tuhaf Kütüphane”m olur. Belki de hapishanem.

Bir kitap eki koleksiyonuna sahip olmanın mutluluğunu ancak benim gibi kitap delileri anlar. Eskiler bizlere nezaketle ve inanmışlıkla “mecanin-i kütüp” derlermiş. Şimdi hafif bir alayla ve “Ne yazık!” edasıyla “bibliyofil” diyorlar. Bir de bildiğiniz gibi “bibliyomania” denilen bir hastalık var. Kitap toplama deliliği diyebilirim. Kadınlar, evdeki kitaplara dağınıklık ya da fazlalık olarak bakıyorlarmış. Bu yüzden onlarda az görülmüş. Müzayedelerde kadın katılımcıların azlığını görünce hak vermeden edemiyorum bu saptamaya. Birkaçı dışında, gelenlerin çoğu da edilgen bir tutum içinde sadece izlemekle yetiniyorlar. Müzayedenin parçası olmuyorlar. Son zamanlarda “bibliyoterapi” sözcüğü kulağıma sık çalınıyor. Kitapların insanları iyileştirici etkisi olarak tanımlanabilir. Etrafımdakiler kafamı kitaplardan kaldırmayıp onlara yeterince zaman ayırmadığımdan yakındıkları zaman melankolinin dibine battığımı itiraf edip, onlara kitapların tedavi edici etkisinden bahsediyorum. Hastalığımın kronikleştiği herkesin malûmu. Tedaviyi reddedeli çok oldu. Profesör Kien gibi körleştim mi bilmem! Ama bildiğim bir şey var. Her anlamda cinnet-i kütübe az

kaldı. Bir sanat galerisi sahibi dostum gelecekteki halin diyerek Rembrandt'ın "Kitap Okuyan Yaşlı Kadın" portresinin yağlı-boya bir reproduksiyonunu armağan etti.

Cumhuriyet Kitap Eki mi? 90'lı yıllarda öğrenciydim. Almadığım kitaplara imrenerek baktığım bir "yer" olarak işlevi vardı benim için. Yeni çıkan kitapları fakültenin karşısında Orhan Kemal İl Halk Kütüphanesinin kalın pencere boşluklarında okurdum. O pencerelerin içine kitaplarla sığabilmek, her yerde, kitaplarımla kendime ait bir alan yaratabilirim duygusuyla güven verirdi bana. Devletin ağır bürokrasisi işleyip yeni basılmış kitaplar kütüphaneye gelene kadar geçen süreyi Beyazıt Sahaflar Çarşısında okumak istediğim kitaplara bakarak ve onları çeşitli biçimlerde severek geçirirdim. Bu süre bazen işe yarardı. Biraz karıştırınca okumasam da olur dediklerimi, okumak istediklerimden ayırırdı geçen zaman.

Cumhuriyet Kitap'ın yeri diğer eklerden farklı olsa da onlar da bizler de hep birlikte değiştik. Benim için "şâibeli" olup çıktılar yıllar geçtikçe. Eklerin içeriklerini yayınevlerinin reklam payları belirliyor, diye söylenip dururum ama yine de göz atmadan edemem. Okurla kurulan samimiyet geride kalmıştır. Eleştiren okur mektupları, kitap değiştirmek isteyenlerin olduğu "okurdan okura" köşesi bugün nostalji olarak değerlendirilebilir. Derginin içindeki gerçek eleştirmenler ise yitip gitmiştir zamanın ahenginde... Asım Bezirci'yi ararım. Birden aklıma gelir, şöminede yanan odunların ateşine takılır gözüm. Ateş, bir Ortaçağ'da otel yangınına dönüşür. Rıfat Ilgaz'la el ele tutuşmuş fotoğrafına bakar aklım. Dalar giderim. Çıkamam işin içinden. Yüreğini kaybetmiş insanlardan korkarım ben.

Bugün Cumhuriyet Kitap'ta ya da diğer eklerde, kitaplara dair hep övgüler okuyoruz. Yergiyi bulmak zor. Eleştirmen de yok denecek kadar az. Olanlar da birkaçı dışında kitaplara ya Marksist açıdan tek yönlü bakıyor, ya da alışlagelmiş kendi kalıplarını kullanarak popüler edebiyat çöplüğünün yüzlerini

öne çıkarıyor. Aslında övgülerin de yergilerin de çoğu bilimsel teorilere veya bir sisteme göre yapılmıyor. Dayanağı olmayan söylemler üzerine kurulu bir çizgide, zaman zaman eserden çok yazar öne çıkarılarak eser es geçiliyor. Önemli olan eser değil midir? Kendini edebiyatta belli bir yere oturtmuş yazarların bu durumda işleri kolay. Ne yazarlarsa yazsınlar, nasıl olsa okunur anlayışı okuyucuyu da sürekli aynı yazarı okuma edimine yönlendiriyor. Ve “çok satanlar” dediğimiz kategorinin içine yine aynı yazarlar giriyor. Bu anlayış içinde, iyi olduğu halde, kim bilir ne çok eser gözümüzden kaçıyor. Literatüre bile girmeden yok olup gidiyor.

Rus Edebiyatı, kriterleri ve dokusu belirginleşene kadar bir süre “aşk” ve “çok satan” romanlarla mücadele etmişti. Okuma yazmanın dar sosyeteyle sınırlı olduğu bir dönemde “salon eleştirmenleri” edebi niteliği bulunmayan romanları epey parlatmışlardı. Aşk romanlarının yazarları, ilhamlarını sosyete güzellerinden almakta, bu eleştirmenler sayesinde balolara girebilmekteydi. Romanlar yine sosyete güzelleri tarafından alınınca eleştirmenler de baloların başköşesinde yerini almaktaydı. Yazar, okuyucu ve eleştirmen bu şekilde ayakta kalmakta ve birbirini beslemekteydi. Bizimkiler de sanırım şöhretli gazetelerin başköşesinde yerlerini almak için yine medyanın parlatığı yazarları evirip çevirip, ısıtıp önümüze koymakla yükümlülüklerini yerine getirmekteler. Bir de işin başka tarafı var! “Şu eleştirmen yeni bastığım kitap hakkında olumsuz bir şey yazsa da kitap patlasa!” diyen yayınevleri!

Ahmet İnam bir yazısında eleştirmenin özelinde bir soru soruyor. “Türk Edebiyat toplumunda yer nasıl edinilir?” ona göre üç yolu var: 1. Bir dergide yazmak 2. Kitap çıkarmak 3. Ödül kazanmak.

Bu ölçütler yalnız eleştirmenleri değil yazar ve şairleri de kapsayabilir.

İnam’ın “bir dergide yazmak” maddesinin içinde kitap ekleri var mı yok mu anlaşılmıyor. “Ek” sözcüğüyle dergi

kavramından uzaklaşıyor mu yoksa! Avrupa’da kitap eleştirileri üzerine kurulu özel dergiler mevcuttur. Bunlar ciddiyetle dergiler kategorisine dahil edilirler. Ayda bir ya da senede bir - iki defa çıkarlar. Bizde de en son anımsadığım, iki ayda bir çıkan “Kitap-çı” vardı. On, on beş kitap tanıtım yazısının yanında öykü ve çeşitli konulardaki dosyalarla edebiyat dünyasında bir seçenek yaratmıştı. 2017’de raflarda göremedim. Bazıları da aynı bizim gibi alım satım ilişkisi üzerine kurulu bir amaçta şekillendiği için gazetelerin yan ürünleri anlayışıyla basılırlar. Okuyucu da bu eklere kalıcı bir okur nesnesi olarak bakmaz. İsmi anımsayamadığım bir yazar, gerçek eleştirinin Türk okuyucusu için bir lüks olduğunu söylüyor. Eleştiriler kurallarına uygun olarak yapılsa lüks olmaktan çıkacak, okurun gözünde de kitap eklerinin değeri artacaktır. Bana armağan edilen bu koleksiyon dışında kitap eklerini toplayan, biriktiren hiç görmedim. Belki okur, ekin içinden almak istediği kitabın “tanıtım”ını ayırıyordur. Çoğumuz, okuduktan sonra geri dönüşümün kollarına bırakmıyor muyuz onları?

Her şeye rağmen, Cumhuriyet Kitap’ı her perşembe alan okurun gerçekten “okur” olduğuna inanıyorum. Gazeteyi sadece dergi için perşembe günleri alan kitap tutkunları çoğunlukta. Bir şey olmakla ilgilenen, öğrenmeyi seven, kendisinde eksiklikleri gidermek için istek duyan okur, sadece Cumhuriyet Kitap’ı değil, başka gazetelerin kitap eklerini de takip ediyor. Gereksinim duyduğunda alacağı kitabı belirleyerek bütçesi ne kadarına yetiyorsa onu alan okur, kitap eklerine yazan yazarları –eleştirmen sözünü kullanmak istemiyorum- da takip ediyor, hatta onlara sosyal ağlardan üye oluyor. Benimkisi sadece küçük bir gözlem. Yunanistan’dan Türkiye’ye göç etmiş bir arkadaşım, orada bu gereksinimini karşılayacak çok sayıda kitap ekinin bulunmamasından şikayet etmiş, Türkiye’de bu gereksiniminin fazlasıyla karşılandığını söylemişti. Şaşırmıştım.

Arkadaşları arasında kültürlü(!) birkaç laf etmek için okuyanlar, zaten gerçek okur diye nitelendirilemez; çünkü onlar,

televizyonda ya da billboardlarda gördüğü yazarları okuduğu için dolayısıyla kitap eklerine gereksinimleri de yoktur! Arkadaşlarıyla toplanıp senede bir kitap fuarlarında ya da AVM kitabevlerinde okuduğu yazarı bulup posterlerini imzalatanlar; yazarı öperken fotoğraf çektirip sosyal medyada paylaşanlardır bunlar. İçi boş üretimlerle kafaları doldurulan genç kuşağa acıyorum. Epey yer işgal eden bu metrelerce kuyruklarda bağıra çağıra çığlıklarla bekliyorlar kendileri yaşımda yazar diye nitelendirilen yeni yetme oğlanları ve kızları. O halde kitap eklerinin müptelalarının gerçek okurlar oldukları unutulmamalı! Yeni çıkan kitapları takip edebileceğimiz internet siteleri var ama kitap tutkunu dokunmak ister. Kitabın aracısına da dokunarak bulur kitabının yolunu. Kâğıdın kokusu bağımlılık yapar ve bizi başka kitap kokularına yönlendirir.

Gözüme sokulanı okumasam da ne çıkmış, hangi kitaplar ve yazarlar vitrinleri süsleyecek, okunması gereken kitapları kaçırmayayım, kataloglarda arayayım, kitabevlerine sorayım diye endişeyle yine de takip ederim onları. Sizin anlayacağınız ikerikliyimdir onlara karşı. Hele hele arka sayfalarda reklamı yapılan kitabın yazarıyla, yine o sayıda röportaj yapıyorsa, kim olursa olsun o kitabı hiç okumam! Bu sayede iyi olan da hışmımdan nasibini alır. Ne dersiniz? Belki de kıskanıyordumdur.

Bunların içinde sevgilim gibi sevdiğim yazarlar vardır. Baharların ilkinde ya da sonunda matbaadan henüz çıkmış, taze kokusu üzerinde kitaplarıyla evimin müzmin kitap ekinde aniden karşıma çıkıverirler Röportajlarını ilgiyle okurum ve bazen doğal, bazen de özenle poz verilerek çekilmiş fotoğraflarına dikkatlice bakarım. Her çıkan kitapla birlikte başka biri dikilir önüme. Bu durum bir gün, kitaplara en az benim kadar meraklı bir arkadaşımı, ders yaptığım sırada, paldır küldür izinsiz sınıfıma sokmuştu. “Çabuk gel dışarı!” dedi. Sınıfımdan dışarıya çıktım. Bir ona, bir de elindeki kitap ekine şaşkınlıkla baktım. Heyecanla yazarın fotoğrafını gösterdi. “Bak, adam ne kadar değişmiş, gerçekten âşık olmuş, bitmiş. Söyleşisine gittiğimiz

adamdan eser yok! Almalıyız kitabını! Gör beni diyor sanki sevgilisine!” Kızayım mı güleyim mi bilemedim arkadaşşıma. Bir de baktım gerçekten sesini duyurmak isteyen bir âşık vardı karşımda! Güçlüydü fotoğraf. Sınırlandırıldığı çerçevenin içine sığmadı. Taştı köpürdü. Anlattıklarıyla içime doldu. Uzaklaştırdıklarımı anımsatarak belleğimi uyandırdı. O an içimdeki çağrışımlarıyla mutluydum. Elbette kitabını aldım, her satırı aşkını sömürmek için tırmalayıp durdum. O kitabı her okuyan en az benim kadar yanacaktı bir yalazın içinde.

Kitap ekleri, kitapları renkleriyle, içerikleriyle hatta ince ya da kalın hacimleriyle önümüze serip hepimiz için farklı ölçülerde anlamlı kılar, bizleri yönlendirirler. Hele hele benim gibi bibliyofiller kitap almak için hep bahane ararlar. Cumhuriyet Kitap bu bahanelerin ilk göz ağrısıdır. Bazen edebiyat, kitap ekleriyle kuşatma altında diye kızıyorum ama kitapların insanlarla kurduğu görünür ve görünmez ilişkilere bir kitap eki ne kadar müdahale edebilir ki diye de kendime sormadan edemiyorum. Acaba fazla mı ciddiye alıyorum onları? Alt tarafı birkaç yaprak. Bir risale... Binlerce yıldır kitaplara dair kanıksanmış kabuller, önyargılar edebiyatın insanda iz bırakma gücünü ne kadar değiştirebildi ki?

Söylenip dursam da yıllardır Cumhuriyet Kitap'ta Enis Batur ve Selçuk Altun'la perşembe sabahları buluşma saatim bellidir. Birlikte kahve içeriz. Derginin genel yayın yönetmeni Turhan Günay'ın emeğini nasıl göz ardı edebilirim? Cumhuriyet Kitap'ı kurumsallaştıran odur. O bilmese de yıllanmış bir dostluğumuz var. Bilgiye, kitaplara vefasızlık edilmez. Yakın bir zamanda demir parmaklıkların arkasına atıldılar onu. Hangi suçla içeride olduğunu kime sorsan bilmiyor. Onunla birlikte bütün kitap düşleri de hapse atılmış oldu. Kitaplar da, yazarlar da, şairler de, tüm kitap emekçileri de özlediler onu. O içerideyken her perşembe ekin ilk sayfasında, sağ sütunda “Okurlara” bölümünde, yazar dostları ona mektuplar yazdılar. Bu mektuplar içinde bulunulan durumu en iyi anlatan sanırım Gülseli

İnan'ın cümleleriydi: *"Şimdi yaşanan Fahrenheit'in 2017 versiyonu. Kitaplık yakan ve kitap adamlarını tutuklayanlar, üçüncü bilinç boyutunda ikame eden dogmatiklerdir ve onların; bilincin daha üst seviyelerine ulaşması biraz zaman alacak. Ulaşamazlarsa aydınlanmamış bireyler olarak bu dünyadan göçüp gidecekler."* Tarih ne yazık ki her dönemde bunlarla dolu sevgili Gülseli İnal. Ve tükenmiyorlar.

Kenan Kocatürk, Facebookta kendi sayfasından neredeyse her gün bir türkü paylaştı onun için. Türküleri çok severmiş sevgili Günay. "Keklik Gibi Kanadımı Süzmedim"... "Kar mı Yağmış Yüce Dağlar Başına"... En son "Mahımı Gördüm Düşümde"... dedi. Enver Ercan. Hem de Talip Özkan'ın sesinden.

Adnan Binyazar'ın deyimiyle "kitap bilgisi" dokuz ay sonra yeniden "merhaba" dedi okurlara. Ekte mevcut tamamlandı.

Cumhuriyet Kitap'ın yolculuğu aslında "Çerçeve" adıyla Cumhuriyet Kitap Kulübü üyeleri için çıkan aylık bir bültenle başlamış ve Cumhuriyet Kitap'a dönüşmüş. Dergi, ilk çıktığında gazeteye 35.000 ek okur getirmiş. 1980 darbesi hem bizim hem de kitaplarımızın üzerini basıp geçti. Yayınevinin 135.000 kitabı yakılarak bu dönemde imha edilmiş. "Kitabın Ateşle Dansı" başlığı ile kapak olmuş dergiye. Cumhuriyet Kitap'ın kitapseverlere nasıl umut olduğunu düşünebiliyor musunuz? 16 Nisan 2009'da 1000. sayı çıkarıldı ve ne olursa olsun emek devam ediyor. Bir misyon var ortada.

Bordo renkli cildi elime alıyorum. İlk sayı... Kapak Cengiz Civa'nın fotoğrafıyla Ahmet Arif'e ayrılmış. Başyazı "Şiirde Mısra Haysiyeti". 1940'tan beri şiir yazan Ahmet Arif, yıllardır bir söyleşi yapmamış, üç ay önceden kavilleşilmiş. Şiirini Refik Durbaş'a anlatıyor 23. basım *Hasretinden Prangalar Eskittim* kitabı yurt odamda, yastığımın altında gece olmasını beklerdi. Üst ranzada bağıra bağıra okur dururdum Nazım Hikmet edasıyla kızlara. Şair röportajında, *"Ben şiirde mısra haysiyetine önem veririm!"* diyor. Haysiyet mi, dediğinizi duyar gibiyim.

Hemen kapağın arkasında Güneş Yayınevinden çıkan kitapların reklamları var. Gani Müjde'nin *Peynir Gemisi*'nin tanıtımı gülümsetiyor. "*Bir-yonlarca, onyollarca kişinin beklediği yakılacak kitap çıkıyor. Fırıncının Kızı, Tenasül Hayatımız, Tenasül Hayatımızın Gizleri kitaplarından daha çok satması beklenen güzide kitap... Kitapçılardan, gazete bayilerinden, peynirci ve mahkemelerden ısrar ve ihtiras ve de arzuyla isteyiniz.*" Tanıtım cümleleriyle kitabın "yasaklanma" kaderine kucak açılmış gibi...

4. sayfada Çek yazar Milan Kundera'nın *Ölümsüzlük* romanı tanıtılıyor. Kundera, en gözüpek romanını yazdı deniyor ve yazar, gerçek bir büyücüye benzetiliyor. *Ölümsüzlük*'ten önce *Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği*'ni üniversitede sınıfta okumayan yoktu! Çok gençtik. Cinselliğin dayanılmaz ağırlığını kafamıza kakıvermişti. Philip Kaufman'ın yönetmenliğini yaptığı, Daniel Day Lewis ve Juliette Binoche'un endamıyla hepimizi mest eden filmi de üzerine cila çekmişti. Çapraşık da olsa filmdeki cinselliğin samimi anlatımının bizim gibi genç insanları etkilemesi kaçınılmazdı. Tam zamanıydı. Ve postmodern edebiyatın dünya aktörleri piyasaya sürülmeye yeni başlıyordu o dönemde.

Bekir Yıldız'ın *Darbe* romanını halen ayakta durmaya çalışan Cem Yayınevi çıkarmış. Kitabı sevgili Muzaffer Buyrukçu tanıtıyor, "*Bence Darbe, yaşadığımız düzeni suçlayan, lanetleyen, hatta reddeden kapkara bir romandır.*" diyor ve yazının hemen yanında kitaptan bir bölüm verilmiş. Zevkle okuyorum. Keşke bu anlayış devam etseymiş demeden edemiyorum. Aynı sayfada "Kitaplık" başlığı ile yıllarca çizgisini devam ettirecek olan Kamil Masaracı'nın karikatürü, edebiyatın ve ülkede kitap okuma eyleminin hal-i pür melali.

9. sayfa Emre Kongar'ın ilk romanı *Hocaefendi'nin Sandukası*'na ayrılmış. Bir toplumbilimcinin roman yazması kitap piyasasını şaşırtmış görünüyor. Kongar, Sahaflar Çarşısında, Elif

Kitabevinde bulduğu bir el yazmasının bu romanı kaleme almasına neden olduğunu, felsefeci Arslan Kaynardağ'la yaptığı röportajda anlatıyor. Röportajın sonundaki cümlelerin içinden çıkamıyorum! *"Ben, postmodernist bir edebiyat yaklaşımı içinde, eklektik bir tarihsel bilim-kurgu türü roman yazıyorum!"* Ve bu sohbet bugün de varlığını sürdüren Elif Kitabevinde çekilen bir fotoğrafla belgelenmiş. Kongar'ın hâlâ o gün olduğu gibi bugün de kitaplarının Remzi Kitabevinden çıktığını vurgulamakta yarar var. Kitap dünyasında az görülen bir durum.

İlk sayıdaki en ilginç yazı bir habere ait. Olayın adı "Şairler Grevi". Başta Can Yücel olmak üzere Arif Damar, Cemal Süreya, Cevat Çapan, Ataol Behramoğlu, Refik Durbaş, Erdal Alover, Turgay Fişekçi ve Küçük İskender, *"Artık şiir yok beleşe. Şairler birleşin."* diyerek bir bildiri yayınlamışlar. Altı ay süreyle hiçbir etkinliğe katılmayacaklarını açıklıyorlar. Bildirinin temelini şiirin bedavaya gitmesini engellemek var. Eğer şiir bir metaysa karşılığını bulmalı, diyorlar ve şiir oruçlarının desteklenmesini istiyorlar. Böyle derken bir yandan da amacın öncelikle para olmadığını, insanların şiir yazmanın emek isteyen bir üretim olduğuna da dikkati çekmek istediklerini belirtiyorlar. Can Yücel grev gömleğini giymiş, yanında Erdal Alover ve Refik Durbaş gülümsüyor siyah beyaz bir yansımayla. Telifini günümüzde hakkıyla alan kaç yazar ya da şair tanırıyorsunuz? Adnan Özyalçiner hep söyler kanıksanmışlıkla: *"Kitabını yayınevine teslim ettikten sonra unutacaksın!"*

Melih Cevdet Anday, Diderot'nun *Paris Salon Sergileri* kitabının Kaya Özsezgin tarafından dilimize çevrilmeye başlandığının haberini veriyor ve Diderot'yu bize tanıtıyor. Çeviriler ve çevirmenler o yıllarda acaba daha mı kıymetliydi?! Sanırım sayıları azdı. Bugün hiçbir kitap ekinde böyle bir duyuruya rastlayamıyoruz. Şimdilerde kitabın bize ulaşmasının doğal sürecinin ara elemanları çevirmenler.

Yunan komünist yazar Dido Sotiriyu'ya Yunan Kültür Bakanı, sağcı, kitap yaktıran Sotiris Kuvelas tarafından seksen

yaşından sonra ödül verilmesi, Fransa Kültür Bakanlığınca kitap okuma oranının yükseltilmesi amacıyla iki özel günün düzenlenmesi ve Picasso'nun şiirlerinin basılması ile ilgili sanat ve özel kitap haberleri de dikkati çekiyor.

Cumhuriyet Kitap Kulübü'nün "Kulüp'ten Haberler" bölümünü okuyunca ülkenin her yanına dağılmış kitap ağı ve özverili hizmet insanı duygulandırıyor. Kitap okumanın ve okutmanın ve kitaplara insanlara ulaştırmanın kalesi gibi Cumhuriyet. "Şimdi neden yok?" diye sormadan edemiyorum. Kulübün en çok satan kitaplar listesinde ise "Edebiyat" başlığı altında Mustafa Kâmil Zorti'nin, *Netekim* ve "Edebiyat Dışı" başlığında da Emin Çölaşan'ın *Turgut Nereden Koşuyor?* kitapları en başta yer alıyor. Bugünün ilk onunu ise fantastik ya da bestseller diye tabir edilen kitaplar süslüyor.

"Pek Yakında" çıkacak kitapların içinde Feride Çiçekoğlu'nun *Uçurtmayı Vurmasınlar*, Vaclav Havel'in Şeytan Çelmesi, Lenin'in *Sovyet Yönetimi'nin Örgütlenmesi* yer alıyor. Gazetenin de, kitap ekinin de kafasının daha karışmadığı zamanlar...

"Kitap Ödüllü Bulmaca"nın 25 kişiye vereceği ödül Jale Sancak'ın *Bu Gece Pera*'da kitabı. Okuyucuya soruluyor, 1934'te Soyadı Kanunu çıkınca aldıkları soyadlarını beğenmeyip değiştiren yazar ve şairlerin almak istemedikleri soyadları neler olabilir? Adlarıyla eşleştirmeleri isteniyor. Ve Samipaşazade Sezaî'nin hangi soyadını aldığı kanıtıyla birlikte getirene elli bin liralık kitap armağanı veriliyor. Bu armağanları kazanan arkadaşlarımla okul kantininde havalarını anımsayınca o günlere olan özlemimden burnumun direği sızlıyor.

Ve en son sayfada, genel yayın yönetmenliğini önce Enis Batur'un, sonra Selim İleri'nin yaptığı Türkiye'nin en büyük kültür dergisi olarak tanıtılan "Argos"un abonelik formu. Argos, 1988'te çıkmıştı. 1990'da 18. sayıya ulaşmış. Birinci hamur kâğıda, renkli kuşe kâğıt, 162 sayfa basılan "Salon Köşelerinde" roman ekiyle. Ne yazık ki 1992'de bu efsane derginin devri

kapandı. Şimdi “Kafa”, “Ot” vb gibi lümpen adlar ve içeriklerle, birbirine benzer çizgilerle ciddi tirajlar yapan dergilerin saltanat sürdüğü, kültürel zarafetten yoksun bir garabetin içinde yaşıyoruz. Her biri bugünün Türkiye’sinin sosyolojik yapısının aynası. Çalakalem yazıların ürünü bu dergilerin içinden iki ya da üç sağlam yazı zor çıkıyor.

Düşünüyorum da bu yazarların bir kısmı şiirlerini, denemelerini, romanlarını vb ya kütüphanelerine sinmiş selüloz kokusunun içinde, sarı kâğıtlara dolmakalemle veya silinir özelliğinden yararlanarak kurşun kalemle ya da daktilolarının tuşlarından çıkan sesi engellemek için belki gece yarısı, üzerinde çizgili pijamalarıyla, bu gürültülü aleti bir yastığın üzerine koyarak yazdılar. Nurullah Ataç’ın gözlüklü, ağzında piposuyla böyle bir fotoğrafı vardır. Kim bilir o an daktilosunda kimin canını yakmakla meşguldü! Bu durumda benim için yazma yöntemi esere verilen emeği gözümde iki katına çıkarıyor.

Bakıyorum da Cumhuriyet Kitap’ın ilk sayısında adı geçen yazarlar, o dönemde ses getirip sonra kayıplara karışmamış, edebiyat dünyasında hep boy göstermişler. Belki onlar zamanında yeterince anlaşılamamaktan yakınmışlardır. Her ne olursa olsun geçen zaman yazarların yeniden değerlendirilmesi için bir zemin hazırlamış. Kıymetlenmişler.

Son zamanlarda yeni bir huy edindim. Nazım Hikmet bazen aklına gelen bir şiiri beyaz gömleğinin koluna yazarmış. Petrarca’nın da sokakta aklına gelen dizeleri üstüne yazabilmek için deri ceket giydiği rivayet edilir. Ben de kimselere göstermeden, kırmızı mürekkepli kalemle aşk dizeleri yazıyorum Cumhuriyet Kitap’ın kenarlarına. İç sayfalara karalıyorum çocukça bir çekingenlikle. Sevgilime yazdığım ilk şiirlerimdeki utangaçlığım. Belki bir gün ortaya çıkarma cesaretini bulurum.

Hani, bir şey okurken, hatta alakasız, bir anda bir şey tetikler, usulca bir şiir sızar içinize. Zihniniz sözcükleri kovalamaya başlar. O an, sözcükler, kendilerine kol kanat gerilmeyi ister,

sahiplenilmeyi bekler. Mavi, yeşil ışıklar saçan Bir Perseid meteor yağmurunun içinde, sabaha karşı şiir nöbetine tutulmuşsunuzdur. Sözcükler gövdelenip bir bütün oluşturan kadar asla yakanızı bırakmazlar. İçinizde saklı kalmış bir kayıp tetikler yüreğinizi. Bu duygunun bir süre içinizde dolaşmasına izin verirsiniz. Sayıklamaya başlarsınız için için. Bir çift kanatla, ayı arkanıza alarak Perseidlerin arasında dolaşmaya başlarsınız. Şimşek gibi çakan meteorlar birer ikişer, sonra milyonlarcası yanınızdan geçer. Meğer çok yakınınızdaymış kaybettiğinizi sandığınızı. Kayan yıldızlardan ibaret şölenin içinde sizi beklemiş. Van Gogh yeryüzünden sizi kıskançlıkla izler. O, bir yıldızı çiziyorsa eğer, yıldızın kendisi olurdu, ama çizdiği “Yıldızlı Gece”nin türbülansına girmek acaba ona nasip olmuş mudur! Altından yıldızların içinde çocuklar gibi sevinirsiniz sevgilinizi bulduğunuza ve kaybetmemek için avutursunuz acemi, hüznülü imgelerle kendinizi. O an Cumhuriyet Kitap’ın kenarları aşka dair derkenarlar olur.

Şiir ıstırabı dindirebilir mi, bir cevap olur mu sevdaya, yeter mi nefesine? Satürn melankoliye tutsak ederek zorlar insanı, bedeninizde kara safra artar, gökkuşağı kurtuluşunuz, merdiven yükselişiniz olur. Kuyruklu yıldız seyretmeye doyamaz bu yükselişi. Şiir Satürn’ün etkisinde tüm ihtişamıyla ilahidir. Romanlar yazanlar, şarkılar söyleyenler, pekala şiirler de yazabilirler. Roman, meşakkatli de olsa sırayı şiire vermiştir.

Şiir kitapları, romanlar, denemeler, biyografiler, anılar, kısaca kitaplar hep yayımlanacak. Her gün milyonlarca göz ile buluşacak, okuyanların beyinlerine kesikler atacak, bu kesiklerden bazıları yok olacak, bazılarının da izi ölene kadar sizlerde kalacak. Metinler ısrarlıdır. Yazarlar ise onların emrine amade.

Son sayfayı artık kapatıyorum. Birinci sayı bitmiş oldu, ama suretine âşık olacağım kitapların bulunduğu yüzlerce sayı var önümde cilt cilt. Bırakın beni, gömüleyim içine...

Yazımı benim gibi bir kitap delisi Mehmed Said Haleti Efendi'nin bir duasıyla bitireyim. "Amin" diyecek olacak mı bilmem!

"İlâhi! Cem'i kütüb kerde-i ehl-i vahdet râ!

Bidih be dest'i yemineş kitâb'ı Hâlet râ!"

(İlahi! Yalnız ve ancak sana inanan ve güzel kitaplar toplayan Hâlet'in kitabını sağ tarafından ver!)

Dante Gabriel Rossetti, Lady Lilith, 1863

“MİNARELER ŞEHRİNİN KADINLARI” DEVRİMİN TA KENDİSİDİR!

İnsanlar bilinmeyenden beri öyküler anlatırlar birbirlerine... Acaba ilk öyküyü dillendiren bir erkek midir, yoksa kadın mı?

Ahmet Hamdi Tanpınar’a göre Adem, Havva yaratılmadan önce Aden’de hayvanlar ve meleklerle Tanrı’ya yakın bir

yerde yaşamaktaydı. Ama Tanrı daha Adem'i tamamlamamıştı ve onun bedeninden Havva'yı yarattı. Havva, kırılgan, zayıf ve korunmaya muhtaçtı! Adem'in eli ve gövdesi onun üzerine kapandı. Tanrı, gücü Adem'e vermişti. Dolayısıyla erkek, Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisi oldu. Adem için Havva "ne hayvandır, ne yıldız, ne de melek..." Korunmaya olan ihtiyacıyla erkeğin egosunu doyuran bu varlık; Adem'i varlığıyla hem tedirgin etti, ama bir o kadar da ona haz verdi! İşte o haz, Adem'i meleklerden, hayvanlardan ve Tanrı'dan uzaklaştırdı. Adem, artık bir düşkündü! Cennetten kovulmuştu. Bunun sorumlusu da Havva'ydı. Erkeğin, düştüğü yerde yılanla sarılmasıyla Tanpınar'ın söylemiyle "toprağın çocukları"nın devri başlayacaktı.

Öykü, Tanpınar'da Adem ve Havva'nın uyumuyla devam eder, ama farklı biçimlerle tüm kutsal kitaplarda yerini çok önceden almıştır zaten! Acaba toprağın çocuklarından hangisi daha çok acı çekmiştir? Tanrı'sından uzaklaştığı için Adem mi, yoksa Tanrı'nın yarattığı doğasıyla bir elmayla sevdiğini cennetten kovduran, günah işleten ve sonsuza kadar yaradan tarafından cezalandırılan Havva mı?

Havva'nın kaderi belliydi. Papa III. Honorio Ortaçağ'da kararını vermişti. *"Kadınların konuşmaması lazım. Zira dudakları, insanlara büyük sıkıntılar yaşatan Havva'nın lekesini taşır."*

Zeus tarafından insanlardan intikam almak için oğlu Hepaistos tarafından yaratılan mitolojinin ilk kadını Pandora'nın suçu ise "Pandora'nın kutusunu açmak"tır. Kutusunun içindeki bütün kötülükleri dünyaya saçmak...

Adem ile Havva'nın öyküsünü ve Pandora mitini söyleyen tabii bir erkektir. İlk öyküyü yazan da dolayısıyla erkek olacaktır, ama ilk "gerçek" öyküyü anlatan ya da yazan kadındır.

Söylenegelen mitosa karşı bir kadın ya da kadınlara başkaldıran bir kadın, başka bir mitos üretmişlerdir. Lilith efsanesini Havva'ya karşılık bence kadınlar yaratmıştır. Efsaneye göre, Havva, Adem'in kaburga kemiğinden yaratılmadan önce,

Adem gibi topraktan ve kilden yaratılmış, onunla eşit “geceden gelen” Lilith vardı. Mor elbisesiyle arz-ı endam eden kızıl saçlı, beyaz mermer tenli, zümrüt yeşili gözleriyle bu güzel kadın bir afetti. Tanrı ikisini Aden’e yerleştirdi. Aralarında bir çekişme başladı. Böylece dünyada cinsiyetler arası savaş da başlamış oluyordu. Lilith, Adem’in isteklerini yerine getirmek istemiyordu. Sonunda yaratanın söylenmemesi gereken ismini söyleyip Aden bahçesinden ayrıldı ve Kızıldeniz yakınlarındaki bir mağaraya sığındı. Belki Kızıldeniz adını onun kızıl saçlarından almıştır. Onun gidişine üzülen Adem, Tanrı’dan Lilith’i geri istedi. Lilith’in geri dönmesi için Tanrı, üç melek gönderdi, fakat Lilith Aden’e geri dönmeyi reddetti.

İşte efsanenin bundan sonrası bence erkeklerin diline girmiştir. Lilith’in artık efsanede iyi bir kadın olarak yaşamına devam etmesi olanaksızdır. Ya ölecek, ya da ona farklı bir kimlik yüklenecektir. Lilith, şeytanın aklını başından alır ve onu şehvetiyle baştan çıkararak efsaneye göre yarı canavar, yarı şeytan, yarı insan, yarı hayvan çocuklar doğurur. Tanrı Aden’e geri dönmediği için cezalandırılmasını ve çocuklarının öldürülmesini ister. İtaat etmediği her gün için bir çocuğu öldürülen Lilith, intikam almak için Adem ile Havva’nın soyundan gelen çocuklarını öldürmeye başlar. O artık cadı, kutsal fahişe, cinlerin başı, vampir, baykuş, yılan ve gece canavarı olarak nitelendirilecektir. Yeraltının bütün kötülüklerine hükmedecektir. Kadınlara yakıştırılabilecek tüm olumsuz özelliklerin taşıyıcısı olacaktır. Dünyaya kötülüğü, şeytandan olma, Lilith’ten doğma çocukların yaydığı söylenir. Dolayısıyla o, Tanrı’ya başkaldıran dişi bir şeytandır. Tanrı onu ne yapsın? Hemcinsini yalnız bırakmayan istemeyen Tanrı, Adem uyurken gücünden ve cinselliğinden beslenen Lilith’in yerine, kaburga kemiğinden cinselliği yasak meyveyi tadınca öğrenen, itaatkâr Havva’yı yaratır.

Kutsal kitapların birçoğunda, çeşitli uygarlıklarda ve farklı zamanlarda Lilith hep var oldu. Bu “famme fatale” figürden

insanlar hem tılsımlarla korunmaya çalıştılar, hem de onun cazibesinden, ihtişamlı gücünden kurtulamadılar.

Acıyı çeken gerçeği anlatır. Lilith gibi günahkâr kadınlar; zulümlerden, savaşlardan, kıtlıklardan, göçlerden, aşklarından arta kalanları dünyanın bir ucundan diğer ucuna taşıdılar yüzyıllarca... Hiç yorulmadan... İçlerinde biriktirdikleri gerçeği anlatmak tarihsel bir sorumluluktan onlar için... Aslında hep yaşıyorlardı ve hep vardılar. Sadece sizler duymuyordunuz ve duymak istemiyordunuz. Hepimiz cinsiyetçiliğe boyun eğmeyen kadınların isimlerini bildik. Diğer kadınların öyküleri erkeklerin kalemine girdi, çünkü eril tahakküm her dönem nöbetteydi.

İngilizcede “yazar” anlamına gelen “author” sözcüğü ile yine aynı dilde otorite anlamına gelen “authority” sözcüğü aynı kökenden gelir. Yazar deyince çoğu toplumda bir erkek imgesinin insanların gözlerinde canlanmasının nedeni, otorite sahibi yazara atfedilen, gelenekselleşmiş, kutsal statüdür. Kadınlar kendilerine yazma alanı açabilmek için yüzyıllardır erkeklerle mücadele ettiler. “Yazar” mertebesine erişebilmek için bin bir zorluğun üstesinden geldiler. Çoğu zaman görmezlikten gelindiler ve ilk önceleri erkek takma adlarıyla yazdılar ve kadın kimlikleriyle yazarlıktan para kazanamadılar. Erkek egemen edebiyat dünyasında kadın olarak kendini duyurmak hiç kolay değildi. Dönemin kadınları zorlayıcı, yaşam alanlarını kısıtlayıcı, toplumsal kurallara başkaldıran bu cesur kadınlar, bireysel özgürlükleri için mücadele etmekle kalmayıp yazdıklarının efendisi olana kadar, romanlarında işledikleri konular nedeniyle de eleştirildiler ve hedef gösterildiler.

Jane Austen, İkna isimli romanında yirmi yedi yaşındaki, yaşına rağmen olgun bir yapıya sahip karakteri Anne Elliot’a “Kalem hep erkeklerin oldu” dedirterek dünyada olup bitenlerin erkekler tarafından anlatıldığını vurgular. Tartışmasız Anne Elliot, Jane Austen’in iç sesidir. Jane Austen kadınları hep kitap

okur ve kitap okuma eylemi, romanlarında başkaldırının sembolüdür.

Yazmak ise bir mücadele alanıdır kadınlar için. Yazarak dünyanın anlamsız sessizliğini bozarlar. Bu sessizliğin içinden anlamı ortaya çıkarana kadar yoklukla boğuşurlar ve kendilerini var ederler. Bu çileli bir yoldur. Varlık ile yokluk arasında gidip gelirler. Belki zamanın içinden bir boyutu çıkarıp onu kendileri ve insanlık için kurtarmanın ümidiyle yazarlar. Bu karmaşada hiç bilmedikleri, belki de hiç gerçekleşmeyecek olan bir geleceğin kapısını aralamışlardır. İlk zamanlar yazarak umut ederler; ama zamanla bunun yetmediğini görürler ve artık idealler, hedefler belirleyip bunları gerçekleştirme zamanıdır. Bir nesil sonrasının geleceğini belirleme zamanı... Ve tabii geçmişin gerçekliğinden yola çıkarak... Kendini ve diğer kadınları ve toplumunun, etniğini, dilini, kültürünü var etmek ancak ve ancak geçmişin belleğini aktararak olacak gibi görünmektedir. Onlar yoklukta çabalarırken içeriden ve dışarıdan var olmamaları için bütün önlemler alınmıştır, hem devlet, hem de erkekler tarafından... Nigâr, Leyla, Halide, Sevgi, Tezer, Adalet, Sennur, Aslı, Necmiye, sadece birkaçı... Soyadları mı? Bırakın bu yazıda babalarında ya da kocalarında kalsın!

Yazan ve okuyan kadınlar etrafındaki kuşatılmışlığı diğerlerinden daha fazla bilir, görür ve anlarlar. Hele hele okuyan kadınlar için yazan tüm kadınlar kutsanmıştır. Okumanın ve yazmanın hazzı bazı kadınları bir araya getirir. Onlar, sır olmuş kadınları da meleklerin katına taşırlar.

Gözüm yeni açılmıştı güneşe. Okumanın esaretine kapılmış Semra, sabahın köründe heyecanla bir kitap getirdi eve. Bekleyememişti günün ilerlemesini... Adı *Minareler Şehrinin Kadınları*, yazan, Prensese Mirza Rıza Han Arfa. Minarelerin içinden bir sultan değil bir prenses çıkmıştı! Yaprakları sararmış, üzerine basıldığı yıl 1994'ün ve İzmir'in Kordon boyunun kokusu sinmiş. Kitabın kapağında ve içinde siyah beyaz, naif

illüstrasyonlar Eugen Spiro'ya ait. Yazan bir kadına bir yaşamışlık taşımanın mutluluğu Semra'nın gözlerinde... Bu bakışlarda hem bilgelik var, hem de aynı dili konuştuğuna inandığı kadın tarafından anlaşılmaktan doğan güven. Kendince değerli bir kitaba sahip olma tutkusu başka bir hastalıktır. Pek öyle herkese bulaşmaz. Kadınlara bulaştığını çok az gördüm. Ama hastalığa tutulan bir kadınsa, erkeğinin vay haline...

Kitabın ikinci sayfasını açınca sol yaprakta, İstanbul, "Genç Bir Türk Kızının Günlüğünden Sayfalar..." başlığı dikkat çekiyor. Semra "Önsözü oku, önsözü oku!" deyip duruyor sabırsızca... Gözlerim soldan sağa kâğıdın üstünde gidip gelirken kitabın çevirmeni İlhan Pınar'ın cümlelerini saçma sapan bir telaşla anlamaya çalışıyorum. Evet yanlış anlamadınız, genç bir Türk kızının günlüğünün bir çevirmeni var! Kitabın içinde vardır öyküler, ama bazı kitapların yazılma, bize ulaşma öyküleri de öykü içinde öyküdür. Masal içinde var bir masal misali... Sahaflar da bir ozan gibi onların masallarını söyler durur yüzyıllardır. Pınar, önsözde bağırıyordu adeta "Bu kitabı okumadan önce size söyleyeceklerim var. N'olur beni dinleyiniz!" diye...

Minareler Şehrinin Kadınları'nın Almancası 1992'de, Kreuzberg'deki bir antikacı arkadaşı aracılığıyla İlhan Pınar'ın eline Berlin'de geçmiş. Kitabın adından ve kapağından çok etkilenen Pınar, hemen o gün onu bir çırpıda okuyuvermiş. Öykülerin içeriği, kurgusu ve dili, bu kitabı dayanılmaz bir biçimde çevirme isteği uyandırmış içinde. Kitabı ve yazarını hemen araştırmaya başlamış. Ve tabii serüven de başlamış. Şimdi hem Selma için hem de benim için aslında bir masal başlamıştı. Yazan bir prensese ancak bir masal yakışır. Tabii İlhan Pınar bunu nereden bilecek? Siz nereden bileceksiniz?

Çok zengin bir kitap koleksiyonuna sahip Berlin Devlet Kütüphanesinde, kitap Berlin'de basılmasına rağmen bir eşine daha rastlayamamış Pınar. Ancak aynı kütüphanede "Arfa"

soyadını taşıyan bir İranlı diplomatın 1965 tarihli bir anı kitabına ulaşabilmiş. Kitap, *Frauen aus der Stadt der Minarette* adıyla Heinrich Goobeld'in çevirisiyle Volksverbandes der Bücherfreunde (Kitap Dostları Derneği) tarafından 1926 yılında Berlin'de yayınlanmış ve sadece dernek üyelerine ulaştırılmış. Gerek yayınevi, gerekse çevirmen tarafından kitap ve yazar hakkında hiçbir bilgi verilmemiş. Dolayısıyla kitabın hangi dilden Almancaya çevrildiği, kitabın özgün dilinin ne olduğu soruları da açıkta kalmış. Kitap hakkında sadece bunları öğrenebilmiş. Ama Pınar, bu gizemli prensesin kitabını Türkçeye çevirmeye kararlıymış. Çevrildiği tarihten yaklaşık yüz yıl önce yazılmış bu yapıtı, aslı olmaksızın bir başka dilden Türkçeye çevirmek birçok zorluğu da beraberinde getirmiş.

Yılmamış İlhan Pınar, o günün havasını yakalamak için kitapta Skutari yerine Üsküdar, İstanbul yerine İstanbul gibi sözcükleri herkesin anlayabileceği bir dile dönüştürerek eski ile yeni arasında bir köprü oluşturmaya çalıştığını belirtiyor. Ve önsözün sonunda çevirmen, kitap ve yazarı hakkında bilgi sahibi olanların yayıneviyle ilişkiye girmelerini rica ediyor. Bu kitabın bilmecesi sonra çözülebilmiş mi merak ediyorum? Kitabın yeniden basıldığını öğreniyorum. Hemen edinmem gerek! Ama beklemek... İmdadına sahaf Halil Bingöl yetişiyor. Sahaflar bizim gibi hastaların tek çaresidir, tek doktoru.

Kitabın yazıldığı döneme ve ruhuna uygun Sahaflar Halil Bingöl hocamın zarif üslubu iştihamı kabartıyor:

“Kitabın ve yazarın halini derbeyanımdır. Yazarı Elsa Lindberg. (1874 – 1944) Prenses Mirza Han Arfa eserlerinde kullandığı diğer adı. İran Prensi Mirza Rıza Han'ın karısı olan İsveçli bir yazarın kaleminden dönemin İstanbul'u. Eserin özgün adı: *Der Gesang Der Dünklen Wasser Ein Von Konstantinapol*. Tübingen'de 1929 yılında basılmış. 225 s. ve 19.5x13 cm. ebadındadır. Lindberg, dönemin Stockholm İran elçisi olan Prens Mirza Rıza Han Arfa ile evlenerek “Elsa Lindberg

Dovlette” adını alır. 1900’lü yılların hemen başında İstanbul’a İran elçisi olarak gelmesi ile sekiz yıl kadar İstanbul’da yaşar. Ve bu eserde yaşadığı İstanbul’u tasvir eder (Libraire Pera 75. Müzayede Kataloğu). Emrinize amadedir efendim.”

Heyecandan adeta yerimde duramaz oluyorum. Kolay mı bir prensesin yazdıklarına ulaşmak! Sonuçta o bir prenses ve dünyaya başka bir ülkeden meydan okuyan Batılı bir kadın. Kitabın yeni basımı elime ulaşınca masalın biteceği düşüncesi beni endişelendirmeye başlıyor. Önsözden İlhan Pınar’a da bu bilgilerin ulaştığını anlıyoruz. Hatta araştırmacı Rohat Alakom’un bilgilerin yanında Prens ve Prenses’in fotoğraflarını da Pınar’a gönderdiğini öğreniyoruz. Yeni basımda bu bilgileri çevirmen okuyucusuyla sevinçle paylaşıyor.

Ve şimdi tabii bana düşen kitabı sömürmek... En son bir kadının püskürttüğü ateş ne zaman sizi yaktı? Ne zaman bir kadını kendinize yakın, kardeşinizmiş gibi hissettiniz? Ne zaman bir öyküye teslim oldunuz? Şimdi zamanıdır. Şimdi...

Lindberg, adeta ölüleri diriltiyordu... Öykülerle 1900 - 1908’lerden bir koridor açıyor II. Abdülhamit dönemi İstanbullu kadınların yaşamlarını 2017’ye taşıyordu.

“İki kıta ve üç deniz, işte size İstanbul.”

Oryantal İstanbul’dan bir soluk almak isteyen sizler, onu ancak Cemile hanımın sütinesinin gülyağı ve yasemin kokulu kumaş parçası içinde sakladığı dağınık sayfalarda bulabilirsiniz. Sayfalar düzensizdir ve içindekiler tamamlanmamıştır.

Lindberg, öykülerini özünden, ait olduğu ulustan koparmamak için sanırım, başka bir kadına ait olduğu izlenimini vererek bu sayfaları, yazıları hiç değiştirmeden, sadece biraz düzenleyerek bizlere sunduğunu söyler.

Birden Müslüman bir kadına dönüşür. Bu satırları yazmasının tek nedeni yalnız kaldığı zaman İstanbul’u sık sık düşünme gereği duyduğu içindir ve o, en iyi yazarken düşünmektedir. Ve

yabancı bir arkadaşına İstanbul'u anlatmaya ve onunla dertleşmeye başlar. Öyküleri okudukça bizden daha İstanbullu, daha Müslüman ve daha Türk bir kadınla hasbihal ettiğinizin ayrımlına varırsınız.

"Nasıl ki kara çarşaflarımızın altında biz Türk kadınlarından habersizseniz, aynı şeklide şehrimizden de habersizsiniz. Ülkenize döndükten sonra muhakkak, 'Ah zavallı Müslüman kadınlar!' di-yorsunuzdur." Bunları söyleyen on iki yaşında, uzun siyah saçları beline kadar salınmış, bembeyaz elbisesiyle harem ağalarının bekçiliğinde Paşa Babasının büyük arabasında gezerken, on beş yaşında, ipek, siyah çarşaf giydirilen ve arabasının pencereleri tahta ile kapatılarak kalp biçiminde bir delik bırakılan genç bir kız. Yarı Batılı yarı Doğulu bir eğitim almasına rağmen yaşı büyüdükçe genişleyeceğini zannettiği dünyasının, yaşı ilerledikçe daraldığını, kendisine her şeyin yasaklandığı fark ediyor. Babasının ölümüyle, yasaklara rağmen devam eden gösterişli yaşamı, Alâaddin'in lambasının sönuvermesi gibi bitiveriyor. Artık yirmi dört yaşındadır ve İstanbul'un yoksul mahallelerinden birinde yaşamakta, inişli çıkışlı İstanbul'un sokaklarını, dadısı Rabia ile arşınlamaktadır.

Yabancı arkadaşından, Rum ve Ermeni rehberleri bırakıp bir kerecik onu takip ederek melankolik ve dingin İstanbul'u, Müslüman İstanbul'u kendisiyle gezmesini ister. Pera sokaklarındaki gibi yüksek sesle konuşmayan, kakhaha atmayan ve kara çarşafı içinde sessiz utangaçlıklarını saklayan kadınların İstanbul'udur burası. Birbirinin aynı dar ve boyasız evlerin çıkıntılı katlarındaki harem pencereleri kafeslenmiş kadınların İstanbul'u... İki kadın cumbaların arasından sohbet eder. Biri bu evlerden içeri girmek isterse kapıyı uzun uzun çalması gerekir. Sanki yasak bir şey yapıyormuşçasına kapıyı ardına kadar açmaya cesaret edemeyen bir kadın başı uzanacaktır ileriye.

"Bir bahçeyi çevreleyen duvarların arkasından bir şarkı duyarsın ve ağaçların ancak zirvelerini görebilirsin. Bir kadının

hançeresinden gelen kalın bir sestir bu; ağlamayan, şikâyet etmeyen, fakat acının sessizliğinde dinlenmekten zevk alan bir ses. Tekdüze bir ezgi ve nakaratlar insanı düşlerle dolu bir uykuya salar; ama ruhsuz, sorgulamasız, sorusuz ve özlemsiz düşler; sadece ve sadece gam alasıya kırbaçlandığı düşler.”

Birbirine dayanmış, dar, boyasız, ahşap cumbalı evlerden birinde, minareler şehrinin tutsak kadınlarından bir sazende, güftesi Leyla Saz hanımefendiye ait bir şarkı geçer. Ben de aynı anda onunla sevgilimi yad ederek kuşlar gibi terennüm ederim.

“Seni sevda çiçeğim, tâc- ı serim

Bilemezsin ne kadar çok severim

Bunu her gün sorarım

Söyle, kalbinde var mı yerim?”

İstanbul’un günlük yaşamının içinde, Valide Köprüsünün üstünde yürümek, binlerce insanın arasında olmak, renklerin ve temiz havanın keyfine varmak Türk kadınları dışında herkes için sıradan şeylerdir. Köprüden çarşafıyla geçmek isteyen bir Türk kadını, peçesinden ne doğru dürüst bir yer görebilir, ne de serin rüzgârı içine çekebilir. Bir an etrafına hayranlıkla bakmaya yeltense hemen yanında bir zaptiye beliriverir.

Lindberg’in adsız, zarif kahramanı; yabancı arkadaşının elinden tutup ona bir kadının güzelliğine gereksinimi olmadığına inandığı İstanbul’unu gezdirmek ister. Ama bu olanaksızdır; çünkü Müslüman Türk kadınının sokakta bir yabancıyla el ele yürümesi yakışık almaz. Kara çarşaf bu kadınları yaşamdan ayırır. Biri o kara çarşaf altındaki gözlere bakmak istese, karşılaşacağı sadece akan gözyaşlarıdır. Arada sarı, kırmızı, mavi ve yeşil çarşaf da görülebilir, ama bu çarşafların içinde kara çarşaf bir leke gibidir. Yabancı arkadaşının kara çarşafına mahkûm olmuş, bütün kadınların hepsinin gözlerine bakmasının olanaksız olduğuna sevinir. Çünkü her çarşafın arkasında

göreceği solgun yüzler ve kederli kahverengi gözler, onun cesaretini kıracaktır.

Karada; yazılı ya da yazısız yüzlerce kanunla elleri ayakları bağlı, camilerin gölgesinde utangaç bir ifadeyle siluet gibi dolaşan hayalet Müslüman kadınları ona göre suda özgürdür. Küçük kayıklar Türk kadınlarının tek kurtarıcılarıdır. Yabancı arkadaşına, bu kadınları merak ediyorsa küçük koylarda araması gerektiğini söyler. Kapkara siluetler, suyun üzerinde, onu ipekli, açık renk elbiseleriyle, alınlarına ve yanaklarına değen ipek yaşmaklarıyla, gözlerinin üstüne düşen pırıl pırıl payetleriyle ve saçlarına tutturdıkları altın sarısı iplikten çiçekleriyle, etekli beyaz şemsiyeleri altındaki örtüsüz yüzleriyle gülümseyerek karşılayacaklardır. Ve onu uyarır, onlara hiçbir zaman ulaşamayacağını söyler; çünkü suyun derinliği onu, esans kokulu kadınlardan ayırmaktadır. Onlar, kayıklarındaki dünyalarında yol alırken, sadece gülümserler ve gözden yitip giderler.

Yabancı arkadaşını bırakır, Kapalıçarşı'ya doğru yol alır. Bir Paşa kızının birçok erkeğin dolaştığı yerlerde gezmesi uygun bulunmasa da o, kara çarşafının altında iki büklüm yürüyerek, yenilmiş gözlerini kaldırmadan, her şeye rağmen, çarşıya doğru ilerler. Yüzyılların biriktirdiği bu muhteşem şehrin içinde olduğunun ayrımındadır. Yönünü Kapalıçarşı'dan sahaflara çevirir, Doğuluların ve Yunanlıların üst üste yığılı, tek tek elle bezenmiş küflü kitap kokularının kendine özgü kokularını solumayı sever. İstanbul Hanımının elleri; mağrur, yaşlı Türklerin beklediği altın renkli, ceylan ve geyik derisi ciltli kitapların üzerinde gezer. Bir ipek inceliğindeki parşömen yapraklarından çıkan hışır hışır sesleri dinler. Sayfalarını milyonlarca eski Yunan harflerinin doldurduğu kitaplar... Mikroskobik küçüklükte yazılmış, binlerce, on binlerce çoğaltılmış Kur'an-ı Kerimler... Bazı insanların yaşamının unutulmuşluğu gibi, buradaki kitaplarla, milyarlarca harflerle, kim bilir, hangi sevinç ve üzüntüler anlatılmıştır. Şimdi bu sevinç ve üzüntüler, tozlu raflarda sıkışıp kalmış, unutulmuştur.

Bütün Doğulular güzel kokuyu sever. Merhemlerin ve esanslarını satıldığı Mısır Çarşısına kapanmadan yetismeye çalışır çarşafının eteklerine dolanmasını engelleyerek. Belki bugün, altın işlemeli, kadife kılıflar içinde satılan pahalı bir gül yağı alır! İnsan burada, katran ruhundan portakal suyuna, miskten her türlü güzel kokulu ağaçtan çıkarılan yağa kadar her şeyi bulabilir. Harem kadınlarının kokulu öpüşmelere hazır olarak ağızda erittikleri saray pastilleri, göz rengini koyulaştırmak ve gözü parlaklaştırmak için Acem boyaları, cildi yumuşatmak için Hint kremleri ve Arap sabunları, diş etlerini güçlendirmek için Sakız Adasının sakızları ve kül grisi renginde bütün renklerin sihrini barındıran, yaşlı ve ak saçları, genç ve koyu yapan; siyah saçları bakır, sarı saçları altın parlaklığına kavuşturan kınayı burada bulmak mümkündür. Halktan kadınlar, her kutlamada tırnaklarını kınalarlar ve düğün öncesi gelinlerin saçları kınayla boyanır. Hiçbir Türk kadını kinasız mutlu olmaz -tabii bir de tütünsüz.

“Tütün şehvetin vazgeçilmezidir.” Doğu’da herkes ama herkes içer. Tütüncüler çarşısında herkesin damak tadına uygun tütün bulmak mümkündür. Bukle bukle bir ipek saç inceliğinde, kül sarısı rengindeki saray tütününü seçkin kadınlar içer. Herkesin bir şeyleri unuttuğu ve teselli bulduğu, şehrin sakinlerini hülyalara salan ve özlemle beklenen mutluluğun düşlelerini bağışlayan çarşıya bugün geç olduğu için gidemeyecektir.

Yabancı arkadaşını her bulduğunda anlatır durur İstanbul’unu. En sonunda güzelliklere doyduğunu ve renklerin dünyasında yorulduğunu düşünür. Onu dinlemediğine karar verir. *“Boğaz, sana aşk iksirinden içirdiği gibi unutkanlığın sihri ni de verecektir.”* diyerek sitem eder ve anlatmayı bırakır.

İstanbul, bir camiler şehridir ve camiler İstanbul’un zarif ama ciddi karakteristik özelliğini her şeye rağmen korumaya devam eder. İstanbul’un kadınları ise yüzyıllardan beri minareleri bekler. Güvercinler, bir caminin penceresindeki hafif

pırıltılı çiçeklere konarken, sipsivri iki minare beyaz uçlarıyla göğün mavisini deler. Cami merdiveninde, avucu açık bir dilenci oturur hiçbir şey söylemeden, soğukta titrer.

Lindberg'in aklı ve ruhu İstanbul'un sonsuz düş denizinde boğulmuştur sanki.

Ve öyküler devam eder. İç içe geçmiş İstanbul'un semtlerinden birinde rastladığınız, yaşlı bir müezzinle evlendirilen, genç, bronz tenli Fise "Ateş! Ateş!" diyerek zenci Hasan'ı arzularken –çünkü o günahkâr bir Havva'dır- başka bir öyküde ihtişamlı bir konağın hanımı, kocasının istediği şeylerden başkasını yaşamamaya mahkûmdur! İsveçli yazar Erik Nord Antikacı Ahmet Ali'nin kızı Ayşe'nin düşlerini ele geçirmişken Ayşe, bir Tatar'ın üçüncü karısı olmayı kabullenecek miydi? Tatavlı Penelope ölmeden kendi diktiği gelinliğini giyebilecek miydi? Harem'in gözbebeği Şekerpare, özgürlüğüne kavuşabilecek miydi? Kameriye, Zehra ve İstanbul'un tüm kadınları *"Parfümlere benzerler. Uçucudurlar. Bu yüzden onları kapalı tutmak gerekir! Onun için kadınlar haremde; esanslar, kurşunla mühürlenmiş şişelerde saklanmalıdır!"* Bu peygamberin tavsiyesidir!

Şimdiki zamanda bizim de bir yanımız tutsak. Düşüncelerimiz, düşlerimiz ve bedenimiz tutuklu değil mi? Devletin ve erkeklerin gözleri üzerimizde. Ailelerimizin bile. Besin değeri dogmalar olan, hatta büyük bir kadın çoğunluğunu da arkasına alan bir iktidarla yaşıyoruz. Muhalefetinin de zihniyeti farklı görünmekle birlikte kadına yönelik ahlak anlayışı onlardan hiç farklı değil. Sonuçta, göğüslerimizin dekoltelerine, eteklerimizin boylarına, topuklarımızın yüksekliğine ayar çekerek bizler hakkındaki kanaatlerini bunlara göre belirliyorlar. Öyle ya, namusumuz söz konusu! En anarşistimiz ya da en özgür olduğunu iddia edenimiz bile kendinden zaman zaman kuşku duymuyor mu? Duygularımızın ve düşüncelerimizin sınırlarını onlara göre belirlemiyor muyuz? Devlet ve erkeklerle birlikte bunları onaylamıyor muyuz?

İtaatkâr tutumumuz her geçen gün geleneksel baskıları çoğaltıyor ve akılcı hukuk düzenini çürütüyor. Sürekli savunma halindeyiz ve çok ama çok öfkeliyiz. Sokaklara çıkıp bağırmanın ya da marşlar söylemenin çözüm olmadığını artık anlamış olmamız gerekiyor. Önce kendimizi mağdur görmeyi bırakıp yaşamlarımızda yanlış giden şeylere odaklanmak yerine “kadın” olmaktan ziyade güçlü bir insan olmaya odaklanmamız gerektiğine inanıyorum. Ancak o zaman toplumda geri plana itilmekten ve ayrımcılıktan kurtulabiliriz.

Bugün asıl olanla yüzleşeyim derken masalımızı unuttuk. Onun da bitme vakti gelmedi mi?

Eski bir kitap sizi bazen her şeyden daha çok geleceğe yaklaştırır, hemcinslerinize, sizinle yakınlaştırır. Özellikle yaşadığımız coğrafyada biz kadınlar için her zamankinden fazla “baskı, eşitsizlik” sesleri yükselirken, belki bütün kutsal (!) Havvaları bu derin sessizlikten uyandırır! Yüzyıllardan beri kadının günahkâr ve kontrol edilmesi gereken bir cins olduğunu anlatan kitaplara, metinlere ve dogmalara başkaldıracak reflekslerimiz kalmadı mı?

Havvalar, Lilithler, Pandoralar, İstanbul’un ve ülkemizin tüm kadınları, bir bakarsınız birbirine kenetleniverirler. Yaşam benzerliklerinden utanarak... Yitik bir zaman parçasında kalmamak için direnirler her şekilde. Ve bakarlar ki bugüne kadar yaşadıklarının ötesinde değeri bilinen, tek anlatıları bedel ödeyerek yazdıkları kendi öyküleri, masalları olmuş! Çünkü kadın devrimin ta kendisidir.

Ayağa kalkmanın zamanı gelmedi mi?

3 Mayıs 1808; *Kurşuna Dizilenler*, Francisco Goya, 1914

BIRAKIN BU YIL OKUYACAĞIM KİTAPLARI KENDİM SEÇEYİM!

Sizi bilmem! Yeni bir yılın ilk gününe dahi gazete ile başlayanlardanım. Her gün de gazete okurum. Alışkanlıkların çoğu kabul etmeliyiz ki çocukluğumuzun ürünleri.

Ahenksiz gibi görünmekle birlikte, her gün üçüncü sayfadaki gazete başlıklarının içeriklerini aratmayan olayları, tüm hareketliliğiyle yaşadığımız kasabamızda; çoğunluk yaşananların tümünü teyit edercesine sadece gazete okurdu. Herkes, Gazeteci (!) Cahit'in dükkânından gazetesini alırdı; Kemalettin Tuğcu'nun, *Küçük Gazeteci'sine* gereksinim yoktu. Bu siyah beyaz ve renkli kâğıtlar, çocukların çarşıya istekle uzanan bacaklarıyla bir koşu evlere girer –Cahit amca dükkânına gelen

her çocuğa birer sedef nane şekeri verirdi- ailenin tümü evlerinden çıksalar bile, girdikleri evlerden bir daha dışarı çıkıp başka bir yere gitmezlerdi. Okunduktan sonra evde de kalmıyorlardı zaten.

Annem, gazete kâğıtlarını pis bulmasına rağmen üzerinde sebze ayıklar, babam ayakkabılarımızı boyar, ya da sobadaki odunları tutuşturmakta kullanırdı bu nesneyi. En sonunda gazeteler sobanın içini boylar ve yanarak gökyüzüne doğru duman olup uçarlardı. Komşu evlerde başlarına neler geliyordu bilemiyordum. Bacadan çıkan dumanlar göğe yükseldiğine göre benim için gökyüzünün tamamı doğuydu, çünkü güneş, bulutların ve maviliğin içinden çıkıyordu. Yukarılarda bulutların içinde, bir yerlerde kimsenin bilmediği bir gezegen vardı. Dumanlar da kesinlikle oraya uçuyor ve sıkışıyorlardı. Belki kapkara harfler bir yerlerde dolaşıyor ve bu bilinmeyen gezegende toplanıyorlardı. Pek iyi şeyler yazmıyordu bu sayfalarda zaten. Sözcüklerin içinde cinayet, hırsızlık, fuhuş, hapishaneler, yoksulluk ve farklı görünümleriyle kan vardı. Açık bırakılan pencerelerden gazeteler okundukça silah sesleri duyuluyordu. Ürkütüyordu beni okuduklarım. Nereye giderlerse gitsinler! Seviniyordum bu kendi kara, bahtı kara harflerin yok olmalarına. Sanki tarihin zehri yok oluyordu. Büyüdükçe kötülükleri kabullenmek farz oluyor ve kâbusların sahibi de istemeden herkes oluyor.

Bazı okuyucular ve yazarlar, gazete okumamakla övünürler. Gelir geçer metinlere bağlanmanın anlamsızlığıdır savundukları. Bu davranışın bir anlamı benim için üçüncü sayfa haberlerini sistemli metinlerden okumayı tercih etmektir. 5N1K yetmez onlara. Olayların nedenlerini, niçinlerini, nasıllarını, nerede ve ne zaman, kiminle veya kimlerle gerçekleştiklerini kosmosun farklı işleyişleriyle, derinlemesine anlamayı, içselleştirmeyi, gelişmiş, duyarlı insan olmanın ölçütü olarak görürler. Her şey iyisiyle kötüsüyle içimize işlesin, unutmayalım diye! Bu da okuma ediminin elbette vazgeçilmez içeriğidir. Pek de haksız

sayılmazlar, çünkü kurgu, gerçeği en kalıcı haliyle yaşatmaya devam eder. Borges, Dostoyevski'nin *Suç ve Ceza* romanı için:

"Suç ve Ceza'yı okudum. Kahramanları bir katil ve bir orospu olan bu roman bana çevremizdeki savaştan da yıkıcı, etkileyici geldi... Dostoyevski'yi okumak, bilmediğimiz büyük bir şehrin içine ya da bir savaşın gölgesine girmek gibidir." demişti.

İyi mi kötü mü bilmiyorum, ama televizyonlar ve sosyal ağlar bangır bangır aynı şeyleri söylerken ben gazete okumayı sürdürüyorum. Gazetemden koparsam, okuduğum ya da yazdığım metinlerle bağım olmaz gibi geliyor bana. Bugünle okuduklarımın ya da yazdıklarımın bir bağı yoksa neden okuyorum her gün olanları? Bir köşe yazısı, bir haber ya da bir yazı dizisi bazen beni daha önce okuduğum ya da içeriğini bilip okumayı hedeflediğim kitaplara yönlendirebiliyor.

Son günlerde, gazetemden kafamı kaldırdığımda, ülkemle ilgili beynimi kemiren soruların eylemsizlikle yanıt bulması beni gerçekten deli ediyor. Toplumda aydın diye nitelendirdiklerimiz, düşünce dernekleri gibi daimi bir "tefekür" içindeler. Bu durum beni daha önce defalarca okuduğum, Gramsci'nin *Hapishane Defterleri*'ne tekrar yönlendiriyor. Organik ve geleneksel aydın arasındaki farkı bir kez daha okuma gereksinimi duyuyorum. Gazetemin her gün anlattığı edilgen aydınların durumu beni onların durumunu sorgulamaya götürüyor. Bu ve buna benzer okumalara evime istekle aldığım kâğıttan yapraklar yönlendiriyor. Dolayısıyla devam ettirip gidiyorum gazetemi sömürmeye.

Zamanın krallığını doyumsuzca yaşadığı yılın ilk saatlerinde gazetenizi elinize aldığınızda benim gibi mutlu oluyormusunuz, bilmem! Haberlere baktığınızda; haklısınız, bu pek mümkün görünmüyor. Ya da en azından bugünü dertsiz, tasasız mı geçirmek isteyeceksiniz! Sayfaları yavaş yavaş çeviriyorsunuz. Aklınıza geliveriyor: Piyango biletime bir şey çıkmış mıdır acaba? Bir bakayım. Tabii, dünyanın parayla döndüğü

kesin. Düşünmeden edemeyeceksiniz. Charles Dickens'ın kış masalı *Bir Noel Şarkısı*'ndaki yaşlı muhasebeci Scrooge gibi yaşayanlar aklınıza geliverecek. Yüreği katılaşmış, cimri, hırsız, hırslı, yoksulluğu ve sevgiyi bilmeyenler. Belki onları dün gece geçmişlerini, şimdiyi ve geleceklerini sorgulatan hayaletler ziyaret etmiştir. Yaşamlarındaki hiçliği hatırlatmışlardır. Buna karşılık size O'Henry'nin Della ve Jim'in fedakârlığı ve aşkını anlatan *Yılbaşı Hediyesi* öyküsünü öneririm. Hüzünlü dolu bir zamanın parçası yapışıp kalmıştır bu kitaba. İyi gelebilir. Çünkü Scrooge gibilerin öyküdeki gibi birden değişim gösteremeyecekleri kesin! Yıl "yeni!" sizin için de yenilenmenin zamanıdır belki. Kendi şarkınızı söylemeniz için hayaletleri beklemenize gerek var mı?

Dün gece nasıl geçti? Sanki yılın son gecesinde eğlenmek ve nefes alamayana kadar tıkmak zorundayız! Dostlarla ve ailemle beraber olmak için bahane diyorsanız, keyif almışsınızdır. Bazen kar yağmak ister ve yeni yıla, saf, romantik bir anlam yükler. Bizler muhkem duvarların arasında, ailelerimizle sıcak evimizde abuk sabuk ekran görüntülerinin dekoru halindeyken, ruhları üşüyen insanların yanında bedenleri üşüyenler de vardır sokakta. Bunlardan bir Andersen'in *Kibritçi Kız*'ıdır. Soğukta harfler sözcüklere dönüşmeden bu küçük kız gibi, buz tutar beyaz bir kış masalında. Belki bal gözlü küçük bir kız çocuğu, her yılbaşı gecesini, bir Kibritçi Kız dışarıda kalmış olabilir endişesiyle evinin penceresinden bakıyordur sokak lambasının cılız ışığının altındaki banka.

Borges gibi de yeni yılı karşılayabilirsiniz. Yılbaşı geceleri evinde oturup çalışmış. Dünyanın son günleriymiş gibi ciddi bir görev bilinciyle bağırış çağırış kutlamalar yapan Buenos Aires'in gürültülü insanlarına kulakasmadan şiirler yazarmış. Her yılbaşında, *ne yaparak girersen yeni bir yıla*, bütün yıl aynı şeyi yaparsın, batıl inancıyla yeni bir metne başlarmış ki o yıl daha çok yazabilsin diye. Babaannem gece yarısı olunca torunlarının

hepsini ayağa kaldırır, evde yürütürdü, tüm yıl tembellik etmeyelim diye.

Erken kalkmayı becerebilmişseniz, boş verin gazeteyi falan, sabahın ilk saatlerinde atın kendinizi sokaklara... Caddeler, evler, doğa sadece sizin için yaratılmış gibi yürüyün. Bencil olmak bazen iyidir. Yeni okudum bir yerlerde. *“Aslında herkes kendi yarattığı tanrıya inanır!”* Yürürken kendi kendinizle ya da onunla uzun uzun konuşun. Fark etmez! İkisi de aynı zaten. Her söylediğinize katılmasa da sizi dinleyecektir.

Cemal Süreya,

“Yemek yemek üstüne ne düşünürsünüz bilmem

Ama kahvaltının mutlulukla bir ilgisi olmalı!” der.¹⁸

Ben, yeni yılın ilk sabahında yürürken, beni duyduğuna inandığım her kimse ona anlatmaya başlıyorum bir bir. Sevgiyle minicik bir kafede, enfes bir kahvaltı yapamamaktan dem vuruyorum önce, sonra dökülüyorum iyiden iyiye. Adımlarımızın ritmini ayarlayamadan, yollardaki taşlara ayaklarımız takılmadan, el ele engebeli bir zemini aşamadan, kadife gibi çimenlerin örtüsünü altımızda hissetmeden, ellerimizi ağaçların gövdelerinde dolaştırmadan, hangi tarafa gideceğimize karar veremeden, yanımızda varlığını inatla sürdüren tarihsiz asfaltın gürültüsünü paylaşmadan, kestirme bir yol aramadan, aç ve şefkat bekleyen bir sokak köpeği tarafından takip edilmeden ve yılın ilk gününde aynı gazeteyi ya da kitabı birlikte okuyamadan zamanın geçmesine nasıl izin verdiğimizizi anlatıyorum –niçin izin verdiğimi bilmeden üstelik.

Yürürken yol üstündeki sıradan şeylere saçma sapan anlamlar yüklüyorum. Şehrin sesleri birliktymişiz gibi ortamımızdan akıp gidiyor. Estetikten yoksun, görsel bir fon bize eşlik ediyor. Bir Çingene hâlâ konçınalar satıyor. Eskiden evlerin

¹⁸ Cemal Süreya, “Kahvaltı” şiiri.

pencerelerinden yılbaşı ağaçları görünürdü ıslıl ıslıl. İnsanlar yobazlardan korktuklarından mıdır, yoksa umutlarını yitirdiklerinden midir ağaç süslemeyi bıraktılar. Bir adam geçiyor yanımdan. Cep telefonu çalıyor. Rahatsız oluyor telefonunun sesinden. O da benim gibi kendisiyle kalmak isteyenlerden sanırım. Ve devam ediyorum anlatmaya...

Yürüyüşün sonunda, onunla okkalı bir kahve içemememin nedenini dürüstçe söylüyorum. Anlattıkça belki bir gün susar ve ilk kahveyi içtiği rivayet edilen Şeyh Şazeli gibi bir sufi olurum. Tevekkül lazım. Bu dünyaya ve yanınızda sevgiliniz olmadan geçen günlere dayanmak gerçekten zor! Aşkta kesilmek diye bir şey var mı acaba? Unutmanın zamanı şimdiki zaman mıydı? Bundan sonraki zamanda mı yaşanması gerekiyordu? İlişkinin ritüeli zaman mı kolluyordu? Bir roman daha yazmasını bekledim onu unutmak için? Daha mı kolay unutulacak bu durumda?

Kaybolmaktan kurtulmanın bir yolu da kendi kendine konuşmak değil midir? Yoldan geçenler yüzüme tuhaf tuhaf bakıyorlar. Size de manidar baktıklarında aldırmayın, yürümeye devam edin. Yürümek, aşkın sanrısını yumuşatmaya yardım ediyor. Bazen tanıdık biri de karşınıza çıkabilir. Bu durum düşüncelerinizin ve duygularınızın canlanması için iyi bir an. Selam verip konuşacaksınız eninde sonunda. Yürüme töreninizi kimsenin bozmasına izin vermeyin. Bir adım ve bir adım daha. Yürürken kendi içinizde yoğunlaşıp fark etmeden yeniden oluşursunuz. Geçici de olsa kendinize iner, benim gibi sayıklamaya başlarsınız. Sokrates ve öğrencilerinin bilgelik dolu yürüyüşlerini bilirsiniz. Yoldan geçen kişilerle zorunlu karşılaşmalardan ve konuşmalardan, adımlarının ritimleriyle aylak aylak yürürlerken çok önemli dersler çıkarırlarmış.

Çoğala çoğala onu unutmayı deniyorum, ama her adımda kulaklarımda iki hece bir ad çınlıyor, unutulmaktan başka çaresi olmayan bir trajedi; ıskalanmış, kasıtsız cinayetleri andıran

gece nöbetlerinin terennümü mektuplar beni zorluyor. Gündelik yaşamın hay huyuna dalmadan ve şehrin gerçek ve mecaz anlamdaki gürültüsüyle karşılaşmadan önce biriktirmeye çalışıyorum gücümü. Gündüz ortalıklarda avare avare dolaştığıma bakmayın, aşkın zamanı kör gecedir. Biliyorum, yolun bir sonu yok!

Ne yazık ki renkli günler bitecek ve bir aydan beri rengârenk ve ışıklarla donatılmış sokakların ve vitrinlerin yerini, bir hafta sonra sıkıcı ve renksiz sokaklar ve mağazalar alacak.

Her yılın sonunda elimizde olsa da doğduğumuz sokaktan, gittiğimiz okulun önünden, eski işyerimizden, sevgilimizle bulduğumuz ilk yerden geçebilsek... İşte evler, sokaklar, binalar önce bunun için yaşamalı. Babaannem de artık yaşamıyor. Yaşlılarımız ölünce ailelerimizin bellekleri de yok oluyor. Doğduğunuz ev, çocukluğunuzun geçtiği sokak, ilkokulunuz yoksa sizin de belleğiniz de yok oluyor. Her yeni yıl geçmişi yok ediyorsa niye gelsin, anlamıyorum.

Günün geri kalanında kitaplar karıştırılabilir. Denemeciler hep iyidir sanki. Onlar birer bilge ya da filozof. Her zamana dair söylenecek sözleri vardır. Aralık ayı dergilerini okumak da fena fikir değil! Geçen yılın izdüşümleri. "Magazin mi?" dediğinizi duyar gibiyim! Daha neler! Olsun, bazen saçmalıklar iyi gelir insana. Ama müziksiz olmaz. Ben eskiciyim. Severim plakları. Fonda Zeki Müren, Sadettin Kaynak'ın hicaz şarkısını sadece bana söylüyor.

*"Ela gözlerine kurban olduğum
Yüzüne bakmaya kıyamadım ben."*

İçimden geçiriyorum. Evet, *gözlüklerimi çıkararak sadece bir kez baktınız yüzüme ve boynuma minik bir öpücük kondurdunuz.* Bir fasıla, geçen zamandan koparılıp alınan, solmayan, canlılığıyla yaşam veren minik bir çiçek. Şarkı bittikten sonra duyabilesiniz diye bu sefer nihavend bir Zeki Müren bestesini sizin için mırıldanmaya başlıyorum.

*“Bir demet yasemen, aşkımın tek hatırası
Bitmiyor ayrılık, dinmiyor gözyaşım, hicran yarası.”*

Bir yandan sesi kısık televizyonda alakasız görüntüler. Bir hayvan belgeseli, bu acaibü'l mahlûkat insanlardan daha gerçek gibi!

Akşama doğru sosyal ağlarda ve çeşitli internet sitelerinde geçmiş yılı değerlendiren edebiyat yazılarını, bilgileri okumayı seviyorum. Özellikle son yıllarda, bazı kitap ve yazar bloklarında, sosyal ağlarda, internet dergi ve gazetelerinde çeşitli kitap seçkileri dikkatimi çekiyor. “20. Yüzyılın Okunması Gereken 50 Romanı!”, “İnsanlığa Varoluşun ve Hayatın Anlamını Sorgulatacak 30 Büyük Felsefi Roman!”, “Size ‘Keşke Ben de Böyle Âşık Olsam!’ Dedittecek 30 Harika Aşk Romanı!” ve “Bu Yıl Okumadığınıza Pişman Olacağınız 2017’nin En İyi 50 Romanı!”... Abartıyor olabilirim, ama korkuyorum, rafları ve yaşamları ele geçirmeye hazır bu listelerden! İnanın temalarının sınırı yok! Devam edip gidiyor kendinden emin listeler! Gerekliliği sorgulanamayacak ve tartışılmayacak kadar net yargılarla! Başka sesler duymak zorlaşıyor.

Gerçekten merak ediyorum kim belirliyor bunları? Eleştirmenler mi? Yoksa bilirkişiler (!) mi? Kitaplar öbek öbek gruplara ayrılırken, acaba hangi ölçütler göz önünde bulunduruluyor? Birçoğuna benim aklımın ermeyeceği kesin! Pazarlama çağında olduğumuzu artık kabullendiğimize göre en çok satılan kitaplar belirlenip “çok satılanlar” ve dolayısıyla “çok okunanlar” başlığı altında bir sunum en gerçekçi olanı sanırım. Büyük kitapçılar, zaten bunları gözünüze sokuyorlar -bir de bu kitapları orta yere yığmıyorlar mı...- dehşete kapılıyorum öbeklerden! Kiloyla satılan meyve ve sebzeler gibi!

Listeler okuyucular tarafından ne kadar dikkate alınıyor bilmiyorum, ama medyanın her fırsatta bu ayın ilk onu vb satış stratejileriyle, mutlaka okunmalı diye, ısıtıp ısıtıp yedirdiği yazarları ve kitaplarını alıp bu hokkabazlığa kanarak okumamızı

gerçekleştiriyorsak, bence iki taraf açısından da hiçbir sorun yok! Alan da satan da razı! İyi olanın çok satan olduğu aldatmacası adeta kronikleşmiş bir hastalık! Selim İleri, *Mel'un* adlı romanında en çok satanlar rüzgârının gerçek yazının filizlerini kırdığını dile getirmeden edemiyor. İçinde bulunduğumuz durum onun ne kadar haklı olduğunu göstermiyor mu?.. “Best seller” tabir edilen kitaplar savuruyor kıymetlileri bir bir... Medya, ağzımıza boğulmamızı sağlayacak kadar malzeme dolduruyor, merak gideriliyor, ama gerçek sanat, incelik ve kalıcılık sağlanamıyor.

İleri'nin endişesi, beni aslında hangi kitabın daha çok satılması gerektiği düşüncesine itiveriyor. Geçenlerde bir kitap ekinin arka sayfasında kocaman Uşaklıgil'in *Aşk-ı Memnu*'sunun hem orijinal metniyle, hem de günümüz Türkçesiyle reklamının yapılması hoşuma gidiverdi. Bakınız aslında ben de başladım çaresizce dayatmaya! Size *Noel Şarkısı*'nı, *Yılbaşı Hediyesi*'ni, *Kibritçi Kız*'ı sıralayıverdim daha en başında. Popülariteyle, dayatmalarla ve bilinçsiz alışkanlıklarla kanımız zehirlenmiş bir kere! Kirli kanın temizlenmesi zaman alır ya da hiç temizlenmez! Aynı programın yüklendiği bilgisayarlar gibiyiz. Ya da özenle hazırlanmış klonlar... Derdimiz küçücük zamanımıza, bizim için yaratılan boşluğa anlam yüklemek değil mi? Medya anlam sunamaz; ancak yaşamı uzaktan izlememize izin verir. Bizim anlamımız onlar için sadece tüketmek... Kitapta bile sadece onların istediklerini tüketmek!

Okuma, okuyucu için emek gerektiren bir uğraş ve benim için bir bağımlılık. Herkesin okuma ihtiyacı farklı! Eğer kişi okuma eylemini ve kendini ciddiye alıyorsa, öğrenmeyi ve kendini geliştirmeyi, yenilemeyi yaşam felsefesi haline getirmişse, okumak istediği kitapları kendi özenle, ciddiyetle seçer. Kitap listesini kendisi belirler. Doğan Cüceloğlu kendi seçeneğini yaratamayan insanları kültür robotlarına benzetiyor. Dış görünüşleri farklı, iç görünüşleri aynı robotlar. Bu robotlar kolay oluşmuyor. Her gün, her yerden ve her yönden şekillendirilmeleri

gerekiyor. Kendi seçeneklerini yaratan insanlar mı? Cüceloğlu şöyle yanıt veriyor: *“Özgürlüklerini keşfeden insanlar kültür robotu olmaktan kurtulunca kendi seçimlerini kendileri yaparlar. Ve bu insanları kitle olarak denetleyip yönetmek zorlaşır.”* Bırakın biraz uğraşsınlar biz insancıklarla. Kuralsız, ilkesiz, çıkar dünyasının figüranları olmak acıtıcı!

Okumak istediklerimizi bazen ilgi alanlarımız, bazen ruh halimiz, bazen de yaşımız belirliyor. Bir yıl daha geçmişken yaş mı, dediğinizi duyar gibiyim! Merak etmeyiniz, “30 Yaşına Girmeden Önce Türk Edebiyatında Okumanız Gereken 30 Kitap”ı kastetmiyorum! Tarancı gibi 35’i bekleyelim hiç olmazsa! Saçma gelebilir ama yaşım ilerledikçe bana hayal kırıklığı yaşatacak kitaplarla karşılaşmak istemiyorum! O kitabın ilk 50 sayfasını okuyup bırakmak beni gerçekten sinirlendiriyor! Zamanım azalıyor ve her anım önemli. Öğreneceklerim beni fazlasıyla geliştirmeli ve değiştirmeli! Hem de bir an önce! Fark yaratmalı! Ne çok şey istiyorum bir kitaptan değil mi? Aslında insanlardan beklemektense kitaplardan beklemek çok daha kolay! Yaşamınızda sizi gerçekten etkileyen ya da değiştiren kaç insanlalaşıyorsunuz? Günlük hayatın içinde çevrenizde kaç insandan bir şeyler öğreniyorsunuz?

Zaman mı? Her gün ölmeden yapabileceğim şeyleri bana bir bir hatırlatıyor ve hobilerim, uğraşlarım değişiyor, ilgilenmediğim sanat dallarına yenileri ekleniyor. Şu günlerde sinema kitapları elimden düşmez oldu! Burçak Evren’in kitaplarını sömürmekle meşgulüm. Üniversitede Halk Edebiyatında hiçbir şey öğrenmediğimin geç farkına varan ben, şimdi bu dipsiz kuyunun içinde kaybolmaktayım. Yaz tatilinde Üsküp yolcusuyum. Sadece gezi kitaplarını okuyarak seyahat etmeyi sevmem. Meğer Üsküp ve Makedonya ile ilgili gezi kitabı da yokmuş! İmdadıma Yıldırım Ağanoğlu’nun gezi ve aynı zamanda bir anı kitabı olan Üsküp Kitabı yetişiyor. Yavuz Bülent Bakiler ile Üsküp’ten Kosova’ya gezerken ardımızda bıraktıklarımız içimi hüznle dolduruyor. Necati Cumalı ise eskilerden bir

tad! *Makedonya* 1900'de "*Ah! Florina'yı bırakmayacaktım. Florina'da ölecektim.*" dedikçe Makedonya adeta gitmeden sılasını yaşayacağım bir yer oluyor! Yazın, nedenleri ve nasılları bir bir serer önümüze...

Sanat, insanın insana yaptığı hiçbir şeyi unutturmuyor. Resimlere bakıyorum John Berger'in *Görme Biçimleri*'yle. Goya'nın "3 Mayıs 1808 Kurşuna Dizilenler" tablosu her baktığımda farklı görünüyor gözüme. Fransa'da beklenen aydınlanmanın askeri bir zulme dönüşmesini anlatırken Goya, bizim gibi hem her şeyin tanığıydı, hem de kurbanı. Her zaman olduğu gibi fenerdeki ışık ve yönetimin yarattığı şiddetin karanlığı aynı anda boy göstermektedir bugün tarihin içinde. Resimdeki bir cinnet halinin ülkemde meydana gelme olasılığı içimi ürpertiyor.

Yaşanmışlıkların tekrarıyla var olmaya alışsak da, yeni şeyler duymadan, hissetmeden de olmaz! Diğer sanat dallarıyla buluşmaya evet, ama kitapları her zaman önde. Bunu hangi kitapla yapabileceğimi sadece ben bilebilirim! Sadece benim algım seçebilir. Çünkü eksiklerimi ve değiştirmek istediklerimi bildiğim için nasıl mutlu olacağımı da bilmem gibi... Biraz dinleyin "siz"i. Okumak istediklerinizi yaşamınız yaratacaktır zaten. Zaman aksın, bırakın ve yaşadıklarınız götürsün sizi kitaplara. Hatta bazı kitaplar sizi hissedecek ve gereksiniminiz olduğu bir anda karşınıza çıkıverecektir. Dolayısıyla kitaplarla hem yaşamın içinde olun, hem de ötesinde...

Doğan Hızlan, "Okur/Yazar Aziz Nesin" adlı köşe yazısında herkese mavi boncuk dağıttığını söyleyen Aziz Nesin'e "*Ben sevdiklerimi yazdım. Bunu da hep söylerim. Diğer yazarlar, eleştirmenler sevmediklerini yazsın. Zaten edebiyat dengesi böyle kurulur.*" diyerek bunun öznel bir eylem olduğunu söylemekten kaçınmıyor. Yazısında okurun da edilgen değil, etkin olması gerektiğini belirtmeden edemiyor.

Çağımızda insanca ayakta kalmak zor! Kitap ruhumuza iyi gelir. İyileştirir bizi. Bir terapidir. İlacımın hangi kitap olduğunu hangi doktor bilecek! Bu konuda reçetemi sadece ben yazabilirim! Küçük öneriler kabulüm! Ama süzgeçten geçirerek, akıllıca! Bazı kitapları bekletiyorum. Daha zamanı gelmedi! Israrla başucumda duran, arkadaşımın hediye ettiği Murathan Mungan'ın *Şairin Romanı*'nı kalbim bakalım ne zaman okumak isteyecek! Başucu kitaplarım günlük kullanılan tansiyon ilaçları gibi. İki bibliyofil, Umberto Eco ve J.C. Carrière'in kitaplar üzerine söyleşilerinden oluşan sahafların satmayıp sadece vitrinlerine koyduğu, *Kitaplardan Kurtulabileceğinizi Sanmamın* kitabını her gün okumadan edemem. Hastalık işte ne yaparsınız! Ruhumu gri renkli bir kitap tedavi ediyor!

"Tüm güncel kitapları okurum" diye övünenler, haftada ya da ayda şu kadar kitap bitiririm diyenler... Ne okuyorsunuz? Kaç tane antoloji var kitaplığınızda? 1985 yılında Adam Yayınlarından çıkan, Ahmet Haşim'den Refik Durbaş'a kadar yirminci yüzyılın belli başlı şairlerinin en güzel şiirlerini topladığı Memet Fuat'ın "Çağdaş Türk Şiir Antolojisi" var mı kütüphanenizde? Nurullah Ataç'ın "soy eser" dediği klasikler her zaman önemlidir ve okunmaya değerdir. İtalo Calvino "*Klasikler, insanların hiçbir zaman 'okuyorum' demedikleri, genellikle 'yeniden okuyorum' dedikleri kitaplardır.*" diyor. Calvino'nun sözleri, aslında bizlerin bir klasiği okumamış olmayı kabullenemeyip bu konudaki ikiyüzlülüğümüzü yansıtmıyor mu?

Yunan klasiklerini bilir misiniz? Türk ve dünya klasiklerinden hangilerini okudunuz? Hâlâ *Dede Korkut Hikâyeleri*'ni okumadınız mı? Şunu mutlaka söylemeliyim, bir Puşkin, bir Tolstoy ya da Balzac okumak sizi hiçbir zaman pişman etmez! İyi bir okuyucuysanız, her zaman iyi gelir. Geçmiş bilmeden, geleceğe yeni kitaplarla tutunmak çok riskli! Yeni kitaplarda anlatılanları, yeni buluşlar ya da söylemler olarak yanlış değerlendirmek riski doğar. Ve savrulursunuz. Belki on adet yeni kitap okursunuz hiçbir şey olmaz! Ama Sartre'nin *Sözcükler*'i,

inanın, okumayı ve yazmayı gerçekten bilen insanların gerçek sözcükleridir.

Sözcükler demişken bazı Türk klasiklerinin doğal olarak okur dilini anlamakta zorlanıyor. Bu kitapların orijinallerinin yanında günümüz Türkçesiyle yayınlananları da var. Bırakın bunları, 1960 ya da 70'li yılların dili bile günümüz insanına zor geliyor. Yabancı oldukları konulara bir de dil ekleniyor. Sözlükler bunun için yaratılmış. Çağırın yanınıza... Hep sizinle olsunlar. Bir de çeviri sorunu var. Her kitap her çevirmenden okunmaz. Yunan Klasikleri, Azra Erhat'tan okunmalı! Tahsin Yücel çevirileri sadece o çevirdiği için bile okunabilir. Yeni çevirileri Sevin Okyay'ın ya da Kutlukhan Kutlu'nun Türkçesiyle okumak, dünyayı bugünün diliyle anlamanın bir yolu... Biraz emek... Kendinizi, insanlığın öncesini ve sonrasını kucaklamak için...

Karamsar olmak istemesem de ufku görmekte artık zorlanıyorum. Ara sıra dünyayla uzlaşmaya çalışsam da bir yara var içimde... Kapanmayan ve kapanmayacak... Günlerin şiiri yok... Günler gürültülü... Günler şiddet cümleleriyle dolu... İdeolojileri, düşünceleri artık önemsemez oldum. Beni sadece iyiler ve kötüler ilgilendiriyor. Kızardım yaşamdan kendini soyutlayıp sadece okuyanlara... Şimdi anlıyorum galiba. Okuma kurtarıyor insanı. Belki de sizi gerçekten uzaklaştırarak asıl büyüü yapıyor. Sait Faik "Yazmasam çıldıracaktım!" diyor. Ben de öncelikle okumasam çıldıracağım! Nefessiz kalıyorum. Çaresizlikle bir yerlerde sıkışıyorum ve çıkmazdan kurtulma çabasıyla, yenilmişliğimden utanıp okumaya sığınıyorum.

Okudukça, toprak, gökyüzü, deniz ve ağaçlar sanki birbirlerine hızla yaklaşıyorlar. Gökyüzünde parlayan yıldızlar... Satırlar... Kitaplardan duyulan insan ve hayvan sesleri... Romanların görevi okurun rüya görmesini sağlamak değil midir? Rüyaları denemeye gücüm yok! Ben de bitmez yenilgiler karşısında kendimi avutuyorum. Evim ışıklı ve temiz görünüyor. Beden

ve ruh eşitlense de gölgem yere düşüyor. İnsanlarla aramda ise keskin bir bıçak. Boşluk büyüyor.

Zaman ilerledikçe sanırım kişisel kanılar, devlete ya da dünyaya dair sezişler, davranışlar, düşünceler de değişiyor. Ben değişmedim diyenlere şaşıyorum! Koca bir yıl arkada kalmış. Nasıl değişmezsiniz? Bu acaba olgunlaşmak mı? Bundan sonra zamanım ne kadar var bilinmez. Algım daha açık ve her anlamda daha özgürüm... Uzun süredir daha iyi görüyorum ve duyuyorum birçok şeyi. Tabii, yazıyorum... Yazıyorum... En çok da yitirdiğimi sandığımı /sandıklarımı yazıyorum.

Biz okumuşlar(!) ve yazmışlar için anlayamadığım bir şey var ki okurken gülüp ağlayan, iyiyi kötüyü öğrenen, kısacık ömrümüzü farklı okuma biçimleriyle keşfeden bizler, neden bunları yaşamımızda uygulayamayız? Thomas Bernhard insanlığın kendisini anlamasını beklemeyi çoktan bırakmış ve yazgıyı kabullenmiş:

“Ağaç yok

Seni anlayacak

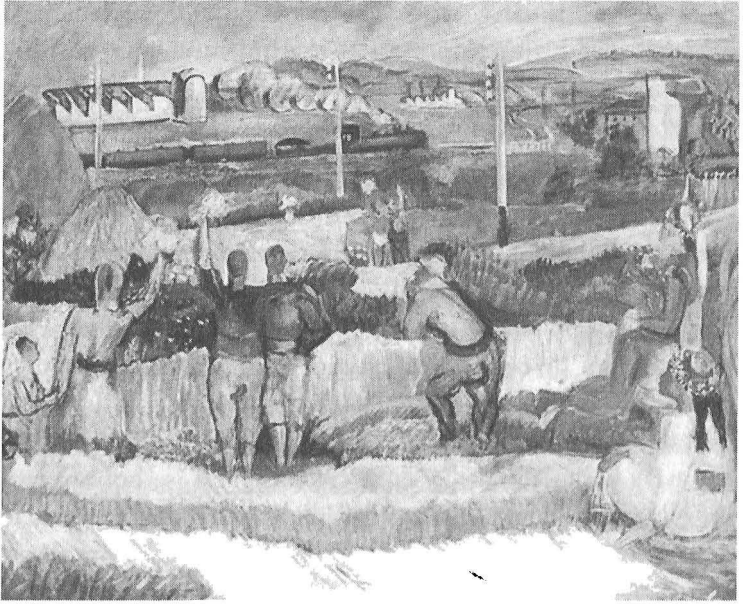
Orman yok

Nehir yok.”¹⁹

İnanın verdiğiniz şu her derde deva listeler, her geçen gün kaybettiğimiz insanlığımızı hatırlatabilecekse, ister MÖ’nün, ister 2017’nin, “Sizi Okuduktan Sonra Kesinlikle Daha İyi Bir İnsan Yapacak 27 Roman” listenizi dahi tartışmadan okumaya hazırım.

Yılın ilk gününe dair karmaşık cümleler kurmuş olabilirim, “Bu kadın ne anlatıyor? Kafası epey karışık!” diyenler olabilir. Onlara hiçbir şey söylemem hatta haklı bulabilirim. Sadece “Mutlu yıllar.” diyebilirim.

¹⁹ Thomas Bernhard, “Ağaç Yok” şiiri.

*İlk Geçen Treni Seyreden Köylüler,
Bedri Rahmi Eyüboğlu, 1935*

ZOR YILLAR

Bunaltıcı bir yaz sabahında “Acılardan bir türkü...” dilimde. Zülfü Livaneli... “Zor Yıllar” diyerek uzun yılların sesi doldu odama... Saat 9.00 haberlerinden hemen sonra... İş açıcı (!) haberleri bitiren bir bitiş şarkısı kıvamında... Dozu biraz fazla ama tam yerine denk geldi! Acı kahvemi ve bitmeyen kitabımı bırakıverdim masaya... Ankara’daki Livaneli hipodrom konseri geliverdi gözümün önüne... Dua gibi sözlerle yarım milyon kişiyle bir ayindeymiş gibi söylenen şarkılar... Güneşle gelen şarkılar... Çığlık çığlığa “demokrasi” diye haykıran şarkılar... Sevdanın nasıl olması gerektiğini anlatan “Bu bende ki sevda

değil” diyen şarkılar... Ölen yiğitlerin arkasından söylediğimiz toprak kadar bizim olan şarkılar... Tüm insanlığın yüreğini “merhaba”ya açmak için tek bir ses haykırdığımız özgürlük şarkıları...

Üniversiteyi bitireli dört yıl olmuştu. Öğretmenliğimin acemi dönemi. İçim umut dolu. Köy Enstitülü öğretmenlerin tornasından çıkmış, öğretmen okulu mezunu annem ve babamın üretimi olan ben, doğal olarak üniversite sınavındaki ilk tercihimle öğretmen olmak isteyenlerdendim. Beklenmeyen bir tutumdu bu çevremdekiler için. İnsanlar neden öğretmen olurlar bizim ülkemizde? Genellikle son tercihleridir. İstisnalar dışında, çaresiz okulu bitirir, istemeye istemeye öğretmenlik yapmaya başlarlar. Bir başka tercih nedenleri ise bol bol tatilin olmasıdır. Üç ay, az zaman değil! Sonrası malûm. Sıradan öğretmen olurlar, sıradan eğitim verirler ve sıradan öğrenci yetiştirirler.

Ailem, üniversite dönemimde her yaz tatilinde Hasan Ali Yücel çevirilerinin yanında, hiç ellerinden düşürmedikleri “öğretmenlik kitapları” adını verdiğim bir döneme damgasını vurmuş Cumhuriyet ve özellikle Köy Enstitülü öğretmen yazarlarının kitaplarını, sosyal sorumluluk projeleri gibi ağır ağır önüme koymaya başladı. Hiç şikâyet etmiyordum. Her kış ders dönemi bitiyor, yaz tatilinde formasyon dersleri başlıyordu. Başta Yakup Kadri’nin *Yaban*, Reşat Nuri Güntekin’in *Çalıkuşu*, İsmail Hakkı Tonguç’un *Canlandırılacak Köy*, Talip Apaydın’ın *Köy Enstitüsü Yılları*, Şevket Süreyya Aydemir’in *Toprak Uyanırsa* (Ekmeksizköy Öğretmeninin Hatıraları), Muammer Aksoy’un *Devrimci Öğretmenin Kıyımı ve Mücadelesi*, Mehmet Türkkân’ın *Güneşin Katli*, Mehmet Başaran’ın, Mahmut Makal’ın, Fakirt Baykurt’un neredeyse tüm kitapları elime tutuşturuldu. Öğretmenliğimin ilk yıllarında tanıdığım rahmetli Alpay Kabacalı, “Bak, bir de böyle bir köy var!” diyerek elime Kemal Tahir’in *Köyün Kamburu* romanını tutuşturacak, fazla romantik tarafımı törpülemeye çalışacaktı. Köy

Enstitülu öğretmenlerin edebiyat dünyasında bir cephe açması devlet için tehlike olmuş o yıllar. Bugün Kemal Varol ve Murat Özyaşar öğretmen yazar geleneğini sürdürmeye çalışıyorlar. Murat Özyaşar'ın başına gelenler malum. Kayseri'de 1969'da aralarında Fakir Baykurt ve birçok öğretmen yazar ve aydının bulunduğu etkinlikte Alemdar Sinemasının yakılmaya çalışılmasını Sivas'ın bir ön provası olduğunu belirtmek gerek.

Beynime ısrarla sokulan, böyle bir öğretmen olmam gerektiği idi. Ve ardından ülkenin temel sorununun Anadolu insanının yoksulluğu ve eğitimsizliği olduğuydu. Kırsal kendi koşulları içinde geliştirmeyi hedefleyen, köyün üretim-tüketim ilişkilerine yön veren, insanları kitap okumaya yönlendiren öğretmenler olursa ülke kalkınabilirdi. Entelektüel birikim ile işgücü köyde birbirini tamamlamalıydı. Birey olan insanlar ancak o zaman doğayla doğru ilişki kurabilirdi.

Ne yazık ki kırsalda büyüyenler dışında, şehirlerde ve kasabalarda yaşayan çoğu insan okurken sıkıcı bulduğu "köy romanları"yla farkına vardı köy insanının gerçeğini. Bu insanların sorunlarıyla öykü ve romanlar sayesinde tanıştı. Çoğu Köy Enstitüsü çıkışlı olan kalkınma sevdasının öncüleri Sabahattin Ali, Fakir Baykurt, Talip Apaydın ve Kemal Bilbaşar gibi yazarlardan öğrendi köyün dramını.

Ve onlardan öğrendim Türkiye'nin sosyalist gelişmesinin köyden başlaması gerektiğini. Onları anlarsam, köyde, kentte, her yerde iyi bir öğretmen olabilirdim. Yaşamınızda bire bir yoksa olanlar, okumak; anlamanın, farkına varmanın bir yolu değil midir? Ben de öyle yaptım. Nereden yakalayacaktım onları? Nereden başlamam gerekiyordu, bilemiyordum. En sonunda koca bir köy olan İstanbul'da kalmayı seçtim. En zorunu!

Okuduklarım arasında bir kitap vardı ki şekli şemali, içler acısıydı. Derbeder bir görünümü vardı. Grigory Petrov'un *Beyaz Zambaklar Ülkesinde* kitabı, saman kâğıdına yazılmış

daktilo sayfalarının naylon bir iplikle dikilmesiyle bir araya getirilmiş bir kopyaydı. Atatürk'ün askeri okulların müfredatına konulması emrettiği kitaptı bu. Finlandiya'nın kuruluşunu ve bir bataklık ülkesiyken nasıl beyaz zambaklar ülkesine dönüş-tüğünü anlatıyordu. Darmadağınıktı. Okumak zor oluyordu. Babam lime lime olmuş kitabı toplamanın, onarmanın çözümü-nü renkli, kalın bir kâğıda basılmış bir resimle yaprakları birleştirerek kitabı kaplamakla buldu. Kitabı açıp ters çevirdi-ğinizde bir tablo görüyordunuz üstünde. Ben büyük bir takvim yaprağı zannettim. Daha fazla da ilgilenmedim. Yıllar sonra, bir "Geleneksel Yazma Şenliği"nde gelinleri Hughette Eyüboğ-lu'nu ziyaret etmek için gittiğimiz Kalamış'taki Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun evinde, bir masanın üstünde, Selçuklu motif-li yazmaların arasında küçük bir kâğıtta resmin fotokopisini gördüğümde gözümde canlanıverdi kitap kabı. Takvim yapra-ğı zannettiğim resimdi bu. Altında "İlk Geçen Treni Seyreden Köylüler, 1935, Bedri Rahmi Eyüboğlu" yazıyordu.

Doğanın her rengini taşıyan rengârenk, öyküsü, tadı ve kokusu olan bir tablo. Bir köyden dumanını etrafa bırakarak geçen bir tren. Verimli bir toprak parçası içinde, yeşilliklere bürünmüş altın gibi dimdik ekinler. Kollarını özgür bir kuşun kanadı gibi iki yana açmaya hazır, yumurta biçimindeki kafa-sının üstündeki tepegözüyle, gözlerini ıslıl ıslıl yıldızlara dikmiş bir Yıldız Avcısının soyundan gelen, ince uzun boyunlarına yazmalardaki kır çiçeklerini takmış dik başlı kadınlar; güçlü, kuvvetli, çalışkan, yağız erkekler trene el sallıyorlardı yaşama sevinciyle. Emekle uyandırılmış toprağın çekici sarhoşluğuna kapılmış kadınlar ve erkekler... Resmin derinliğinde elektrik direkleri, bacası tüten fabrikalar ve hareket halindeki tren ülke-de kalkınmanın başladığını haber veriyordu. Ayağını toprağa basan insanlar, hem kendilerine, hem de ülkelerine inanıyor-lardı. Ekin siloları ülkeye gelen bolluk bereketi müjdeliyor, savaş yorgunu, yoksul bir millet, yeni bir ülke doğuruyordu. Kadınıyla, erkeğiyle, çoluğuyla çocuğuyla...

Zor yıllardı ve Anadolu uyanıyordu.

Yaşar Kemal'in *"Anadolu'nun kedisiydi, koklamadığı yer kalmamıştı."* dediği Çağdaş Türk Sanatının gördüğü en üretken isimlerden biri olan Bedri Rahmi Eyüboğlu, her zaman Halk Sanatını sağlam bir kaynak olarak görmüştü. Özellikle yurt gezilerinden sonra köy manzaralarını, köy kahvelerini, köy yollarını, köy kadınlarını ve gelinlerini, Anadolu motiflerini sadece resimde değil, gravür, mozaik, seramik ve heykel tekniklerinde de kullanmıştı.

Mühendislerinin, öğretmenlerinin, yazarlarının, ressamlarının ve yediden yetmişe tümünün uyandırılmaya ve yönlendirilmeye muhtaç ideal bir insan modeli varmış. Resimlere ve kitaplara sığdırılmış umutları varmış. Bir güneş ülkesinin özlemi varmış. Rüyalarında hep güneş yeni doğmuş. Bir başka ruha sahip bu insanların bir ütopyaları varmış.

2003 yılında ailemle Kaz Dağlarının eteklerinde "Yüreğimin Sesi, Zeytin Ülkesi" dediği Altınoluk'ta buldum Mehmet Başaran'ı. "Merhaba Edremit, merhaba Sabahattin Ali!" diyerek geldiği, Körfez'de yedi yıl gezici başöğretmenlik yaptığı beldeye, yaşamının son dönemlerinde geri dönmüştü. Anlattı acıyla Köy Enstitülerinin nasıl bitirildiğini ve nasıl kapatıldığını bana ve aileme.

"1947'de enstitüler zaten yozlaştırılmaya başlanmıştı. 1953'te Bakan Tefrik İleri, Hakkı Tonguç için soruşturma açtırmıştı. Sorucu üç müfettiş Edremit'e geldiler. Sordular:

'Sabahattin Ali sık sık Hasanoğlu'na gelir miydi?' 'Hakkı Tonguç, Sabahattin Ali'nin çevirdiği Fontamara romanını okumanızı öğütler miydi size?'

1950'de iktidar değişmiş, bir genel aflla cezaevleri boşaltılmıştı. Demokrasiye geçilmişti sözde. Sabahattin Ali öldürüleli yıllar olmuştu ama soruyorlardı işte yine!

‘Edremit demek Sabahattin Ali demektir biraz. Yörenin doğasını, insanını dile getirmiştir yapıtlarında. Marko Paşa adlı gazeteyle onurlu bir demokrasi savaşı sürdürmüş, bu uğurda can vermiştir. Övüneceğimiz bir yazarımızdır, neden suç olsun onu okumak? Anası sağ. İsterseniz ziyaretine gidiverin, belki elini öpersiniz, dese miydim? Asıl onun öldürülüşü ne zaman soruşturulacak, ne zaman ortaya çıkarılacak halk düşmanı caniler, dese miydim?’ dedi.”

Ve dudaklarını çiğneyerek sustu.

“Sen Sabahattin Ali’nin yetiştği topraklardan su içtin. Aydınlık olacaksın!” dedi.

Bu aydınlık insanların adlarını dahi duymamış, hayalleri ve yaratıları olmayan meslektaşlarımla çalışmak epey zor oldu benim için. Onların gözünde iflah olmaz, hastalıklı bir romantiktim. Zor yıllar başlıyordu.

Sosyalistti benim annem babam. Gittiğimiz köylerde, kasabalarda “komünist” diyorlardı. Onlara da yaşam bu ülkede hep zor olmuştu.

Bunların içinde Rifat Ilgaz’ın *Sarı Yazma*, kutsal kitaplarıydı.

Sarı Yazma, yaşam biçimi öğretmenlik olan bir yazarın, şairin, hatta bir düşünürün otobiyografisidir. Ilgaz’ın kendi ifadesiyle o dönemin toplumsal olaylarını çözümleyen bir belgesel. Aynı annem babam gibi yaşamını mesleği ve ideolojisi üzerine kurmuş bir öğretmen, aynı zamanda bir yazar vardı karşımda. Ailem, “İşte, modelin bu!” dediler. Kitap, gerçekten bir süre sonra başucu kitabım oldu.

Roman, adını Karadeniz’in emekçi, çalışkan kadınlarının simgesi olan sarı yazmadan alır. Yazar, yaşam yorgundur. Çocukluğunun geçtiği Cide’ye, tekrar dönüp başlama gereksinimi duyar. *“Belki de yeniden başlamak, yeniden doğup yaşamak, büyüyüp yaşlanmak için.”* Geriye dönüşlerle çocukluğunun izleri,

kokuları ve resimleriyle yaşam yeniden yorumlanır. *Sarı Yazma*'da çocukluğu, öğrenciliği, zorluklarla geçen öğretmenlik günleri, aile yaşamı, her türlü baskıyla engellenmeye çalışılan cezaevi ve sanatoryum arasında sürdürdüğü yazarlığı vardır. Ama her şeyden önemlisi öğretmenliği...

Ona göre öğretmenlik de şairlik de bir sanat dalıydı. *"Her ikisini de yoğurup, sanatı da, öğretmenliği de, her ikisini de bir arada..."* Kendini hep sorgular. *"Sanatta bireyci olması gereken şair, öğretmen olunca yüreğini çıkarıp topluma sunabilir mi?"* Sunabilecek miydim öğrencilerime yüreğimi? Yazabilecek miydim onun gibi yaşamımı göze alarak?..

Kalıplaşmış geleneksel anlayış içinde, ezberci öğretime akıl erdiremeyen Ilgaz, on beş yıl boyunca Türkçe-Edebiyat öğretmeni olmak için hazırlanır. İlk hedefi öğrencilerine okuma zevki aşılmasıdır. Değişiklik yapıldığı, dünya standartlarına uygun yenilediği ve çağdaş eğitime göre şekillendirildiği söylenerek ezberciliğin bin bir çeşidinin uygulandığı bir eğitim- öğretim anlayışının içinde, öğrencilerime okuma alışkanlığı kazandırmak için çoğu okulda ciddi bir savaş verdiğimi söylemem yerinde olacaktır.

Dilde hassas bir öğretmen vardır karşımda. Tayin edildiği her yerde İstanbul Türkçesi ile öğretim yapmayı önemseyen bir öğretmen. Eski harflerin aniden gidip, yerine yeni Latin harflerinin gelmesini, *"Türkçemiz yanlış yolda geliştirilmek isteniyor."* diyerek yeni metoda özgürce karşı çıkan bir öğretmen. Güneş – Dil Teorisine karşıdır. Falih Rıfkı Atay'ın Öztürkçe başyazılarında kullandığı dili, içinden çıkılmaz bir dil olarak yorumlar. *"Bir devrimci olarak sarılmanız gereken ilkelerin hiçbirinde tutarlı değildik."* diyerek hezeyanını dile getirir. Öğretmenin görevinin o dönemde sadece alfabe öğretmek olmadığını, asıl işinin öğreten kişi olması gerektiğini vurgular. O, ait olduğu ideolojinin içinde de devrimcidir.

İstiareyle teşbihi öğretmekle bu işin olmayacağını söyler durur. Öğretmenin öğrencilerine güven verip rehber olma görevinin olduğunu anımsatır. Baskıcı - otoriter tavrın, haksız uygulamalara neden olduğunu ifade etmekten çekinmez. Okuldaki çocukların sosyo- ekonomik koşulları, devamsızlıklarının altında yatan nedenler, üstleri başları, yemeleri içmeleri öğretmenlikten ayrı düşünülemez onun için. Bugün öğrencilerdeki bireysel farklılıkları dikkate alan bir eğitim-öğretim modeli ve çoklu zekâ okullarda son on yıldır uygulanmaya çalışılıyor. Daha o yıllarda Ilgaz bunu dile getirmiştir.

Yaşayışıyla öğrencisine örnek olmaya çalışan bir rol modeldi benim için. Kendimi yetiştirdikçe olgun ve donanımlı çocuklar yetiştirebileceğimi ve yaşadığım yeri, insanları, toplumu geliştirip değiştirebileceğimi, annem, babam ve ondan öğrendim. Bu öğretilmişliklerle hem ayakta kalıp, hem de ideallerimden ödün vermeden üretmek kolay değildi. Bu yüzden epey okul gezdim.

Zor... Zor yıllardı.

Ve otuzlu yaşlarımda oğlu Aydın Ilgaz ve gelini Nilgün Ilgaz komşularım olunca, Aydın Ilgaz'dan Rıfat Ilgaz'ı kimsenin bilmediği yönleriyle ve öyküleriyle dinlemek gibi bir ayrıcalığa da sahip oldum. Hele bir radyoda yaptığım edebiyat programında sevgili Aydın Ilgaz, elinde allı, yeşilli, turunculu çiçek çiçek bir sarı yazma ile geldiğinde dünyalar benim oldu. Bağlayıverdim başıma. Bu güzel insanlarla aramda, aynı hamurdan yoğrulmuş olmanın verdiği bir yakınlık, bir güven oldu hep. Birbirimizi anladık ve sevdik.

Sevgili Sennur Sezer bir gün bunaldığım bir zamanda, kızgınlıkla *"Öğretmenliği bırakacağım artık!"* dediğimde yakın gözlüklerinin üzerinden şöyle sertçe bir bakmış. *"Öğretmenin emeklisi olduğunu mu sanıyorsun?"* demişti. Utanmış, başımı eğmiştim. Öğretmenliğimi hiç bırakmadım. Evrildi, çevrildi, şekil değiştirdi, ama hep devam etti. Hatta yazmaya da başladım.

Ve bu yaz sabahında sorguluyorum tüm şeyleri... Özgürlük şarkıları ile yola çıktığım günden bu yana yıllar geçmiş.

Şevket Süreyya Aydemir'in *Toprak Uyanırsa* kitabının şu an 1963 baskısı önümde duruyor. Hemen arkasını çeviriyorum.

"Toprak bir arena. Onun üstünde insan, bu toprakla durmadan çarpışır. Bu savaşta teknik, insanın silahıdır ve toplumun yapısı, bu silahın gücüne ve gelişmesine göre durmadan şekillenir. Geriler yahut ilerler. Hakiki hürriyet, insanoğlunun toprak ve tabiatla girdiği bu savaşta zafer veya yenilginin hikâyesinden başka bir şey değildir."

Toplumlar kendilerinden önce yaşamış insanların değerlerini, öğretilerini kendi içlerinde saklar. Bırakın işleyebileceği, yaşayabileceği bir karış toprak parçasına hasret kalmak üzere olan sizler, inanılmaz bir aymazlıkla yenilgimizin farkında mısınız?

Ve bu sabah, "Acılardan bir türkü düşünce yüreğime..." başka bir Livaneli şarkısının dediği gibi yıllar sonra, "denizin dibinde yosunlara takılmış soluksuz kalan" ve su yüzüne çıkmayan bir kadın olduğumun farkına vardım. Livaneli "Bir gün, çok bunalırsan, sakın unutma gökyüzüne bakmayı, gökyüzü senindir, gökyüzü herkesindir." diyordu ezgisinde. Ama uzun süredir gökyüzünün rengi yoktu. Kulağıma dolunca tekdüze notalar, her söz ve her cümle küçük küçük ısırıklarla didikle-meye başladı ruhumu. Öyle ya, bizler vicdanı, gücü ve içinde doyumsuz bir memleket sevgisi olan ülkenin çocuklarıydık!

"Sığınaklar aramak kederli şarkılarda..."

Derdim ne mi? Bu zor günlerde yazamıyorum... Sol omzum ağrıyor... Doktora gitmeyi erteliyorum. Neden iyileşsin ki! Sessizim, ama aslında avaz avaz da bağıriyorum. Müzik dinlemeyi ve şarkı söylemeyi çoktan bıraktım. İstanbul sokaklarında o da beni beklemiyor nasılsa! Ağlayıp bağırarak çocuklar anlatır derdini. Kadınlar susarak anlatmazlar mı dertlerini?

Anlasanız ya artık! Uyukluyorum ya da parça parça uyuyorum... Parçalar, sonraki gece yorgunluktan bütün oluyor.

Okuyamıyorum da... Hayret ediyorsunuz değil mi bu söze! Okumaya çalışsam da elim umudun olmadığı kitaplara gidiyor. Kitaplarda da bende de bir distopya hali. Demek böyle bir hal de varmış. “Bir Peri Masalı” çoktan mezarlığa dönüşmüş. 1984’ten 2023’ü merak ediyordum. Artık merak etmeyi de bıraktım. Biliyorum... Çünkü “dönüşüm” geçirenlerle “dava”lar yıllarındayız. Bu yüzyılda Kafka plajda okunuyor! “Yeni dünya”lar ise fazla cesur! Cehalet firarda... 1908’de olacakları önceden *Demir Ökçe* kitabıyla dünyaya haber veren Jack London bugün yaşasaydı neler yazardı acaba? Ardından Zamyatin, Kafka, Orwell, Huxley bugünün geleceğini nasıl anlatırlardı? İçinizden söyleniyorsunuz biliyorum, “Zaten söyleyeceklerini söylemişler, biraz ders alsaydınız!” diyorsunuz. İnsan böyle bir şey işte! Sıkışmaya görsün, mırıldanmaya başlıyor!

“Siz miydiniz bizler mi yorgun düşen kuşaklar...”

Bir belgesel izliyorum. Balinalar toplu halde intihar ediyor... Sebebi bilinmiyormuş. Başka bir karede antiloplar kendilerini uçurumdan aşağıya atıyorlar. Biri atınca diğerleri de atıyor. Birinin karar vermesi hepsinin karar vermesi demek sanki. Bilim insanı, belgeselin sonunda açıklıyor. Bu hayvanlar, bir hastalığa yakalanmış olabilirlermiş. Çaresinin olmadığını zannettikleri bir hastalığa... Kime, nasıl söylesinler hallerini hayvancıklar! İnsanların yapamadığını onlar nasıl yapsınlar? Dilleri yok ki! Bir umutsuzluk hali sanırım insanda da hayvan da da tek davranış biçimini doğuruyor.

Karanlığın ağır ağır yaklaştığı bu siyasal ortamda ambargolar, baskı ve yasaklar normalleşiyor. Zor yıllar ve zor günler de devam ediyor.

Her daim olduğu gibi ülkemde hiç bitmiyor ölümler! Ölüm sıradanlaşıyor ve sıradanlaştırıyor. Varlığınız da doğal olarak sıradan oluyor. Savaş, insanın koyu tarafını açığa çıkartıyor.

Zayıflıklardan ise zorbalara çıkıyor. Kanıksıyorsunuz savaş adı altındaki cinayetleri. Hatta kimlerle savaştığınızı dahi anlayamıyorsunuz. Kısaltılmış örgüt adları birbirine karışıyor. Farkları varmış gibi değişik biçimlerde yineleniyorlar! Utanıyorsunuz insan olmaktan. Tüm bunların karşısında ise kanıksanmışlık. Sanki uzun yaşamak için kış uykusuna yatmışsınız. Bu uyku her mevsim devam ediyor. *Hayvan Çiftliği*'nin yaşlı ve huysuz eşeği Benjamin'i gibi ara sıra gözünüzü açıp ömrünüzün uzun olması için az konuşuyorsunuz ya da hiç konuşmuyorsunuz. Her şey öncesinde ve sonrasında nasıl olsa aynı biçimde sürecektir. Ne yapabiliriz ki diyorsunuz?

“Uykusuz gecelerde sarıveren kaygılar...”

Seligman'ın “Öğrenilmiş Çaresizlik” teorisi “Kişi yaptığı bir şeyin bir fark yaratamayacağına inanırsa, çaresizliği ve hiçbir şey yapmamayı öğrenecektir.” der. Belki cahilliklerinizden ya da kültürünüzün yoksunluğundan, dolayısıyla güven duygunuzun olmamasından, toplumsal komplekslerinizden... Belki girişimlerinizin başarısızlıkla sonuçlanmasından, yaptığınız sıradan işlerin fazlasıyla ödüllendirilmesinden, yeni bir şey üretmemekten, hak etmediğiniz kazançlarla yaşamınızı devam ettirmekten... Belki tembellikten veya bağlı olunan klandan, sürüden kopamamaktan... Belki... O kadar çok ki belkiler! “Bize fazla yükleniyorsun!” dediğinizi duyar gibiyim. Merak etmeyin, içinizde ben de varım.

Bunun dışına çıkmayı deneyin hele! Yeni yeni kıpırdanmaya başlamışsanız “farklı”, “sıradışı”, “heyecanlı”; biraz daha ileriye gitmişseniz “aykırı”, “huzur bozucu”; artık delirmeye yaklaşmışsanız “huzursuz” ve hatta “sinirli” gibi sıfatlarla nitelendiriliyorsunuz. Garip garip bakışlarla sizi süzmeler, samimiyetsiz sözlerle ayrışmalar başlıyor. Düzenin kalıcı olduğuna o kadar koşullanmışsınız ki silkelenip kendinize gelemiyorsunuz. Ve yalnızlaştırılıyor, yalnızlaşıyorsunuz.

“Biraz daha yitip gitmek yıpranan dostluklarda...”

Sanal bir kısır döngünün içinde ne kadar insan olduğunuzu kendinizce kanıtlama telaşında çırpınıp duruyorsunuz. Sosyal ağlarda, barışa, direnmeye, aydınlığa dair her söz, yazdığınız anda içiniz eriyerek yok oluyor bu dünyada. O an yitiriyor gerçekliğini. İyiliğe dair her paylaşımda biraz daha yitiriyorsunuz inancınızı. Gazetelerde, televizyonlarda terörü lanetleyen büyük büyük sözler! Birlik beraberlik çağrıları sadece bir çağrı olarak zihinlerde kalıyor. Ve bu sözlerin altında ezilenler. Barış ölüleri her gün birer birer taşınıyor toprağa. Her şeyi yenileyen, can veren toprak ne yazık ki karanlığın üstünü örtmüyor. “İnsanlar kötüydü, kitaplara sığındım.” diyen Cemil Meriç gibi sizi kitaplar da kurtarmıyor. Kendime dönüyorum, kitaplarımın içinden şarkı gibi acı çıkıyor.

“Birbirini gözler gibi/ Zor, zor yıllar...”

Ben şiir dizelerine, şiir dizeleri bana karışıyor. Melih Cevdet akıyor.

“Sevdiğim sokak adları gibi

Bütün sevdiklerimin adları gibi

Adınız geliyor aklıma!”²⁰

O kadar kolay olmuyor bebeler ölürken Mario Luzi gibi “Yaşamak bize kalandır hâlâ” deyip devam etmek... Bizlere düşen acı ile eşanlamlı, renksiz ve sert bir yaşamsa, yürüyüp gitmek kolay olmuyor. Hele hele çocukluğunuzda “egemenliğin kayıtsız şartsız size ait olduğu” her fırsatta kulağınıza fısıldanmışsa...

Sevgili mi? Biliyorum, o da aynı endişelerle yaşıyor. Yaşam çığ. Tüm bunlar yetmiyormuş gibi gölgelerin düzenbazlıklarından bunalmış, ecinniler başına üşüşmüşken benimle yaşamadığı her anı kederle içinde derinleştiriyor. Kâbusa dönmüş rüyalarını kandırmaya çalışıyor. Gözlerden uzak, kendi giziyle

²⁰ Melih Cevdet, “Anı” şiiri.

saklı romanlarında bizi anlatıyor. Bir çiçeğin kökünde, toprağın altında şiirler yazıyor. Duyuyorum, moru, mavisi büsbütün koyulaşmış şarkılar söylüyor. Belki de yanılıyorum. Unutuluyorum ağır ağır... İçimde hep birkaç sözcüğü ve sesi var, hep yanımdalar, ama o yanımda değil! Sözcüklerinin arkalarından bıraktığı boşluğu neyle doldurayım? Bu yüzden...

“Yetmiyor sevda sözleri yaralanmış ömrüme...”

Delilik ve travma kol geziyor bu diyarda... Saçlarından insan parçacıkları toplayan kadınlar ve kol bacak parçalarını toplayamayan görevliler... Üzerlerine gaz sıkılan yaralılar ve ölümler... Ölüm memlekette nefes almazken, aldırılmazken, nefes alamayan ölümler... Amin Maalouf'un *“Bir dinleri olduğu için ahlâka ihtiyaçları yokmuş gibi davranıyorlar.”* sözü kitapların içinden çıkıp karşınıza dikiliveriyor. Aklıma kazınıyor bu görüntüyle birlikte şehit cenazeleri. Midem bulanıyor. Yoruyor insanı. Bu derin sessizlik ve suskunluk... Buna karşılık iki gol yüzünden tribünlerde yükselen kahkahalar, çığlıklar... Müzikle yarıştıran zavallı insancıklar... Paradigmalar sarsılmış... Açılar hep geniş... Ülke güvenliği için cesetler gerekiyor... Ve devam ediyor... Her güne bir ya da birkaç ölü...

“Kuşkuyla gözlediğin ölüm dolu sokaklar...”

Toplumun mayasının bilim, organizmasının sanat olduğunu bilmeyen cahiller, çürüttüler bu toprakları. Güçten düştü. Kasları gevşedi. Dişleri çürümeye başladı. Ürkütücü hayaletler dolaşıyor içimizde... Gelecek umudu tükeniyor. Her akşam bir apartmanın penceresinden bir ışık eksiliyor. Gidiyor insanlar ülkemizden. Gelecek başka coğrafyalarda aranıyor. Diğerleri de gizli saklı gitmenin ya da çocuklarını göndermenin yollarını arıyor.

Bilimden ve sanattan yoksun bir ülke, ancak, iktidar sarhoşu, ahmak, tüketim çılgınlığı ile sarhoş olmuş, kibirli insanlar üretiyor. Çaresizlikle birlikte gelişen sokak vandalizmi... Küçük çıkarlar uğruna işlenen akıl almaz günahlar... Gerçeklikle

bağınızı çoktan yitirdiğinizin farkında mısınız? Erdem, dürüstlük masal gibi dillerde... “Öteki” olan farklı ve aydın(!) oluyor... Cenaze bizden mi değil mi, sağcı mı solcu mu, Batılı mı Doğulu mu hesaplar yapıyor. Ve şehit sayılarının azı ya da fazlası medya aldatmacasının ölçüsünü belirliyor. “Ağırlaştırdık yayını!” İnsan olmak mı? Ne insanca yaşıyor ne de ölünüyor! Yoruyor... Ve zor geçen yıllar, artık geçmez oluyor. Tanrı ne yapıyor?

“Eksildi ömrümüzden umut dolu o yıllar...”

Koca Dağlarca “Benim bulunduğum yer yeryüzüdür!” diyerek, işte budur yeryüzünde görüp göreceğiniz mi demek istedi acaba? Ne kadar tuhaf, kötülüğü ve ilkelliği yazgı gibi kabullenmek! Bu yeryüzü neresi? Bu zifir karanlık neresi? Pencere kapalı... Kepenkler indirilmiş, sımsıkı... Ağızlar susmuş! Gözlere mil yakışır. Ne kadar korkuyoruz biz insancıklar!

Evet, yazamıyorum desem de, en azından neden yazamadığımı yazıyorum. Yazmak kurtarıcı gibi. Sürgündeki Suriyeli şair Adonis uzaklardan, dinsel fanatikliğin Arap dünyasının yüreğini parçaladığını söylüyor, dikkat edin, diyor ve kurtuluşun şiirde olduğunu dünyaya haykırıyor. Son günlerde tüm yazarlar hep bir ağızdan “Bizi kurtaracak olan edebiyattır.” diyor. İnanmak istiyorum... Ve ben kendi dilimi bırakıp şairlerin ve yazarların dilinde bir kurtuluş arıyorum.

Nasıl mı olacak? Haklısınız, çoğumuz sıradan. Ama bazılarımız gayya çukuruna düştükten sonra hem kendini yaratmayı bilir, hem de mucizesini toprağa ve insanın önüne sererek, önce içinde yaşadığı küçük çevreyi sessiz sedasız, sonra gürültülü bir hamle ile ülkesini tekrar inşa etmeyi bilir.

Bizler, her zaman okunacak kitap buluruz. Sonunda kitapların kapaklarını umutla kapatır ve yüreğimizi yakan müziği içimize gömer; kapıları, pencereleri açar, kepenkleri sökeriz, karşınızda dimdik dururuz ve susmayız. Yıllar, işte o zaman

size zor geçer. “Direnmek” bir şiidir. Bitmez. Ama şarkı biter... Olsun...

“Silinmeyen izler izler gibi... Zor, zor yıllar...

“Zor Yıllar”

Öyle mi?

Peki nedir zor? İçinden çıkılmaz bir dehliz mi, yapamadıklarımızın bakiyesi mi? Kim bilir belki de beceriksizliklerimizin, hatalarımızın, kendimizle karşı karşı karşıya gelişlerimizin yüzümüzde patlayan tokadı mı? Kendimize ve tarihe veremediğimiz hesaplar mı? O hesaplar değil midir ki insanlığı, doğayı, eşitliği, özgürlüğü, erdemleri bu derece sefilleştiren. Bir taraftan tepesinde bombayı patlatıp, sonra karşısına geçip “Şeker de yesin çocuklar!” diyen ikiyüzlülük nasıl bulaştı kanımıza? “Zor” acaba bunlara yanıt bulamamak mıdır?

Peki ya yıl? Sanırım bir yerlerde söylemiştim, zaman nedir ki yıl yanında vücut bulsun! Kime göre zaman, hani demiştik ya pervanenin ömrü mü, tarihin yolculuğu mu, hangisine oturacak endazemiz? Bu ne menem bir denklemdir ki, binlerce bilinmeyişi olan. Eskiler bu duruma “pek meçhullü muadele” derdi. Nedir zaman? Ulaşmak istediğinizle aranızdaki mesafe mi? Vuslat sonrası arkada bıraktığınız iz mi?

Kulağımda yine bir piyano sesi, kör bir kuyunun içinden gelir gibi. Sanki Midas’ın gerçeği; kör kuyudan harflerle, seslerle, müzikle birer birer çıkıyor. Yine kulağımda o kapriçyo, ama hiçbirine benzemiyor. Biraz Ravel’in Bolerosu, biraz Chopin’in Napolitenleri. Daha dingin... Daha sakin... Daha bilge... Uzun zaman önce Mevlevi dervişleri gibi etrafımda semâ eden binlerce harf, yine sarmaladı uğultuyla bütün ufku.

Kulağımdaki kapriçyonun her bir notası onun akik yüzükleriyle bezenmiş parmakları ile piyanonun üzerinde raks ediyor. Son notaya dokunmasını bekliyorum, ki yetişmem gereken bir yer olduğunu biliyorum. Hadi bitir artık şu resitali

bitir ki menzile ereyim! Zaman daralıyor, mesafe azalıyor ve çevremdeki harfler kasırgası ağır ağır dağılıyor. Ve son bir tuş ile kapriçyo sona eriyor, artık etrafımda ne bir piyano, ne uçan harfler, ne de başımın üstünde dönüp duran uğultular.

Telefonum hâlâ salonun bir ucunda ve hâlâ acı acı çalıyor. Sakinleşen harflerin yan yana gelerek düzenli cümlelere dönüştüğünü görmek şaşırtıcı. Peki, bunların hepsi ne zaman yaşandı, ne zaman yazıldı bu kitap, ne zaman on binlerce harf aralarında anlaşılmış gibi diziliverdi karşıma. Telefona yaptığım ilk hamle ile şimdiki an arasında ne kadar zaman geçti? Avını kapmak üzere olan bir leopar gibi son hamleyi yapıp telefona uzanıyor ve korkarak “cevapla” tuşuna basıyorum. Doktorun sesi kulağımda “Merak edecek bir şey yok, çok sık rastladığımız basit bir lezyon, günlük yaşama devam, yalnızca birkaç küçük ilaçla halledeceğiz.”

Telefonu kapatmadan salonun öbür ucuna sesleniyorum bağır bağır: “Bir şeyin yokmuş, tahliller sağlam.”

Bütün bunları kaç “yıl” yaşadım veya kaç “saniye” sürdü kara suratlı telefona ulaşmam. Artık zaman konusunda hiçbir şey söylemeye niyetim yok. Kozmos bile zaman dahilinde mevcut. Ben neyim ki onun yanında? Başarabilir miyim bilmem, bundan sonra zamanın ne olduğuna yalnızca ben karar vereceğim, yalnızca ben.

Kıskanıyorsunuz beni değil mi? Haklısınız kıskanmakta. Ölüme rağmen “Yaşamın neye değer?” diye sorsalar! Derim, “Böyle bir aşka değer!”

ECE ATAER

28,5 Harfli Bibliyofil

"Romancının oyunu bitmez. Belki herhangi bir yaz mevsiminin birkaç ayında size de bir romanda ruh verilmiştir... Belki yıldızlara ve şiirlere bulanmış, sadece sizin için bir roman yazılmıştır. ... Herkes o kitaptan konuşurken, sözcüklere tutkun kadın, tarif edilemez acısıyla denizin serinliğini bırakıp geçmişin kilidini açar ve İstanbul'un çöp masalları arasına sıkışmış eski bir zamanın gizine kaptırır kendini. Aşkta zirvede kalmanın, müzik, resim, heykel ve bilinen tüm sanat dallarından öte, en çok edebiyatla mümkün olduğunun tezini, aşkla ve acıyla iki kişi birlikte yazmıştır."

Kitap aşkının bir adı olmalıydı, hiçbir aşka benzemiyordu; çünkü tüm insanları sözcüklerle tanıyor, sözcüklerle seviyor ya da nefret ediyorduk. Fransızlar onun için bu aşka "bibliyofil" dedi, utangaç bir âşık gibi isimsiz olmamalıydı kitap aşkı, "bibliyofil" gibi iddialı olmalıydı.

Ece Ataer, çocukluğundan itibaren sözcüklerin dünyasına doğup, sözcüklerle yeşerdi, yaşamını sözcüklerle şekillendirdi; 28.5 Harfli Bibliyofil keyifle edinilen yılların tortusunun eseri. Saf bir vatan sevgisinin görüldüğü sözcüklerin arasında dolanırken Fikret Otyam'ın insanları, Ege kasabalarının deniz kokusu, renkli panayırların zihne yerleşen görüntülerini de keyifle, bir film izler gibi okurken, sözcüklerin nasıl da görünür hale gelebildiğine şaşıracaksınız.

Resim, roman ve müzikle şekillenen 28.5 Harfli Bibliyofil, sanat sevgisinin ve bir toprağı her şeyiyle sevmenin mücessem hali.

librumkitap34

librumkitap

librumkitap

18 TL

LIBRUM